COLECȚIA ROMANULUI ISTORIC

Artur Lundkvist

ÎNDOIEȘTE-TE, CRUCIAȚULE!

Artur Lundkvist

Îndoieşte-te, cruciatule !

Coperta colecției : *Vasile Olac*

TVIVLA, KORSFARARE !
Albert Bonniers Förlag, 1972, Stockholm
© Artur Lundkvist, 1972

Toate drepturile asupra acestei versiuni sint rezervate editurii UNIVERS

Artur
Lundkvist

ÎNDOIEȘTE-TE, CRUCIATULE!

În românește
de
Mircea Bucurescu

București – 1988
Editura UNIVERS

Povestea poate începe așa : Eskil Knutson, însoțit de Anselm, călărește la marginea pădurii. În faptul serii ținutul se înfățișează ochiului în cel mai desfătător chip, umbrele au început să se alungească, aproape negre pe covorul de verdeață, și caii nechează ușurel cînd simt apropierea casei.

Eskil are cu el arcul și tolba cu săgeți, deși această raită călare în jurul moșiei nu se prea poate numi o ieșire la vînătoare. Dar un iepure tot a doborît (un iepure care a țîșnit chiar pe sub botul calului), și apoi el a rămas călare, Anselm coborîse din șa să culeagă prada sîngerată, care a lăsat o dîră roșie pe crupa armăsarului său șarg.

Acum pădurea se deschide înspre ogoare, unde se înalță orzul bălai, grînele coapte ce-și așteaptă culesul, fiecare spic trezește amintirea unei sprîncene decolorate de soarele verii.

Printre fîșiile de ogor se întind pajiști cu iarbă deasă și flori ca un covor țesut de mînă iscusită. Curînd va cădea roua răcoritoare după o zi cu arșiță și din pămînt se va ridica un abur albicios.

Și pe cînd străbat o pajiște, caii se înfioară și fornăie de parcă i-ar fi izbit în nări o cumplită duhoare. Eskil vede numaidecît despre ce e vorba : un rotocol de pitărci în iarbă ! Un duh vrăjtor ce nu se împacă cu lumina a dănțuit acolo și a lăsat în urmă un cerc de mînătărci putrezicioase, negre și scîrboase. Și în mijloc se ițește un smoc de iarbă, nefiresc de înaltă, crescută parcă pe un mormînt și hrănită dintr-un leș.

Eskil își face semnul crucii, cu o mișcare iute, și scuipă de trei ori spre stînga, mai mult dintr-un obicei moștenit din bătrîni, chiar dacă el nu pune mare preț pe asemenea datini. Dar parcă îl pătrunde o răceală întunecoasă, simte că puterile diavolești sînt pe aproape și se înfioară. În ultima vreme a dat mult prea des de asemenea urme, și asta nu poate prevesti nimic bun.

Îngrijorarea se ține scai de el tot restul drumului pînă la conac și se risipește abia în fața zidurilor, gardul culei, ce se ridică ocrotitor și dătător de pace. Zidurile de piatră răsuflă căldura soarelui de peste zi, și acum, pe timp de vară, din crăpături țîșnește verdele crud al buruienilor.

Pe acoperișul de turbă izbucnește roșul macilor și al oleandrilor, pînă spre gurile hornurilor, unde funinginea și-a întins pecetea întunecată. Dintr-unul se zărește ridicîndu-se o dîră subțire de fum ; se fierbe terciul pentru cină în cuhnie, de unde se aud glasurile slujnicelor care chicotesc cu argații.

În fața porții, unde drumul e pietruit, scîrțîie o rîșniță învîrtită de doi boi, și cînd trec călăreții zgomotul potcoavelor izbite de piatră se răsfrînge pe sub boltă. Poarta, din scînduri de stejar ghintuite, stă deschisă ; încă se mai văd crestăturile de secure în lemn, urmele năvălirilor respinse (ultima oară pe vremea cînd Eskil era doar un băiețel și stăpînul moșiei era tatăl lui).

Vitele se adapă înainte de înnoptat la pîrîiașul care pătrunde printr-o spărtură în zid și străbate cu sclipiri argintii curtea conacului, printre smocuri dese și grase de pătlagină. Roata morii stă nemișcată în scoc, năpădită de mușchi mărunt care s-a întins pînă la lopățelele roase și lustruite de mîngîierea apei.

Ca de obicei, lui Eskil îi face bine priveliștea conacului, cu tot ce ține de el. Simte o mare mulțumire la gîndul că e locuitorul și stăpînul lui, nicidecum vreun deținător de mari domenii, nu, dar un om liber și nesupus nimănui, iar numele de Eskil Knutson nu e chiar de neluat în seamă prin ținut. Însă cugetul lui de creștin nu e împăcat și senin, ci nădăjduiește doar că forțele întunericului se vor ține departe de el, căci cine le poate înfrunta cu adevărat ?

Ferestrele pereților de bîrne, care dau înspre curte, sînt deschise pentru a lăsa să pătrundă aer proaspăt și lumină. Dindărătul lor se ivesc chipuri cînd cei doi bărbați trec călare. La una din ele apare Evelina și Eskil îi face un semn cu mîna, în chip de bineție. Dar ea nu bagă de seamă, sau nu vrea să observe, și se depărtează fără să-i răspundă la salut.

Sufletul lui Eskil se întunecă din nou, răuprevestitor, și gîndul îi pleacă din nou la mușuroiul de pitărci din iarba poienii : pălăriile de ciuperci, strivite, negre și putregăioase.

Of, Evelina era pentru el o amară dezamăgire ! Nu înțelegea deloc ce se întîmpla cu ea. Aproape de la început existase între ei ceva care nu era cum trebuie. Poate că îi luase în stăpînire trupul prea în pripă și prin surprindere, sau poate că erau prea deosebiți ca fire, astfel încît nici trupurile lor nu păreau să fie prea potrivite unul pentru altul.

Era în ființa Evelinei ceva care-l atrăgea pe Eskil, dar la care nu reușise să ajungă niciodată. Trebuise să se lupte vîrtos cu ea pentru a o face să se supună, și cînd deodată a încetat să i se mai împotrivească, atunci a rămas întinsă fără vlagă, de parcă sîngele i se sleise în vine. Astfel că nu pusese cu adevărat stăpînire pe ea niciodată, și cînd o ținea în brațe parcă îmbrățișa o altă femeie.

S-ar fi zis că Evelina era plăpîndă și neputincioasă, așa părea, dar avea o putere uimitoare, brațele și picioarele ei firave aveau tăria fierului. După cum, tot așa, s-ar fi zis că e foarte tînără, mai că părea o copilă încă, dar în același timp ființa ei avea ceva foarte matur, aproape că te întrebai dacă nu mai trăise deja o viață, sau dacă nu cumva o altă ființă mai bătrînă sălășluia tainic înlăuntrul ei.

Putea să vadă și să deslușească lucruri pe care Eskil nici nu le băga de seamă, uneori rămînea cu privirile ațintite în gol, drept înainte, pierdută, parcă pradă unei vedenii, sau dintr-o dată ciulea urechea ca și cum ar fi auzit zgomote neobișnuite. Uneori părea cotropită de teamă, o spaimă de nimic, și o cutremurau fiori, privea

înfricoșată în jur, și atunci ținea morțiș să închidă toate ușile și ferestrele, tot ce dădea în afară.

Se plîngea mereu de un dulău care îi dădea tîrcoale, o urmărea pas cu pas, aproape că nici nu îndrăznea să iasă dincolo de zidurile curții de teama acelui zăvod, care chipurile era o fiară mătăhăloasă, neagră, cu ochii ca de jăratec și cu spume la bot atunci cînd se năpustea din pădure. Doar că în afară de ea nimeni nu zărise vreodată cîinele ăla fioros, ca să vadă ce soi de jivină era.

În loc să se schimbe în bine, așa cum Eskil tot încerca să tragă nădejde, Evelina devenea din ce în ce mai ciudată. Asta îl neliniștea și îl chinuia, ba îl mînia chiar și îl umplea de amărăciune. Se întreba adesea dacă nu cumva era la mijloc vreo boală care o rodea pe dinăuntru, sau poate că era bîntuită de vreun duh, un duh rău care amenința să pună cu totul stăpînire pe ființa ei.

Mergea pînă acolo încît se întreba dacă nu cumva simțea vreo pornire pentru Anselm, poate că Anselm ar fi fost pentru Evelina un bărbat mai potrivit decît el. Dar cei doi păreau că se ocolesc, cu un soi de sfială. Eskil nu-i găsea mai niciodată împreună, numai ei doi. Nu, nu avea nici un temei să bănuiască ceva între ei, nici măcar un gînd tainic și nemărturisit.

Anselm era totuși altfel decît el, și Eskil pesemne că nu-l cunoștea atît de bine precum credea. Se deprinsese atît de mult cu Anselm încît pare-se că nici nu putea să-l vadă așa cum era cu adevărat.

Eskil își amintea deslușit cum dăduse pentru prima dată cu ochii de Anselm. Fusese de altfel și prima oară cînd primise încuviințare să-l însoțească pe tatăl lui la oraș, era pe atunci un băiețel de o șchioapă și căpătase de curînd primul său cal, numai al lui, se simțea mîndru să intre în oraș călare, alături de părintele său.

A fost o zi de pomină în viața lui acea primă călătorie la oraș, pentru că pînă atunci nu văzuse decît conace și sate, orașul i se părea un furnicar pestriț de oameni de toate soiurile și plin de lucruri nemaipomenite.

Așa se face că la un han au intrat în vorbă cu doi călugări, pribegi desculți cu desaga de cerșetor pe umeri și cu toiagul în mînă. Se ținea după ei un băiețandru cam de aceeași vîrstă cu Eskil, subțiratic, cu ochii mari, înfășurat într-o rasă de călugăr mult prea mare pentru făptura lui, aproape că mătura podelele cu ea.

Călugării aduseră vorba de micul lor însoțitor și nu găsiră cuvinte să-l laude îndeajuns. Era priceput la limba latinească, citea și scria fără cusur, era inimos și ascultător în toate cele, și pe deasupra mînca te miri ce și nu era năzuros. Era limpede că cei doi călugări voiau să se descotorosească de el și că-l socoteau pe tatăl lui Eskil drept omul potrivit pentru a-l lua în grijă.

Înțelegerea fu pecetluită cu cîteva ulcele de bere, Eskil și celălalt băiețandru se uitau pe furiș unul la altul fără să schimbe nici o vorbă. În cele din urmă rămaseră înțeleși ca puștanul în sutană să rămînă cu nou-veniții, tatăl lui Eskil își luă răspunderea asupra lui, urma să rămînă la ei acasă, la conac, să-i fie dascăl lui Eskil și surorii lui mai mici.

Se numea Anselm, singurul său nume, și era fără de părinți, călugării îl tîrîseră după ei de colo colo timp de cîțiva ani, chiar și în țări străine, și învățase de la ei tot ce putuse. Fusese crescut cu asprime, de bună seamă, dar foarte curînd se dovedi a avea o fire îndeajuns de deschisă și voioasă, în felul lui. Încă de cînd o porniseră împreună spre casă, și Anselm se cocoțase pe cal în spatele lui Eskil, era limpede că cei doi se vor împăca de minune.

Și așa se face că Eskil a crescut cot la cot cu Anselm, care îi era dascăl și tovarăș de joacă deopotrivă. L-a învățat pe Eskil latinește, chiar să scrie și să citească oleacă în limba accea, deși acesta din urmă nu era din cale afară de sîrguincios la carte. I-a mai împărtășit lui Eskil și multe alte cunoștințe folositoare, în timp ce Eskil, la rîndul său, l-a învățat pe Anselm să călărească, să tragă cu arcul și să lupte cu spada, îndeletniciri care acestuia îi fuseseră pînă atunci cu totul străine.

Anselm era ceva mai răsărit ca vîrstă decît Eskil, dar acesta era mai înalt și mai bine legat. Anselm rămăsese subțirel și firav, de parcă lipsurile ce le îndurase în co-

pilărie își puseseră pentru totdeauna pecetea pe trupul său, dar era totuși mlădios și sprinten, hotărît și plin de voință, chiar dacă asta nu se vedea întotdeauna. I se supunea lui Eskil și îi dădea ascultare în toate, deși uneori, poate, nu fără oarecare șovăială în adîncul sufletului.

Cît de deschise la culoare erau părul și pielea lui Anselm, își spunea Eskil, avea păr blond ca spicul grîului și o față atît de albă, cu pielea fragedă ca de fată. Obișnuit cu albeața lui Anselm, Eskil rămînea mereu surprins de propriul său chip oacheș cînd se întîmpla să și-l vadă oglindit în apă sau în orice altă răsfrîngere de lumină.

Înainte ca Anselm să se fi apucat mai temeinic a-i învăța carte, Eskil și-a pierdut fratele și sora, mai mici de vîrstă. Căzuseră răpuși de o molimă care secerase prin întreaga țară. Asta i-a apropiat pe cei doi, pe Eskil și pe Anselm, și mai mult unul de altul, ca și cum Anselm rămăsese să-i țină cumva loc de frate, după ce moartea îi răpise pretimpuriu pe cei adevărați.

Eskil a băgat de seamă că arborii din jurul livezii sînt năpădiți de „mătura-vrăjitoarei", așa i se spune. Sînt din cale-afară de nefirești mănunchiurile dese de ramuri înfrunzite, restul crengilor fiind negre și despuiate. Mai că ai zice că seamănă cu un soi de flăcări pe cale de a mistui seva, sufletul copacilor. Și asta se întîmplă deopotrivă și cu pomii din livada de meri, pomii dătători de roade, unde crengile de un verde otrăvitor par deosebit de primejdioase și răuprevestitoare.

Eskil se hotărăște să stîrpească aceste semne diavolești după ce s-a sfătuit cu Anselm, care în astfel de treburi e mai priceput decît el. Numai că nu-i ușor să-i înduplecă pe oameni la o asemenea ispravă, căci ei se agață cu îndîrjire de superstițiile lor, și anume că smocurile de „mătura-vrăjitoarei" nu trebuie stîrpite, căci asta ar aduce după sine nenorociri. Dar cu toate astea, Eskil nu stă să ia în seamă vorbele lor, el și cu Anselm se apucă de treabă primii pentru a li se urma pilda. Se urcă pe scări de lemn și încep să doboare cu securea crengile înfrunzite. Ca niște limbi verzi de foc cad ramurile la

pămînt, fără nici o împotrivire. Și iată, un stol de corbi se ivește deodată, se apropie amenințător, de parcă s-ar pregăti să se năpustească. Dar cum nici Eskil nici Anselm nu se lasă înfricoșați, păsările se depărtează din nou, cu un fîlfîit negru de aripi, o învălmășeală zgomotoasă, de ai zice că s-au încăierat.

Acum oamenii prind curaj și pun și ei mîna pe securi. Se curăță livada de meri, „mătura-vrăjitoarei" se adună pe pămînt în grămezi, zace acolo neputincioasă în iarba palidă de toamnă. Apoi crengile sînt adunate la un loc și li se dă foc, un foc care trosnește vîrtos, sfîrîie și împroașcă scîntei, scoate un fum urît mirositor.

Și chiar atunci Eskil se aude chemat din livadă, e Evelina care îl roagă cu glas tînguios să vină lîngă ea. O găsește într-un hal fără de hal, parcă ieșită din minți, cu umerii și brațele pline de sînge, sînge șiroind din zgîrieturi adînci : de parcă cineva i-ar fi crestat pielea cu un cuțit sau ar fi sfîșiat-o cu gheare ascuțite. Strigă că cineva a rănit-o și se vaită de durere, i se jeluiește lui Eskil de parcă el ar fi fost cel vinovat.

Lui Eskil nu-i rămîne decît să se înfioare, altceva nici nu e în stare, dar nu vrea nici să se gîndească nici să creadă că ar exista vreo legătură între retezarea crengilor afurisite și rănile de pe trupul Evelinei. Și totuși, ciudat lucru, s-ar părea că așa e. Să se fi zgîriat ea singură, cu mîinile ei, și să-și fi pricinuit, fără să-și dea seama, aceste răni ? Dar atunci ce o va fi împins oare să facă asta, și de ce tocmai acum ?

Și iată că Evelina dă semne că ar fi rămas grea, ceea ce Eskil de multă vreme așteptase zadarnic. Și acum îl cuprind noi speranțe, un copil ar fi tocmai ce i-ar trebui femeii, i-ar da de lucru, ar fi poate un leac împotriva hachițelor și a spaimei.

Zilele de dinaintea nașterii au fost încă și mai grele decît cele de pînă atunci, atît pentru ea cît și pentru Eskil. Femeia devenise din ce în ce mai plină de toane, tot mai de neînțeles și mai greu de răbdat, mînca și bea cu lăcomie pentru ca apoi, deodată, s-o cuprindă o greață cumplită și să verse tot ce înghițise. Scotea din vatră surcele pe jumătate arse și mușca din ele de-i trosneau

între dinți, sau lua țărînă în palmă și-și umplea gura cu ea, întocmai ca un copilaș nătîng.

Era acum în stare să zacă întinsă sau să șadă în capul oaselor zile în șir, cu mințile aiurea, pierdută, nemișcată, fără să audă nimic și fără să răspundă la nimic, privind doar în gol, cu ochii rătăciți, pînă cînd Eskil începu să se teamă că nu mai e în toate mințile. Cînd umbla prin odaie, se întîmpla uneori să rămînă deodată încremenită, în picioare, într-o stare ciudată, răsucită, de parcă ar fi fost un trunchi de copac sau trupul i se împietrise în plină mișcare.

Cîteodată se agăța și se încolăcea de Eskil, înspăimîntată parcă de ceva, se încleșta de el cu mîinile care erau fie reci ca gheața, fie peste măsură de fierbinți, ude de sudoare. Apoi se putea schimba dintr-o dată, pe neașteptate, îl împingea cît colo, cît mai departe de ea, zbiera la el, zgîria în gol, înspre el, amenințător, ca o fiară sălbatică.

În toiul nopții se trezea uneori cu un țipăt, poate dintr-un coșmar, și cînd se aprindea o făclie se holba în jur cu priviri îngrozite. Cîteodată arăta cu o mînă tremurîndă înspre un ungher întunecat și striga : Uite-l! Gonește-l, gonește-l !

Din nou i se năzărea, pesemne, că zărește dulăul acela fioros.

S-a întîmplat de cîteva ori în acest răstimp ca Eskil să facă un drum la oraș ; la început din nevoia de a-și potoli starea de neliniște. Era cale de mai bine de jumătate de zi de mers călare, dacă voia să-și cruțe calul, dar lui i se părea o nimica toată. Deveni un obișnuit al hanului, trăgea acolo peste noapte, dădea pe gît o porție zdravănă de bere ca să-și mai alunge gîndurile, negura din suflet. Pe Anselm nu-l lua niciodată cu el în aceste raite la oraș.

Cînd Eskil a ochit-o prima oară pe slujnică, o muierușcă ce se învîrtea pe lîngă el și îi arunca ocheade atîțătoare, a simțit că-i clocotește sîngele în trup și i se învîrtoșează partea bărbătească. S-a luptat o clipă cu el însuși pînă să se ia după ea pe scări, în cămăruța ei de sus.

Simțea că parcă ar fi pierdut ceva, ar fi renunțat la ceva : poate era chiar Evelina aceea pe care o pierduse, de care se lepădase, fără să știe încă limpede dacă era așa. Dar pe de altă parte cîștigase ceva, fără îndoială : un început de descătușare, o eliberare de ființa ei, de așteptările sale înșelate, de dorința niciodată împlinită.

Slujnica era scorburoasă și dezmățată, dar asta era tocmai ce voia și el. S-a tăvălit cu ea ca un apucat, așa cum niciodată nu crezuse că ar fi cu putință. Descoperi astfel că și el era un altul decît își închipuise, de parcă găsise înăuntrul său un bărbat străin, nărăvaș și muncit de pofte.

Și, lucru destul de ciudat, nu l-a încercat după aceea nici o mustrare de cuget pentru ceea ce făcuse. Chiar după prima noapte petrecută la han, odată întors acasă, a știut că o s-o mai facă. Avea simțămîntul că pur și simplu e mai apărat ca de obicei în fața semnelor rele și a prevestirilor tulburătoare.

Nașterea s-a întîmplat într-o noapte, mai devreme decît prevăzuse moașa, într-o noapte cu nori joși, mînați în văzduh de un vînt sălbatic, cînd toate stihiile dușmănoase păreau să se fi dezlănțuit, de parcă ar fi vrut să prindă o clipă prielnică în acest scurt răstimp dintre viață și moarte. Se izbesc de ziduri de parcă ar vrea să năvălească în casă. Se aud zgomote sfîșietoare ca niște zgîrieturi de gheare nevăzute, focul se zbate sub ceaunul de pe pirostrie și fumul înecăcios răbufnește în odaie.

Moașa pare că se teme de această naștere, căci i se arată semne de piază rea. Îi cere lui Eskil să stea lîngă ea și s-o ajute, cînd de obicei tații sînt alungați de la locul facerii. Și Eskil trebuie să-și adune toate puterile, să se stăpînească din răsputeri ca să nu dea bir cu fugiții cînd Evelina se pornește să răcnească — urlete neomenești, prelungi, de fiară.

Femeia se zvîrcolește cu atîta furie în pat încît el trebuie s-o apuce zdravăn și s-o țintuiască locului, sudoarea îi șiroiește pe fața schimonosită și umflată, de nu-i mai recunoști chipul. I-au vîrît o surcea groasă între dinți, ca o zăbală, ca să nu-și reteze limba.

Din timp în timp, cînd junghiurile cumplite îi dau pace pentru cîteva clipe, zace ca moartă, cu ochii închiși și fața albă ca brînza. Și atunci, ca și cum ar vrea să se facă mai vîrtos simțită, vijelia se întețește, urlă și detună în horn, dă să smulgă încuietorile ferestrelor, scoate gemete și tînguieli din lemnăria casei. Moașa nu mai contenește făcîndu-și semnul crucii, la fel și Eskil, nu-i trecuse niciodată prin minte că o naștere poate fi atît de anevoioasă, atît de supusă la cumplite amenințări de stihii.

De-abia spre ziuă, cînd în lumina tulbure a zorilor văpaia focului din vatră pare roșiatică, aproape de culoarea lutului, în sfîrșit se ivește pe lume pruncul, sîngerat și umed, jalnic la vedere. Primul strigăt al noii vieți se aude îndată după ce Evelina a căzut într-un somn adînc ca un leșin, de parcă și-ar fi dat duhul. Moașa zvîntă botul omenesc, îi suflă în gură, îi retează și îi leagă ața buricului. Puiul de om gîfîie după aer ca un pește tocmai smuls din apă, scîncește încetișor, cînd și cînd scoate cîte un țipăt mai zdravăn, vociferări care lui Eskil îi par ciudat de mînioase, de mustrătoare.

Nu fără teamă — nici el nu știe bine de ce — se apleacă asupra micuței ființe zbîrcite, dureros de roșie, și vede că e prunc de parte bărbătească. Dar smocul negru din creștet îi dă lui Eskil senzația înfiorătoare de ceva străin, animalic.

S-a născut un fecior, și Evelina a scăpat cu viață din chinurile facerii, acum se întremează după nașterea grea, pare mai potolită, mai fără toane. E foarte ocupată cu copilul — nu numai că-l alăptează la scurte răstimpuri zi și noapte, dar îl și veghează, îl privește și-l ascultă clipă de clipă. Mai cu seamă că, pasămite, noul născut e amenințat de primejdii din toate părțile ; îl paște tot timpul — crede ea — pericolul de a fi răpit, sau înlocuit pe ascuns cu un altul.

Deseori dezgolește trupul firav al pruncului și îl cercetează cu luare-aminte, bănuitoare sau temătoare, de parcă ar vrea să fie sigură că e unul și același copil, odrasla ei, că nu i s-a întîmplat nimic, că nu există nici un semn care ar trăda ceva nefiresc sau necurat.

Și atunci se întîmplă, la cîte o asemenea cercetare, să scoată un strigăt de groază, să se holbeze cu privirile încremenite la copilul pe care-l ține în brațe, să-l îndepărteze de ea cît poate și să înceapă să tremure, încît pe Eskil îl cuprinde groaza c-o să-l scape din mîini.

La început nu-și dă seama ce a apucat-o, ce anume o umple de atîta groază. Dar ea arată spre pieptul copilului, și Eskil vede că din sfîrcuri, roșii ca niște mici răni, nefiresc de umflate, se preling picături albicioase, ca niște stropi mari de lapte. De parcă băiatul s-ar fi preschimbat într-o fetiță cu sînii deja copți, gata pentru alăptat!

Cînd îi îndepărtează picăturile acelea albe cu degetul, se ivesc altele. E peste puterile lui să priceapă ce se întîmplă, dar spaima lui e alta decît cea a Evelinei. Cînd vrea să-i pună din nou copilul în brațe, femeia se dă îndărăt și se ferește cu îndîrjire. Pare-se c-ar vrea să strige, dar nu izbutește decît să îngaime cu glas pe jumătate gîtuit: „Ia-l de aici! Ia-l de aici!"

Eskil trimite după moașă, care vine și se uită cu luare-aminte la prunc, își face semnul crucii cu mișcări iuți, chipul ei e încărcat de taine și tîlcuri, rămîne tăcută, cu buzele țuguiate. Cînd Eskil o copleșește cu întrebări, iscodind-o să-i spună ce se întîmplă, la început femeia nu scoate nici un cuvînt, ci doar clatină din cap și-și rotește albul ochilor.

Atunci Eskil o apucă cu putere de braț și o zgîlțîie, pînă cînd cuvintele îi ies fără voia ei: e ceva de care a auzit vorbindu-se, dar pînă atunci nu-i fusese dat să vadă, și se ferește să-i spună pe nume, pentru a nu spori răul.

Cînd Eskil se răstește la ea și o zgîlțîie tot mai vîrtos, moașa se apleacă spre el, își apropie gura de urechea lui și-i șoptește șuierător un singur cuvînt: „Laptele vrăjitoarei!", după care își face la repezeală cîteva cruci, pentru a se păzi de grozăvia dezvăluirii.

Eskil se trezește rîzînd cu îndărătnicie — așa ceva nu vrea să creadă, nu vrea să audă, nu vrea să rabde — ca bun creștin ce se află!

Moașa rămîne neclintită și clatină din cap, cu buzele strînse și nu mai rostește nici o vorbă. Și nu se găsește leac? întreabă Eskil. Copilul o să piară, sau cum? Dar ea își păstrează tăcerea tainică, fie că nu știe ce să răspundă, fie că nu vrea să spună.

Eskil se îngrijește de copil, atît cît îi stă în putință, dintr-o dată simte că are o mare răspundere pentru odrasla lui, ca și cum ființa aceea micuță i-ar fi fost cu totul încredințată, o vietate plăpîndă și primejduită care e sînge din sîngele lui. Cînd pruncul se trezește și se pornește să țipe de foame, el n-are cum să i-o amăgească sau să i-o astîmpere.

Se apropie de Evelina, care zace în pat rătăcită și țeapănă, cu privirea pironită în gol. Cînd dă să-i pună copilașul la sîn vede că femeia nu se mai ferește, ci îl primește, ca și cum s-ar fi lăsat înduioșată de tînguiala sugarului și și-ar fi învins sila sau spaima.

Eskil mai zăbovește și privește cum pruncul se adapă la pieptul ei, trupul de-o șchioapă se chircește și se încordează de lăcomie, gura i se umple de o plescăială mulțumită, o bolboroseală fericită, piciorușele i se zbat și mînuțele se agață de sîn cu degetele-i mititele și rotunde.

Eskil se depărtează pentru o clipă, împăcat. Cînd se întoarce, în odaie domnește liniștea și tihna. Cele două ființe, mamă și fiu, par să fi adormit. Dar îl încearcă gîndul că ceva nu e cum trebuie, căci făpturile sînt atît de înțepenite și nemișcate, vîrîte una într-alta de nu li se pot desluși chipurile.

Arc de furcă cu Evelina pînă să-i desprindă copilul de la piept și cînd îl ia în brațe vede că fața îi e vînătă și umflată, gura-i stă nefiresc de căscată, cu limba scoasă, trupul i se simte deja țeapăn și rece, în jurul gîtului are urme ca de gheare.

Fîșii de zăpadă veche, de peste iarnă, brăzdau fața negricioasă a pădurii prin care Eskil trecea călare, însoțit de Anselm. Gheața din făgașele roților de car prinse a se crăpa cu zgomot cînd cei doi călători o apucară pe drumul ce ducea spre oraș.

Fără voia lui, Eskil luă aminte la puzderia de ciori și corbi care le ațineau calea, păsări ce croncăneau răgușit, poposeau în copaci și se tînguiau strident, de parcă cineva nu le dădea pace sau le bruftuia, pentru a-și lua apoi din nou zborul, de-ai fi zis că vor să se țină scai tot drumul de cei doi călăreți.

Simți că vrea să-i vorbească lui Anselm despre păsările alea negre, dar se stăpîni. Poate prevesteau război sau un an sărac în roade, dar s-ar fi putut la fel de bine să nu fie nici un semn anume, poate că, pur și simplu, în desișurile pădurii zăcea belșug de stîrvuri.

Eskil străbătuse atît de des drumul spre oraș, încît nu mai lua în seamă împrejurimile — lasă că nici nu era cine știe ce așezare omenească pe acolo : niscaiva gospodării mărunte și bordeie înghesuite. Și nici trecătorii în drum spre oraș nu erau prea numeroși într-o asemenea după-amiază tîrzie de iarnă ; ziua se apleca cu grabă spre apus, văpaia soarelui se stingea într-o lumînă roșiatică peste crestele copacilor și văzduhul se colora într-un verde geros.

Au ajuns sub zidurile orașului tocmai bine înainte de a se închide porțile. Străjerul îl recunoscu pe Eskil și-l salută cu halebarda — că doar Eskil Knutson nu era chiar un oarecare în ținutul ăla, și nici orașul nu era prea mare. Anselm călărea în urma lui pe ulița pietruită care ducea spre șanțul de scurgere din mijlocul orașului. Lui Eskil nu-i fu deloc greu să nimerească la han. Își priponiră caii în curte și apoi pătrunseră în birt, unde torțele cu catran trosneau și lăsau fum gros.

În lumina pîlpîindă deslușiră cîțiva oameni așezați la masa cea lungă, și le ieși în întîmpinare birtașul, încins cu un șorț de piele și încălțat cu saboți de lemn căptușiți cu paie. Dădea parcă să cadă în bot din cauza pîntecelui uriaș, umflat ca o vadră, și umbla puțin lăsat pe spate ca să se cumpănească în mers. Privirile i se prelingeau pe lîngă nasul lung ca un plisc de pasăre. Cînd dădu cu ochii de Eskil îi rînji în semn de recunoaștere, într-un fel nu tocmai binevoitor.

Fură deîndată îndrumați spre o odaie, scara de lemn scîrțîia ca de obicei și se lăsa sub apăsarea pașilor, dar nu s-a rupt nici de data asta. Odaia era friguroasă și

neprimitoare, cu pereții din bîrne grosolan cioplite, nici măcar văruite, o masă șontoroagă cu o feștilă de seu pe jumătate arsă și o laviță scurtă și lată, acoperită cu paie și piei de oaie. Eskil știa dinainte cum arăta odaia, dar parcă prezența lui Anselm o făcea și mai ponosită.

O slujnică își făcea de lucru înăuntru, se fîțîia prin cameră, se fandosea și își legăna șoldurile, își semețea sînii și le arunca amîndurora priviri atîțătoare, dîndu-le să înțeleagă că o pot avea dacă au chef. Eskil o cunoștea, dar nu se trădă față de Anselm. Nici mădularul nu i s-a învîrtoșat de data asta — poate că tot prezența lui Anselm era pricina. Muierea se strîmbă cu oarecare dispreț și ieși.

Zvonul de glasuri și căldura se ridică pînă la ei în odaie și îi adeneneșc din nou jos, în cîrciumă. Se așază la una din mesele lungi ca să îmbuce ceva, că sînt lihniți de pe drum. Li se aduce pîine neagră și slănină fiartă, pe care o înting în sare, iar gîtlejul și-l udă cu bere, aproape la fel de neagră ca pîinea, iuțită cu ienupăr. Tortele și vatra cuptorului varsă căldură și fum deopotrivă, zgomotul se contopește cu dogoarea și pîcla, pînă cînd parcă se înalță și coboară în același timp.

N-au isprăvit bine cu ospățul cînd un străin se apropie și se așază alături de ei. Poartă sutană călugărească cu glugă dată pe spate, astfel încît broboanele de sudoare par să țîșnească nu numai pe frunte, ci și pe teasta pleșuvă, o lună lucie, netedă, înconjurată de păr negru, stufos. Are ochi mici, dar vioi și sfredelitori, care poate că-s negri, deși privirea pare fără culoare. Unde mai pui că poate fi recunoscut dintr-o mie, oriunde s-ar afla, după una din urechi, care pesemne că a avut parte de o lovitură de cuțit, sau cine știe ce alt tăiș, și atîrnă clăpăugă ca o urechea de porc, roșie ca para focului.

Străinul le vorbește poticnit pe limba lor, dar cînd o dă uneori pe latinește rostirea îi e ușoară și curgătoare. Eskil nu se descurcă cine știe ce în latină, dar Anselm, după cum curînd bagă de seamă străinul, o rupe strașnic pe limba asta a cărturarilor.

Și nici cu totul nedeprins cu călugării și cu năravurile lor nu e Anselm ; știe să-l cinstească de îndată cu o sta-

cană cu bere, pe care omul o bea cu poftă, cu înghițituri egale, bine drămuite, în timp ce vorbește.

Dar monahul ăsta nu e, vezi bine, un oarecare chilipirgiu de crîșmă. Eskil se trezește ascultîndu-i vorbele cu multă luare-aminte. Fără doar și poate că poartă cu el vești grave, știri de seamă, poate că e trimisul unor oameni însemnați, pare să aibă de-a face cu episcopi, ba și cu papa încă. Chiar dacă Eskil nu pricepe tot ce spune, înțelege totuși că în cuprinsul creștinătății se petrec fapte mari, și că nemaipomenite semne prevestitoare se arată în multe părți ale lumii.

Mai spre miazăzi, în Europa, s-au văzut puzderie de stele căzînd din tării, pentru a se mistui fără urmă, de parcă înghițite în hăurile de beznă.

Urlete de lupi, prelungi, sfredelitoare, se aud noaptea sub zidurile cetăților, deși nu se zărește nici urmă de asemenea jivină. Din adîncuri de rîuri și lacuri se ridică leșuri plutitoare, din gurile cărora se preling șerpi. Se nasc neobișnuit de mulți schilozi și pocitanii, unii cu cap de cîine, alții cu două sexe, care sînt uciși de îndată ce s-au ivit pe lume.

Călugărul mai pomenește și de uriașe stoluri de păsări negre, ce cutreieră văzduhul în zbor ocolit și întunecă soarele, în așteptare de morți, leșuri omenești și stîrvuri de animale. Spusele acestui om îl tulbură pe Eskil din ce în ce mai adînc : asemenea semne nu-i sînt trimise numai lui și celor din preajmă, ci întregii lumi și semințiii omenești.

Călugărul contenește din vorbă și își lasă cuvintele să se așeze mai adînc. Da, își reia el firul, totul vădește că sfîrșitul lumii și judecata de apoi sînt pe aproape. Pretutindeni oamenii sînt bîntuiți de teamă, chiar și preaputernicii, fețele împărătești și dregătorești, cei ce cîrmuiesc rosturile acestei lumi. Papa Urban a pornit să colinde Europa spre a propovădui ridicarea cruciadei spre Țara Sfîntă, adică eliberarea Ierusalimului, care geme sub stăpînirea sarazinilor rău-credincioși.

Antihrist s-a înstăpînit peste mormîntul lui Hristos și cetele de hagii sînt împiedicate să ajungă acolo, amenințate de jaf și silnicie, adesea îi așteaptă moartea. A

venit vremea ca Ierusalimul să fie recîștigat de creștinătate, înainte ca Hristos să se ivească în toată măreția și puterea lui, ca o văpaie mînioasă, care să-i judece pe cei vii și pe cei morți deopotrivă.

Regi și mari domni au și început să-și încingă spadele pentru a pleca în cruciadă și își adună oștile de cavaleri. Dar — și călugărul apasă pe vorbe și se apleacă peste masă spre cei doi ascultători — e nevoie de încă mulți alți războinici călări, pe lîngă pedestrași și țărănime înarmată! E un prilej fără seamăn pentru orice bărbat viteaz și cucernic să-și dobîndească veșnica mîntuire. Papa făgăduiește fiecărui cruciat iertarea păcatelor, și nu numai a celor săvîrșite și a celor ce urmează a fi săvîrșite!

Și apoi unde mai pui că acestor cruciați le va fi dat să vadă Țara Sfîntă și să pună piciorul în mărețul Ierusalim. După cum vor avea de asemenea putința să dobîndească bunuri lumești și să dea peste pradă bogată, căci păgînii se lăfăie în bogățiile de care creștinii n-au avut parte tocmai datorită nevolniciei lor de a izbăvi Orașul Sfînt și mormîntul Mîntuitorului.

Așa grăiește monahul de neam străin, cu ardoare și convingere, cînd stîlcit pe limba locului, cînd pe latinește, în timp ce ochii mici i se lărgesc și varsă văpăi albe spre cei doi comeseni.

Eskil și Anselm nu mai puțin sînt înfiorați și stîrniți, devin din ce în ce mai fermecați și mai încrezători, și cei trei bărbați golesc împreună alt rînd de ulcele cu bere, neagră și amăruie.

Într-un tîrziu Eskil întreabă dacă el, dacă ei adică, pot intra în rîndul cruciaților, dacă acea chemare e îndreptată și către ei.

În culmea însuflețirii, călugărul chicotește scurt și aspru. Ridică mîna și croiește prin aer, pe sub ochii lor, un ditamai semn al crucii, după care răcnește de răsună tot birtul: Veniți! Luați crucea! *Deus vult!* E voia Domnului!

Berea dimpreună cu fierbințeala gîndurilor i-au dăruit lui Eskil un somn adînc și liniștit peste noapte, pentru prima oară de nu știu cîtă vreme. Avu vise

ciudate, cu cîini care se preschimbau în lupi, cîrduri de păsări negre care înfulecau lacom din stîrvuri și șerpi care se prelingeau din guri de cadavre. Apoi visele se limpeziră, se luminară, și se făcu că o vede pe Evelina plutind peste o pajiște cețoasă, își întoarce fața spre el, și chipul îi e livid de groază, dar privirile-i sînt rugătoare.

Zărește fărîmături întunecate ce se desprind din bezna de dindărăt și pornesc s-o hăituiască. Dar, înainte s-o ajungă, în fața ei apare o siluetă înaltă, luminoasă, o barbă aurie înconjoară un chip ai cărui ochi au luciri de foc și de gheață deopotrivă. Evelina cade în genunchi la picioarele lui și în același timp se aude un glas tunător care rostește : E voința Domnului !

Eskil se trezește. Visul stăruie atît de viu, încît ar fi zis că se mai află încă aievea în odaie, vocea încă îi mai răsună în urechi, adîncă și poruncitoare : E voința Domnului !

Îi păru că fusese chiar Hristos cel care-i apăruse în vis, că glasul și porunca erau ale lui. Eskil rămase așa, în deplină trezie, și cugetă la tîlcul visului. Și nu găsi altul decît acesta : era chemat să poarte crucea și să se alăture oștirii ce pornea să izbăvească Ierusalimul !

Dar ce căuta Evelina în vis ? se întrebă el, și nu găsi altă deslușire decît că plecarea lui în cruciadă avea să se petreacă și în numele ei, avea să-i aducă și ei mîntuirea de necaz și rătăcire. Cu cît se gîndea mai mult, cu atît i se întărea acest gînd : era o cale de a șterge păcatele, ale lui și ale Evelinei ! Așa aveau să alunge piaza rea și, la întoarcerea lui, să se regăsească într-un chip mai fericit !

Hotărîrea atît de grabnică de a răspunde la apelul cruciadei nu era străină, firește, și de chemarea depărtării, un dor de ducă, spre a lăsa astfel în urmă ghinioanele și amărăciunea, măcar pentru o vreme, pentru ca mai apoi să ia totul din nou de la capăt, ca de la început. El nu era neștiutor de nevoia asta, chiar dacă nu se gîndea prea stăruitor la ea.

Pierderea fiului nou-născut îi apăsă amarnic sufletul, după cum îi venea din cè în ce mai greu s-o rabde pe Evelina. În adîncul cugetului o învinuia că ucisese copilul, îl gîtuise cu mîinile ei — căci numai așa trebuie

să se fi întîmplat. Ea socotise din capul locului că pruncul e pierdut, de-a dreptul osîndit, și mai că nici nu-și dăduse seama ce făcuse.

Și mai apoi Evelina nu-i mai era o adevărată nevastă, nu-l mai lăsa să se apropie de ea. Nu-l respingea, dar era de neatins, de nepătruns, ca un trunchi de copac sau ca o piatră. Între timp Eskil aflase că se găseau pe lume și femei de un alt soi, mai mult decît dornice. Și pentru acestea i se deșteptase o poftă strașnică, năvalnică.

Trebuie să plec, și asta-i voința Domnului ! își spuse Eskil.

Acum era pe deplin hotărît să depună jurămîntul de cruciat.

A doua zi îl întîlniră din nou în ospătărie pe călugărul de neam străin ; chipul îi era cenușiu și sleit de parcă și-ar fi secătuit tot focul, urechea-i beteagă îi atîrna mai porcească încă și mai stacojie decît cu o zi în urmă. Nu mai scoase nici un cuvînt despre cruciadă, de parcă pentru el încetase să mai aibă vreo însemnătate. Dar hotărîrea de peste noapte se împlîntase adînc în cugetul lui Eskil, și el fu acela care aduse vorba de cruciadă, se aprinse, se închină cu mișcări largi și strigă : Eu iau crucea ! E voia Domnului !

Fără ca Eskil să-l fi îmboldit, sau să fi vorbit anume cu el mai îndeaproape despre hotărîrea ce-o luase, Anselm îl urmă de îndată, rostind cu voce înaltă aceleași vorbe, glasul lui era mai subțiratic, dar nu mai puțin dîrz. Monahul părea că se așteaptă la acest pas al lor, s-ar fi zis că-l socotea aproape ca de la sine înțeles. Scoase la vedere un crucifix mic de argint de sub sutană, îl întinse spre Eskil și-l puse pe acesta să rostească, cu două degete pe cruce, jurămîntul de cruciat, în numele Mîntuitorului, dinaintea răstignitului, ca și cum El însuși ar fi fost de față. La fel făcu apoi și Anselm.

Călugărul mai scoase apoi la iveală din sutana-i cea atît de încăpătoare niște fîșii roșii și le așeză pe pieptul celor doi în așa fel încît să alcătuiască o cruce. Fu chemată o slujnică cu ac și ață ca să le coasă crucea purpurie pe veșminte.

Toate acestea odată isprăvite, monahul își părăsi aerul ceremonios, își luă o vorbă mai moale și mai de toate zilele. Începu să le dea sfaturi folositoare în privința echipamentului și altele de tot felul, cum ar fi de pildă timpul cel mai potrivit de plecare, cum să purceadă la drum și să se alipească celorlalți cruciați.

Eskil și Anselm erau amîndoi înfierbîntați de hotărîrea ce-o luaseră, erau încă buimaci, nu-și veniseră încă în fire și ascultau cam într-o doară spusele călugărului. Căzuseră pe gînduri și se întrebau de pe acum dacă aveau să se mai întoarcă vreodată, dar cînd îi puseră întrebarea asta și monahului, acesta le risipi orice îndoială : Firește că o să vă înapoiați. Și poate chiar în toamnă, dacă porniți la drum în primăvara asta !

După judecata lui, păgînii n-aveau să se împotrivească mai deloc cavalerici creștine. Poate că nici vărsare de sînge nu se va petrece. Și poate că nici drumul pînă la Ierusalim nu era chiar atît de lung și de anevoios cum ar fi fost ei ispitiți să creadă : pelerinii călătoreau într-acolo tot timpul, și cei mai adesea erau oameni vîrstnici și firavi. Arșița s-ar putea să fie greu de îndurat, dar în felul ăsta erau izbăviți de dogoarea Iadului !

Așa încheie călugărul, cu o scurtă izbucnire de rîs trunchiat. Își luară rămas bun de la el și porniră spre casă.

Fac acum cale-ntoarsă și peste cei doi drumeți s-a așternut o tăcere grea de gînduri. Cînd și cînd Eskil aruncă o privire furișă, trage cu coada ochiului la semnul stacojiu ce-i stă lipit pe piept, încă străin și nelalocul lui. Simte că crucea asta a început deja să aibă putere asupra lui. Îi insuflă încredere și forță, dar într-un fel îl și înfricoșează : ceva prea mare și care te supune la datorii prea grele.

Bagă de seamă că acum nu se mai zăresc păsări negre și gălăgioase, văzduhul se înalță nespus de curat și de limpede deasupra codrilor. Cruciat, cruciat ! își tot spune el în gînd. Oare de fapt ce însemna asta ?

Și așa, cum străbat ei călare inima pădurii, Eskil simte nevoia să rupă tăcerea și să-i vorbească lui Anselm. Ajunși într-o dumbravă, îl lasă pe Anselm să-l prindă din urmă, acum sînt alături și-și țin caii la pas, dar se

feresc să se privească în timp ce schimbă vorbe, ca și cum asta i-ar stînjeni sau i-ar face șovăitori.

Așadar, vom urma calea cruciaților, spune Eskil. Ai simțit și tu chemarea și ai luat crucea, fără ca eu să te fi îndemnat cît de cît. Și e bine așa, pentru că altminteri mi-ar fi venit greu să pornesc de unul singur ! Dar acum spune-mi, Anselm : faci asta de dragul meu, sau e chiar dorința ta ?

A fost hotărîrea mea, dar și datoria de a te însoți, e drept, îi răspunde Anselm. Cum aș putea, de altfel, să despart una de alta ? Sînt gata să te urmez oriîncotro te-ai duce, dar asta nu înseamnă că credința mea de cruciat e mai șovăielnică decît a ta, Eskil !

Îmi vei fi de mare preț ca tovarăș de drum, firește, spune Eskil. Dar n-aș vrea ca tu să fi intrat în rîndul cruciaților doar pentru a-mi face mie un hatîr. Aș dori să cred că ai fost îndemnat de simțămintele și de voința ta.

Simțămintele mele și voința mea îți aparțin tot atît cît îmi aparțin și mie însumi, după cum bine știi. Tu mi-ai înlesnit o viață bună, și pentru asta îți sînt îndatorat !

A fost mărturia lui Anselm.

Nu, Anselm, nu-mi datorezi nimic ! Nu trebuie să te socotești slujitorul meu ! Niciodată n-am vrut să fiu stăpînul ! Și acum e vorba de mîntuirea sufletului tău, pe care nu trebuie s-o împarți cu nimeni ! Împreună, și totuși fiecare pe seama lui, vom sluji cauza lui Hristos și vom înfrunta orice neajunsuri și primejdii.

Cu voia Domnului vom vedea cu ochii noștri Ierusalimul și ne vom înapoia întregi și teferi, și mîntuiți de păcate ! îi răspunde Anselm. Speranța îmi e de ajuns, și mai departe fie ce-o fi !

Sosi și ziua plecării. Eskil și Anselm, cu însemnele purpurii ale cruciaților pe piept, se așternură la drum. Sorbeau cu lăcomie adierile proaspete, dar în sufletul le stăruia o strîngere de inimă, fiori de tulburare și de neliniște le răscoleau ființa.

Străbăteau călare un ținut în care primăvara poposise de curînd, în desișul pădurilor începuse să murmure frunza, verdele ierbii era mustos. Caii săltau cuprinși de neastîmpăr, fornăiau și nechezau pentru a se face simțiți pe unde treceau.

Străbăteau călare un ținut în care primăvara poposise de curînd, în desișul pădurilor începuse să murmure îndelungat și sîcîitor, pregătirile destul de anevoioase. Cît despre moșia pe care o părăsise, n-avea de ce să se neliniștească. O rubedenie se învrednicise să se îngrijească de ea în lipsa lui, slujitorii erau credincioși și de nădejde, nu era nici o primejdie atîta timp cît pacea domnea pe acele meleaguri. De altfel nici nu socotea c-o să lipsească prea multă vreme, poate doar pînă în toamnă, pînă la primăvara viitoare.

Nici cu Evelina nu fusese prea greu. Nu se tînguise aflînd că Eskil avea să plece de lîngă ea, și nici nu încercase să-l oprească, ba părea că-i e totuna, nici nu-i pasă, sau că nici nu o privește. Era cu desăvîrșire ferecată în sine și devenise din ce în ce mai de neatins, nu-l asculta cînd îi vorbea, sau nu prindea înțelesul vorbelor lui. Eskil se temea că rătăcirea și sminteala ei o vor duce la pierzanie.

Tot ce putea să nădăjduiască era că singurătatea, fără el în preajmă, putea să-i fie de folos, că faptele lui de

cruciat ar fi putut să fie binefăcătoare și pentru ea, într-un fel sau altul.

Evelina devenise pentru el o povară și acum, călărind alături de Anselm prin natura primăvăratică, se simțea slobod și ușurat. Nu-și mai scormonea cugetul, încetase să se mai întrebe de ce, la urma urmei, apucase pe calea cruciaților. I se părea că se află în pragul unui alt soi de viață, spre care privea plin de speranță, se simțea mai puternic și mai încrezător în sine decît înainte, într-un cuvînt : mai bărbat.

Setos de luptă nu era totuși. Fusese dintotdeauna o fire pașnică. Creștinismul îl învățase că vărsarea de sînge e un păcat, că n-ai dreptul să iei viața unui om — doar dacă, la o adică, e vorba de un păgîn sau de un necredincios. A-ți jertfi propria viață, precum făcuse Mîntuitorul, era o faptă vrednică de un adevărat creștin, iar martiriul cel mai nobil țel.

Dar Eskil nu încerca încă să se închipuie amestecat în vreo bătălie ce-aveau s-o dea cruciații. Deocamdată asta era atît de departe !

Anselm părea de asemenea că se simte slobod, și era voios. Curînd se porni să cînte una din baladele lui : „O pasăre ședea pe-o ramură de tei, despre Isus, firește, vorbea cîntecul ei.“ Avea o voce limpede și curată, care se potrivea de minune cu întreaga lui făptură. Cît despre Eskil, el nu era prea dăruit pentru ale cîntării — un zumzăit înfundat era tot ce putea să scoată.

Cînd, pentru prima oară în acel an, auziră zvon de cuc în pădure, strigătul păsării le venea de undeva din față, să fi fost la miazăzi, sau poate mai spre răsărit. Anselm socotea negreșit că vine dinspre sud și spuse, poate fără să se gîndească, sau poate apăsat de presimțiri : Cuc de miazăzi, cuc de-ngropăciune ! Dar Eskil îl deslușì la est, și-i răsuci vorbele : Cuc de răsărit, cuc de semne bune !

Crucea purpurie de pe pieptul lor bătea la ochi de departe, și grăia de la sine despre rostul cu care drumețeau. Dar puțini erau aceia care știau înțelesul acelui semn, cei mai mulți se holbau uimiți sau înfricoșați, întrebîndu-se cu nedumerire spre ce țintă se îndreptau cei

doi călăreți. Așa că nu mai pridideau oprindu-se, de nu știu cîte ori, ca să-i lămurească pe oameni : că erau cruciați, în drum spre Țara Sfîntă, pentru a se alătura marelui convoi de apărători ai creștinătății ce aveau să izbăvească de necredincioși Ierusalimul, mormîntul lui Hristos.

Atunci neîncrederea și teama făceau cel mai adesea loc evlaviei, pe alocuri oamenii deveneau chiar darnici și grijulii, le deschideau ușa casei și le așterneau masa. Vezi bine, cruciații nu trebuiau să ducă lipsă de nimic !

Parale de drum nu le lipseau, nici vorbă. În desaga de la oblîncul șeii Eskil avea mai multe pungi cu monede de argint, care aveau căutare peste tot. Dar s-ar fi putut prea bine ca banii aceștia să le fie trebuincioși în țări străine, așa că mulțumeau și primeau tot ce li se punea dinainte. Căci, pe de altă parte, nu era vorba numai de soarta lor. Ajutîndu-i, fiecare se făcea puțin părtaș la măreața faptă a cruciadei.

Nu se arătau cîtuși de puțin trufași și fuduli, ci cuviincioși și smeriți, deși erau convinși de înalta lor menire. Nu se înfățișau ca războinici, nu-și îmbrăcau fără rost pieptarul de zale, își lăsau arcurile să atîrne de sa, și singura armă ce o purtau era o spadă scurtă la șold. Nu strica, de bună seamă, să te faci puțin temut.

Copiii le ieșeau înainte și se zgîiau la ei cu ochii căscați cît roata, și priveau lung în urma lor cînd se depărtau. Dintre cei în toată firea, mai cu seamă femeile erau cele care se îngrozeau aflînd cît de lung era drumul ce urmau să-l străbată și ce cumpliți vrăjmași aveau de înfruntat. Uneori bărbații mormăiau c-ar fi fost și ei ispitiți să-i urmeze, dacă le-ar fi dat mîna să-și lase baltă treburile pe la casele lor.

Căldura primăverii s-a statornicit și soarele mușcă cu nădejde, același soare care-i va însoți tot drumul pînă la Ierusalim, cu putere mereu crescîndă, tocmai bine pentru a-i deprinde treptat cu dogoarea lui. Asudați și prăfuiți după multe leghe străbătute în goana calului, adesea însetați, fac popas lîngă pîraie și izvoare cu apă proaspătă, beau alături de boturile cailor.

Și dacă dau de vreun loc prielnic, nu-i lasă inima să nu se scalde, aleg o pajiște, un luminiș pe mal, unde nimeni nu poate cădea asupra lor pe neașteptate — se feresc mai cu seamă de hoți și lotri. Priponesc caii de cel mai apropiat copac, unde animalele pot să pască în voie la umbră, și-și leapădă veșmintele.

Valuri mărunte mîngîie cu molcome clipociri muchea malului, acolo unde iarba coboară pînă la pînza apei. Creștușca și coada vulpii, cu florile proaspăt deschise, mai ales galbene și albe, se ițesc ca niște pete luminoase pe fața pajiștei, au început să le dea tîrcoale primii fluturași gătiți în aceleași culori, gîzele zumzăie și mișună prin trifoiște. Sus, în văzduh, se perindă alene pîlcuri de nori albi ce seamănă cu mieii nou-născuți.

Trupurile lor albicioase, abia ieșite din iarnă, li se par nefirești, străine chiar și lor înșile, de parcă n-ar avea ce căuta în peisaj, dar curînd pielea începe să se prăjească, prinde o rumeneală roșiatică, semn că se pregătește să se înnegrească sub arsura vîrtoasă a soarelui.

Apa e îndeajuns de caldă deasupra, dar rece ca gheața în adîncime, așa că scaldele lor sînt scurte, iar între timp trebuie să fie cu ochii în patru și la cai. După baie se usucă și se încălzesc zbenguindu-se pe mal, se fugăresc și se dau de-a berbeleacul în moliciunea aspră a covorului de iarbă proaspăt așternut. Și hîrjoana asta îi înveselește, le stîrnește rîsul, ca odinioară, cînd erau copilandri și se atîțau unul pe altul la joacă. Pentru cîteva clipe cruciații sînt din nou copii.

La trup se deosebesc aproape la fel de mult ca în anii copilărici. Eskil e mai zdravăn și mai vînjos, mai brun și mai musculos. Anselm e mai subțiratic și mai firav, de-i poți lesne număra coastele. Și e spîn ca o femeie, în timp ce pe pieptul lui Eskil se întinde un hățiș de păr negru, iar brațele și picioarele îi sînt îmbrăcate într-o blăniță deasă.

Eskil nu se poate stăpîni să nu arunce o privire și la părțile lor bărbătești și să le asemuiască în gînd. Mădularul lui Anselm e subțirel și palid, încă de copil, pare neîncercat, iar părul din jur e atît de rar și de spălăcit la culoare că mai de se zărește. Mădularul lui Eskil e

mai gros, mai vîrtos, arată mai încercat și mai vînos, înconjurat de un smoc stufos. Deosebirea asta spune mult despre ei. Eskil nu crede ca Anselm să se fi culcat vreodată cu o femeie, e unul dintre aceia care adoră femeile de la depărtare. Dar astea sînt lucruri despre care cei doi se sfiesc să vorbească.

Și tocmai acum, cînd îi vede trupul gol, Eskil ia deodată aminte și la chipul lui Anselm, de parcă, nici mai mult nici mai puțin, nu l-a mai văzut de amar de vreme, sau nu l-a privit pînă atunci niciodată cum se cuvine. Dintr-o dată Anselm nu mai semănă cu el însuși, nu mai e insul cu care s-a obișnuit Eskil, ci un altul, aproape un străin. Se uită la fruntea-i înaltă, sprîncenele înguste, bălaie, aproape albe, gura subțire și gîtul plăpînd, ochii puțin bulbucați, ce par împlîntați de-a dreptul în pielea feței. Anselm ! Acesta e Anselm.

Dar cine e el de fapt, ce știe Eskil despre el ? Cum se vede el pe sine însuși, cum e să fii Anselm ? Ce gînduri și închipuiri adăpostește el în tainițele ființei sale, avînd poate conștiința lor doar pe jumătate ? E el atît de deosebit de Eskil, mai luminos și mai limpede, mai curat în cuget, mai puțin măcinat de porniri potrivnice, mai puțin abraș și aprig ? Sau neastîmpărul și fierbințeala lui sînt doar de alt soi, liniștea lui e mai străvezie dar cu mai mari adîncimi ?

Și chiar de-ar putea să-l întrebe pe Anselm asemenea lucruri, ar sluji oare la ceva, ar putea acesta să-i răspundă, chiar dacă ar vrea ? Și Eskil, la rîndul lui, ar putea oare să-i răspundă lui Anselm la asemenea întrebări ? Nu-i oare fiecare om un orb pribeag, neputincios de a se vedea pe sine însuși ? E ca și cum te-ai izbi necontenit de o oglindire ce te întoarce împotriva ta însuți, îți trimite îndărăt închipuirile despre tine însuți fără să dezvăluie nimic.

Urmau drumuri bătute sau poteci stinghere, pe unde carele n-aveau loc să treacă. Și atît drumurile largi cît și cărările lăturalince îi duceau, mai devreme sau mai tîrziu, la așezări omenești, conace și sate, uneori orașe sau castele meterezuite. Fie că se mai abăteau ici și

colo, ținta de căpetenie era spre miazăzi, se fereau să se încurce cu daraveri străine de rostul lor, și în felul ăsta să fie întîrziați sau împiedicați. Erau călători liberi și cruciați de sine stătători, n-aveau de gînd să se pună sub ordinele nimănui.

Și ajunseră astfel în pădurile dinspre hotar, înainte de a trece în țara vecină. Călătoria devenea acolo mai nesigură, mai zăbavnică printre așezări omenești, și cărările mai înșelătoare. Ținutul era bîntuit și de tîlhari și proscriși, cel mai înțelept era să umble cît mai tăcuți și neobservați cu putință, cu arcul pregătit și spada la îndemînă, slobodă în teacă. Da, se hotărîseră chiar să îmbrace și pieptarul de zale — se puteau lesne pomeni cu o săgeată trimisă din spate.

Și ce scofală mai era de capul unui cruciat care nu-și atinsese ținta, care cădea sau pierea înainte de-a ajunge să lupte pentru izbăvirea Ierusalimului ? Mai stătea în picioare iertarea de păcate, făgăduită de papă, nu cumva îl păștea primejdia de a-și zădărnici și veșnica mîntuire în viața de apoi ? Oare răspunderea ce-o purta cruciatul pentru propria viață nu era mai mare decît a altor oameni ?

Cu hrana nu trebuiau să-și bată capul prea mult prin acele locuri, în pădurile de la hotar. Aveau cu ei pîine și sare, iar jivine mărunte, de vînat cu arcul, nu lipseau : un iepure, un cocoș sălbatic, și la o adică chiar niscaiva veverițe. Așa că aprindeau un foc pe pămînt, într-o vatră înjghebată din bolovani, și carnea se frigea pînă ce se făcea tocmai bună de mîncat. Pîraie și rîuri cu apă proaspătă le ieșeau în cale la tot pasul.

Și așa se petrecea drumeția lor prin codrul adînc : îl simțeau ca o ocrotire dar și ca o primejdie. Murmurul frunzelor le dădea siguranță și tihnă, de mai că le venea să adoarmă în șa. Dar uneori liniștea aceea devenea tulburătoare și amenințătoare, la orice zgomot neașteptat caii se smuceau speriați.

Pădurea îi înghițea, cîteodată părea că nu se mai termină. Tînjeau după un loc deschis, unde să poată privi în jur, pe întinderi mai mari, și atunci dădeau poate de un lac ce se lărgea pînă hăt departe, de parcă apele i se

uneau cu cerul, pustii și deșarte, înconjurate de păduri întunecate. Sau o mlaștină întinsă, încă și mai deșartă, presărată ici și colo cu cîte un smoc de iarbă ce se legăna în bolboroseala apei negre, cu neputință de trecut.

Ajungeau la coame povîrnite, unde pădurea se rărea pentru a face loc rîpelor pietroase, sterpe, cu tufe de mărăcini sau bolovani uriași, cenușii ca lava sau înverziți de mușchi, mari cît o casă, îngrămădiți unii peste alții sau împrăștiați ca după o încăierare între uriași. Au petrecut și ei o noapte pe un astfel de stei, așternut cu mușchi ca un pat. Era atît de înalt încît n-au reușit să se cocoațe în vîrful lui decît cățărîndu-se pe un copac ce creștea în apropiată vecinătate, și atît de povîrnite erau marginile că nici nu se putea ajunge acolo în vreun alt fel — așadar nu puteau fi luați prin surprindere în timp ce dormeau.

Nu erau în primejdie de-a fi atacați prin acel ținut, doar erau doi bărbați înarmați, și călare pe deasupra, și de erau vreunii care le dădeau tîrcoale, aveau grijă să nu se arate la vedere. Doar un mistreț furios a dat să se repeadă la ei cînd au nimerit în mijlocul unei turme de porci sălbatici. Ar fi putut să doboare una din fiarele acelea, înainte de-a apuca să se risipească grohăind, sau să-l săgeteze chiar pe vier, dar jivina cu colți lungi era cumplită la înfățișare, așa că și-au pornit caii la trap și și-au văzut de drum.

Pe neașteptate le răsare în cale o colibă din crengi, din care se ridica o dîră de fum — pesemne că se află oameni acolo, iar de o șleahtă de tîlhari nu poate fi vorba, de bună seamă. Rămîn pe loc, călare, în fața bordeiului și așteaptă să se ivească vreo făptură omenească. De șaua lui Anselm e legat un cocoș de munte doborît de curînd, atîrnat cu capul în jos, din pliscul pe jumătate căscat picură sînge și mînjește crupa bălană a calului. (Pentru o clipă Eskil se întreabă unde a mai văzut cîndva imaginea asta). Dar iată că un om își croiește drum printr-o deschizătură a peretelui de nuiele împletite, aplecat asupra unui par ascuțit pe care îl ține îndreptat amenințător cu vîrful înainte. E o ditamai namila, o matahală hirsută cu capul și trunchiul

năpădite de păr, crescut în sălbăticie, stufos, cîlțos, soios, plin de ace de pin și de paie.

Dintr-un luminiș abia mijit al chipului hirsut, doi ochi albaștri, mici și sfredelitori, ca de porc, se zgîiesc la cei doi străini, și un muget izbucnește din gura ascunsă de bălăria bărbii. Nu sună ca fiind vorbe de înțeles pentru urechile călăreților, iar caii se smucesc îndărăt cînd le pătrunde în nări duhoarea ce-o răspîndește trupul dihaniei.

Eskil îi strigă, ca unui surd, că poate să lase deoparte arma și să-l asculte, că ei sînt cruciați pașnici aflați în drum spre miazăzi și vor doar să știe cît mai ține pădurea aia, ce cale trebuie să țină și ce alte lămuriri le mai poate da. Dar omul nu pare defel c-ar avea de gînd să se lepede de țepușă, și-i privește furios pe călăreți, iar zgomotul acela, care-i iese iarăși din gură, semăna foarte bine cu un muget de fiară, jumătate grohăit, jumătate gîlgîit.

Eskil îi face un semn lui Anselm să-i azvîrle vînatul, astfel încît omul să se simtă răsplătit pentru îndrumări. Trupul greu al păsării spintecă aerul cu aripile pe jumătate desfăcute și se oprește pe pămînt, la picioarele matahalei, care-l ridică în vîrful sulițci și se uită la el nenumerit. Apoi sloboade un urlet de alt soi, la care i se răspunde dinăuntrul colibei cu zbierete asurzitoare.

Deodată se revarsă din bordei o droaie întreagă de femei și copii, claie peste grămadă, jerpeliți și răpănoși, pe jumătate despuiați, de-ai fi zis că-s vîrcolaci sau fiare sălbatice : o baborniță ca o cotoroanță vrăjitoare, două femei mai tinere, dar la fel de cumplite la vedere, una din ele cu burta umflată și cu sînii săltîndu-i grei de lapte pe sub cămășoaica ferfenițită. În jurul lor se înghesuie un purcoi de țînci care țopăie, se înghiontesc, se tîrăsc de-a bușilea și zbiară.

Bărbatul rămîne pe loc, cu prada protăpită în vîrful parului. Iar turma aceea omenească de-abia ce-o zărește că se și năpustește asupra ei cu mare zarvă, nenumărate brațe se întind și trag de ea din toate părțile, îi smulg penele. S-ar părea că au să sfîrtece pasărea cu mîinile și s-o înfulece crudă, pe loc. Atunci femeia cea borțoasă răcnește din rărunchi, iar namila de om împarte izbituri

cu coada țepușei, astfel că nemaipomenita hărmălaie se potolește.

Din gura omului se varsă alte mugete răgușite și gîlgîite. Muierea cea cu burta la gură pare să fi înțeles ce vrea să spună, se îndreaptă din șale, cu picioarele depărtate, matern autoritară, și le strigă celor doi călăreți o seamă de îndrumări, le arată cu degetul departe, peste vîrfurile copacilor, face tot felul de gesturi cu mîinile. Graiul ei le sună pe jumătate străin cruciaților, dar mișcările mîinilor îi ajută să tălmăcească : pădurea se termină, ținut de șes, ceva mai încolo așezări omenești.

Iată că se apropie și bărbatul cu cîțiva pași, își ridică fața spre ei, își cască gura îngropată în claia de păr și arată spre ea cu un deget noduros ca o rădăcină de copac. Acum se poate vedea că în loc de limbă are un ciot hidos, din care pricină nici nu poate vorbi omenește. Poate că s-a născut cu beteșugul ăsta, sau i s-a retezat limba ca pedeapsă pentru cine știe ce fapte. Așa viețuiește el acolo, în codru, cu femeile și cu plozii lui.

Pădurea se deschide și cei doi cruciați văd cum terenul coboară în valuri, pînă departe, cu cînguri luminoase de foioase printre pajiști și pășuni, cu împîrzeală de sate și nori de fum învălătucindu-se deasupra mirиștilor. Urmăresc cu privirea șerpuirea rîurilor, care pe alocuri dispar pentru a se ivi iarăși, cu sclipiri argintii ce uneori se pierd în volburi albe — pesemne bulboane și cascade.

Rămîn o vreme locului, fără să descalece, își îndestulează ochii cu priveliștea, răsuflă ușurați c-au răzbit din împresurarea pădurilor ce păreau fără de capăt. Nori alburii se preumblă prin văzduh aruncîndu-și umbrele nestatornice peste întinderile înverzite, și acolo verdele se întunecă, de parcă noaptea a început să-și lase petele pe cîmpuri.

Spre seară ajung în plin șes, într-un ținut unde satele se îndesesc ca ciorchinii, zăresc și biserici, din piatră cenușie sau cu pereții văruiți, unele din lemn smolit, cu crucile înălțîndu-se spre cer. Și fiindcă e ceasul amurgului, clopotele au prins să bată, cu sunet molcom, dar

care răzbate pînă departe, îi împresoară din toate părțile.

Trec prin fumul ce s-a așternut printre copaci ca o pătură de nori joși, și fumegarea de lemn rășinos e plăcut mirositoare. Zăresc oameni care tocmai dau foc mirиștilor năpădite de bălării și mărăciniș. Cenușa rămîne pe pămînt, albă și hrănitoare, gata să primească sămînța de rapiță și de grîne.

În satul unde se fac cunoscuți drept cruciați, pentru a putea înnopta, oamenii vorbesc o limbă mai aparte, greu de înțeles pentru o ureche nedeprinsă. Și mai e ceva care le atrage de îndată atenția și le stîrnește mirarea: toți sînt bine hrăniți, durdulii și cu pielea întinsă, se mișcă greoi și lenevos. Dar nu numai oamenii, ci și vitele și dobitoacele de curte, pînă și cîinii și pisicile, sînt îmbuibate de parcă le așteaptă cît de curînd tăierea.

Dar se dumiresc la vremea cinei: în loc de pîine și sărătură li se pun în față blide pline cu somon proaspăt fiert, peștele acela minunat, care ți se topește printre degete și are o carne roșiatică dintre cele mai gustoase.

Toți se îndestulează cu bucăți zdravene de somon, pe care le înfulecă cu nespusă poftă, iar gazda îi lămurește, printre dumicați, că pentru ei somonul nu e mîncare de zile mari, ci hrana lor obișnuită. Pînă și dobitoacele s-au deprins cu somonul, și au parte din plin de el, doar porcii nu trebuie îndopați prea în pripă cu peștele ăsta, fiindcă se înecă de osînză și pier.

În satul acela bine hrănit, cruciada nu-i prea tulbură pe oameni. Atîta vreme cît somonul zburdă din belșug prin apele lor și peștele cel bun nu le lipsește de la masă, nu se sinchisesc ei de semne ce vorbesc despre sfîrșitul lumii și judecata de apoi.

Apropierea lor stîrnește tulburare într-o mare adunătură de păsări negre, într-o margine de sat: o puzderie de corbi și ciori ce se ațin în preajma unui copac, un stejar falnic și singuratic care străjuiește împrejurimile. Stau înghesuite în șiruri dese pe crengi, se mai

desprind cu scurte fîlfîiri de aripi și se așază iute la loc, cu nici un chip nu s-ar depărta de arborele acela, care parcă există acolo anume pentru ele.

Copacul se află chiar la marginea drumului, care acolo se întretaie cu un altul : e un stejar de răspîntie, și asta nu-i ceva obișnuit, după cum se știe din bătrîni. Cînd ajung la locul cu pricina, împresurați de forfota și zarva zburătoarelor întunecate — caii devin neliniștiți și greu de strunit —, ei văd că în copac atîrnă ceva, de craca cea mai groasă.

E un hoit lung, acoperit pe alocuri cu resturi negricioase de carne putrezită — altminteri un schelet cu desăvîrșire descărnat, de o albeață strălucitoare. E un stîrv de cal, atîrnat de șira spinării cu capul în jos, strîngîndu-și dinții lungi și cu orbitele ochilor goale ca niște văgăuni.

Nu fără să se înfioare, Eskil pricepe ce s-a întîmplat acolo : a fost jertfit un cal, o ofrandă adusă stejarului și duhurilor ce sălășluiesc în preajma lui, străvechile duhuri în care mulți încă mai cred și a căror bunăvoință au vrut astfel s-o cîștige acum, primăvara, la vremea cînd se însămînțează grîul și rapița.

Jertfirea trebuie să se fi petrecut într-o seară, sau în timpul nopții, la lumina focurilor, iar calul va fi fost o mîrțoagă sleită de puteri. Îl atîrnaseră de greabăn înainte de a-i spinteca gîtlejul și sîngele țîșnise șiroind pe pămînt. Atunci mulțimea adunată izbucnise în chiote și începuse să freamete ca într-un fel de dans, se năpustiseră cu cuțitele asupra animalului muribund și-și tăiaseră bucăți de carne, nu ca să le mănînce, ci ca să le răspîndească pe ogoare și să le îngroape în țărînă.

Apoi leșul a trebuit să rămînă mai departe agățat în stejarul de la răscruce de drumuri, ca un semn, în tovărășia străvechilor demoni, iar oastea de păsări negre s-a adunat să se înfrupte din rămășițe. Păsările astea sînt și ele un semn al bunăvoinței divine, și deci binevenite — nici vorbă să fie stînjenite sau prigonite.

Înainte de a se îndepărta, Eskil nu se poate stăpîni să nu se-nchine de cîteva ori, iar Anselm rostește ceva cu glas scăzut.

Aici e vorba despre Eskil :

Pe cînd mă apropiam de conac, totul părea nefiresc de tăcut și de nemișcat, parcă nu era nici zi de-a binelea, nici noapte de tot, ci mai curînd ceva între zi și noapte.

Atunci am auzit lătrat și mîrîit de cîini, păreau să fi fost o haită întreagă după larma ce-o făceau, zgomotul venea de mai departe, dinspre stejarul cel stingher, unde pare-se că se adunaseră, ca să se împerecheze pesemne.

Și deodată, iată, parcă pomul s-a tras mult mai aproape, și atunci am zărit cîinii, care se îmbulzeau cuprinși de o sălbatică stîrnire, se năpusteau asupra trunchiului, făceau salturi înalte, rupeau și sfîșiau ceva.

La început n-am deslușit despre ce era vorba, fiindcă învălmășeala de cîini îmi tulbura vederea, și mi-am închipuit c-o fi fost vreo fiară pe care o hăituiseră, o încolțiseră în jurul copacului și acum încercau s-o înșface. Dar mai apoi m-am aflat atît de aproape încît am putut vedea că era o ființă omenească, lipită de trunchiul stejarului, în timp se dulăii se năpusteau cu îndîrjire.

Erau niște ditamai dihănii negre, de care nu știu să mai fi văzut prin acel ținut, fioroși ca lupii, cu colți ascuțiți ce le sclipeau în boturile căscate, se înfigeau în carnea omenească și smulgeau fîșii sîngerînde.

Și înainte chiar de a vedea deslușit am avut o presimțire : ființa lipită de trunchiul copacului nu era alta decît Evelina ! Și fie că era legată de pom, fie că se încleștase atît de strîns de el, reușea să rămînă acolo, în picioare, în timp ce jivinele îi sfîșiau carnea. Dar s-ar fi zis că sfîrtecarea nu-i pricinuia durere, fiindcă nici nu țipa, nici nu se mișca.

Nici n-am încercat să mă reped și s-o scap, ci am rămas doar pironit locului, și dintr-o dată am băgat de seamă că eram despuiat de straie, și că n-aveam asupra mea nici un fel de armă. Nu eram în stare nici să scot vreun țipăt, de-ar fi slujit la ceva, ci doar stăteam acolo țintuit și priveam ce se întîmplă : de parcă era scris să se întîmple și fără de scăpare.

Dulăii aținați, furioși, smulgeau carnea bucată cu bucată din trupul Evelinei, pînă cînd a început să se iveas-că albeața scheletului, o alcătuire de oase golașe care încă

stăteau drepte de-a lungul trunchiului de stejar, deveniseră acum de un alb strălucitor, de parcă spoite cu var. Nu se auzeau decît urletele și clefăitul cîinilor. Evelina trebuie să fi fost deja moartă, dincolo de spaimă și durere, o somnambulă care poate că nici nu se trezise vreodată.

Și în timp ce toate acestea mi se perindau prin minte, rămăsesem ciudat de liniștit, aproape mulțumit. Și asmuțeala fiarelor se mai potolise, după cîteva ultime zvîcnituri au început s-o ia din loc și au dispărut printre copaci, fără să pară că m-ar fi zărit, cum stăteam acolo, gol și lipsit de apărare —

Eskil se trezește înfiorat, se crapă de ziuă și frigul mușcă strașnic, e o noapte de primăvară din cele care ucid florile roditoare, Anselm și cu el au dormit sub cerul liber, sub un arbore, în iarba ce scîrțîie de chiciură. Eskil e încă atît de copleșit de cele visate încît se uită în jur, caută cu privirea stejarul cel singuratic și haita de zăvozi.

Acum știe sigur : Evelina e sortită morții, nimic n-o poate scăpa, nici chiar plecarea lui în cruciadă. Și cu toate acestea nu-l încearcă cu adevărat jalea sau apăsarea, căci simte că e vorba, ca și în vis, de ceva care trebuie neapărat să se întîmple, față de care el e neputincios, și trebuie să se obișnuiască cu gîndul. Și nu i se pare un gînd de neîndurat, covîrșitor.

Soarele se ridică învăpăiat deasupra cîmpiei și prinde deodată să verse căldură, sub razele lui veșmintele încep să aburească, la fel și iarba și trupurile cailor, pe cînd cei doi cruciați pornesc la drum mai departe.

În fața lor cîmpia face loc apei, dar nu e încă apa mării, așa cum ar vrea ei să creadă în prima clipă. Și nu e nici un lac în toată puterea cuvîntului, ci mai curînd o mlaștină, cu păpuriș și brîuri de iarbă printre fîșii de baltă, și bucata asta de smîrc se întinde cît vezi cu ochii, de-o parte și de alta.

Un drumeag prăpădit, bătătorit cu pasul, duce într-acolo, și ei îl urmează ca să vadă cum o să se descurce mai departe. Terenul devine tot mai coborît și mai nămolos, îl simt deja cum se cufundă și se clatină sub co-

pitele cailor, animalele se neliniștesc și se codesc să înainteze.

Ținutul nu e cu desăvîrșire pustiu : pîlcuri mici de oameni trec cu poveri în spinare — legături de vreascuri, crengi, butuci. Sînt cenușii ca niște șobolani, în veșmintele acelea care le atîrnă otova, iar în picioare poartă saboți grosolani de lemn, pe alocuri atît de noi, încît se pot deslușì și vinișoarele roșcate în carnea strălucitor de albă a lemnului proaspăt cioplit.

Par că se îndreaptă cu toții spre mlaștină, ceea ce înseamnă, vezi bine, că se poate ajunge acolo. Să întrebi pe careva se dovedește a nu fi de nici un folos, oamenii ăia nu răspund, nici măcar nu-și ridică privirea, ci doar se încovoaie și mai tare sub poveri. De parcă s-ar teme de străini, și mai cu seamă se sperie de cai. Și printre ei nu se află nici unul călare, și nici urmă de animal de povară — poate că prin părțile alea nici nu s-a pomenit vreodată cal sau bou.

Caii înaintează din ce în ce mai anevoie, pămîntul se lasă de parcă ar fi doar o pojghiță subțire așternută peste nămol și smîrc. Sînt așternute iute crengi și nuiele, îndesate cu piciorul, alcătuind un fel de covor care trosnește, crengile albe ca niște oseminte pocnesc, frînte sub copitele cailor.

Nu departe, în fața lor, se ridică în zbor păsări mari, necunoscute lui Eskil pînă acum. Sînt păsări cu picioare lungi, subțiri ca niște trestii, pe care le țin adunate la spate cînd zboară, și cu un plisc foarte lung, roșcat, azvîrlit înainte, într-un zbor ce-ai zice că-i zăbavnic, cumpănit, dar care totuși pare mai degrabă ușor decît greoi.

Anselm spune că nu e prima oară cînd vede zburătoarele astea, se ivesc mai la tot pasul înspre miazăzi în timpul verii și li se spune berze. Se aciuiază pe lîngă așezările oamenilor, și le place să-și înjghebe cuibul pe acoperiș, îndeosebi dacă li s-a pus anume acolo o roată veche de car. Oamenii din părțile alea le ocrotesc, în credința că le poartă noroc, țin departe de ei nenorocirile și urgiile.

Lui Eskil i se pare lucru aproape de la sine înțeles să privească berzele drept un semn binevestitor pentru călătoria lor, spre deosebire de cîrdurile de păsări negre,

de care pînă atunci avuseseră parte cu prisosință. Berzele se îndesesc pe măsură ce te apropii de mlaștină, se plimbă peste tot, în stufăriș și pe margini de apă, de parcă acolo le-ar fi adevăratul sălaș, se rotesc, în zbor jos și iscoditor, sau trec spre malul celălalt al mlaștinii într-o plutire mai înaltă.

După cum se vede, din ce în ce mai limpede, călătoria lor pare să-și aibă capătul chiar în mlaștina asta. Dar într-acolo se îndreaptă oamenii aceia, toți care se preumblă spre inima smîrcurilor ? Au cumva bușteni de stejar sau vreun alt mijloc de transport care-i așteaptă la mal ? Sau poate se află într-adevăr vreo cale de-a trece prin mlaștină cu piciorul ?

Chiar și în clipa în care Eskil și Anselm trebuie să descalece și să-și ducă mai departe caii de dîrlogi, nu se zărește nimic altceva decît păpuriș și bulbuceala nămolului, galben-roșcat și puturos.

Dar iată o adunătură cenușie de oameni care, se vede treaba, așteaptă ceva. De mal stă proptită un fel de punte de lemn, un podeț din bușteni de stejar, acoperiți de un verde vîscos, care se clatină și se leagănă de zici ce-i aia. Călărețiî trebuie să aștepte și ei acolo, printre fâpturile acelea șobolănești, care le aruncă priviri furișe, posace, poate neîncrezătoare și bănuitoare, și se dau deoparte ca să nu se apropie prea mult de cai. Păstrează o tainică tăcere apăsătoare, de-ai zice că sînt muți cu toții, dar asta s-ar putea să fie din pricina străinilor. Poate că și crucea roșie de pe piepturile lor îi mai pune pe gînduri și-i neliniștește, pesemne că nu-i pricep înțelesul.

Și iată că sosește ceea ce așteptau cu toții : o mahonă rudimentară din bușteni, care se apropie încetișor plutind pe o cărare de apă dintre păpurișuri, poronită cu prăjini proptite-n adîncul smîrcului, croindu-și drum anevoie, cu trosnituri și plescăituri. Poronul n-are borduri, și apa scaldă în voie picioarele cîtorva oameni ce stau înghesuiți în mijlocul lui.

Șalanda aceea prăpădită trage lîngă puntea de buturugi cum poate mai bine, și cele două înjghebări de bușteni se freacă cu zgomot una de alta, legănate în răspăr de apă. Cei sosiți cu poronul pășesc pe podeț, pleoscăind prin apă și clisă, și cei care așteaptă să tra-

verseze încep să se urce pe plută. Eskil și Anselm se uită unul la altul, întrebîndu-se cu priviri îndoielnice cum or să se descurce ; dar încearcă, oricum, își trag anevoie caii de dîrlogi. Cîrmaciul, o namilă de om cu barba roșie, se codește cînd e vorba de cai, firește, e nevoie de un bănuț de argint, strecurat în palma lată ca o cazma, pentru a se lăsa înduplecat.

Tot timpul cît durează traversarea cei doi nu fac altceva decît să-și potolească caii, le vorbesc, îi mîngîie pe bot, le acoperă capul cu cîte o țoală ; cînd nu mai văd nimic animalele devin deîndată mai liniștite. Poronul înaintează din greu printre brîurile de păpuriș și bancurile de mîl, și de abia cînd ajung la țintă își dau cruciații seama că au nimerit într-un fel de insulă în mijlocul mlaștinii.

Da, era un sat lacustru, iar Eskil și Anselm nu mai văzuseră pînă atunci așa ceva. Părea că plutește pe apă, dar era sprijinit pe stîlpi, care străbăteau nămolul și pesemne că se împlîntau cu nădejde dedesubt, în pămînt țeapăn. Dar toată înjghebarea părea totuși șubredă, se clătina, se lăsa într-o parte, și ulițele strîmte dintre căsuțele înghesuite erau podite cu bușteni năclăiți într-un strat de noroi. Puzderie de berze zburau prin preajmă, se ridicau sau poposeau în cuiburile de pe acoperișuri, cuiburile nu erau însă încropite în roți de car, ci pe coșuri cu fundul drept.

Podișul de lemn suna înfundat sub copitele cailor și casele se clătinau. Cu greu izbuteau, om și cal deopotrivă, să se țină pe picioare, să nu alunece și să cadă în locurile unde mîlul unsuros răzbea bolborosind printre bîrne. Din pragurile caselor copilandri jegoși se holbau la ei, cu gurile căscate de parcă nu mai văzuseră străini pînă atunci, cai nici atît. Porcii mișunau din belșug, scurmau în gunoaie și se tăvăleau în noroi.

Casele erau scunde, un om în toată firea nu putea pătrunde în ele fără să se aplece, pereții păreau să fie împletituri de crengi umplute cu paie și noroi uscat. Berzele, în cuiburile lor de pe acoperișurile năpădite de iarbă, nu se sinchiseau, își duceau nestingherite viața de familie, își hrăneau puii cu pești sau broaște ce se zbă-

teau de moarte în pliscurile lor lungi și ascuțite, stăteau protăpite acolo într-un picior și priveau fudule de jur împrejur, clămpăneau una la alta din pliscuri, de ai fi zis că ăsta era felul lor de a-și grăi.

Locuitorii satului le rămaseră cruciaților la fel de tainici ca și oamenii ce-i întîlniseră pe drum, tăcuți pînă la mutenie, și aproape de neînțeles cînd rosteau cîte un cuvînt. După cît se pare mai toți se îndeletniceau cu cîte un meșteșuug. În jurul casei ciopleau saboți, linguri, putini, castroane și alte obiecte de lemn, împleteau coșuri și altele de soiul ăsta, printre care și năvoade de pescuit, pe care le cufundau în apele mlăștinoase și scoteau de acolo pradă bogată, deseori țipari.

Vădit lucru, oamenii aceia trăiau mai cu seamă din pește și carne de porc și apoi din meșteșugeli, pentru care își făceau rost de lemn de pe malul de miazănoapte al mlaștinii, obiectele scoțîndu-le la vînzare în partea dinspre sud — asta au aflat mai pe urmă cei doi călători. Dar ce-i făcuse pe oamenii aceia să-și găsească loc de trai tocmai acolo, în pustietatea mlaștinii, asta nicicum nu mai puteau să știe vreodată, dar pesemne că-i împinsese nevoia de apărare, spre a nu fi hărțuiți de războieli și năvăliri, care trebuie că se petrec des pe acolo, în vecinătatea hotarului dintre ținutul împădurit și cîmpiile de la miazăzi.

Eskil și Anselm s-au ospătat pe cinste, cu pește și slănină, înainte de a porni din nou la drum. S-au urcat pe un poron de felul celui cu care veniseră, dar care de data asta i-a purtat spre malul de sud.

Netezișul cîmpiei începe să se onduleze, dealurile se-nșiră unul după altul, un peisaj desfășurat în valuri uriașe : cînd te trezești pe o creastă, cînd te afli în adîncitura unei văi. Și de pe o astfel de culme de deal celor doi călăreți le apare deodată în față marea, o întindere nemărginită de apă ce se așterne sub privirea lor pînă la dunga zării. Marea sclipește sub razele soarelui ca un pește cu solzi fără de număr, unduindu-se sub suflarea unui vînt pe care călătorii îl simt puternic și îndesat, dar fără să fie tăios.

Își înfrînează caii, se opresc locului și sorb cu nesaț din măreția priveliștii. Anselm face o mișcare largă cu

mîna, arată spre întinderea mării, de parcă ar da să se înțeleagă că el e cel care a adus-o pe lume. Da, el a mai văzut cîndva marea, ba a și străbătut-o. Și caii par la rîndul lor că se minunează, își umflă nările cu aerul îmbibat de sărătură.

Deodată amîndouă animalele țîșnesc, se năpustesc la vale pe taluzul povîrnit și nu se opresc decît la marginea apei. Nisipul scîrțîie sub copitele ce se afundă printre pietricele albe, caii își apleacă boturile, adulmecă sărătura și pufnesc : nu, aia nu-i apă de băut ! Pentru Eskil malul mării era ceva cu totul nou și înviorător, valurile sclipeau cu atîta putere încît trebuia să-și închidă ochii sau să și-i adumbrească cu palma.

Spre seară se apropie de un oraș așezat pe țărm, pare fortificat și bine apărat, ridicat pe un istm ce pătrunde mult în mare, împrejmuit cu ziduri de piatră, clădirile dinăuntru abia că se zăresc. Anselm socoate că acolo s-ar putea găsi vreun mijloc de a trece pe malul celălalt.

Văzut mai de aproape, orașul dă semne că ar avea o viață îndestulată și tihnită. O cireadă numeroasă de vite tocmai e mînată pe poartă — se întoarce de la păscut, se vede treaba. Dobitoacele își fac acum drum prin apa puțin joasă a golfului, s-au oprit și mugesc spre soarele ce asfințește, își slobozesc balega în apă, sînt apoi împinse mai departe de niște băiețandri de-o șchioapă care merg în urma lor pleoscăind cu picioarele goale prin apă.

Straja de la porțile orașului îi lasă pe cei doi să pătrundă nestînjeniți, poate fiindcă sînt călare și arată a bărbați de rang mai ales, nu-i nevoie nici măcar să-i atragă luarea aminte la crucile de pe piept. Oamenii cu care intră în vorbă le răspund binevoitor și într-un grai nu cu totul de neînțeles. Anselm n-a rămas fără răspuns nici chiar cînd a încercat să le vorbească în latinește.

În ospătăria la care au poposit se simțeau de minune, berea era tare și gustoasă, fiartă din hamei și cu spumă bogată. Au legat curînd vorbă cu niscaiva călugări ce se învîrteau pe acolo, care știau o grămadă despre cruciadă. Poate că aveau să se alăture și ei cruciaților, asta

depindea ba de una, ba de alta, mai era încă timp să se hotărască, socoteau ei. Cit de curînd, într-una din zilele următoare, o corabie va porni spre miazăzi, și cruciații ar face bine dacă s-ar urca în ea.

Călugării aceia vorbeau însă cu vădită nepăsare, nu se prea sinchiseau nici de cruciadă și nici de orice altceva, nu păreau pătrunși de cine știe ce zel duhovnicesc, dar în schimb se desfătau din plin cu cele lumești. Erau grăsani, cu două rînduri de guși tremurînde, beau cu nemiluita și asudau din belșug. Eskil și Anselm schimbară între ei priviri nedumerite : lumea nu se înfățișa deloc așa cum își închipuiseră ei : nimeni nu aștepta cu inima strînsă sfîrșitul lumii, și nici nu ardea de dorința de-a elibera Ierusalimul din ghearele rău-credincioșilor.

Într-un zori de zi li se vestește că vasul va porni în larg, vremea e bună, cu vînt prielnic dinspre apus. Anselm crede că vor ajunge pe malul celălalt chiar în aceeași seară și că răul de mare n-o să le dea neapărat de furcă.

Corabia e ancorată lîngă un chei de piatră și se arată a fi mult mai mare decît își închipuise Eskil, înaltă cît o casă, unsă cu catran, cu catargul, parîmele și velele gata de a fi întinse. Se leagănă, se izbește ușurel și se freacă cu scrîșnet adînc de zidul aspru. Așa greoi cum îl vezi, barcazul ăsta pare să plutească ușor.

S-au cam căznit să îmbarce caii, care se îndărătniceau, se ridicau pe picioarele dindărăt și se codeau să pășească pe podeț. Or fi fost speriați de nemărginirea aceea a apei, sau poate-i respingea mirosul neobișnuit ce venea dinspre corabie și din mare. Din nou trebuie să le acopere capetele, ca să nu-și dea bine seama ce se întîmplă, după care izbutesc să-i împingă pe o punte acoperită, unde scîndurile dezgărdinate clămpănesc sub copite.

E întîmplă și beznă acolo, jos, doar un lămpaș cu lumînare de seu răspîndește o lumină palidă, galben-roșiatică și noptatică. Aerul e apăsător și înecăcios. Eskil e bucuros că poate ieși pe puntea de sus, în timp ce Anselm rămîne pe loc cu caii. Asta îl ajută să dea piept mai bine cu greața ce-i dă tîrcoale, și așa poate să

mai caște și gura prin jur, neștiutor cum e în ale corăbieritului.

După multă vînzoleală și forfotă s-au întins velele și nava iese din port cu o alunecare lină. Eskil își găsește un colțișor ferit, lipit de bord, unde simte cum vasul, cu toată greutatea lui, începe să se legene pe valuri, supus și ușor, de parcă ar cîntări nimica toată. Cine ar fi zis că-n apele mării zace o asemenea putere, se minunează din nou Eskil.

Deasupra, în văzduh, zburătăcesc păsări de apă, plutesc aproape fără să-și miște aripile, veghează corabia cu ochi gălbui, reci, și scot cînd și cînd țipete ce seamănă cu niște chicoteli ascuțite. Sînt colorate în alb și negru, iar trupurile ca fusele par strunjite de vînt. E o priveliște măreață : păsările rotindu-se maiestuos deasupra vasului cu velele umflate ca niște uriașe burți, vopsite în roșu, pămîntul care se depărtează și devine o fîșie întunecată la hotarul dintre cer și apă, soarele ce se înalță dogoritor deasupra valurilor scînteietoare, cu creste de spumă albă.

Susur, șuier, plescăit și scrîșnet : corabia trăiește sub vînt și valuri, se apleacă, urcă și coboară, mișcată parcă de răsuflarea unor uriași bojoci. Eskil încearcă să se lase în voia legănării, oricum n-ar folosi la nimic să i se împotrivească. Buzele i se uscară, și cînd le umezește cu limba simte că-s sărate. Vîntul pare a se înteți, și asta-l îngrijorează pe Eskil, începe să simtă mai adînc jocul valurilor, în toate mărunțaiele, dar nu se dă bătut, așa, cu una, cu două !

Și curînd îl cuprinde oboseala, îl pătrunde o silă de toate : de legănare, de talazuri, de nemărginirea orbitoare a apei. Îl ia cu amețeală și coboară din nou sub punte, se trîntește pe laviță alături de Anselm, caii sînt la doi pași, puțin încordați, proptiți pe picioarele depărtate. Mai sînt destui oameni pe acolo, cei mai mulți stau tăcuți, aproape solemni, așteptînd sfîrșitul călătoriei, poate că nici ei nu sînt deprinși cu drumul pe mare. Cîțiva încing cu timpul un joc de țintar, vocile jucătorilor acoperă celelalte glasuri.

Să rozi o coajă de pîine e tot ce poți să faci pentru a nu mai simți cu atîta silă golul din stomac, și nici

Anselm nu spune nu. Dar pe Eskil îl îngrijorează cel mai tare un sunet gîlgîit ce vine de undeva de sub podeaua de scînduri, aduce cu un vomitat, se stinge în răstimpuri pentru a reveni din nou, prelung și scîrbos. Poate că apa pătrunde în trupul vasului, și atunci nu sînt în primejdie ?

Eskil încearcă să se cuibărească cît poate mai bine pe laviță, se sprijină cu spatele de coasta corăbiei, moțăie și ațipește. Simte tot timpul mișcările ce-l împresoară, ca și cum el însuși ar fi o parte din ele, un crîmpei din zbuciumul navei și al mării.

Oricît de lungă îi va fi părut lui Eskil ziua aceea petrecută în largul mării, în cele din urmă tot s-a încheiat. Anselm îl zgîlții de braț ca să-l trezească de-a binelea, și îi spuse că în curînd vor ajunge din nou pe uscat.

Eskil dădu fuga sus, pe punte, și văzu că întinderea mării rămăsese în urmă. În stînga și-n dreapta se desfăcea țărmul unei țări străine, pînă hăt-departe, cu nisip alb și păduri scunde de pini. Portul în care cîrmea acum corabia apărea la prima vedere doar ca o îngrămădire oarecare de clădiri, dar treptat creștea văzînd cu ochii, îi cuprindea din amîndouă părțile și iată-l în sfîrșit, în toată măreția lui, cu cheiuri pietruite la care erau afurcate tot soiul de nave, și dincolo de acestea se zăreau șiruri lungi de case înalte ce mărgineau uliți înguste. Acoperișurile, încă viu luminate de văpaia asfințitului, erau vopsite în roșu aprins sau înverzite de coclea la vremii, în timp ce străzile se zăreau ca niște guri de peșteri de o albăstrie întunecime.

Cînd corabia trase la mal din toate părțile se iscă larmă, nemaipomenită fierbere și forfotă : toți călătorii se grăbeau să pună piciorul pe uscat cît mai iute cu putință, iar pe chei era adunat un alt puhoi de oameni, și cu toții se înghesuiau stîrnind un colb ce plutea în aer ca o pulbere de aur. Anselm și Eskil își urcară caii pe punte și stăteau acolo pregătiți să-i aducă pe uscat — de data asta a mers mai ușor decît la îmbarcare, căci erau animale istețe, chiar dacă nedeprinse cu călătoria pe mare.

Cînd se văzură pe digul de piatră și avură parte de puțin loc în jur, încălecară și o porniră, ca doi băr-

bați de rang ales, și cruciați pe deasupra, din fața cărora mulțimea se dădea deoparte și le făcea loc să treacă. Străzile erau deja cufundate în beznă ; se aprindeau torțe sau lămpașe, care aruncau o lumină tremurîndă pe porți și înscrisuri. Ospătăriile se țineau lanț, nu-ți rămînea decît să alegi. Lui Anselm nu i-a trebuit prea mult să se descurce cu graiul străin, ba chiar și Eskil pricepea cîte ceva.

Alți cruciați nu ochiră, s-ar fi zis că se înhămaseră de unii singuri la isprava asta : pesemne că înrolarea nu fusese atît de numeroasă precum își închipuiseră ei. Și nici crucile lor roșii de pe piept nu stîrniră cine știe ce curiozitate, mai degrabă erau priviți ca niște călători oarecare. Și nu primiră nimic pe veresie, trebuiau să plătească totul cu gologani buni de argint.

Chiar și țara ca atare nu se deosebea cu mult de cea din care veneau ei. Satele și orașele erau mai mari, printre ele curgeau rîuri, drumurile adesea mai largi și mai acătării, trecătorii mai numeroși, castelele fortificate erau din ce în ce mai dese și mai semețe. Dar vegetația și animalele erau cele știute, natura era verde și încîntătoare la vremea asta a anului, cu păduri dese de foioase, care rupeau pe alocuri întinderea monotonă a cîmpurilor și lanelor mlăștinoase.

Sărăcia și jalea nu lipseau, multe sate și gospodării erau rău părăginite, ogoarele neîngrijite sau nepădite de buruieni, dobitoacele costelive și sălbăticite. Prin astfel de locuri oamenii păreau adesea vicleni și pînditori, uneori primejdios de binevoitori, și celor doi călăreți nu le prea dădea inima ghes să înnopteze prin părțile astea, și cînd opreau doar cît să îmbuce cîte ceva erau cu ochii în patru.

Orașele erau împînzite de cerșetori și vagabonzi, mulți erau schilozi din războaie, se aciuaseră pe ici, pe colo, ciungi de cîte un braț sau fără un picior, cu un ochi scos sau orbi de tot, ori hîrburi omenești care se tîrau pe caldarîmul străzilor cu niște cioturi jalnice în chip de mădulare.

Și prin acest furnicar de mizerie omenească își făceau drum sus-pușii și puternicii, călări sau purtați în

docare aurite, în sunet de trîmbițe și răpăit de tobe, pe sub fîlfîiri de falnice flamuri, împodobiți cu pene multicolore, încinși cu armuri și arme lucitoare, pe cai încotoșmănați cu mîndre cioltare. Și mulțimea îi aclama, li se arunca la picioare, îi întîmpina cu puternice urale, o zgomotoasă jubilație sub care poate se ascundea nemulțumire sau ură.

Mișunau saltimbancii și scamatorii, răsăreau ca din pămînt acolo unde simțeau că e rostul mai bun, chemau norodul cu cimpoaie și tobe. Dănțuiau cu clopoței atîrnați la mîini și la picioare, făceau tumbe, își răsuceau trupurile ca șerpii, se băteau cu furie, se loveau zdravăn cu săbiile fără să verse picătură de sînge, scuipau foc pe gură, făceau nevăzute lucruri pe care mai apoi, în chip cu totul tainic, le regăseau în cele mai neașteptate locuri. Și se găseau tot timpul din aceia care nu se mai săturau privind la asemenea giumbuslucuri, dar Eskil și Anselm se săturară repede și se dădură deoparte, ieșind din îmbulzeala de curioși.

O trupă de pitici își dădea spectacolul în curtea deschisă a unei ospătării. Călăreau în cerc pe un cal alb, încălecau pe rînd, cărîndu-se și zbătîndu-se caraghios, ca niște șopîrle, după care se urcau unul în cîrca altuia pînă cînd alcătuiau un călăreț uriaș cu mai multe capete și multe perechi de brațe întinse, ca o zeiță păgînă.

După care piticii treceau să-și adune paralele, ajungeau tocmai bine cu bărbia la înălțimea mesei, astfel încît capetele lor, cu chipuri bătrîne, zbîrcite și lugubre, păreau ca retezate. Cu toate astea se țineau fuduli și umblau țanțoș, bărbații cu pantaloni strîns lipiți de picior, umflați ca o pungă preaplină în dreptul vintrelor, femeile cu piepturi bogate, sîni obraznici, gata parcă să țîșnească din strînsoarea lăicerelor.

A doua zi Eskil și Anselm trecură pe lîngă ei. Erau într-o căruță trasă de calul cel alb. Piticaniile le azvîrliră țipete provocătoare și le făcură gesturi măscăroase, își scoaseră limbile lungi și nefiresc de roșii. Una dintre femei se întoarse către ei cu spatele, își ridică poalele și le arăta fundul gol, care semăna cu o față de om,

palidă și grasă, cu bărbiță. Oare să fi fost tot giumbușlucuri de saltimbanci sau era felul lor de a-și arăta disprețul față de cruciați ?

Ziua în amiaza mare, în plin soare, ajung într-un sat mai întins și trec călare pe ulițele prăfoase. Domnește o deplină tăcere și nemișcare, nu se aude nici lătrat de cîine, nici cotcodăcit de orătanie, nu se zărește tipenie de om și nici vreo altă vietate. Cuprinși de înfiorare, se întreabă dacă satul e cu totul pustiit, dacă locuitorii au băjenit sau au pierit cu toții, și care va fi fost pricina.

Casele nu par din cale afară de părăduite, arată de parcă abia ar fi fost părăsite, doar stratul gros de praf vădește că totul zace neatins de multă vreme.

Dar în praf se deslușesc mici urme slabe, care se încrucișează în toate părțile. Să fie oare călcături de pasăre ? Și cum stau ei așa și se tot întreabă cu nedumerire, caii se smucesc îndărăt la vederea unor șobolani ce le trec în goană prin față. Șobolani neobișnuit de mari și de grași, care-și tîrăsc cozile plesuve după ei, croind brazde subțiri în praf. Nici măcar nu se tem de nouveniți, se răsucesc, se așază pe spate cu burta la soare.

Eskil și Anselm descalecă lîngă o fîntînă cu gîndul de a-și potoli setea, o ciutură și o prăjină cu cîrlig le stau la îndemînă, anume pentru scos apă. Fîntîna e întunecată, și cei doi drumeți abia deslușesc clipiri de apă în adîncime. Cînd căldarea coboară mai în adînc, se izbește de o piedică, cine știe ce-o fi.

Anselm, care ține de prăjină, spune că în ciutură nu-i numai apă, ci s-a prins și ceva care atîrnă greu. Deslușesc parcă ceva albicios, care lovește pereții găleții cînd apa dinăuntru se clatină. Dar abia cînd o urcă pe ghizdul fîntînii văd cu limpezime despre ce e vorba : o tigvă omenească !

Fără să mai stea pe gînduri, Anselm sloboade prăjina și căldarea cade înapoi în fundul puțului. O clipă le-a fost mai mult decît de ajuns ca să vadă totul : colcăiala de viermi albicioși, resturi de piele care mai stau încă prinse de hîrcă, și părul negru, dezrădăcinat, lipit încă de țeastă. Trebuie să fi fost un biet om care a căzut în fîntînă și n-a izbutit să mai iasă de acolo.

Își iau pe dată orice gînd de a mai bea apă, cel mai bun lucru ar fi să plece din satul ăla cît mai grabnic cu putință, dar nu înainte de a iscodi mai îndeaproape ce anume se întîmplase acolo. Se îndreaptă spre una dintre case și deschid ușa nezăvorîtă, care scoate un scîrțîit jalnic, ca o tînguire omenească. Pașii lor stîrnesc norișori de praf și se iscă o măruntă și pripită fosgăială de călcături mai ușoare : șobolani care se ascund prin cotloanele întunecate.

Și acolo îi zăresc pe locuitorii casei zăcînd morți pe laviță, precum și pe podele, în mijlocul odăii, de parcă moartea i-a atins fulgerător și nu s-a găsit nimeni care să se îngrijească de trupurile lor sleite de viață. N-a mai rămas nimic din ei în afară de scheletele roase, sub zdrențele ce odinioară fuseseră veșminte, de asta s-au îngrijit șobolanii, vezi bine, nu mai stăruie nici măcar duhoarea putreziciunii.

Călătorii dau o raită și prin staul, unde-i întîmpină o priveliște asemănătoare : stîrvuri de animale, din care au rămas mai mult scheletul și pielea uscată, zac în stănoage și iesle, de parcă ar fi pierit închise acolo, de foame pesemne. Sau poate că fuseseră secerate de aceeași molimă care, judecînd după toate semnele, îi nimicise și pe oamenii din sat.

Pe neașteptate le iese în cale o trupă de călăreți și-i împresoară. Sînt războinici, îmbrăcați în armuri și înarmați pînă-n dinți, amenințători și fioroși, cu armele îndreptate spre ei. N-ar avea nici un rost să li se împotrivească, le arată crucile roșii de pe piept, încearcă să se facă înțeleși atît în graiul locului, cît și pe latinește. Dar căpetenia le face doar un semn cu mîna, care vrea să spună că n-are timp și chef să asculte la palavrele lor, și le poruncește să-i urmeze.

Pornesc înconjurați de ceata de războinici, se află totuși la cheremul puterii unor mari suverani, oricît ar fi ei de luptători întru Hristos, cruciați pe care-i paște primejdia de-a nu mai ajunge niciodată la țintă. Nu cumva străinii aceștia rîvnesc la banii lor, sau vor poate să le răpească chiar viața ? Dar atunci de ce sînt duși în altă parte, cînd nelegiuirea s-ar putea înfăptui chiar acolo, pe loc ?

Curînd zăresc în depărtare o cetate cocoțată pe o stîncă semeț povîrnită. Dedesubt se află un lac a cărui apă e presărată cu pete albe, mișcătoare : sînt niște păsări mari, pesemne lebede. Pe măsură ce se apropie, castelul se înalță tot mai întunecat și mai amenințător, drumul șerpuiește în bucle urcînd spre zidurile cetățuii și trece pe lîngă o așezare omenească, ca un oraș, sau un sat mai mare. Casele sînt pipernicite și nearătoase, cu acoperișuri de stuf care mai că ating pămîntul, nu se zărește nici țipenie, deși în aer colbul plutește îndesat ca și cum ar fi fost de curînd răscolit.

Sub zidurile castelului drumul se curmă în fața unei rîpe stîncoase, unde noii sosiți așteaptă să se coboare podul basculant. Scîrțîie a fier ruginit și lemn dogit, și apoi răsună adînc ca o tobă, sub copitele cailor. În curtea castelului cruciații sînt puși să descalece și să predea însoțitorilor toate armele, n-au încotro.

După oarecare așteptare sînt conduși în sala seniorului, pe sub bolți înalte și reci. Aici stăpînul și suita lui tocmai și-au isprăvit un ospăț, nu s-au ridicat încă de la o masă lungă, încărcată cu talgere pe jumătate golite și pocale înalte de sticlă, în care vinul roșu bate în albastru închis. Cu toții par cam cherchelițiși îi întîmpină pe cei doi călători cu strigăte voioase, de parcă ar fi oaspeți mult așteptați și bineveniți, dar poate că vor doar să facă haz pe socoteala acestor străini.

Seniorul poartă o beretă împodobită cu o pană bogată, care-i flutură pe umeri, tunica de catifea neagră e brodată cu crini de aur, se vede bine că cruciații n-au nimerit în castelul vreunui pîrlit de cavaler. Suveranul le face semn să se apropie, și îi întreabă ce hram poartă. Anselm răspunde răspicat și fără sfială, în graiul castelanului : Străini de la miazănoapte și cruciați în drum spre Ierusalim ! și cei doi încă o dată își duc mîna spre piepturile decorate cu cruci purpurii.

Pe chipul seniorului rîsul se stinge, făcînd loc unei cuviincioase gravități, nu fără o umbră de îngrijorare și chiar ușoară indignare. Le explică precum că are cunoștință de mișcarea aceea a luptătorilor crucii, o nouă născocire a papei la care mulți s-au alipit, o întreprin-

dere costisitoare de care el, unul, se simte prea puțin ispitit, deși e creștin la fel de bun ca oricare altul !

După o scurtă tăcere chibzuită, adaugă că-l bucură să-i știe pe ei, oaspeții lui, porniți pe drumul cruciadei, că socotește asta ca fiind o faptă vrednică de laudă și le urează noroc și izbîndă. Acum ei vor fi ospătați la masa lui ca niște cavaleri de înalt rang, și se cuvine totodată să știe că altminteri nimeni nu străbate domeniile sale fără să depună tribut, dar pe ei îi va scuti !

Astfel că cei doi musafiri se așază la masă, li se pun în față talere pline vîrf, pocale se umplu cu vin, și chefful poate reîncepe. Seniorul bea în cinstea lor și îi îndeamnă zgomotos să se înfrupte din carnea de pasăre, n-au în fiecare zi parte de lebădă la masă !

Eskil privește ditamai pasărea din talger : gîtul lung șerpuind de-a lungul trupului, cu cap cu tot și pliscul lătăreț și negru. E lebădă, fără doar și poate ! Și nu-i vine deloc să înfigă cuțitul în ea, lebedele nu se mănîncă în ținuturile lui de baștină, sînt ținute la mare cinste încă din vremuri vechi și vînătorii nu se ating de ele — nu e o pasăre obișnuită, ca oricare alta. Dar, după cum se vede, seniorul acesta se poartă cu ele de parcă ar fi gîște, iar lacul de sub castel e o crescătorie de lebede, unde sînt hrănite și apoi scoase la tăiere.

Carnea e gustoasă, nimic de zis, și totuși îmbucăturile se fac prea mari în gură, anevoie de înghițit, trebuie împinse pe gîtlej cu zdravene guri de vin. Eskil și Anselm se străduiesc să pară cît mai mulțumiți în timpul ospățului, ceea ce nu înseamnă că se fac părtași la voioșia petrecăreților din jur : ca cruciați ce se află pot păstra o cuvenită solemnitate. Nu primesc să fie găzduiți peste noapte în castelul seniorial și sînt bucuroși cînd își recapătă caii și desagii în bună stare.

Într-o margine de drum dau peste un om aproape despuiat, zace acolo de parc-ar fi mort dar, cînd își înfrînează caii, cei doi drumeți bagă de seamă că încă mai mișcă. Descalecă și se apropie să vadă ce s-a întîmplat cu ființa aceea. Omul are pe el doar o cămașă ferfeniță și trupul îi e cumplit de schilăvit, cu vînătăi umflate și răni sîngerînde.

Cînd îi saltă capul, nefericitul își dă seama că sînt oameni lîngă el, scoate un geamăt slab și îndreaptă spre ei o privire pe jumătate stinsă. Pare-se că nu-i mai pot fi de folos cu nimic, e pe moarte, dar mai poate încă să îngaime cîte ceva, horcăit și nedeslușit. Nu le cere decît niște apă, pe care Anselm i-o aduce de la un pîrîu din preajmă. Omul încearcă să soarbă, dar îi curge mai mult pe de lături.

Apoi se căznește să le spună ceva, tot ce se poate înțelege e că nenorocitul a fost atacat de o haită de răufăcători, l-au lovit fără cruțare, l-au jefuit și i-au smuls veșmintele, după care l-au lăsat acolo, la margine de drum, să-și dea duhul. Rostește un nume de loc, și un alt nume care e poate chiar al lui, de bună seamă că vrea să dea ceva de veste, dar spusele i se înecă în horcăieli, amuțește și își dă ultima suflare.

Cînd pornesc mai departe omul e mort, nu pot face pentru el nimic altceva decît să-l sprijine în capul oaselor de un trunchi de copac, pentru a putea fi lesne zărit de alți trecători, poate or trece niscaiva oameni din partea locului ce se vor îngriji de trupul neînsuflețit. Cei doi cruciați încă n-au aflat cît de puțin înseamnă un mort.

Locurile deveneau din ce în ce mai sălbatice. Pătrunseseră în codri deși, în inima munților, unde trebiau să-și croiască drum prin văi și trecători înguste. Din ce în ce mai des rîurile își purtau apele spre sud-est, ca și cum ar fi vrut să le țină tovărășie și să-i îndrume. Peste tot auzeau vorbindu-se cît de nesigure erau drumurile, cum lotrii și banditii cădeau asupra călătorilor singuratici sau care umblau în cete mici, cum îi jefuiau și îi ucideau, sau îi lăsau despuiați și în voia soartei, uneori legați de cîte un copac. Da, așa făceau, dacă nu cumva era vorba de oameni de vază, pe care găseau că-i mai nimerit să-i țină ostateci și să ceară răscumpărare pe capul lor.

Cei doi cruciați se fereau acum să umble singuri, ci se alăturau altor călători care urmau aceeași cale — începuseră să se îndesească, de-ai fi zis că toți cei din partea locului își luau tălpășița și porneau spre o țintă sau alta. Cel mai adesea umblau pe jos, șiruri întregi

de oameni tîrîndu-și pașii încet, cu traistele în spinare. Dar mai erau și unii călare — pe cai, boi sau măgari. Alții treceau în căruțe încărcate vîrf cu calabalîc, pe lîngă care oamenii își găseau cu chiu cu vai cîte un locșor, sau se țineau agățați care cum puteau, uneori stăteau întinși pe fîn sau pe paie.

Parcă-i lovise un fel de streche a pribegiei, un neastîmpăr și un dor de ducă pe care nu și-l puteau înfrînge. Unii păreau că nu știu încotro se îndreaptă, sau de ce, dar pesemne că trăgeau totuși nădejde să ajungă undeva, poate pe domeniul unui senior pe care să-l slujească și căruia să i se supună, o gospodărie părăsită unde să se așeze, vreun oraș unde să găsească de lucru ca să-și poată duce zilele.

Printre ei se dovedeau a fi și răufăcători fugari, hoți și vagabonzi, pe lîngă tot felul de fanatici, penitenți și autoflagelanți, chiar și pelerini în drum spre Sfîntul Mormînt. Da, începuseră acum să se iveasca și cruciați, cu cruci roșii cusute pe piept sau pe brațul stîng și care, întocmai ca Eskil și Anselm, urmau să se alipească unor cete mai numeroase ce trebuie că porniseră din mai toate părțile, pentru ca apoi, mai spre miazăzi, să se unească în marea oaste a apărătorilor crucii ce aveau drept țintă Ierusalimul.

O adevărată căpetenie a cruciaților nu apăruse încă, și legătura dintre ei era cu totul la voia întîmplării. Cu toții călătoreau mai mult sau mai puțin de capul lor, doar se salutau în treacăt, ca luptători întru Hristos ce se aflau, ba mai curînd se amestecau cu alți drumeți care urmau aceeași cale.

Anselm și Eskil se țineau mai mult deoparte, nu se grăbeau să intre-n cîrdășie cu nimeni, ci așteptau cu băgare de seamă, dar se alăturau din cînd în cînd vremelnic cîte unui grup sau altul, cu care străbăteau împreună o bucată de drum, între orașe și cetăți, între castele și mînăstiri. Se fereau îndeobște să petreacă nopțile sub cerul liber, și dacă se întîmpla să fie așa o făceau numai în tabere cu foc aprins, cu străji ce făceau de veghe cu schimbul.

Împreună cu alți cîțiva cruciați călări se apropie spre seară de o mînăstire, unde au de gînd să înnopteze, și

trec pe lîngă mai multe pîlcuri de pribegi care umblă pe jos. Și așa se face că dau de un convoi de penitenți, care înaintează tîrîș-grăpiș, o adunătură de făpturi omenești care cîntă și strigă, tîrăsc după ei cruci grele de lemn și chipuri ale lui Hristos grosolan cioplite.

Au cu toții o înfățișare sălbatică și prăpădită, acoperiți mai mult cu zdrențe, duhnind a rapăn și buboaie puroinde. Mulți dintre ei se poartă ca niște apucați, sînt despuiați pînă la brîu și se supun de bună voie la lovituri de bici ce lasă urme sîngerînde, se tîrăsc în genunchi plini de răni, umblă în patru labe sau se rostogolesc pe pămînt ca niște bușteni însuflețiți.

În fruntea acestor gloate merge o femeie cu brațele ridicate țeapăn deasupra capului, părul îi atîrnă desfăcut în lațe, ochii și-i ține ațintiți în văzduh cu priviri sticloase. Deodată se oprește locului, cuprinsă de un tremur spasmodic, își coboară brațele, cu mare caznă, parcă, și se holbează la palmele-i desfăcute ce sîngerează din răni neoblojite. Își duce mîinile la gură și linge sîngele — și atunci se aruncă cu toții în genunchi în jurul ei, cu strigăte frenetice: Minune, minune! Sîngele neprețuit al lui Hristos!

Se spune că femeia e stigmatizată, plăgile de pe mîini i se deschid mereu de la sine, și ea suge sîngele ce se prelinge — picături sfinte ce nu trebuie să se irosească. Uneori se îndură de cîte un prozelit, și-l lasă să-și moaie și el buzele în prețioasa licoare: astfel i se vindecă bolețugurile lumești, și omul crede totodată cu tărie că va dobîndi veșnica mîntuire.

Penitenții o urmează și o divinizează ca pe o sfîntă. Nu mai e tînără, dar trebuie că-i fecioară, și pioșenia-i neîntinată e preabinecunoscută. Cînd i s-au ivit pentru prima oară plăgile pe mîini a pornit în lume să poarte cu ea mărturia miracolului și să-l arate tuturor. Mulți se iau după ea, umblînd din loc în loc, în credința că a sosit ceasul cel de pe urmă al lumii și că-și vor mîntui sufletele lepădîndu-se de toate cele, își urmează sfînta și-și pricinuiesc fel și chip de suferințe, se supun la tot felul de chinuri.

Iată că se zărește acum și mînăstirea, așezată pe înălțime, drumeagul ce duce într-acolo urcă o costișă

povîrnită. Cruciații îi lasă în urmă pe penitenți și ajung la poarta așezămîntului monahal, care li se deschide după o bănuitoare cercetare prin ochiul de veghe al zidului. Odată pătrunși, poarta se trîntește în urma lor cu grabă. Penitenții, care urcă și ei tîrîș povîrnișul, nu sînt primiți înăuntru. Nu, de oameni de soiul ăsta s-au săturat — pentru ei sfîntul lăcaș rămîne închis !

Așa le spune starețul cu obidă, roșu la față de mînie, cînd coboară în curte și le dă binețe cruciaților, luptători întru Hristos.

În timpul din urmă au răsărit o puzderie de așa-numiți penitenți din ăștia ! Rătăcesc de colo colo ca niște haite de cerșetori, apucă tot ce le iese în cale și atîția norodul ! Îi dușmănesc pe toți cei ce nu le țin hangul, îi blestemă și-i huiduie. Totul nu-i decît o născocire nebunească, credință nelegiuită și orbire diavolească !

Mînăstirea e bine apărată în spatele zidurilor, ar putea să slujească drept fortăreață și să țină piept unei oști dușmane. De sus, de sub cornișa zidului, cruciații văd cum penitenții aruncă cu pietre și strigă sudălmi. Dar în zadar, nu le rămîne decît să înnopteze în afara zidurilor, să-și aprindă focurile și să-și cînte cu patimă imnele.

S-au adunat oameni ciorchine pe o creastă stîncoasă, la marginea unei rîpe cu pereți prăpăstioși, de unde, jos, în vale, se vede curgînd o apă printre bolovani în adîncimea strungii. Eskil și Anselm poposesc și află că mulțimea aceea se îmbulzește să privească pe unul care-i pe cale să-și ia zborul în văzduh.

Omul cu pricina tocmai își prinde o pereche de aripi pe trup. Zice-se c-ar fi avut o viziune : i s-a arătat un înger și l-a îndemnat să-și facă aripi și să se înalțe spre ceruri, și astfel va fi primit printre cei preafericiți, fără să mai aibă a îndura calvarul morții pămîntești.

Și iată : și-a meșterit, după cum s-a priceput mai bine, două aripi, ce seamănă cu ale îngerilor sau ale zburătoarelor mari. Se poate lesne vedea că-s făcute din împletituri de crengi, pe care a întins pînză și a lipit pene. Și le încinge zdravăn de brațe și de umeri cu curele

de piele, după care își întinde larg mîinile, astfel încît aripile se desfac și făptura omenească pare că s-a prefăcut într-un om-pasăre.

Pășește spre muchia ravinei și se desenează pe canavaua văzduhului ca o cruce sau ca un răstignit, fața îi este îndreptată spre înaltul cerului și străluminată de ardoarea credinței, din ochi i se revarsă o lucire albastră pe cînd privește către tării, de parcă ar aștepta vreun semn anume.

Cei din mulțime fie că-și rîd de el, ca de un descreierat, fie că-i dau curaj, rostindu-și în gura mare încrederea în izbînda lui, în vreme ce alții nu pierd prilejul de a pune rămășaguri : Cerul sau prăpastia, pe ce pui prinsoare ?

Cu toții se așteaptă fie la o prăbușire grotească, fie la o miraculoasă ascensiune în ceruri, și zumzetul mulțimii amuțește în încordarea ce precede clipa hotărîtoare. Parte din ei încă-și mai păstrează pe chip îndoiala batjocoritoare și socot că omul nu va cuteza să-și facă vînt.

Văzduhul e de o strălucitoare limpezime pe deasupra cîtorva pîlcuri de nori albi, ce seamănă cu creste de munți înzăpezite, dar care te pot duce cu închipuirea și la niște capete uriașe cioplite în marmură, cam ca niște chipuri de zei. Un văzduh ce pare cum nu se poate mai prielnic unei călătorii în raiul ceresc, ba parc-ar fi anume pregătit pentru așa ceva.

Parcă se taie orice răsuflare cînd îl văd pe năstrușnicul zburător îndoindu-se din genunchi și ghemuindu-se pentru a-și face vînt în văzduh. Se leagănă ca o pasăre gigantică cu aripile larg desfăcute, fîlfîie într-o mișcare ce se frînge cu un pocnet slab, înainte să se prăbușească și să se mistuie în adîncul văgăunii.

Un murmur înfiorat străbate mulțimea, apoi privitorii încep să strige unii la alții, neîncrezătorii triumfează, credulii își deplîng nădejdile înșelate, în timp ce mulți se înghesuie la buza rîpei ca să vadă ce s-a ales de omul-pasăre. Unii sînt cît pe aci să se răstoarne în prăpastie, se dau îndărăt cu țipete de groază și se agață strîns de cei dindărătul lor, pînă cînd întreaga gloată alcătuiește o masă omenească șerpuitoare cu nenumărate chipuri holbate.

Se aud strigătele celor care au putut vedea îndeajuns : Acolo, jos ! Nu mai mișcă ! Zdrobit de bolovani ! Sîngele i se scurge în apă !

Alții își frîng mîinile, privesc spre înaltul cerului și izbucnesc în tînguiri : O, vai, vai ! Bietul om, aripile nu l-au ținut ! Credința lui n-a fost îndeajuns de tare ! Vai, vai !

Și mai sînt alții care strigă că omului trebuie că i s-a arătat un înger calp, un demon prefăcut, și acum nefericitul zace acolo prăbușit, cu oasele zdrobite, pedepsit pentru trufașa lui cutezanță ? Sau mai spun cîte ceva despre sminteala care și-a cerut tributul : oamenii nu pot zbura, și nu vor fi în stare de așa ceva niciodată, putința asta le e hărăzită numai și numai îngerilor și păsărilor !

Mulțumiți sînt doar aceia care au pus prinsoare pe nereușita bietului zănatec, și acum își strîng cîștigurile rămășagului. Toți ceilalți par a fi oarecum dezamăgiți : nici de data asta nu s-a întîmplat vreo minune și prăbușirea s-a petrecut mult prea repede, n-a fost mare scofală, nici măcar cît o descăpățînare sau o atîrnare în streang !

Cînd se depărtează, Eskil și Anselm se simt mai străini și mai singuri ca oricînd, lăsînd în urmă adunătura aceea de oameni care cu atîta ușurință au căzut pradă cucernicei bune-credințe sau josnicei lăcomii.

În gura unui drum lăturalnic stăteau înfipți cruciș doi pari și pe o scîndură mînjită cu catran scria : „Acest sat e stăpînit de Diavol, toți trecătorii să ia aminte și să-l ocolească".

Sub acest amenințător semn se afla un morman de pietre, pesemne că intrase în obicei ca fiecare drumeț care trecea pe acolo să ia o piatră, sau mai multe, și s-o azvîrle înspre locul cu pricina, un fel de a-și arăta sila față de acel sat și pentru a se feri de piaza rea.

Pe Eskil și Anselm îi fulgeră același gînd : se întrebau ce putea oare tăinui cătunul ăsta posedat de Diavol, și simțeau ghes să deslușească taina. Oare ei, cruciați fiind, nu puteau cuteza să pună piciorul acolo, ce putere să fi avut Satana asupra lor, care plecaseră să

se lupte în numele lui Hristos ? Poate că le-ar fi fost o folositoare învățătură să vadă cu ochii lor de ce isprăvi era Diavolul în stare atunci cînd le lua oamenilor mințile !

Își mînară caii pe lîngă semnul de opreliște, apucînd-o pe drumeagul îngust ce ducea spre sat, o cărare atît de năpădită de bălării încît se părea că de multă vreme nu mai călcase picior de om pe acolo. Nu se vedea nici urmă de pas omenesc sau roată de car.

Dar își alungară deocamdată gîndurile părelnice și nu-și împărtășiră nimic din ce simțeau. Amîndoi chibzuiau că dacă n-ar fi citit ce scria pe scîndurica din capătul drumului poate că nici n-ar fi observat ceva neobișnuit.

Nu trecu mult și prinseră a se zări pîlcuri de case, pe sub arbori cu frunziș bogat, case cu acoperiș de stuf înnegrit de vreme și coame ascuțite, nimic curios în afară de niscaiva prăjini care purtau cîte ceva în vîrf, încă nu se putea desluși ce anume.

Satul e împrejmuit cu un meterez de pămînt pe care a crescut iarba, ca o încercare de fortificație nedusă la capăt, și acolo se află o poartă de scînduri, șuie și dărăpănată, care cu greu poate împiedica pe careva să pătrundă. Dar numaidecît făcură o descoperire : pe poarta aia erau țintuiți trei lilieci, cu aripile rășchirate și botul mic căscat, dezvelindu-le dinții rari. Fuseseră puși acolo ca să bage spaimă sau ca să facă farmece ?

Șovăiră amîndoi un pic, dar încrederea ce o aveau în menirea lor de luptători pentru cauza crucii nu le îngădui să se poticnească, descălecară, împinseră poarta, care scîrșni și scîrțîi din toate încheieturile, și intrară în sat.

Printre case nu se zărea nici țipenie, s-ar fi zis că viețuitorii își luaseră tălpășița, sau poate că se țineau ascunși. Tăcerea și nemișcarea sporeau acea stare sinistră. Cînd nou-sosiții își ridicară privirea spre prăjinile ce le ochiseră din depărtare, văzură că în vîrful lor erau proțăpite tidve de animale, hîrci albe, cu largi găvane care adăpostiseră cîndva perechi de ochi, toate cu coarne ce se rămureau în văzduh — coarne de felurite dobitoace, de bou, încovoiate și ascuțite, de berbec, încovri-

gate, de cerb, încrenguite precum crăcile unui copac desfrunzit.

Părea că satul chiar era stăpînit de anume puteri diavolești. Dar atunci unde erau oamenii — că doar nu-i va fi făcut nevăzuți Necuratul ? !

Cînd se afundară printre izbe zăriră într-un cotlon o mișcare, o ființă negricioasă pe care la început nu știură dacă s-o ia drept om sau fiară, pînă cînd li se păru că deslușesc o făptură femeiască ce se furișează cu iuțeală printr-o ușă crăpată. Se grăbiră într-acolo și împinseră ușa. Odaia pe care o aveau acum sub priviri părea pustie, dacă nu puneau la socoteală cele cîteva lucruri grosolan cioplite din lemn nevopsit.

Dar într-un ungher ochiră un ghemotoc, aducea cu o pereche de oi chircite. Se dovedi a fi o piele de oaie, cu blana pe dinafară, și cînd dădură s-o apuce simțiră pe dedesubt o împotrivire. Și atunci se ivi femeia cu pricina, cea care se strecurase mai devreme în odaie. Își trase părul lung și lățos peste ochi, își acoperi fața cu palmele. Dar nu părea să-i pese de goliciunea trupului.

Cei doi nu se gîndiră nici o clipă s-o înșface sau s-o bage în sperieți, se dădură cîțiva pași îndărăt și deodată sălbăticiunea sări cu mare iuțeală, se răsuci și își dezgoli fața.

Diavolul ! În fața lor se găsea Dracul gol ! Necuratul, pe care-l prinseseră, sau care-i ademenise pe căile lui !

Un chip fioros se holba la ei, smolit, tuciuriu, cu un corn stacojiu în frunte, globii ochilor albi și o gură ca un rît pe jumătate căscat, cu colți de vier sălbatic. Pocitura mîrîi și șuieră înspre ei, vărsă bale, cu mîinile ridicate amenințător, de parcă gata să-i apuce.

Dar cu toate astea rămaseră locului, nu se lăsară biruiți de spaimă și nu-și pierdură cumpătul. Și atunci parcă dintr-o dată Diavolul se vlăgui. Nu mai era decît o muiere despuiată, cu fața spre ei, sînii și pîntecele îi tresăltau odată cu răsuflarea, adîncă, grăbită. Și în mijlocul pîntecului i se vedea buricul, ca un ochi orb, era o femeie născută din femeie, cu partea muierească ocrotită de un smoc de păr negricios.

Abia acum puteau ei să-și dea seama că acel chip fioros nu era al făpturii ei, ci o mască, o mască diavolească menită să alunge nepoftiții.

Dar în clipa aceea cineva intră pe ușă, în spatele lor, și cei doi se răsuciră iute. În prag stătea un moșneag cu chipul înconjurat de un nimb de păr coliliu și barbă albă, aducea grozav de bine cu o uriașă păpădie ofilită. Îi măsură cu o privire iscoditoare, și rosti cu o voce adîncă : Ce doriți ? Ce căutați aici ? Știți că satul e în ghearа Diavolului ? Și ce soi de oameni sînteți, cu crucile alea roșii pe piept ?

Îi răspunseră, firește, că erau străini veniți de departe și cruciați în drum spre Ierusalim, și de aceea nu se temeau de Necuratul și erau gata să-l înfrunte oriunde s-ar fi ivit.

Bătrînul îi cîntări din nou cu privirea și le făcu un semn cu mîna spre masa înconjurată de lavițe : Să stăm aici împreună, zise el, și veți afla tot ce poftiți despre Diavol și despre această așezare. Arătați a fi oameni pașnici și cinstiți, și nici nu păreți a fi încrezători în cresuri și temători de Diavol, ca cei mai mulți !

Femeia se făcuse nevăzută, dar moșul izbi cu pumnul în masă ca s-o recheme. Se ivi fără mască, dar tot goală pușcă, fără să-i pese sau să se rușineze. Moșneagul îi ceru să le aducă fiecăruia cîte o ulcea cu bere, astfel încît să le priască mai bine taifasul.

La început a rămas tăcut și și-a cercetat mai îndeaproape oaspeții, cu o licărire în ochi și o umbră de taină pe chip. O fi fost cumva și puțin într-o dungă, cine știe, dar șiret era fără doar și poate. Cînd sosi berea sorbi domol și-și șterse spuma de pe barbă, buzele lui aveau o culoare roșie, proaspătă, ceea ce părea să spună că nu era chiar atît de bogat în ani cum s-ar fi zis altminteri.

Și apoi se așternu la vorbă, și iată ce le spuse :

Cruciații trebuiau să știe că Diavolul n-avea ce căuta în satul acela, hălăduia el prin multe alte locuri, dar nu acolo ! Înscrisul din capul drumului îl puseseră ca să fie lăsați în pace. Căci ce altceva putea să bage spaima mai vîrtos în oameni, în cugetul cărora credința în Diavol e atît de adînc înrădăcinată ? Și nu numai că nu călcau pe acolo, dar se fereau de așezarea asta ca de ciumă, mulți abia dacă îndrăzneau să umble pe șleaul cel mare din vecinătate. Și dacă totuși se mai găsea cîte

unul care se încumeta să vină într-acolo, îl întîmpinau liliecii răstigniți pe poartă și hîrcile din vîrful prăjinilor, și de obicei asta era de ajuns. Dar ei își meșteriseră și niște întruchipări drăcești, pentru ca, la nevoie, să-i alunge pe străini cu o astfel de înfățișare hidoasă.

Satul nu era cîtuși de puțin sub stăpînirea diavolului sau lovit de vreun blestem, ba dimpotrivă, într-un fel foarte anume era chiar mîntuit și binecuvîntat. Dacă ar fi fost să grăiască adevărat, scîndura de la marginea drumului ar fi trebuit să poarte următorul înscris : „Paradisul pămîntesc, unde bicisnicii și întunecații la minte n-au ce căuta!" S-ar cuveni, continuă bătrînul, să vadă totul cu ochii lor, dacă doresc, dar mai întîi trebuia să-i lămurească ce se petrecea în acea așezare.

Ei ar fi fost poate ispitiți să creadă că satul era părăsit și golit de suflare omenească, dar în fapt acolo viețuiau un număr frumușel de oameni, tineri și bătrîni deopotrivă. Se adunaseră din multe părți, și încă mai soseau, numai că pe o asemenea vreme minunată nu puteau fi văzuți pe uliți sau în case, fiindcă astfel de zile ei le petreceau laolaltă în sînul liberei naturi a Domnului, în pielea goală, așa cum fuseseră zămisliți!

Se străduiau să se întoarcă la obîrșiile vieții omenești pe pămînt, așa cum fusese ea pe vremea tinereții lui Adam, înainte de căderea în păcat, în raiul nepîngărit și netulburat al firii. Ei încercau să-și ducă viața după rînduiala naturii, în nevinovăție și nefățărnicie, cu trupurile neascunse sub straie de prisos și părul neciuntit de foarfece sau cuțit. Împărțeau tot ce aveau, nu erau nici săraci, nici bogați, dar aveau tot ce le trebuia, munceau cu drag dar nu peste măsură, pentru ca munca să nu devină pacoste și blestem în loc de binecuvîntare.

Credința lor era că încă aici, pe pămînt, omul putea începe să trăiască în paradis, sau în chip aidoma. Și cel care izbutea asta acum, în viața pămînteană, n-avea cum să nu devină locuitor al paradisului veșnic în viața de apoi, poate chiar fără să prindă de veste cînd trece pragul ce se cheamă moarte. Și astfel se scurge traiul în acest sat de o viață de om încoace, de pe cînd el însuși, în tinerețe, începuse să predice această doctrină revelată, și a strîns în jurul lui o mulțime de adepți.

Trăiau în deplină înțelegere și împăcare, nimeni nu rîvnea nimic pentru sine pe socoteala altora, bolile îi loveau rareori, viciile n-aveau trecere. Și dacă vreunul se vădea bicisnic și muncit de gînduri ticăloase, sau se spurca în vreun fel sau altul, atunci era izgonit din obște pentru totdeauna, fără drept și putință de întoarcere.

Primejdiile ce-i amenințau veneau din afară, și de aceea trebuiau să fie cu ochii în patru : nu o dată oameni dușmănoși și cu gînduri necurate năvăliseră asupra lor. Cea mai bună pavăză era înscrisul din marginea drumului mare, și zvonul ce se răspîndise că Diavolul însuși se aciuase în acea așezare — și iată cum în acest chip Necuratul îi ajutase să-și păstreze pacea și tihna în colțul lor de paradis pămîntesc, și se cuvenea așadar să-i poarte recunotință ! Dar nicicînd nu erau feriți de primejdia ca o mînă de fanatici să se înhăiteze pentru a pustii satul ca să-l alunge pe Necuratul și, poate cine știe, să-i nimicească pe toți cei care sălășluiau acolo.

Și acum cei doi călători aflaseră taina acelei așezări omenești, încheie moșneagul, și aveau să vadă cu ochii lor ceea ce puțini oameni din afară văzuseră !

Îi luă cu el afară din sat, umbla sprijinindu-se într-un toiag, cu chipul înconjurat de aureola coamei ninse. Cruciații pășeau în urma lui ducîndu-și caii de dîrlogi. O cărăruie ce se vădea mult umblată se afunda în pădurea care curînd se desfăcu într-o poiană udată de un pîrîu cu sclipiri argintii ce șerpuia printre maluri înverzite.

Bătrînul se opri și își întinse brațul, ca și cum i-ar fi poftit în raiul pămîntesc, care acum se desfăcea sub privirile lor. Poiana mișuna de oameni goi-pușcă, cu trupurile pîrguite de soare și părul crescut în voie, bălai ca spicul de grîu sau albit de ani, castaniu sau negricios ca blana de urs, sau roșcat, învăpăiat ca jăraticul.

Umblau de colo colo, sau stăteau trîntiți în iarbă, se bălăceau sau se scăldau în apa rîului, se întovărășeau cîte doi sau în pîlcuri, bărbați și femei întrolaltă, copii și bătrîni deopotrivă. Cîțiva dănțuiau, apropiați între ei dar fiecare de capul lui, îngăduindu-și bucuria de a-și mișca trupul în voie, alții se îmbrățișau și se mîngîiau,

sau stăteau strîns lipiți unii de alții. Copiii zburdau și forfoteau de-a bușilea printre oamenii în toată firea, sau se jucau între ei, dintre cei de-o șchioapă unii se agățau de sînii doldora de lapte ai mamelor, pîntecele femeilor se zăreau umflate de rod.

Nimeni nu părea să se fi îndeletnicit cu vreo muncă, era ca o zi de sărbătoare în mijlocul naturii. La un foc încins pe pămînt se pîrjolea un porc la proțap, la umbră așteptau ulcioare și oale cu bucate și băuturi, unii se și apucaseră să se înfrupte din mîncăruri. Pe sub copaci se mulgeau vacile, alte dobitoace pășteau prin preajmă, pare-se că și necuvîntătoarele își aveau locul lor în acest rai pămîntesc.

Cînd dădură cu ochii de cei doi străini, preafericiții din dumbravă prinseră a se neliniști, se vedea cît de colo, lăsară totul baltă, rămaseră nemișcați, ca într-o pictură. Dar bătrînul îi potoli cu un semn și îi lămuri în puține vorbe ce soi de oameni erau oaspeții, luptători în numele crucii și în drum spre Ierusalim, în felul lor și ei niște căutători ai paradisului.

Eskil și Anselm stăteau oarecum încurcați, se simțeau stînjenitori și nelalocul lor, încotoșmănați în fața acestor oameni ce nu păreau să-și dea seama de goliciunea lor. Patriarhul îi îndeamnă pe cei doi cruciați să se așeze pe iarba pajiștei, în rînd cu toți ceilalți, și să fie părtași la prînzul lor, un soi de chemare la înfrățire pe care cu greu ar fi putut să n-o asculte.

Curînd viața din poiană își reluă mersul firesc, fără ca cineva din frățictate să se sinchisească prea mult de nou-veniți. Doar țîncii se arătară curioși, se apropiară netemători, le pipăiră veșmintele și priviră cu uimire la crucile mari și roșii de pe piept. În timpul acesta starostele îi stîrni să-și dea drumul la limbă, că doar erau sumedenie de lucruri din lumea de afară pe care dorea să le afle, îi iscodi despre ale cruciadei, și ce gîndeau despre așezarea aceea omenească, singurul paradis pămîntesc.

Și într-un tîrziu le spuse de-a dreptul : N-ați putea găsi oare vreo cale să rămîneți amîndoi pe aici o vreme, așa, de încercare, și să vedeți de vă prieste locul ? Și dacă s-ar dovedi prielnic, n-ați putea oare mai apoi,

întorși în țara voastră de baștină, să întemeiați acolo un colț de rai precum acesta ? Ar fi mai mare păcatul ca strădania asta să nu se răspîndească și pe alte meleaguri.

Eskil și Anselm arătară spre însemnele lor de cruciați sub jurămînt, dar moșneagul își rosti îndoielile : La ce bun să bateți drumul pînă-n îndepărtatul Ierusalim ? Există un Ierusalim de eliberat în tot locul, pretutindeni un paradis de întemeiat. Gîndesc că asta ar fi o faptă mai de seamă decît să purcedeți cu război într-acolo !

Rămase tăcut pentru un scurt răstimp — părea dezamăgit. Apoi se lumină la față și adăugă : Sau poate cînd vă înapoiați, poate atunci veți avea mai multă tragere de inimă pentru o asemenea ispravă !

Da, poate la înapoiere ! răspunseră cei doi cruciați, și își luară rămas-bun de la moșneag.

Ajunseră la un vad de rîu, unde apa nu era din cale afară de adîncă, dar sforul iute și prundul înșelător. Carele treceau prin el legănîndu-se amenințător într-o primejdioasă clătinare cu apa pînă peste osia roții. Călăreții puteau și ei ajunge pe malul celălalt fără să se teamă prea tare și fără să se ude cine știe ce. Dar cei care se avîntau cu piciorul aveau nevoie de un toiag în care să se proptească, deseori se sprijineau unii de alții, ținîndu-se de braț. Trebuiau să fie destul de puternici pentru a ține piept curentului, care li se învolbura printre picioare, pînă peste genunchi și îi agăța numaidecît de veșminte. Cei ce se clătinau, se descumpăneau și se prăvăleau, nu mai izbuteau uneori să prindă prundul sub tălpi, ci erau furați de cursul apei și purtați pînă cine știe unde.

Dar acolo, în gura vadului, se afla un om care-i ajuta pe nevolnici sau pe cei slabi de înger. Era mare la trup, dar mai mult în lățime, gros ca un trunchi de stejar și adus de spate ca sub apăsarea unei statornice poveri, umerii lui se lățeau ca un fel de masă sau un șezut de scaun. Și acolo suia el cîte un bătrîn sau o femeie, deodată cu un copil, sau doi, dacă era nevoie, fiindcă răzbea el cu asemenea povară. Și pornea astfel

cu călcătură țeapănă, neșovăielnică, în rîul pe care-l cunoștea atît de bine, știa și firele apei și schimbările prundișului de la o zi la alta. Apa se învîrtejea în jurul picioarelor lui vîrtoase, i le învolbura ca pe niște pălimari de pod, se proptea într-un toiag zdravăn pe care-l ținea cu amîndouă mîinile.

Omul alesese de bună voie îndeletnicirea asta de cărăuș, ca un nou sfînt Cristofor, de care pesemne că auzise și căruia dorea să-i fie asemeni. Trăia într-o bojdeucă pe malul apei, nu cerea plată pentru cărăușie dar de pomană primea, poate o pîine, cîteva ouă, sau fructe. Se spunea că își face veacul pe acolo de cînd lumea, dintotdeauna la fel de hirsut și fără de vîrstă, puternic ca un bivol, dar s-ar prea putea ca oamenii să nu-l fi deosebit de tătîne-său sau de altcareva dinaintea lui.

Și iată-i acum pe cruciați și pelerini, în cete devălmășite, ajungînd la malul rîului și începînd să intre în vad, mai multe șiruri de călăreți, parte din cai cabrează în vîrtejeala sforului repezit și-și azvîrlă stăpînii, care mai apoi trebuie să se agațe cu orice chip de șei, căci altminteri sînt duși aiurea de ape. Carele trase de dobitoace pătrund și ele în vad, cei care se află în ele se holbează neliniștiți sau temători la apa ce bolborosește sub ei sau închid ochii în fața primejdiei, rostind poate o rugăciune.

Mulți se avîntă în vad cu piciorul, îndrăzneți și încrezători, într-o liniște tulburată doar de șipotul bolborosit al apei, de clipocitul iscat în jurul picioarelor și de răsuflările gîfîinde, sau se pornesc pe cîntat, pentru a prinde curaj și tragere de inimă.

Dar alții nu se simt în stare sau nu se încumetă să pășească în apă și să dea piept cu vîrtejurile. Și atunci omul acela vînjos, urmașul sfîntului Cristofor, e cel care trebuie să-i treacă dincolo cîte doi, sau chiar mai mulți deodată. Și așa se perindă el întruna cu poverile omenești în cîrcă, și cei cocoțați pe spinarea lui îl mînă nerăbdători, zbiară la el din toate părțile, se îndîrjesc cu toții să fie trecuți rîul cît mai degrabă cu putință, devin tot mai poruncitori, ba cu timpul chiar amenințători.

Sîntem ostașii lui Hristos și pelerini, țipă ei, și cărîndu-ne îl slujești pe însuși Mîntuitorul! Gîndul ăsta trebuie să-i dea necontenit noi puteri, și atunci de odihnă nu mai are nevoie! În schimb se cuvine să-și sporească povara, să încarce în spate tot mai mulți oameni deodată! Fiindcă ei se grăbesc spre Ierusalim, și de nu ajung acolo mai curînd sfîrșitul lumii se apropie de soroc!

Omul pare mult prea blînd ca să nu se supună acestor nesăbuite cerințe, e ca un cal cucernic și răbdător, nu-și îngăduie nici o clipă de răgaz, nu contenește străbătînd rîul, cînd dintr-o parte, cînd dintr-alta, își urcă în spinare încărcătura din ce în ce mai covîrșitoare, nu numai doi sau chiar mai mulți oameni deodată, dar chiar și bulendre de care aceștia n-au vrut să se lepede.

Puterile îi sînt puse la grea încercare, răsuflă greu și gîfîie, cu ochii holbați și ieșiți din orbite, clătinîndu-se tot mai tare. Cei din cîrca lui îl batjocoresc acum pe față, îl mînă cu izbituri și ghionturi, îl zgîrie cu unghiile, îl trag de păr și de barbă. De parcă ar fi robul tuturor, singura lui menire pe lume fiind numai aceea de salahori pînă la ultima suflare.

În cele din urmă se cațără pe spinarea lui un bărbat mai vîrstnic și două femei, năbădăioși și văicăreți. Îl împing în apele vadului cu țipete și amenințări, cărăușul se împleticește și se îndoaie sub povară. Puterile îl părăsesc, sarcina îl copleșește, nici n-a ajuns bine în mijlocul rîului că se și frînge, se surpă, și cei trei din cîrca lui pică în apă. Se zbat cuprinși de groază, cu zvîrcoliri deznădăjduite si se prind zdravăn de el, îl trag în jos, îl doboară, și astfel sînt luați cu toții de vîltoare, purtați tot mai iute, cu tot mai slabă împotrivire, pînă cînd se scufundă și nu se mai zăresc.

E de-abia începutul cruciadei adunate. Eskil și Anselm se țin la marginea convoiului și privesc cu uimire această pățanie, neobișnuiți încă cu ce se poate petrece într-o cruciadă alcătuită din inși de tot soiul.

Mînăstirea e așezată în vîrful unei foarte înalte măguri ce seamănă cu un con de brad și e la fel de povîrnită de jur împrejur, mai c-ai zice c-a fost făruită de

un olar cu mîini uriești. Colina e acoperită cu iarbă grasă, proaspătă încă în toiul arșitei de vară, de parcă udată de tainice izvoare, și pe creastă se înalță mînăstirea cu ziduri înalte, ca o cetățuie de necucerit.

Nici un drum nu duce pînă acolo, în vîrf de deal, carele nu au cum să meargă, dar călăreții pot ajunge dînd ocoluri colinei în cercuri suitoare, din ce în ce mai mici.

Din timp în timp se zăresc călugări suind sau coborînd costișa, aplecați mult în față la urcare, de parcă ar paște iarba, sau mișcîndu-se într-o parte, înclinați îndărăt, în timpul coborîșului. Cele trebuincioase sînt cărate sus, la mînăstire, cu un soi de fund de căruță fără roți care alunecă pe iarbă, legat cu o funie trasă de scripete.

Împreună cu alți cîțiva cruciați călări, Eskil și Anselm ajung în vîrf de deal, sînt primiți cu bunăvoință în mînăstirea ce pare înstărită și bine chivernisită. Și mai e renumită prin așezarea ei înaltă și bine apărată, drept care călugării trăiesc mult mai aproape de ceruri decît lumea pe care ei o privesc de sus. Starețul e binecunoscut pentru gîndirea răzleață și voința îndărătnică, el stă acolo ca un suveran, un adevărat domnitor peste un cuib de vulturi.

Se mănîncă acolo claponi fripți pe săturate și se bea vin alb cu nemiluita, cugetele sînt voioase și libere, de nici n-ai zice că te afli într-un așezămînt monaoal. A te înfrupta din plăcerile vieții nu trece drept păcat, trupul va să-și primească îndestularea pentru ca sufletul să se poată elibera, fiindcă și trupul e un dar de la Dumnezeu și nu se cuvine ca oamenii să-l nesocotească. Așa sună învățătura starețului, după cum le e dat oaspeților să afle.

Bună parte dintre novici sînt izbitori de tineri și de zvelți, cu chipuri gingașe fără urmă de tulei. După un timp, cînd călugării se încing la vin și bucate, fețele grăsune li se luminează ca o lună plină și îi sorb din ochi cu vădită poftă pe tinerii novici. Da, Eskil bagă de seamă cum cîte o mînă durdulie, ici și colo, se prelinge pe trupurile călugărilor tinerei, ca o părintească alintare chipurile, și atunci el se întreabă cu oarecare mirare ce soi de mînăstire o mai fi și asta.

Peste noapte Eskil și Anselm împart o chilie. Printr-o ferestruică îngustă ca o ocniță de arcaș în zidul gros de piatră privirea poate cuprinde pînă departe împrejurimile peste care se lasă întunericul nopții, cu cîteva lacuri ce sclipesc mat ca niște oglinzi aburite. Deasupra se boltește cerul spuzit de stele ca o măreață cupolă. Au într-adevăr simțămîntul înălțării, al intangibilității și despărțeniei de lumea de jos.

Se aude un ciocănit la ușă și în clipa următoare pătrunde în chilie un novice care le aduce un ulcior cu apă proaspătă. La o mișcare, ce pare anume făcută, sutana se desface și lasă să se întrezărească goliciunea trupului pe care-l acoperă. Eskil crede că nu se înșală cînd i se pare că a zărit o pereche de sîni femeiești bine răsăriți și plini. În curînd nimic n-o să-l mai mire în mînăstirea asta!

Novicele îi privește zîmbitor și zăbovește, de parcă ar aștepta ceva. Eskil face un pas spre el, sau mai bine zis spre ea, și cu o mișcare iute îi desface larg sutana. Trupul tînăr de femeie se ivește în toată goliciunea și acum se risipește orice îndoială. Dar ființa despuiată nu se arată nicidecum fîstîcită, rămîne pe loc și îi lasă să-i privească goliciunea ca și cum ar fi cel mai firesc lucru cu putință și de la sine înțeles. Anselrn se întoarce cu spatele, de parcă ceea ce vede nu-i pentru el fapt aievea.

Femeia, se vede cît de colo, e cum nu se poate de doritoare să le facă poftele, fie că așa are ea chef sau că pur și simplu serviciul ăsta face parte din legile ospeției la mînăstirea aceea ciudată. Cînd vede că cei doi bărbați se arată oarecum șovăielnici, izbucnește: Hai, veniți să ne desfătăm trupurile! E un dar al Domnului! Și își aruncă cu hotărîre rasa de pe ea, îndreptîndu-se spre laviță.

Anselm bîiguie ceva, precum că el iese pentru o clipă, dar femeia, numai ochi și urechi, îi spune că nu trebuie nicidecum să fugă, fiindcă ce vor face ei nu-i un păcat sau o faptă diavolească. I-a fost dat să învețe asta acolo, la mînăstire, și atunci e un lucru binecuvîntat! Dar Anselm nu se lasă ademenit și, pe cînd iese din chilie, pe chipul lui palid și tainic se citește o adîncă tulburare.

Iar Eskil curvește cu muierea, după cum aceasta îl îmbiase. E iscusită în alde astea și al naibii de desfrînată. De la ea află Eskil că mulți dintre așa-zișii novici sînt fete aduse de prin ținut și crescute la mînăstire. Numai că primesc nume bărbătești — de pildă ei i se spune Wilfrid.

Îi mai povestește ea și despre doctrina starețului, cu atîta încîntare, ba aproape fervoare, încît ai zice că-și rostește propriile credințe. Bărbații și femeile sînt deopotrivă făpturi create de Dumnezeu și astfel alcătuite încît să se împreuneze, trupurile lor sînt anume plămădite ca să-și dăruiască plăcere, și nu-i nici urmă de păcat în asta. Păcatul s-a ivit pe pămînt o dată cu procreația și fiecare ființă omenească ce se naște e moștenitoare a păcatului de la origini, care duce spre moarte. Și doar împreunarea trupească a bărbatului cu femeia e fără prihană, de o paradisiacă nevinovăție.

Cată așadar ca femeia să se ferească a rămîne grea, ceea ce nu se întîmplă acolo mai niciodată, călugării au cunoștință de anumite doctorii care se prepară dintr-o seamă de buruieni sălbaticee care i-au fost date omului anume spre a se putea păzi de păcatul odrăslirii. Wilfrid pomenește, de pildă, că din anemona albă, simbolul neprihănirii, se scoate unul din cele mai strașnice leacuri de acest soi.

Așa sună învățătura acelui prealuminat ieromonah, și în acest chip se săvîrșește nevinovatul dezmăț trupesc în mînăstire.

În fruntea cruciadei se afla Petru Eremitul. A apărut precum un nou Hristos, călare pe măgar, și mulțimile extaziate s-au îmbulzit în jurul lui, mai să se calce în picioare tot căznindu-se să ajungă cît mai lîngă el, dar în imediata lui apropiere era tot timpul o fîșie de loc liber, întocmai ca un cerc de sacralitate și intangibilitate.

Nu era arătos, ba aproape respingător: scund, mai ales datorită picioarelor, care erau atît de scurte, încît păreau oloage, trunchiul îi era îndesat și vîrtos, iar chipul lunguieț, împrejmuit de o barbă neagră și rară, semăna atît de bine cu cel al măgarului de-ai fi zis că-s frați. Îi deosebeau doar urechile lungi ale animalului, negre și cu smocuri albe pe dinăuntru.

Răspîndea un miros pătrunzător, nu deosebit de cel al măgarului, mirosul stării naturale și al sfinteniei totdată. Se spunea că nu se spală niciodată, doar își moaie degetele în apă sfințită și-și mînjește semnul crucii pe față. El pretindea că apa e un element păcătos, tulburător al simțurilor și corupător, așa că e bine să te ții cît mai departe cu putință de ea. Și nici nu bea vreodată apă, ci numai vin.

Tălpile goale ale picioarelor erau scălîmbe și scorojite, aproape negre, cu unghii lungi și vineții, care se încovoiau precum ghearele de fiară. Sutana ce o purta era înscorțoșată de jeg și de vechi unsori prelinse din mîncare. Întocmai ca asinul, în jurul ochilor avea piele mai deschisă la culoare, de parcă tocită, și ochii îi erau mari, cu pupilele ca două găuri negre, de unde se întîmpla uneori să izbucnească fulgerele mîniei.

Ăsta era omul, așa arăta văzut mai de aproape, cînd Eskil și Anselm reușiră să pătrundă prin mulțimea îngrămădită și să ajungă în preajma lui : Micuțul Petru, sau Petru Eremitul, călugărul care se perinda prin țări și ținuturi și propaga cauza cruciadei mai zelos decît oricare altul, cel care cuvînta oamenilor de rînd și se pricepea să le aprindă în suflet dorința de a deveni luptători sub semnul crucii.

Adunînd în urma lui puhoaie omenești ce sporeau necontenit, venise prin Renania și acum se îndrepta spre sud-est, către Dunăre, ale cărei ape aveau să-l călăuzească spre împărăția bizantină, la Constantinopol. Și de acolo mai departe, spre Ierusalim. Își conducea norodul cruciat doar mergînd călare în capul convoiului, fără să privească în urmă, încredințat că îl urmau cu toții. Nu avea nevoie să țipe sau să poruncească, și rareori se amesteca în ceva.

Era purtătorul credinței arzătoare, călăuzit pe drumul lui ca de o revelație. Era zgîrcit la vorbă, nu rostea un cuvînt fără să fie neapărat nevoie, stătea acolo, pe spinarea asinului, posomorît și ursuz, privind țintă înainte, o privire tainică, ce parcă dădea a înțelege că vedea întreg drumul ce-i stătea în față, pînă hăt, departe, la Ierusalim.

Cînd deschidea gura grăia mulțimii, nicicum unuia sau altuia, de fiecare luat în parte nu-i păsa defel, nu însemna nimic pentru el. Dacă vreunul voia să-i vorbească, privirea lui aluneca pe lîngă om, părea nerăbdător sau cu gîndurile plecate aiurea, răspundea doar cu o mișcare din cap sau cu un gest de îndepărtare.

Dar cînd se afla în fața unei adunări, vorbele îi puteau veni pe limbă ca un torent copleșitor, era cuvîntarea revărsată din gura unui profet mînios, rostită cu glas la fel de pițigăiat și de sfredelitor ca cel al asinului, ca glasul propriului măgar atunci cînd își ridica brusc capul și slobozea un zbiarăt prelung, înfricoșător, ce trebuie să fi avut aceeași putere pustiitoare ca odinioară strigarea de trîmbițe la zidul Ierihonului.

Îi plăcea să stea cocoțat pe măgar și atunci cînd vorbea, sau, dacă era descălecat, îl ținea lîngă el ca să-i fie de sprijin. Ai fi zis că animalul e o parte din ființa

lui, nu-l lăsa niciodată să se depărteze, nu se despărțea de el în ruptul capului, dormea lîngă el oriunde se întîmpla, într-un colț de curte sau sub bolta unui portal, îl purta alături pe treptele catedralelor sau ale castelelor, îl lăsa să-și lepede baliga pe pardoselele de marmură sau pe purpura covoarelor scumpe. Și părea din cale afară de încîntat cînd îi vedea pe fanatici îmbulzindu-se în jurul baligii, ca s-o păstreze și astfel să se împărtășească din harul ei sfînt.

Eskil și Anselm îl auziră pe Petru Eremitul grăind mulțimii în repetate rînduri. Spunea mereu același lucru, dar cu atîta ardoare și zel încît vorbele lui păreau mereu altele. Glasul lui sonor ca o surlă trîmbița fără încetare un refren, pur și simplu ca o nesfîrșită litanie: E voința Domnului! Și aceste cuvinte deveniră parola cruciadei, care spulbera orice părere potrivnică, învingea orice șovăială, îndreptățea orice faptă.

Zugrăvea în vorbe blestemăția ce domnea în lume, putreziciunea, spurcăciunea, urgiile, puterile mereu sporite ale Diavolului și ale Răului. Trecea apoi la infidelii care stăpîneau în Țara Sfîntă, Antihristul care triumfase la Ierusalim, mormîntul zilnic pîngărit al Mîntuitorului.

Ceasul de pe urmă al omenirii sosise, fără doar și poate, striga el, și năpasta pe care Domnul a aruncat-o asupra Egiptului o să pară nimica toată pe lîngă osînda la care trebuia să se aștepte acum omenirea: Copacii aveau să-și piardă frunza, vor rămîne ca niște schelete negre într-o iarnă veșnică, apa se va mistui în pămînt sau va înceta să mai curgă, otrăvită și duhnind a moarte. Pînă și stelele vor pica de pe bolta cerului și vor pîrjoli orice suflare de viață pe pămînt, înainte ca Hristos să pogoare din slava cerului ca un judecător mînios!

Și le arăta păcătoșilor singura cale de izbăvire, iertarea de pedeapsa divină: înrolarea în cruciadă, pentru recucerirea Ierusalimului. Cei care se lepădau de toate cele și luau crucea, aceia aveau să fie feriți de nenorociri și cruțați de osînda de la sfîrșitul lumii, fiindcă își vor fi cîștigat veșnica mîntuire. El recunoștea că această

cale, a cruciadei, putea fi trudnică și anevoioasă, dar era drumul ce ducea spre paradis.

Și mulți aveau să ajungă în paradis încă în timpul acestei vieți, cei care vor intra biruitori în Orașul Sfînt vor păși pe străzi cu caldarîm de aur, printre ziduri de jasp, toți locuitorii acelei cetăți vor fi înfășurați în ghirlande de mirt și trandafiri, bucate alese, gătite din păsări și pești, se vor găsi din belșug pentru toți, și în loc de apă vor bea vinuri din cele mai de soi, nu va mai bîntui nici o molimă, nu va mai lovi nici o pacoste.

Și nu merita această splendoare înmiite strădanii de a o dobîndi ? vocifera omulețul negru de pe spinarea asinului. Era oare atît de greu, cu un asemenea țel în față, să se lepede de păcătoșenia și bicisnicia în care trăiau acum ?

Luați aminte, e voința Domnului, nu mai zăboviți, nu-i mai așteptați pe alții, veniți și luați crucea ! Căci dintr-o zi într-alta osînda nimicitoare a Marii Judecăți vă poate ajunge, și vai, vai și încă o dată vai și amar de aceia care șovăie și pornesc prea tîrziu !

Domnii cei mari și cavalerii încă mai zăbovesc, cu oștile lor de călăreți învesmîntați în oțele, dar se pregătesc, vor veni mai pe urmă, deși s-ar putea să ajungă prea tîrziu ! Noi o luăm înainte, oștirea cruciată a norodelor creștine, și Hristos însuși e cel care, nevăzut, merge în fruntea noastră ! Vom dobîndi biruința și mîntuirea, vom pune primii piciorul în Paradis ! Asta-i voința Domnului !

Așa grăia Petru Eremitul, din loc în loc, în pragul bisericilor unde se adunau truditorii cîmpului, în piețele orașelor unde se îmbulzeau mulțimi de tîrgoveți curioși și ațîțați. Vorbea cînd în latină, cînd în franconă, avea tălmaci care-i deslușeau vorbele în alte graiuri și dialecte, astfel încît să poată pricepe tot omul. Mulți păreau neîncrezători, alții de-a dreptul batjocoritori, dar încă mai numeroși erau aceia care se cutremurau și se aprindeau.

Dinspre partea lui, Eskil nu știa bine ce anume să creadă, și adesea îi cerea părerea lui Anselm. Petru

Eremitul nu semăna nici pe departe cu ceea ce-și închipuiseră ei despre un conducător de cruciadă. El era oare într-adevăr cel pe care trebuiau să-l urmeze, din convoiul lui trebuiau să facă parte? Li se părea că întreaga cruciadă o apucase de la bun început pe drumul destrămării și al răzmeriței, turmele acelea dezlînate păreau prea bezmetice și hachițoase, prost echipate, pornite pe jaf și samavolnicie.

Mulți dintre ei nu erau cruciați în toată puterea cuvîntului, ci pelerini care se alipiseră convoiului în drumul lor spre Sfîntul Mormînt. Printre ei se aflau femei, copii și moșnegi, adesea oameni plăpînzi și nevolnici, cărora le-ar fi fost cu neputință să îndure încercările unei astfel de călătorii. Nu era oare o nesăbuință să-i lași să meargă mai departe?

Alții erau haimanale invederate, pleavă de tot soiul, tîrfe, pungași și cerșetori ieșiți din cele mai infame cotloane ale orașelor. Nu puteau fi socotiți cruciați, de bună seamă, și erau o adevărată pecingine. De ce oare consimțise Petru Eremitul ca toți aceștia să-l urmeze?

Dar se aflau cu toate acestea în adunătura aia pestriță și numeroși oameni de treabă și nevoiași, meșteșugari și salahori, plugari și văcari. Veniseră de prin tot locul: flamanzi încălțați cu saboți mari, albi, de lemn, frizieni cu bărbi lungi, bălaie, franconi cu pletele negre retezate drept peste umeri, renani cu fețe roșii ca para focului, bavarezi cu perciuni stufoși și nădragi scurți de piele. Erau înarmați, în cea mai mare parte, cu securi, coase și furci, mulți își tîrau după ei toată familia, în căruțe sau pe jos.

Se pripășiseră și o sumedenie de popi, doftori și lăutari, aducători, fiecare în felul lor, de mîngîiere și întărire. Se adăugase și un pîlc de cavaleri germani, care se țineau deoparte, înconjurați de suita de scutieri.

Curînd Eskil și Anselm descoperiră că mulți din convoiul ăla nu porniseră mînați de credință și convingere, ci dintr-o bolnăvicioasă exaltare și o supraîncordată febră a așteptării. Ei preluau profețiile lui Petru Eremitul și le împingeau mai departe, la hotarul nebuniei și delirului, plăsmuind în închipuirea lor înfierbîntată în-

spăimîntătoare tablouri apocaliptice și mirifice fantezii paradisiace. Unii puteau fi văzuți tîrîndu-se pe pămînt și rostogolindu-se, zvîrcolindu-se cu gemete sălbatice și spume la gură, dîndu-și ochii peste cap, mușcîndu-și limba pînă la sînge. Parcă erau posedați, stăpîniți de diavol mai curînd decît pătrunși de adorație pentru Hristos, atunci cînd se sfîșiau cu unghiile, se crestau cu cuțitele sau își săpau semnul crucii adînc în carne cu fierul roșu.

Alții se amăgeau între ei de mai mare hazul. Drumul spre Țara Sfîntă era o nimica toată, o plimbare scurtă și plăcută, fără trudă și istoveală, fără stăpîni poruncitori. Biruința asupra vrăjmașului era dinainte chezășuită, un fruct răscopt gata să le cadă în mînă fără nici o sforțare. Paradisul, pe pămînt sau în ceruri — ei nefăcînd mai nici o deosebire între cele două — stătea deschis acum pentru ei, îi aștepta. Tot ce le lipsise, tot ce rîvniseră avea dintr-o dată să le fie la îndemînă, dincolo de tot ce-și putuseră ei dori pînă atunci în închipuire.

Eskil și Anselm se preumblau printre oamenii din convoiul cruciat, îi observau și luau aminte la ce vorbeau. Cei mai mulți erau plugari necăjiți, care lăsaseră în urmă nevoi, lipsuri și corvezi, care își luaseră cîmpii de atîta umilință și supusă robie în fața trufașilor seniori, îi gonise lipsa unei bucăți de pămînt pe care s-o lucreze sau a unei meserii din care să-și scoată agoniseala zilnică, fugiseră de ani cu recolte stricate și ierni aspre, bîntuite de lupi, de dări, de amenințarea pedepselor. Și cu toții nădăjduiau să ajungă în țara binecuvîntată, în paradisul pămîntesc.

Dar îi mai împingeau și porniri înăbușite, asta se vedea cît de colo. Zăcea în ei o mînie prea de multă vreme mocnită, o cruzime cu greu înfrînată, pofta de a lovi și a tăia în loc de a fi lovit și strivit, de a vedea sîngele altuia curgînd, de a străpunge trupuri și de a sfărîma țeste. Era setea de violență și de crimă care clocotea în ei gata să se reverse, și asta în numele lui Hristos, totul îngăduit și iertat — căci mîntuirea se afla la doi pași.

Cruciada de-abia pornise și mulți simțeau de pe acum gustul ispititor al puterii și libertății. Nimic nu-i mai putea înfrîna, tot ce jinduiau le aparținea acum, în virtutea dreptului lor de ostași sub semnul crucii. Acolo unde nu li se dădea mîncare și băutură de bună voie și pe săturate, le căpătau cu amenințarea sau le smulgeau cu sila, năvăleau în case și făceau jaf, pe cei care se împotriveau îi speriau cu moartea sau îi schingiuiau. Asta e voia Domnului ! strigau ei, și astfel orice faptă era îngăduită și îndreptățită.

Așteptau să fie primiți ca oaspeți de cinste, vrednici de tot ce era mai bun, așteptau ca palatele și castelele să fie la cheremul lor, bogații să-și deschidă ospitalier casele și să-i primească cu brațele deschise, cu zîmbetul pe buze, cu mese îmbelșugate și paturi moi. Asta-i voia Domnului ! Asta-i voia Domnului ! nu mai conteneau ei să strige pe cînd își urmau drumul.

Episcopii le deschideau catedralele, le vorbeau, firește, îi binecuvîntau, le pregăteau culcușuri de fîn așternute pe pardosea, dădeau poruncă să fie ospătați la mese lungi, așezate în piețele orașelor. Dar palatele, cele mai multe, le rămîneau închise, unele orașe nu le îngăduiau intrarea, îi țineau în afara zidurilor, trecerea lor începu să devină prilej de plîngeri și nemulțumiri.

Ajunseră atît de mulți, atît de fărîmițați, încît cruciada întreagă devenise cu neputință de cuprins dintr-o privire. Pîlcurile răzlețite nici măcar nu umblau întotdeauna pe același drum și legătura dintre ele mai că nu exista. Fiecare din aceste grupuri își avea căpetenia lui care, desigur, îl recunoștea pe Petru Eremitul drept adevăratul conducător suprem al cruciadei, dar nu-i era imediat subordonat. Unul dintre acești căpitani era un cavaler francon, căruia i se spunea Walter cel Sărac, care era mult prea arțăgos și hrăpăreț pentru a mai rămîne lipit de grosul convoiului. O luase înainte cu propriul lui contingent.

Eskil și Anselm se țineau la marginea acestor mușuroaie omenești ambulante. Nu vedeau de ce s-ar fi încîrdășit cu vreo ceată sau alta, erau voluntari liberi, nimeni nu întreba de ei și nu le pretindea nimic. Se simțeau mai departe ca niște străini în mijlocul acestei

adunături și avea să mai treacă o bună bucată de vreme pînă să lege oarecari cunoștințe. Oameni pe care începeau să-i cunoască se făceau deodată nevăzuți și poate că-i reîntîlneau doar mult mai tîrziu, sau niciodată.

Atunci începură cruciații să-i hărțuiască pe evrei, primii pe care le-a cășunat. Eskil și Anselm nu-l auziseră niciodată pe Petru Eremitul predicînd această prigoană, dar se găsiră alți ațîțători, și pare-se că Petru Eremitul nu s-a împotrivit în nici un fel. Din loc în loc ieșea în față cîte unul și vorbea cam așa :

Nu se află necredincioșii chiar printre ei, la fel de nelegiuiți ca sarazinii ? Nu au fost ei aceia care l-au răstignit și l-au schingiuit pe Hristos, renegații cu suflete întunecate : evreii ? Priviți-i cum se furișează, ca niște negre păsări de pradă, vicleni ca șerpii, clocind peste aurul și avuțiile lor aidoma unor balauri ! Aceste lipitori, care s-au încuibat în carnea creștinătății, cu liturghiile lor cernite și jertfirea pruncilor, cu duhoarea grețoasă a sinagogilor !

Moarte lor, moarte evreilor ! răcneau gloatele. Să răzbunăm uciderea lui Hristos ! Să li se ia aurul și averile adunate prin vicleșug, tot ce au furat și au jecmănit ! Să-i călcăm în vizuinile lor, să-i ardem de vii, să-i stîrpim ! Asta-i voia Domnului !

Șlehte întărîtate de cruciați năvăleau în orașe și se năpusteau asupra evreilor, oriunde dădeau de ei, pe străzi, în sinagogi, în case. Îi schingiuiau sau îi măcelăreau, îi sileau cu tăișul la beregată să scoată la iveală avuțiile tăinuite. Asta-i voia Domnului, asta-i voia Domnului !

Eskil și Anselm se ținură departe de asemenea nelegiuiri samavolnice, dar n-aveau încotro și trebuiau să fie martori la unele din ele, neputincioși de a le împiedica sau stăvili. Se simțeau oare și ei atunci răspunzători pentru grozăviile săvîrșite în numele lui Hristos, aceste fărădelegi pe care cruciada trebuia, chipurile, să le consfințească ?

Se vedeau nevoiți să-și pună necontenit întrebarea asta, care-i amăra nespus, și le venea greu să uite cele văzute.

Evreii fugeau îngroziți din orașe ca să scape cu viață și se ascundeau în păduri. Goneau pe jos, cu caftanele fîlfîind, cărau cu ei ce mai putuseră salva din avuțiile cele mai scumpe sau cele mai sfinte. Plecau și în căruțe, care în pripă și buimăceală se răsturnau sau se rupeau. O luau din loc călare pe măgari, cai sau boi, după cum se nimerea la repezeală, agățîndu-se în chip jalnic de greabănul dobitoacelor. Mulți erau ajunși din urmă, căsăpiți, azvîrliți în rîu sau aduși înapoi, despuiați și batjocoriți.

Încă mai numeroși erau aceia care căutau refugiu în sinagogi, se zăvorau și cădeau într-o fierbinte rugă îngenunchează printre flăcările fumegînde ale torțelor. Dădeau fuga spre așezămintele sfinte ale creștinilor, căutau adăpost și ocrotire în biserici și catedrale. Prelați inimoși și cutezători le luau apărarea și încercau să-i înfrîneze pe cruciații furibunzi. Dar aceștia nu ascultau de nimeni, acopereau orice voce cu răcnetele lor sălbatice.

Spărgeau porțile sinagogilor și catedralelor, năvăleau și se aruncau asupra victimelor. Sau dădeau foc sanctuarelor, pînă cînd flăcările și fumul îi goneau pe nenorociții dinăuntru. Sau ardeau de vii, și atunci incendiatorii își strigau între ei, cu rînjete crude, că în creștinătate mirosea a osîndă prăjită de evreu. Asta-i voia Domnului !

O parte dintre prigoniți reușeau să scape teferi prosternîndu-se în fața crucii, sărutînd-o și renegîndu-și credința, autodamnîndu-se, în vreme ce ochii li se roteau în orbite și mîinile tremurînde se întindeau zadarnic după un sprijin. Cînd casapii îi lăsau în libertate umblau năuci de colo-colo, în disperare, își smulgeau părul și își sfîșiau veșmintele, își azvîrleau brațele spre cer și se blestemau că-și trădaseră dumnezeul.

De multe ori nu mai puteau îndura și își făceau seama, astfel încît nu numai că-și salvaseră viața zadarnic, dar își atrăgeau și veșnica osîndă.

Pe Eskil și Anselm îi urmăriră multă vreme aceste priveliști fioroase, și mult timp le răsunară încă în urechi vacarmul gloatei setoase de sînge și strigătul morții, cuvintele neputincioase ale rugăciunii amestecate cu

rîsul batjocoritor, scrîșnetul porților sfărîmate, larma prădăciunii. După cum le mai stăruia parcă în nări duhoarea de carne și de păr ars, de vomă și sînge împroșcat, da, mirosul de spaimă și deznădejde, de parcă și acestea ar fi fost scurgeri ale trupului, ca sudoarea.

Se întrebau, în sinea lor și între ei, ce soi de cruciadă o mai fi și asta la care se înhămaseră și de care se legaseră prin jurămînt. S-o alege din ea altceva decît o expediție pustiitoare, un șir de năvăliri, jafuri și cruzimi ? Și-o s-o țină așa întruna, din ticăloșie-n ticăloșie, fără rușine și înfrînare, în numele lui Hristos ? Și va fi luată mereu voia Domnului drept chezășie pentru orice infamie ?

Eskil zicea : Aici nu e locul nostru ! Nu putem oare, și nu s-ar cuveni cumva să ne retragem ?

Și Anselm îi răspundea, mustrător : Dar nu ne ține legați jurămîntul nostru de cruciați, orice s-ar întîmpla ? Cine poate, sau cine se învoiește să ne dezlege de jurămînt ?

Și Eskil : Oricum, nu Petru Eremitul, nici vorbă ! Poate Papa, dar acesta se află la Roma ! Să ne ducem mai întîi acolo ?

Anselm : Poate că ce se întîmplă acum sînt rătăcirile începutului, pînă cînd cruciada se va fi pus pe făgașul cel drept. Poate că în curînd cîrma va deveni mai hotărîtă și cuvîntul îl vor avea virtutea și dreptatea.

Și cu toate astea nu înceta să-i frămînte mîrșăvia care bîntuia printre cruciați. Cîtă orbire și sălbăticie, care făceau de ocară nobilul țel al expediției ! Și de ce tocmai evreii să cadă pradă unei asemenea prigoane nemiloase, de ce erau învinuiți cu toții că sînt ucigașii lui Hristos ?

Eskil avea aici părerea lui : Hristos însuși fusese evreu, și romanii fuseseră cei care-l țintuiseră pe cruce, chiar dacă și unii dintre evrei doriseră asta. Și Anselm spunea că cea mai mare parte dintre evrei nu-i voiseră moartea lui Hristos, nicidecum, cei care-i doriseră pieirea erau mai cu seamă arhiereii și ceilalți sus-puși, fiindcă vedeau în el, cu teamă, un uzurpator.

Eskil : Și unde mai pui că misiunea lui Hristos, Mîntuitorul, a fost aceea de a suferi și de a muri pe cruce,

trebuia să se întîmple așa, altminteri care ar mai fi fost fapta sa izbăvitoare ? Și cine poartă în cele din urmă răspunderea, cînd cu toții n-au fost altceva decît uneltele unei predestinări de neabătut ?

Anselm : Și la urma urmei fiecare creștin care se împărtășește din mîntuire nu e părtaș și la jertfa ce s-a cerut ? Și fiecare evreu care e chinuit, hăituit sau ucis, nu devine la rîndul său un martir al cărui sînge mînjește cu păcat creștinătatea ?

Așa tot cugetau ei, așa își împărtășeau ei gîndurile apăsătoare. Și își spuneau că ura față de evrei trebuie să aibă alte pricini decît moartea lui Hristos, că învinuirile ce li se aduceau erau simple fățărnicii. Nu era mai degrabă vorba de o veche teamă de tot ce-i străin, o înrădăcinată obișnuință de a privi cu dușmănie tot ce era de alt neam ?

Da, spunea Eskil, evreii, atîta vreme cît se deosebesc oarecum de ceilalți, stîrnesc bănuiala și dușmănia și devin ținta a tot felul de nemulțumiri mocnite, a pizmei, ponegririi și cruzimii.

Anselm : Și totuși e jalnic, mai cu seamă că cei care se înverșunează cel mai rău contra evreilor sînt cruciații. Poate avea vreun folos cruciada de pe urma acestor fapte sîngeroase ? Nu-și dovedește neizbînda tocmai prin astfel de cruzimi ?

Și Eskil : De altfel, nu sînt evreii izgoniți din Țara Sfîntă întocmai ca și creștinii ? Ba chiar mai curînd ei sînt aceia care se pot socoti astfel, fiindcă la începuturi a fost patria lor. Nu cumva cruciații și evreii au același dușman, sarazinii, infidelii care au pus stăpînire pe Ierusalim ?

Dar pe cînd se frămîtau cu astfel de gînduri, ei urmau mai departe convoiul cruciadei și așteptau ca timpul să hotărască.

La mijit de zori orașul își deschide porțile, iar Eskil și Anselm sînt gata de plecare. A fost o noapte zbuciumată, cu haite de oameni bîntuind pe străzi. Casele sînt încă în flăcări și mirosul de ars stăruie greu. Clopotele bisericilor încep să cădelnițeze, și bat așa întruna, vestitoare de urgie, ca-n vreme de război sau de ciumă.

Cei doi călăreți își cată drum afară din oraș, mai departe de moarte și de prădăciune. Nebunia pustiitoare nu a ajuns totuși pretutindeni, și ei se îndreaptă spre locuri ce par liniștite și netulburate. Acolo ulițele sînt aproape pustii, casele par zăvorîte, cei mai mulți dintre locuitori sînt îngroziți, desigur, și nu cutează să iasă. Străbat liniștea aceea în umbra zidurilor de case, în aerul răcoros al dimineții. Primele raze roșiatice ale soarelui mîngîie doar acoperișurile, calcanele și turnurile.

Zăresc două ființe omenești ce zac ghemuite, vîrîte una într-alta, în porticul unei uliți strîmte. Or fi niște nenorociți rămași fără acoperiș, care dorm, sau poate că-s morți — nimic neobișnuit, nimic anume de luat în seamă. Dar deodată unul din cele două trupuri se răsucește, pesemne la auzul zgomotului de copite, și un chip înspăimîntat se întoarce spre cei doi trecători. E o fată, sau o femeie tînără, și pe cînd se bolbează îngrozită la ei își ridică brațele în chip de apărare.

Și spaima asta cumplită trebuie să i se tragă de la crucile lor de pe piept! Numai gîndul ăsta și e de ajuns ca să-i facă să-și înfrîneze caii și să descalece. Pășesc spre femeie, care începe să se zgîlțîie din tot trupul și să scîncească gemut. În același timp cuprinde și mai strîns cu brațele trupul nemișcat de lîngă ea, de parcă ar vrea să-l ocrotească cu al ei.

Acum se poate vedea că cel nemișcat e un bărbat în vîrstă, cu barbă albă, livid, cu paloarea morții pe chipul mînjit de dîre de sînge, scurse dintr-o rană la cap. Un evreu, după trăsături și veșminte, fără îndoială unul dintre cei hăituiți și supuși la cazne. Iar femeia trebuie să fie o tînără evreică, poate fiica lui sau o altă rudă apropiată.

Eskil, și mai ales Anselm, încearcă să-i vorbească cu blîndețe, s-o potolească, dar ea nu pricepe asta de la început. Se scutură doar, zguduită de un plîns ieșit și se chircește, ca și cum s-ar aștepta să fie lovită și înjunghiată. Cînd dau s-o ridice, cu grijă, ea li se împotrivește orbește, rămîne agățată de bătrîn. Acesta e de pe acum rece și țeapăn, cu privirea împietrită în ochii rămași încă deschiși. Și cînd o fac să înțeleagă că omul e mort, din pieptul ei izbucnesc cumplite jeluiri : Mort,

O Doamne, e mort! Vai nouă, vai nouă! E mort! Omorîți-mă și pe mine, omorîți-mă, omorîți-mă!

Se holbează la ei cu o privire sălbatică, sfidător, așteptînd parcă să înfrunte lovitura ucigașă. Pare că nu vrea să-i asculte pe cînd se chinuiesc s-o încredințeze că vor s-o ajute, s-o scape. Și cînd cei doi încercară s-o ia de acolo, ea se smulge din mîinile lor cu o disperată putere și se aruncă din nou peste trupul înțepenit al moșneagului, îl strînge la piept, îi acoperă fața cu sărutări.

Eskil și Anselm nu se pot totuși îndura să plece mai departe și s-o lase acolo, în voia soartei. Parcă sînt deja răspunzători pentru ea, se simt cumva datori să o salveze. O apucă zdravăn, dar cu blîndețe, și o urcă pe calul lui Eskil. După care încalecă și el în spate, o acoperă de tot cu mantaua lui și pornesc la drum, spre porțile orașului, în timp ce fata se cufundă în șa rezemată, zguduită în hohote de plîns ce se domolesc doar foarte încet.

Se strecoară fără greutate prin poarta deschisă, în dimineața aia nimeni nu e curios să știe ce se ascunde sub mantaua lui Eskil.

Din clipa aceea tînăra evreică le deveni tovarășă de drum, o adoptară fără să schimbe vorbe sau să stea pe gînduri. O luau în șa pe rînd, cînd Eskil, cînd Anselm. Pentru cît de alene se tîra convoiul cruciat, povara sporită nu însemna chiar nimic. Protejata asta le dădea prilejul să se dedice unei ființe omenești, parcă dădea un sens mai bogat aventurii lor cruciate și le ușura întrucîtva îndoielile și șovăielile.

Aflară așadar că o chema Simona și după moartea tatălui rămăsese singură pe lume, nu-și dorea nimic mai tare decît să plece cît mai departe de locurile alea, oriunde, numai foarte departe. Spaima și disperarea din primele zile se risipeau treptat, făcînd loc tot mai mult unei duioase încrederi în mîntuitorii ei — nu se mai înfiora la vederea crucii de pe piepturile lor, își arăta fără sfială chipul și îi privea cu ochii ei negri, atît de mari și de mirați.

Începuse să-și descarce sufletul, le povesti, treptat, despre cumplitele întîmplări petrecute în ultimul timp. Hoardele de cruciați pătrunseseră în oraș și dezlănțuiseră hăituiala evreilor, o mînă de smintiți năvăliseră în casa în care se zăvorîse familia ei, o prădaseră, o pustiiseră și măcelăriseră tot ce era suflare omenească. Ea reușì să scape teafără, nici ea nu mai știa bine cum, se ținuse pitită prin grădini și curți dosnice, rătăcise pe străzi lăturalnice pînă cînd, într-un tîrziu, se întorsese acasă. Acolo l-a găsit pe tătîne-său în prag, vătămat de moarte, și înăuntru toți ceilalți ai casei zăceau uciși.

Nu știuse încotro să se îndrepte, dar pornise totuși, plecase tîrîndu-și părintele cu ea. Cînd ajunsese la capătul puterilor se oprise, se așezase pe pămînt, rămăsese în locul în care îi găsiseră cei doi cruciați. Taicăsău își dăduse duhul în brațele ei, numai că ea refuzase să priceapă că e mort, încercase să-i dea căldură din trupul ei celui ce se răcea. Și cînd îi zări pe cei doi călăreți apropiindu-se, atunci crezu că s-a sfîrșit cu ea.

Dar acum era în afara primejdiei, supraviețuise totuși și era pe drum, pleca departe! Numai că i se părea prea de necrezut ca să fie adevărat. Alături de Eskil și Anselm se simțea, de bună seamă, în oarecare siguranță, și începu să-și dea seama că nu toți cruciații erau niște fiare dușmănoase. Nu-i prea venise la socoteală să se îmbrace băiețește, pentru a călători mai fără grijă — unde mai pui că formele trupului ei erau mult prea vădit femeiești. Dar nimeni nu părea să o bage în seamă în chip deosebit, căci erau atîtea soiuri de pelerini și atîta pestriță adunătură care îngroșa rîndurile cruciadei.

Ascunzișul, dimpreună cu spaima și suferința o împăliziseră tare pe Simona, dar pielea ei dobîndi curînd o rumeneală brună în bătaia puternică a soarelui. Lacrimile i se iveau tot mai rar în ochi, în a căror pupile juca acum, șăgalnic parcă, o luminiță. Chiar întregul chip i se lumina uneori într-un ușor zîmbet. Pofta de viață i se trezi din nou, pe măsură ce spaima pierea și amintirea înfiorătoarelor încercări prin care trecuse se ștergea, se depărta.

Era foarte tînără și neîncercată în viață, ce știa din lumea asta era doar ce văzuse în cartierul evreiesc cu străduțe înguste, trăise mai mult între pereții casei sub severă supraveghere și ieșise doar la sinagogă, cu fața acoperită. N-avea deci cum să nu guste din plin libertatea în care se mișca acum, și atîtea priveliști noi. Găsea mereu ceva de care să se minuneze, prilej de uimire și de vorbă. Simțea, firește, că trăiește cu totul altfel decît înainte, într-un chip primejdios dar atîtător.

În bătaia soarelui sau la lumina focului părul ei părea să nu fie chiar atît de negru, ci bătea în roșcat, avea un luciu brun-arămiu. Lăsa impresia de greutate, de parcă ar fi fost un coif. Fruntea îi era înaltă și luminoasă, buzele pline și de un roșu proaspăt, adesea întredeschise, lăsînd să se întrevadă lucirea albă a dinților. Lui Eskil nu-i trebui mult să descopere cît de frumoasă era de fapt Simona. Și, după cît se pare, Anselm făcu și el aceeași descoperire.

Dunărea era un rîu mare. Curgea înspre soare-răsare și cruciada n-avea decît să-i urmeze malurile pînă la hotarele împărăției bizantine. Așa se spunea, și ce putea fi mai încurajator? Un rîu de ale cărui maluri trebuia să nu te desparți, o călăuză ce nu te putea înșela.

O parte dintre cruciați luară acum calea apei, în luntre și plute pe care le găsiseră la țărm, care nu se cereau nici vîslite nici împinse de vînt, ci doar cîrmuite cît de cît, fiindcă le ducea valul, mai iute sau mai încet, după cum se mișcau și apele rîului. Și în ele se urcaseră mai mult femei, bătrîni și copii, adică cei care nu pridideau să facă drumul cu pasul.

Dar cei mai mulți înaintau tot pe uscat, în pîlcuri risipite, ca întotdeauna. Se țineau de dunga malului, mai îndeaproape sau mai de departe, tăiau scurtături prin brațe mici de rîu și coturi, ocoleau luncile bălțite și peteacele mlăștinoase. Convoiul era atît de lung și de deșirat încît nu putea fi cuprins dintr-o privire. Se aduna pe neașteptate, se rărea, se răsfira, se fărîmița din nou în nu știu cîte crîmpeie. Se tîra alene, pe întinderi de șes, înecat în norul de praf stîrnit în trecere, pe care-l străpungea doar sclipirea tăioasă a armelor sau a altor metale care răsfrîngeau razele soarelui.

Cei trei, Eskil, Anselm și Simona, o luau adesea înainte, apoi descălecau, se tolăneau în iarbă, de obicei pe un colnic dacă se putea. Acolo își trăgeau sufletul așteptînd convoiul, pîlcurile se perindau sub ochii lor.

În primul eșalon erau călăreții, aproape toți, care se țineau cît de cît laolaltă, se socoteau mai presus decît restul cruciaților, față de care trebuiau să aibă răbdare și îngăduință. Apoi veneau carele, și cei care călătoreau în ele se simțeau și ei mai departe. Și la urmă se tîra coada deșirată a pedeștrilor, amestecați cu animale de povară, căruțele cu provizii și vitele. Înspre capăt convoiul se subția din ce în ce, și coada se fărîmița în mici grupuri sau chiar inși răzleți, care rămîneau mult în urmă, și poate rupți pentru totdeauna de grosul trupelor, pe care n-aveau să le mai ajungă niciodată. Nu te puteai aștepta la închegare și întrajutorare într-o cruciadă. Fiecare își vedea numai de ale lui, și ducă-se dracului ăl care nu putea să țină pasul!

E început de vară și apele fluviului sînt umflate, se rostogolesc greoaie, negricioase de glod sau lăptoase. Pe alocuri se revarsă și bălțesc, se întind ca niște lacuri care înghit trunchiurile copacilor și cuprind chiar și case părăsite, ce par că plutesc ca niște bărci. În alte părți, rîul își strînge curgerea într-un șuvoi repezit și vîrtos, cu vîrtejuri ce parcă se încrustează de la sine cu un cuțit nevăzut pe fața apei, în chipuri ce aduc a trandafiri argintii sau lucii burți tresăltînde.

În zori rîul se vede curgînd spre soare-răsare, și venind de departe, dinspre soare-apune, la ceasul serii. În amurg apa se împurpurează de fiecare dată, de parcă s-ar fi vărsat acolo mult vin și sînge, vîrstată cu șuvițe de aur și foc, deopotrivă purtătoare de făgăduință și înfricoșătoare, ca și cum fluviul ar putea la fel de bine să ducă în paradis sau în infern. Dacă stai pe mal și îți adîncești privirea pentru o clipă în vîrtejuri ți se pare că poți deslușì semne tainice, o scriere secretă, un mesaj pe care ai dori să-l tălmăcești și nu poți.

Pe Simona rîul o farmecă, Frumoasa Dunăre albastră! cum spune ea. E un rîu de care în copilăria ei auzise vorbindu-se atît de mult, și care pentru ea însemna dru-

meție și libertate. Dar pînă atunci nu-i fusese dat să-l vadă decît o singură dată. Acum stătea îndelung pe maluri și urmărea cu privirea depănarea de ape, parcă vrăjită sau căzută în extaz, pînă cînd i se părea că apa stă pe loc și ea e cea care se mișcă, deodată cu malul, cu tot ce o înconjoară.

Despre asta povestește ea acum și rîde. O, cît de fericită este că poate să hoinărească împreună cu apele frumoasei Dunări albastre ! Ar ține-o tot așa, ar umbla la nesfîrșit pe maluri de ape. Rîurile îți dau atîta siguranță și mîngîiere, aproape că țin loc de tată și de mamă ! Poate că fluviul ar putea s-o poarte cu el pînă în țara de obîrșie, să-și împreuneze apele cu ale Iordanului și s-o ducă la Ierusalim !

Privirile ei urmăresc, nu fără invidie, pe cruciații plutitori, suiți în bărci și pe plute. Le-au împodobit cu frunze verzi, au înălțat umbrare din crengi bogat înfrunzite. Își răcoresc mîinile cufundîndu-le în rîu, pescuind din mers, cîntă și se veselesc.

Simona și-ar dori să fie și ea acolo, să lunece pe valuri, ca ei. Dar se teme de oamenii aceia necunoscuți, firește, nu se încumetă să intre în tovărășia lor — oricînd și-ar putea îndrepta dușmănia asupra ei, cine știe. Și atunci nici Eskil și cu Anselm n-ar putea să-și mai ia vreo răspundere, de vreme ce ea i-a părăsit. Și pe urmă ei au cai, și se cuvine așadar să umble pe uscat, de-a lungul apei.

Uneori se țin foarte aproape de dunga malului, apa e la doi pași. Un trup de apă ce alunecă moleom sau se învolburează năbădăios. Strălucește orbitor, ca o vînă de metal topit, și îi silește să-și închidă ochii aproape de tot, dar răsuflarea nu-i este dogorîtoare, ci dimpotrivă, trimite adieri răcoroase. Malul celălalt e departe, mult mai departe decît îți vine să crezi în prima clipă, de partea cealaltă copacii și casele se chircesc, se piperniceșc, se zăresc uimitor de mici. E greu de spus din cîte azvîrlituri de piatră poți trece dincolo.

Cîteodată se depărtează mult de Dunăre, într-atît încît n-o mai pot deslușì nici măcar ca un fir argintat ce se însăilează în peisaj, sau întrezărită ici și colo printre șirurile de arbori care cresc pe mal.

De multe ori, seara, pîlcurile de cruciați se strîng pe mal, se adună din nou cu cei care călătoresc pe apă. Așază laolaltă tabăra pentru înnoptat, se aprind focurile și se gătesc de ale gurii, cîteodată se înjunghie vite din convoi și se pun la fript peștii scoși peste zi din apele fluviului. Și atunci se reîntîlnesc oameni pe care apa i-a despărțit vremelnic, prind chef de vorbă, și au multe să-și spună. Și imnurile cruciate se înalță cucernic, se întind deasupra împrejurimilor cuprinse de întunericul nopții ce se lasă, pînă cînd pacea somnului se așterne peste drumeții osteniți.

Eskil și Anselm o iau pe Simona în șa cu schimbul, în timp ce se țin oarecum deoparte, la marginea gloatei. Cel mai bine șade fata în spatele călărețului, într-o parte, cuprinzîndu-i mijlocul cu brațele sau ținîndu-l strîns de șa. Le-a intrat acum celor doi în obicei s-o știe cocoțată acolo, să-i simtă apropierea. Și nici măcar nu-i împovărează, nu-i stînjenește defel — dacă n-ar fi lîngă ei, i-ar simți lipsa.

Asta nu înseamnă că uneori lui Eskil un i se părea că ea zăbovește prea îndelung în șaua lui Anselm, sau că acesta o face să întîrzie acolo, după ce i-a venit rîndul lui Eskil s-o ia alături. Și atunci trebuie să născocească un prilej pentru a face schimbul.

Anselm are voce frumoasă, de cîntăreț, și și-o folosește din plin, niciodată pînă atunci nu cîntase atît de des și cu atîta farmec. „O păsăruică pe ram de tei" le-a sunat în urechi de atîtea ori că s-au și săturat, dar el mai știe și multe alte cîntece, printre care unele pe care Eskil nu-și amintește să le fi ascultat pînă atunci — pesemne că Anselm le culege din adîncul memoriei, din amintiri îndepărtate. Eskil își dă seama că n-are nici un rost să-i țină și el isonul cu glasul lui dogit, care n-are nicicum ce căuta alături de vocea înaltă, limpede a lui Anselm. În schimb Simona are o voce subțiratică, fragedă, de fată, care nu se însoțește deloc rău cu cea a lui Anselm. Îi învață curînd cîntecele și începe să intre în joc. Iar Eskil călărește mut, și se simte în afară, ca într-un soi de surghiun.

Dar poate că mai e și altceva : și anume că Anselm pare mai copilăros decît Eskil, și asta o apropie pe Simona mai mult de el. Și s-ar putea totodată să-l simtă pe Anselm mai puțin primejdios, un cucernic dăruit, și să i se pară astfel că e mai în siguranță cu el decît Eskil. Asta să fie oare ? Așa se întreabă Eskil, și în același timp își spune că pînă acum el n-a dat vreun semn c-ar rîvni la Simona, n-a încercat cîtuși de puțin să se vîre în sufletul ei, nu s-a arătat deloc băgăreț. Nici prin gînd nu i-a trecut una ca asta, Simona e mai degrabă ca o fiică, o copilă care are nevoie de ocrotire și îngrijire. Și pînă mai deunăzi a fost o ființă nenorocită, singură și aruncată în voia sorții, pe care întîmplarea le-a scos-o în cale.

Dar Simona le luminează și le încălzește drumeția, fără îndoială, îi însuflețește, îi însenin eză și parcă îi întărește. E o minune s-o vezi cum s-a întremat, cum a prins viață după tot ce a avut de îndurat. Acum iese la lumină tinerețea și vigoarea ei nestăvilită — poate că e aici și ceva din cerbicia și forța rasei ei evreiești. Cei doi nu schimbă vorbe despre soarta fetei, ce o să se aleagă de ea, care îi va fi calea. Ea îi urmează mai departe, iar mai tîrziu, fie cum o da Domnul.

La hotarul unei alte țări convoiul cruciat fu întîmpinat de o escortă de călăreți. Era dovadă de curtenie și cinstire din partea regelui, care lăsa liberă trecerea contingentelor lui Petru Eremitul. Dar mai era și o măsură de prevedere, spre a-i ține pe cruciați sub supraveghere, să-i împiedice de la jaf și silnicii.

Un grai de neînțeles punea stavilă între ei și localnici, care păreau a fi mai cu seamă ciobani, atît de sălbăticioși și neobișnuiți, încît cu greu ai fi crezut că sînt creștini. Fluviul făcea un cot lung spre miazăzi, se desfăcea în mai multe brațe și șerpuia prin largi întinderi de smîrc, astfel încît era cu neputință de urmat. Stepa se așternea de necuprins în fața cruciaților.

Era o întindere cu desăvîrșire netedă, unde tipsia de jar a soarelui răsărea ca din pămînt și se cufunda în același chip. La orizont norii zăceau îngrămădiți ca într-o lenevoasă odihnă, cirezi de vite și turme de oi se zăreau în depărtare ca niște umbre întunecate ale norilor. Era

depărtare mare între case, care stăteau parcă ghemuite pe pămînt, pipernicite în zarea nemărginită.

Și era lumea cailor. Caii hălăduiau în ciurde, în voia lor sau supravegheați de niscaiva ciobani călări. Toți drumeții pustei pare-se că mergeau călare, erau oameni care conviețuiau cu caii lor, stăteau pe spinările cailor de parcă erau una și aceeași ființă cu animalul, își mîncau acolo merindele din desagi, rămîneau apoi tot călare, adormeau adunați în șa, sau se culcau lîngă animal, care le ținea de pază și adăpost.

Pînă și ciobanii umblau călări, și slujiți de cîini de pază flocoși, ascultători la șuieratul ascuțit și prelung al stăpînilor. Erau îmbrăcați în piei de oaie, cu zeghe de iarbă împletită agățate pe după umeri, de-ai fi zis că sînt niște stupi de albine mișcători, cu chipurile adumbrite de pălării de pai cu marginea lată.

Fîntînile erau mai dese decît satele. Cumpenele se deslușeau în depărtare, adunate sau înșiruite, fiecare din ele ca un schelet de copac sfredelind văzduhul cu o singură creangă țintind în sus. Acolo se adunau cirezile la adăpat, la amiază sau pe înserat.

Ciurdarii se osteneau să scoată apa cu mișcări domoale, ca la muls, coborau în puțuri prăjinile lungi, cu ciubere prinse-n capăt, și le scoteau apoi cu mișcări la fel de măsurate. Deșertau apa în mari troace de lemn, acoperite cu mușchi mărunt, ca o catifea de smarald. Și dobitoacele se îmbulzeau să-și astîmpere setea, vitele de o parte, oile de alta, dacă nu cumva dădea năvală o herghelie de cai și le alungau ca să-și facă ei mai întîi plinul.

Cruciații făceau și ei popas la fîntîni, scoteau apă din adîncul pămîntului, apă rece și proaspătă. Își potoleau setea, își îmbucau merindele și, cînd amurgea, își aprindeau focurile din iarbă uscată sau mărăcini. Copacii erau rari la vedere, în pustă creșteau doar răzleți sau în mici pîlcuri, nemișcați, dătători de umbră oamenilor și dobitoacelor. De hrană nu duceau lipsă niciodată, escorta ce-i însoțea ținea cu ea vite și oi de înjunghiat, localnicii erau binevoitori și le înlesneau orice alte nevoi.

Era un neam de oameni cumsecade, nu chiar atit de nevoiași cum îi arătau casele scunde, cu acoperiș de paie ce coborau pînă-n pămînt. Se holbau la cruciați, prietenoși, cu neprefăcută mirare și curiozitate. Multora dintre cruciați acești băștinași le păreau neghiobi, poate fiindcă nu se puteau înțelege cu ei prin grai. Unii începură chiar să se poarte trufaș și provocător cu sătenii.

Dar călăreții escortei mișunau peste tot, luau seama cu ochi treaz la toate cele, își învîrteau prin aer bicele scurte și plesneau vîrtos din ele. Șuierau ascuțit printre dinți și își strigau între ei pe limba lor, repezită dar în același timp de o păsărească muzicalitate. Și dacă drumul se desfășura în bună pace, asta se datora numai lor.

Încet, ca dintotdeauna, convoiul cruciat străbătea întinderile stepei, cu multe popasuri pentru odihnă, mîncare și săvîrșirea nevoilor firești. Căruțele greu împovărate se împotmoleau în pămîntul afînat sau se desfăceau din încheieturi. Din cînd în cînd se prăbușea cîte un cruciat sau cîte un pelerin sleit de puteri, era urcat într-o căruță sau părăsit, lăsat acolo în voia sorții pînă ce-și va fi dat duhul, sau, de și-ar fi venit cumva în fire, să pornească din nou pe urmele celor mulți. Sau cîte unul pierea pe drum și era îngropat cu o cruce înjghebată în pripă la căpătîi. Se mai întîmpla să se nască și cîte un prunc, într-o căruță sau în iarba cîmpului.

O vijelie se stîrni pe neașteptate, un nor întins cît toată bolta văzduhului se ridică deasupra cîmpiei și înghiți soarele. Lumina căpătă o bolnăvicioasă culoare verde-gălbuie, înainte de a se lăsa un rău-prevestitor întuneric ca-n plină noapte, în miez de zi. Din liniștea mocnindă se năpusti vîntul ca un pîndar lacom de pradă, se învîrteji și începu să răsucească iarba de ai fi zis c-o smulge din rădăcini, cu vuiet cumplit ce creștea tot mai puternic. Cumpenele fîntînilor se bîțîiau ca niște schelete de păsări și ciuberele se izbeau de ghizduri.

Cirezile de vite și turmele de oi se strînseră, dobitoacele se vîrîră unele într-altele, singurul lor adăpost. Se lăsară la pămînt, cu spinările în bătaia vîntului și capul înfundat în țărînă, cu ochii închiși și sprîncenele răscolite de vijelie. Altceva nu le prea rămînea de făcut nici

cruciaților decît să se ghemuiască le pămînt, unii lîngă alții sau lipiți de cai, să se adăpostească pe sub căruțe, să se înfășoare în mantale și sumane, în vreme ce dădeau piept cu vîntul care părea că vrea să-i ia pe sus.

Eskil, Anselm și Simona rămaseră nedespărțiți, ca și altă dată, alcătuiră o mică insulă în mijlocul mulțimii tălăzuinde. Ghemuiți între cai, cei doi bărbați încercau pe cît puteau s-o ocrotească pe Simona. De fiecare dată cînd se înfiora de un fulger sau o detunătură, o prindeau și mai strîns, pentru ca fata să simtă că ei sînt acolo și că o ajută să îndure urgia. De jur împrejur țîșneau limbile de foc ale fulgerelor, se întretăiau în văzduh și lăsau în urma lor o dîră de abur albăstrui. Se pornise potop din cer și apa ploii pătrundea adînc peste tot, șiroia pe fețele și pe trupurile oamenilor, le năpădea ochii, de abia mai puteau să vadă. Tunetele bubuiau de parcă s-ar fi năruit bolțile cerului și-și rostogolească mugetul peste cîmpie ca o prăvălire de stînci surpate, de fiecare dată pămîntul se zguduia ca un cap de cal sub biciuirea nemiloasă a stăpînului.

Ciurde de cai sălbatici goneau înspăimîntați. Și cruciații văzură cum un fulger îi săgetă, se răsfiră printre ei ca o rădăcină de copac, în flăcri care sfîrîiau și răspîndeau un miros de carne friptă. Un ciopor de cai se răsturnară, unii peste alții, forfecînd aerul cu picioarele. Cîțiva se ridicară și se năpustiră pe urmele celor teferi, unii se prăbușiră din nou, cu picioarele frînte sau spinările vătămate. Mulți rămaseră la pămînt, fumegînd în ploaie, doar cîte unul mai înalța capul și slobozea un zbiarăt sfîșietor.

Dar în toiul acestei bezmeticeli se găsi cineva care să rostească cu glas înalt : E voia Domnului ! E voia Domnului, cruciați ! Și vorbele astea trecură apoi în alte guri, se întinseră peste întreaga adunătură, cu sporită tărie, de parcă un nestăvilit val de încredere și mîngîiere cuprinsese mulțimile. Și chiar dacă strigarea dintîi va fi avut în ea un subînțeles batjocoritor pe seama atotputerniciei divine care lăsase urgia să se abată asupra lor cu atîta înverșunare, acesta se risipi curînd, fu înghițit de o arzătoare evlavie ce crescu pînă la jubilație. Domnul era cu ei, și avea să-i ajute să învingă încercarea !

Lui Eskil nu-i veni defel să intre în corul ăsta fanatic, ci doar se minună încă o dată de izbucnirile schimbăcioase și toanele fără noimă ale gloatei. Anselm și Simona rămaseră și ei tăcuți, tăcerea îi ținea uniți în mijlocul acelei răbufniri gălăgioase.

Într-o altă zi fu pomana peștelui, ca un soi de dar dumnezeiesc. Convoiul cruciat călcă de-a dreptul în iezătura binecuvîntată, un petec de mal năpădit de revărsare, unde rămăseseră prinși puzderie de pești : se zvîrcoleau în apa joasă prin care răzbăteau fire rare și lungi de iarbă, o minunăție de pești, de toate mărimile, pe care oameni și cai cu greu se puteau feri să-i strivească în picoare la tot pasul, pe care roțile carelor îi stîlceau și-i purtau lipiți mai departe.

Întocmai cum ți se năzare uneori în vis, nu trebuiau decît să se aplece și să apuce cu mîna, peștii le scăpau doar acolo unde apa era ceva mai adîncă, o zbugheau în ciopoare dese, se îmbulzeau într-o alunecoasă vînzolire : trupuri zvîcnind și zvîrcolinde de pești cu burți albicioase, coaste argintii, spinări negricioase cu înotătoare răschirate, branhii împurpurate de sînge, larg căscate în deznădejdea sufocării.

Petru Eremitul, mîncătorul de pește și de fructe, nu poate decît să fie încîntat, firește, în timp ce, călare pe asin, își plimbă ochii peste prinosul de pește din jur : ce priveliște sublimă ! Parcă ar fi pescarii biblici pe malul lacului Genesaret, cu o pradă preabogată, care nu e nimic altceva decît o minune a Domnului ! Iar el, Petru Eremitul, e aproape Isus Hristos, întinzîndu-și în semn de binecuvîntare brațele peste pești și pescari. Pe limbă i se dezmorțește focul vorbelor, rupe tăcerea și proclamă Ziua Peștelui !

Astăzi nu vom purcede mai departe ! anunță el. Și oamenii să așeze tabără în acest loc blagoslovit, să se odihnească și să se veselească, să se ospăteze după pofta inimii din carnea albă, curată, a peștilor și să înalțe slavă Domnului pentru mărinimia Sa. Acest belșug le-a picat precum mana din ceruri întru hrana fiilor lui Israel în pustie. Căci așa se îngrijește Domnul de credincioșii săi, și totul le va fi dat cînd va fi sosit sorocul !

Dar în toiul acestei cuvîntări întru lauda proniei cerești, Petru se întunecă deodată și se holbează, parcă izbit de o priveliște odioasă. Cu o mînă tremurîndă arată înspre cîțiva țipari ce se preling șerpuind printre pești și urlă : Piară, piară din ochii mei aceste spurcate animale tîrîtoare ! Aștia nu sînt pești, ci un soi de șerpi de apă ce nu pot sluji drept hrană unui creștin ! Sînt scîrnavi, și afurisit să fie cel care pune gura pe ei, fiindcă nu-s acoperiți cu solzi, ca peștii cei adevărați, ci-s despuiați, poartă blestemul Creatorului și sînt osîndiți în bezna adîncurilor, spre a se tîrî orbește în noroi și scîrnă ! Îndepărtați prăsila lui Satana !

Țiparii sînt culeși cu cîrlige, azvîrliți cu silă îndărăt în apă. Petru privește cu oroare după ei, cum se depărtează cu mișcări unduitoare, dar alții îi urmăresc cu priviri pofticioase, le lasă gura apă și înghit în sec.

Eskil a pornit la drum, de capul lui, cu Simona alături în șa, nici urmă de Anselm sau de cruciați. Trebuie că se vor fi răzlețit de ei, îi vor fi lăsat în urmă. Cîmpia se întinde în fața lor slobodă și deschisă, soarele stă aprins pe cerul limpede, vîntul îi mîngîie cu o blîndă răcoare. Simona se lipește strîns de Eskil, și el aude cum inimile lor zvîcnesc, într-o desăvîrșită cadență.

Și nici nu-și dau seama cînd se trezesc în fața unui mic crîng, pătrund în umbra verde a frunzișului pe care-l aud murmurînd deasupra lor. Se întîmplă ca de la sine că se opresc și descalecă, mai întîi Eskil, care-și întinde brațele spre Simona, o coboară și o cuprinde într-o îmbrățișare. Ea rîde, nu se împotrivește, el o strînge mult spre el, trupurile lor sînt acum lipite, astfel încît îi simte bine sînii, pîntecele și pulpele, de parcă ar fi amîndoi fără veșminte.

Se lasă în iarbă, se întîmplă tot ca de la sine, tot fără vreun semn de împotrivire din partea ei. Și într-o clipă sînt amîndoi dezbrăcați, sau aproape goi, nimic nu le împiedică trupurile să se împreuneze. În același timp gurile lor s-au întîlnit, și simt o asemenea bucurie de parcă de mult, poate de o viață întreagă, au tînjit după clipa asta. Corpurile lor se încolăcesc, mădularul lui pătrunde în ea fără stavilă, și totul se împlinește.

Și atunci parcă deodată trupul ei crește, se lărgește, Eskil nu mai știe dacă-i tot ea sau alta. El strînge în brațe un trup uriaș, se afundă în sînii pe care-i simte ca niște perne umplute cu puf, în pîntecele ei care se lasă moale ca o pătură de mușchi gros, în timp ce mitra se lărgește, încît abia că se mai simte. Și atunci îi aude rîsul, rîsul Simonei sau al alteia, un chicotit batjocoritor, parcă îmbătrînit sau înăsprit. Asta îl mîniază, și o prinde mai vîrtos, aproape cu silnicie.

Și acum bagă de seamă o altă schimbare : boschetul a dispărut, ei se află în plină cîmpie, cu totul descoperiți. Și convoiul cruciat trece foarte aproape, nimeni nu pare să-i fi zărit încă, dar asta se poate întîmpla în orice clipă. Și culmea : Anselm se îndreaptă spre ei, vine de-a dreptul spre ei, și acum i-a și văzut, chipul i se umple de un zîmbet ce se schimbă numaidecît într-un rînjet de batjocură și silă. Eskil stă acolo, trîntit, în văzul tuturor, în brațele unei femei uriașe, bătrînă și înfricoșătoare ca veșnicia.

Se trezește cu inima bătînd să-i spargă pieptul și privește buimac în jur : iat-o pe Simona, cufundată în somn, dincoace Anselm și ceva mai încolo toți ceilalți, în tabără, totul ca de obicei. A fost doar un vis, dar un vis de care nu poate scăpa atît de ușor. Îl cuprinde o poftă nebună să intre înapoi în el, să-l oprească pe loc, acolo unde fusese minunat, și să-l țină așa.

Aruncă o privire spre Simona, se uită la ea cum doarme, îi poate doar deslușì făptura, în rest mai nimic. Închide ochii, o recheamă în minte așa cum îi apăruse la începutul visului, așa cum o dorește.

Se zvonea acum că dintr-o zi într-alta convoiul urma să ajungă la alte hotare. După care nu mai rămînea decît să treacă pe malul celălalt al fluviului pentru a se afla în împărăția bizantină, pe al cărei cap încoronat, așa se spunea, cruciada nu-l lăsa deloc nepăsător, ba dimpotrivă. De îndată ce ar fi pus piciorul pe pămîntul bizantin se puteau deci aștepta cu toții la o primire mai mult decît binevoitoare. Astfel de speranțe le zgîndăreau multora trufia, le deșteptau pofte prădalnice.

Erau ca un ghimpe în ochii multor cruciați, și nici înainte, se simțeau ispitiți s-o provoace, s-o întărîte. Localnicii erau priviți ca un popor pricăjit și cam înapoiat, căruia puteai să-i arăți dispreț. Ajunseră în ținuturi cu întinse holde de grîu, care tocmai fusese culeș și adunat în mari stoguri la margini de sate. Căpițele astea proprite cu prăjini ca să nu le răstoarne vîntul se înălțau atîțător, aproape sfidător, săreau în ochi de la mare depărtare, într-o lucire albicioasă.

Erau ca un ghimpe în ochii multor cruciați, și nici n-apucase să se scurgă tot convoiul cînd claiele de grîu începură să ardă. Fumul se învălătucea, gros și negricios, deasupra satelor, unde oamenii ieșeau în grabă din case, speriați și buimaci, încercau în van să înăbușe flăcările, țipau și se văitau, după care se lăsau păgubași, se resemnau, implorînd cerul cu brațele întinse. Mulți dintre cruciați găseau că e o priveliște minunată, se distrau pe seama sătenilor și făceau haz ca de o glumă strașnică. Nici Petru Fremitul, nici vreun altul nu încercară să-i stăvilească, ci își continuară grăbiți drumul.

Și astfel ajunseră cetele de cruciați la orașul de graniță, care era bine fortificat. Cruciaților nu li se îngădui să pătrundă în cetate, ci trebuiră să așeze tabăra sub ziduri, ceea ce le stîrni nemulțumirea și rîca. Locuitorii orașului păreau prea puțin prietenoși, nu-i întîmpinară nici cu daruri, nici cu plecăciuni. Dar mai rău fu atunci cînd pe crestele zidurilor se înșirară armuri, zale și scuturi, atîrnate la vedere, și înțeleseră că e vorba de o amenințare, precum și un semn de batjocură.

Dar de îndată li se păru că parcă recunosc armurile și scuturile ca fiind cele purtate de supușii lui Walter cel Sărac, trupa de cruciați care se desprinsese de grosul convoiului, o luase înainte și nu mai dăduse nici un semn de viață. Iute ca un fir de foc se întinse zvonul că acești luptători întru Hristos fuseseră înrobiți mișelește și căsăpiți în cetate. Orașul ăsta nu era vrednic de a fi socotit creștinesc! Aici fuseseră uciși cruciați! La arme, deci, să le răzbunăm degrabă moartea! Pedeapsa n-o să întîrzie! Fapta își va primi pedeapsa! E voința Domnului!

Petru Eremitul făcu o încercare de a-i potoli pe pătimașii răzbunători, dar în zadar. Curînd în jurul cetății se încinse încăierarea. Se iscă o zarvă amestecată, de arme ciocnite, răcnete, chiote și imnuri cruciate. Năvălitorii răzbiră prin poarta cetății și măcelăreau tot ce le ieșea în cale pe uliți, dădeau buzna în case, jefuiau și ucideau, omorau în neștire. Și pe unde treceau, peste tot, puneau foc orașului.

O parte dintre locuitori scăpară cu fuga, nimănui nu-i ardea să-i urmărească. Setea de sînge își făcuse sațul și ostașii lui Hristos erau ocupați acum cu jaful, cărau cu nemiluita pradă de tot soiul din cetatea care ardea ca un rug.

Erau totuși mulți cruciați care își păstraseră cumpătul și dreapta judecată, nu se făcuseră părtași nici la răfuială, nici la prădăciune, se feriseră să-și pîngărească armele cu sînge creștinesc. Priviseră cu jale și mîhnire la cele întîmplate, auziseră vorbindu-se cu patimă înverșunată despre moarte de om și nelegiuiri. Ce se petrecuse acolo nu prevestea nimic bun, fără îndoială că vor avea cu toții scump de plătit pentru fărădelegea săvîrșită.

Dar pustiirea orașului încă n-a fost totul. Veni mai apoi rîndul împrejurimilor cu sate bogate. Peste tot pluteau nori de fum ridicați din încinsoarea flăcărilor.

Cruciații se întoarseră în tabără covîrșiți de preaplinul prăzii, în triumfător delir războinic, îmbătați de biruință și de cîștig : cai, vite și oi, vedre cu vin și saci cu grîu. Acum victoria trebuia prăznuită cu ospăț și desfrîu.

Eskil, Anselm și Simona rămăseseră în tabără, s-au ținut tot timpul deoparte, era pentru ei o vreme de grele încercări și așteptau doar clipa în care vor porni din nou la drum. Tot ce și-a însușit Eskil, pentru folosul lor, a fost un cal fără de stăpîn, care de acum încolo urma să fie al Simonei, ca astfel să depindă mai puțin de cei doi bărbați.

Dar plecarea se lăsa așteptată. Beția victoriei avu nevoie de cinci zile pentru a se risipi, din ce în ce mai mulți se codeau să mai plece, nu se îndurau să se urnească. Tabăra răsfirată era ca un tîrg gălăgios, o viermuială de dobitoace și oameni cherchelițți. În preajma focurilor se înjunghiau vite, fumegau trupurile animalelor fripte întregi. Oamenii stăteau pe pămînt și înfulecau hălci de carne prăjită, beau vin din căldări, de li se scurgeau pe barbă și pe piept.

Cîntau și zbierau, unii dănțuiau, alții se poticneau, cădeau și rămîneau lați, îmbrățișați, claie peste grămadă. Se iscau chiar și încăierări, dar armele rămîneau neatinse. Dar printre toți acești petrecăreți se mai găseau și cîte unii care-și păstrau cumpătul și bunacuviință, citeau rugăciuni sau intonau psalmi în plină hărmălaie, ba se mai zăreau și fanatici ai credinței care se biciuiau, se pedepseau cu mîna lor întru răscumpărarea păcatelor celor mulți, ale întregii cruciade.

După fierbințeală sosi dezmeticirea, la unii chiar și mustrările de cuget, și căzură în remușcare și căință. Și tocmai atunci se porni un zvon, nu se știa cît de întemeiat, dar cum nu se poate mai potrivit, cum că o oaste ungurească se pusese în mișcare pentru a se răfui cu cruciații. Pe Petru Eremitul îl pătrunse îngrijorarea și dădu degrabă semnalul de plecare : venise

timpul să o ia din loc, să pornească mai departe, să treacă Dunărea și să ajungă pe pământul bizantin.

Fură trimiși oameni să adune toate brăcile ce se puteau găsi la mal, alții se puseră pe treabă și înjghebau plute și șalande, cărau cheresteaua rămasă din casele pe care focul încă nu le mistuise. Traversarea începu într-un suflet, erau cu toții dintr-o dată nerăbdători să-și ia tălpășița, să se pună la adăpost pe malul celălalt al fluviului.

O parte din bărci și plute fură încărcate peste măsură cu oameni, animale și bunuri — că, de, trebuiau pasămite să care cu ei tot ce jefuiseră. Multe se umpleau cu apă și se scufundau, sau se clătinau de atîta povară și se răsturnau în rîu. Oameni și animale se zbăteau în apă, printre lucruri ce pluteau primprejur sau se scufundau sub ei, se agățau strîns unii de alții, strigau deznădăjduiți după ajutor. Unii fură scăpați și culeși, cu apa șiroind pe ei, gîfîind din greu, de-abia trăgîndu-și sufletul, în timp ce alții rămaseră în voia valurilor.

Și chiar ajunși la mal, în apă mică, mulți se îmbulzeau, se împleticeau și cădeau, anevoie se puneau din nou pe picioare. Era o larmă de parcă vrăjmașul le și sărise în cîrcă, o nestăvilită bezmeticeală pe care degeaba ar fi încercat s-o potolească Petru Eremitul, sau oricare altul dintre căpetenii. Era cu neputință să faci liniște sau să pui rînduială în sminteala aia de oameni hăituiți, parcă loviți de streche.

Și în toată zarva pare-se că nimeni nu băgase de seamă că pe apele rîului se apropia un șir de luntre. Iată-le deodată la doi pași amenințătoare. Sînt împinse cu multe perechi de vîsle, împotriva curentului, și au parapete înalte, îndărătul cărora stau înșirați războinici cu înfățișări străine și dușmănoase, cu piepturi împlătoșate, scuturi rotunde și coifuri. Sînt înarmați cu arcuri, gata ridicate, cu săgețile pe cale de a fi slobozite.

Una dintre căpeteniile lor strigă cu voce puternică, rostește ceva care seamănă cu o poruncă aspră, dar într-o limbă de neînțeles. Face și semne cu mîna, își leagănă și își întinde brațele. Ce altceva să înțeleagă

cruciații decît că trebuie să facă bine și să se întoarcă, n-au voie să încalce hotarul fluviului.

Răspunsul lor e un adînc murmur de protest și un freamăt de arme. Nimeni nu-i va putea împiedica să ajungă pe țărmul bizantin! Nu-l au ei pe împărat de partea lor, nu sînt așteptați, bineveniți, nicidecum împinși în lături? Nu putea fi vorba aici decît de trădare și lucare diavolească! Cine sînt acești barbari care cutează să stea în calea ostașilor lui Hristos?

Și își continuă traversarea. Atunci căpetenia arcașilor face un semn și o ploaie de săgeți spintecă aerul, trec șuierînd peste capetele cruciaților. Pesemne că acest val de săgeți a fost dinadins trimis prea sus doar ca amenințare. Dar mulți cruciați înțeleg din asta că e vorba de niște arcași nepricepuți, răspund cu strigăte zeflemitoare și sînt gata să le arate de îndată că sînt niște țintași cu mult mai dibaci.

Acum arcurile lor sînt cele care se întind, corzile lor sînt cele care zvîcnesc și tremură sonor, săgețile lor cele care țîșnesc spintecînd văzduhul. Rafala lor e mai bine ochită, într-adevăr, săgețile se înfig cu zgomot în parapetele luntrilor, sau îi nimeresc din plin pe războinici, se izbesc de scuturi și de pieptare, sau se împlîntă în cîte un petec descoperit al trupului.

Lupta a început. O ploaie crîncenă de săgeți curge din amîndouă părțile, parte din ele cad în apă cu plescăituri îndesate, ici și colo se izbesc cu zgomot surd de coastele bărcilor, dar nimeresc și cai și dobitoace de pe plute, rănesc sau ucid oameni din amîndouă taberele.

Unele dintre plutele greoaie, încărcate cu cruciați își pierd cîrmuirea și o iau razna, purtate în voie de val, de-a dreptul spre luntrile inamice. Plutele sînt în mare parte înțesate cu pelerini, oameni neînarmați și neajutorați, cărora nu le rămîne altceva de făcut decît să se chircească unii îndărătul altora, sau să se azvîrle în apă, înfruntînd primejdia înecului. Grămezile astea omenești sînt o țintă lesnicioasă pentru săgeți, care se împlîntă în trupuri, de multe ori cu atîta desimé încît cozile rămase înfipte se ițesc precum ghimpii de pe spinarea porcului sîrmos.

Dar mulți dintre cei aflați pe plutele cruciaților sînt totuși puși pe luptă, și de bună voie se lasă tîrîți de apă de-a dreptul spre luntrile dușmanului, le izbesc și sar în ele, unde încing măcel cumplit cu spada și securea. Multe din bărci se răsucesc într-o rînă, și își deșartă povara omenească în rîu, se iscă o mare năuceală și cruciații cîștigă timp pentru a împinge în față cîteva dintre șalandele lor cele mai zdravene, echipate cu oameni bine înarmați și pricepuți în ale războiului. Asta hotărăște soarta luptei, luntrile inamice sînt scufundate sau puse pe fugă.

Un strigăt de triumf izbucnește din piepturile cruciaților, care își învîrt deasupra capului spadele mînjite de sînge, ca un gest de omagiu parcă, închinat Domnului, care fusese cu ei.

Dușmanul nu se mai întoarce și trecerea fluviului e dusă la capăt. Au fost prinși cîțiva ostatici și sînt aduși lui Petru Eremitul la interogatoriu. Dar prizonierii nu pricep latinește și par a nu vorbi vreuna din limbile de înțeles, au înfățișări negricioase și păgîne, fără doar și poate că nu sînt creștini. Fără să stea mult pe gînduri Petru îi osîndește la moarte, sînt descăpățînați acolo, pe mal, spre încîntarea mulțimii.

Cruciații au pus piciorul pe pămîntul bizantin.

Într-un loc unde Dunărea își unește apele cu un rîu ce se varsă dinspre miazăzi se înalță un brîu albicios de stînci calcaroase. Și de partea cealaltă se afla o cetate bănuită a fi un avanpost bizantin. Dar cînd cruciații ajunseră acolo, se dovedi că orașul era părăsit, locuitorii băjeniseră, luaseră calea pădurii și căraseră cu ei cît putuseră din bunuri. O asemenea spaimă răspîndiseră cruciații în cale, după cît se pare veștile despre înaintarea lor se întinseseră cu iuțeală.

Mulți erau nedumeriți la culme, nu știau ce să mai înțeleagă. Nu aici ar fi trebuit să fie întîmpinați cu brațele deschise de supușii împăratului, nu acum trebuiau să înceapă marșul lor triumfal prin Bizanț ? Încă mai numeroși erau mînioșii, care își convertiră dezamăgirea în pofta de răzbunare, străbăteau străzile zbierînd, spulberau și striveau totul, cotrobăiau prin case

după avuturi de preț tăinuite. Nu dibuiră mare lucru și atunci, înciudați, dădură foc orașului, îl lăsară arzînd în urma lor și porniră mai departe.

De fapt erau de pe acum mult prea împovărați cu pradă, șiruri lungi de care ticsite cu mormane de provizii și calabalîc de tot soiul, încărcătură mai mult sau mai puțin trebuincioasă. Ba chiar și animalele de corvoadă și de călărit trebuiau să poarte în spinare maldăre de poveri, pînă și oile din turma de hrană erau întrebuințate la căratul lucrurilor pe care cruciații nu se îndurară să le lase nestrînse. Astfel că acest convoi, care se tîra greoi pe drumurile Bizanțului, aducea mai degrabă cu o caravană de negoț decît cu o expediție cruciată.

Cu toate acestea toanele cruciaților se schimbau de la o zi la alta, oscilînd între trufie războinică și îngrijorare, între înfumurare și gînduri negre. Era același convoi cruciat de mai înainte, parcă totuși se schimbase ceva. Acum își scăldaseră armele nu numai în sînge evreiesc, ci și în cel creștinesc. Și nu ridicaseră brațul numai împotriva neajutoraților și neputincioșilor, ci se ciocniseră cu războinici străini, și trecuseră cu bine încercarea focului. Trebuiau, firește, să ia aminte și la propriile pierderi de vieți omenești, să nu nesocotească nici răniții, nu tocmai puțini la număr, dar era oricum un preț mic pentru ce dobîndiseră. Cîntăreau și măsurau din ochi captura ce-o duceau cu ei — niciciînd nu fuseseră mai bine aprovizionați și înzestrați.

Dar cum va fi de aici încolo, cum o să le meargă mai departe ? Oare îi va înșela împăratul, se va întoarce cumva împotriva lor ? Oare în loc de sprijin vor avea parte de împotrivire, ba chiar dușmănie fățișă ? Simțeau că o luaseră razna, că-și pierduseră măsura, nu puteau să-și scoată din minte că de fapt ei se purtaseră dușmănos, și asta îi făcea să se teamă că vor trebui să dea socoteală.

Eskil, întocmai ca Anselm și Simona, se simțea mai străin ca oricînd de acești cruciați puși pe samavolnicii, cruzi și hrăpăreți. Se mai aflau printre ei și unii mai cumpătați, care pesemne că erau la fel de mîhniți ca

ei, dar nu îndeajuns de numeroși și de hotărîți pentru a ține piept gloatei bezmetice. Încă o dată se adeverea că Petru Eremitul nu era căpetenia care se cerea, se pricepea să-i aţîţe, dar nu era în stare să-i ţină în frîu cînd se dezlănţuiau.

Eskil își pusese nădejdea în escorta bizantină, care era așteptată din zi în zi. Trupele împărătești ar fi putut, de bună seamă, să păstreze rînduiala și buna-cuviință, sau măcar să preîntîmpine ieșirile mai deșucheate. Dar garda bizantină întîrzia să se facă văzută, și nimeni nu mai știa ce o să se întîmple. Odată ajunși la Constantinopol, totul avea să ia altă înfățișare. Acolo urmau să se unească cu cavalerii franconi și alte trupe de cavalerie cruciată, căpitani destoinici aveau să-și primească locul cuvenit și să astîmpere gloatele cuprinse de pofta nesăbuită a prădăciunii. Așa socotea Eskil că se vor petrece lucrurile, după zvonurile care-i ajunseseră la urechi. Dar pînă una alta nu-i rămînea altceva de făcut decît să se lase purtat de convoi, și apoi o mai vedea ce va fi.

Simona avea acum un cal numai al ei, pe care și-l mîna alături de cei doi bărbați. Era mai bine așa, în multe privințe. Fiindcă acum Eskil și Anselm scăpaseră de o grijă : nu mai trebuiau să-și dispute privilegiul de a o lua în șa, nu mai aveau de ce să se pizmuiască și mereu unul să-l socotească pe celălalt un răsfățat neîndriturit al norocului. Și unde mai pui că în orice clipă, cine știe, se puteau trezi prinși într-o încăierare, nevoiți să se miște iute, fiecare de capul lui, pentru a scăpa teferi cu fuga.

Nici între ei nu se mai purtau la fel ca odinioară. Fără voia lor, Simona îi despărțea din ce în ce mai mult, într-un fel nerostit, dar prin asta nu mai puțin vădit. Lui Eskil i se făcuse lehamite de cîntatul lui Anselm, auzise balada aia cu păsărica pe o ramură de tei, și cîte altele, de atîtea ori încît nu le mai putea suferi. Chiar și glasul lui Anselm, atît de luminos, limpede și copilăros, îl scotea din sărite. De parcă pur și simplu ar fi fost anume făcut pentru Simona, ca ea să-l asculte și să se lase vrăjită.

Chiar și inocența lui Eskil îi era potrivnică, pare-se că îi dădea acestuia mai multă trecere pe lîngă Simona, îl apropia mai mult de ea. Privirile lui o căutau mereu, și ea le răspundea și le încuraja. Dar în același timp Eskil se trezea uitîndu-se mult prea mult la fată, propriile lui priviri zăboveau cu prisosință asupra ei. Dar ale lui erau ocolite, cu vădită stînjeneală, ba uneori chiar cu o umbră de silă.

Așa i se părea lui Eskil, și hotărî să n-o mai privească deloc, ba pe cît cu putință să-și bage în cap că nici n-ar exista. Dar de fiecare dată își surprindea din nou ochii plecîndu-i spre ea, și trebuia să-și smulgă privirea. Își dădea seama că ceea ce-l înfuria și-l înverșuna era tocmai că se simțea atras de Simona. De cînd cu visul acela era bîntuit de priveliștea trupului ei gol, în deplină dăruire, nu se putea împiedica să-l simtă strîns lipit de al său, dornic și ispititor.

Întinderea de șes conține și face loc unor ținuturi împădurite și muntoase. Rîurile ce le ies acum în cale își mînă apele spre miazănoapte, în sens opus înaintării lor. Bărcile și plutele nu mai sînt acum de nici un folos împotriva curentului — și unde mai pui că-i împovărează prada luată cu ghiotura, astfel încît călătoria devine mai înceată și mai chinuitoare ca oricînd. Chiar și drumul se arată din ce în ce mai potrivnic, îndeosebi pentru căruțe și pentru pedeștrii mai nevolnici.

După fierbințeala smintelii se lasă acum gustul aspru al treziei, acreala dezmeticirii, se așterne pretutindeni o posomorîtă amărăciune. Zarva gloatelor amuțește, fiecare pare că-și rumegă pentru sine gîndurile mohorîte, îndoiala și șovăiala se furișează și se cuibărește în suflete. Mulți își mișcă buzele într-o rugăciune abia murmurată, ici și colo dau să răsune cîntece, dar firavele încercări se sting degrabă.

Ținutul pare din cale afară de pustiu și neprietenos, codrii în care au pătruns parcă nu mai vor să se sfîrșească, îi tot împresoară, zi de zi. Drumul șerpuiește la nesfîrșit, doar că se face tot mai strîmt și mai păcătos, carele se împotmolesc și se desfac în bucăți, se iscă înverșunate harțe, popasurile sînt lungi, din ce în ce mai multă pradă trebuie descărcată și părăsită.

Tot mai mulți sînt cei care se întreabă dacă acela poate fi într-adevăr drumul spre mărețul Bizanț, drumul ce duce la Constantinopol. Nu cumva au apucat-o greșit și s-au rătăcit prin coclauri sălbatice? De ce nu se arată olăcari din partea împăratului? De ce nu mai dau odată peste un sat, sau o așezare omenească de vreun fel? Să fie oare tot olatul ăsta lovit de vreun blestem?

O ciudată întunecime domnește în pădure, tainică precum o bătaie de umbră, deși printre coroanele arborilor se zărește strălucirea limpede a soarelui. Dar dacă ținutul a fost lăsat în părăsire de oameni, nu duce în schimb lipsă de alte făpturi. Printre copaci se ivesc mereu păsări trupeșe ce se ridică-n zbor sau fiare mătăhăloase ce-și croiesc drum prin desiș. Apar turme de mistreți, care nici gînd să fugă, ci se dau doar deoparte cu grohăit mînios.

Într-un rînd, iată, o namilă de urs negru se proptește în drumul cruciaților. Se ridică pe labele dindărăt, mai înalt ca un stat de om, și-și rînjește colții ascuțiți ca niște vîrfuri de jungher, mormăie cu răsuflări aburinde din botul larg căscat. Are alb în jurul ochilor și labe cu gheare lungi, cu luciri oțeloase. Nu mai rămîne nimic de făcut: mai mulți călăreți înarmați cu suliți îl încolțesc ca să-l răpună, caii se cabrează înspăimîntați în fața fiarei și fornăie îngrețoșați de duhoarea lui sălbatică. Oțelele se împlîntă în trupul dihaniei, din mai multe părți deodată și-l doboară, sălbăticiunea mușcă mai departe din suliți și între colții lui lemnul cozilor se face așchii. Și chiar cînd o mînă de pedeștri se năpustesc cu spadele, jivina încă încearcă să-i mai apuce, pe cînd se zvîrcolește într-o băltoacă de sînge.

Spre propria lui mirare, Eskil se află printre cei care au încolțit fiara și și-au mînjit arma cu sîngele ei. Asta poate și din cauză că Anselm și Simona stau alături unul de altul și urmăresc ce se petrece. Îngîndurat, ba oarecum rușinat chiar, Eskil zvîntă sîngele de pe fierul spadei. N-a fost totuși vorba decît de un urs! Moarte de om n-a făcut încă, și are de gînd să nici nu săvîrșească, pînă cînd nu va fi împins de nevoie.

Străbat codrii de șapte zile, și mulți încep să deznădăjduiască, se îndoiesc că vor mai ieși vreodată din desișul pădurilor, mai toți boscorodesc și suduie. Petru Eremitul își mînă asinul, din ce în ce mai cufundat în sine, tăcînd cu îndărătnicie. Pare dezamăgit și frămîntat de neliniști, năpădit de temeri. Nici pentru el cruciada nu se arată a fi ceea ce crezuse.

Oricît de bogate vor fi fost rezervele, acestea încep să se împuțineze îngrijorător, te pomenești că ajung să sufere de foame înainte de a da de capătul acestor păduri blestemate! Multe dintre prăzile pe care s-au înstăpînit și pe care le-au cărat cu ei se dovedesc acum a fi de prisos, bune de azvîrlit și părăsit la marginea drumului. N-au decît să-și facă mendrele cu ele urșii, lupii și alte sălbăticiuni. O țiteră cu jumătate din corzi plesnite, o clepsidră din care nisipul a încetat să mai curgă, o minunată zugrăveală cu Sfînta Fecioară în auriu, chipul unui apostol cioplit dintr-un lemn, dur și greu ca fierul, un balot de mătase, pe care ți-o arunci pe umeri, te înfășori și mături pămîntul cu ea de lungă ce e, asemenea daraveri și încă multe altele.

Abia în a șaptea zi, în sfîrșit, pădurea se desface și se deschid rariști. Cruciații dau din nou cu ochii de așezări omenești și turme de vite, aud din nou cădelnițarea clopotnițelor pe înserat. Au străbătut totuși tărîmuri creștinești, oricare vor fi fost acelea! Și în zare se vede un oraș, cu ziduri și turnuri, le ies în cale olăcari care le vestesc salutul guvernatorului bizantin. Cruciații erau așteptați la Constantinopol, îi înștiințară solii, și o escortă pornită dintr-acolo era pe drum.

Dar nu fură primiți în cetatea ce se ridica în fața lor, fură îndemnați să-și vadă de drum și preveniți să nu se dedea la jaf sau silnicii. Walter cel Sărac, care trecuse mai înainte pe acolo, nu se abținuse de la astfel de samavolnicii și sfîrșise rău, chiar de curînd: trupele lui erau zdrobite sau risipite, iar el fugise în munți.

Guvernatorul promise totuși că va înzestra convoiul lui Petru Eremitul cu călăuze și toate cele trebuincioase pînă cînd escorta de la Constantinopol îi va lua în primire. Cei mai mulți dintre cruciați erau departe de a fi încîntați de o asemenea primire: să se lase ostașii

lui Hristos amăgiți doar cu atîta, nu erau oare pe deplin îndreptățiți să ceară mai mult? Se încăpățînară să-și așeze peste noapte tabăra chiar sub ziduri, și fură cît mai gălăgioși și atîțători cu putință.

Nici un locuitor al cetății nu ieși să le dea binețe cruciaților, nici să caște gura curios la ei, pesemne că li se interzisese, fuseseră opriți să treacă porțile. Zidurile erau ticsite cu războinici, cu aceeași înfățiare străină și sălbatică precum cei cu care se înfruntaseră pe valurile marelui rîu, — să fi fost oare într-adevăr un oraș creștinesc, puteai să-i socotești pe hirsuiții ăștia în rîndul creștinilor? Sau poate că împăratul își apăra hotarele țării cu păgîni și barbari.?

Cu toate acestea nu s-a ajuns la ciocniri, iar a doua zi oștirea lui Petru Eremitul a ridicat tabăra și s-a așternut din nou la drum. Au apărut carele cu merinde și călăuzele, după cum li se făgăduise. Treceau acum printr-un ținut bogat, cu sate mari, se aflau pe valea largă a unui rîu al cărui mal îl urmau și ale cărui ape curgeua tot în sens opus înaintării lor. Parcă era o greșeală să mergi mereu în răspăr cu curgerea rîurilor, și nu numai pe Eskil îl bătea gîndul ăsta. Parcă ai fi avut împotrivă chiar natura însăși, și asta era semn că-i așteptau urcușuri.

Dezamăgirea și nemulțumirea îi însoțeau pe mulți dintre cruciați. Se înverșunau din ce în ce mai tare și unii începuseră nici mai mult nici mai puțin să spună sus și tare că se vor întoarce la porțile orașului și vor pătrunde în el cu forța. Îi scoteau din fire și satele, care îi priveau ostil și neospitalier, casele rămîneau zăvorîte și nimeni nu le ieșea în cale să-i salute sau să li se ploconească. Petru Eremitul o apucase ceva mai înaintea convoiului, cu alte căpetenii și cu călăuzele, nu se zăreau ostași străini pe nicăieri, și pentru numeroși cruciați ispita deveni prea mare. Se înhăitară în coada convoiului, își întoarseră caii și făcură calc întoarsă spre satele cele bogate, care acum aveau să fie pedepsite și prădate.

Și cînd se apucară să-și ducă la îndeplinire uneltirea, atunci fu prăpăd. Se purtară fără cruțare, se puseră

pe măcel, pustiire și pîrjol. Sătenii care izbutiră să scape teferi fugiră care încotro, trecură rîul sau își căutară ascunziș în păduri, lăsînd în urma lor nori groși de fum ce se învălătuceau în văzduh. La malul rîului se aflau înșiruite niște mori în plin lucru, Eskil le cercetase cu multă luare-aminte cînd trecuse pe lîngă ele. Erau clădite pe punți plutitoare, agățate de mal, cu roți uriașe, învîrtite de apa curgătoare. Măcinatul netulburat al morilor îi aținți pe cruciați, în sminteala lor simțiră că-i un fel de sfidare, și le dădură foc și acestora.

Atunci se petrecu ceva uimitor și neașteptat. Făina adunată înăuntru explodă cu un bubuit ca de tunet, pereții plesniră și țăndările se risipiră de jur împrejur. Dar roțile măcinau mai departe, împinse de apa care clipocea în lopățele și o parte din mașinăria morii încă mergea, în mijlocul prăpădului, pînă cînd văpăile înghițiră totul și din rîu începu să se ridice un nor aburos și răsucit. Parte din cruciați se aleseseră cu arsuri straș-nice și erau buimăciți de bubuială, rămăseseră năuci și oarecum îngroziți de isprava lor. Și nu erau puțini cei în stare să jure că Diavolul însuși trebuie să fi sălășluit în morile alea !

Cînd îi ajunse la urechi vestea acestei silnicii, Petru Eremitul porni degrabă îndărăt, atît de iute cît putea măgărușul să-l ducă. Și striga din mers la neghiobii aia să se potolească, din pricina lor aveau s-o pățească cu toții, că îi paște același sfîrșit ca pe supușii lui Walter cel Sărac ! Dar pînă să ajungă la locul cu pricina era prea tîrziu, năvălitorii o și pățiseră, acum își primeau din plin pedeapsa. Puternice trupe bizantine se iviseră pe negîndite, îi împresuraseră pe răufăcători și îi căsăpeau fără milă. Mormane de cruciați doborîți zăceau în bălți de sînge.

Petru era neputincios, pe ostașii aceia nu era chip să-i stăvilești. După ce au nimicit sleahta de jefuitori, războinicii bizantini luară în primire și restul cruciaților. Petru pricepu că înfrîngerea era de neocolit și singura cale de a ieși întreg din măcel era fuga, s-o ia la goană, doar-doar or scăpa teferi cît mai mulți !

Tremurînd și săltînd pe măgărușul cu limba ieșită de un cot, trecu pe lîngă adunătura de cruciați, strigîn-

du-le cu o voce tot mai răgușită, îi zorea să o ia din loc de îndată, să fugă care încotro, să se răspîndească prin păduri și să lase baltă tot ce căraseră cu ei! Sosise acum ceasul răsplății, năpasta cea mare, mînia Domnului se întorsese asupra lor pentru fărădelegile săvîrșite!

Se iscă cumplită zaveră și învălmășeală. Își părăseau cu toții căruțele și animalele, ba mulți își azvîrleau chiar și armele, ca să se înfunde degrabă în pădurea în care le stătea toată nădejdea. Se izbeau unii de alții, se răsturnau, claie peste grămadă, se călcau în picioare, orbiți de spaimă și de dorința arzătoare de-a scăpa cu viață.

Cei mai din fruntea convoiului fură și cei mai cruțați. Mai toți cei aflați călări izbutiră să-și scape pielea în pădure și pe povîrnișurile muntoase. Printre ei se aflau și Eskil, împreună cu Anselm și Simona: se alipiră altor călărcți și se puseră la adăpost, în timp ce în urma lor creștea valul de larmă.

Ce se petrecea acolo, jos, la marginea drumului nimeni nu putea ști cu adevărat. Convoiul cruciat era prea întins pentru ca trupele bizantine să-l poată înconjura și să-i nimicească grosul. Îngrămădeala de oameni și de animale, de răniți și de morți era atît de mare, încît soldații nu mai putură să înainteze. Mulți dintre pedestrași și pelerini reușiră să-și ia tălpășița fără să fie urmăriți și înhățați.

Dar cîteva mii din ei fură totuși răpuși, fără îndoială, în timp ce alții căzură prinși, duși în captivitate și nu se mai auzi niciodată de ei. Răsplata nu era nemeritată, forța dezlănțuise altă forță, care răspunsese cu o lovitură crîncenă. Lovise mulți nevinovați și neajutorați, dar nu-i nimerise pe cei care purtau vina cea mai mare. Chiar și mînia Domnului izbea orbește, la întîmplare!

După nenorocirea asta Petru Eremitul fu un om zdrobit, și n-avea să-și mai vină de tot în fire niciodată. Nu împărtășea nimănui ce gîndea și ce simțea, mustrările lui lăuntrice. Buzele i se mișcau de ai fi zis că vorbește, dar din gură nu-i ieșea nici un cuvînt. Coborî de pe asinul sleit de puteri și se trînti lîngă el, îi cuprinse gîtul cu brațele, ca și cum i-ar fi fost singura și ultima mîngîiere. Închise ochii și intră în umbră. Ieșise în afara lumii.

Conducerea o preluă omul lui cel mai apropiat. Cînd se socoti că primejdia trecuse, cînd soldații bizantini fură văzuți retrăgîndu-se spre cetate cu prada și cu ostaticii, se dădu semnalul de adunare pe un colnic, nu departe de drum. Trîmbițele răsunară peste împrejurimi, pînă în adîncul pădurii, în repetate rînduri. Peste noapte se aprinseră focuri pentru a-i îndruma pe cei rătăciți. Asta ținu cîteva zile și rămășițele cruciadei se adunară încet, se iviră tîrîș-grăbiș, în mici cete, dar mai mulți răzleți.

Mai toți erau storși de vlagă, lihniți de foame și deznădăjduiți, se tîrau pînă la locul de adunare și se trînteau pe pămînt, rămîneau acolo nemișcați, de ai fi zis că-și dau duhul. Era o priveliște jalnică, și mulți se întrebau dacă mai are vreun rost să pornească mai departe, dacă mai putea fi vorba de o cruciadă, dacă n-ar fi fost mai nimerit să se lase păgubași și să se întoarcă pe unde veniseră. Dar calea întoarsă era lungă și amenințătoare, presărată cu primejdii, din multe părți îi pîndeau dușmani setoși de răzbunare. Înaintea lor se afla Constantinopolul, și poate că împăratul le mai era încă binevoitor, în ciuda celor întîmplate, poate că escorta lui va sosi în curînd și o să-i însoțească mai departe, sub pază. Era singura nădejde ce le mai rămăsese.

Cînd se urni din nou, convoiul era împuținat, poate înjumătățit. Își pierduseră toate căruțele, tot echipamentul, toate proviziile, precum și cuferele cu bani pe care Petru Eremitul le căra în chip de tezaur obștesc. Rămăseseră doar cu ce aveau pe ei, în afară de cavaleri și ceilalți călăreți, care-și purtau avuția asupra lor. Cei mai mulți erau zdrențăroși și răpănoși, arătau mai degrabă a cerșetori, în mersul lor poticnit. Ce mai ostași ai lui Hristos ! Ar fi fost chiar hazliu, dacă nu era de fapt foarte jalnic.

Călăuzele dispăruseră, carele cu provizii încetaseră să sosească. Cruciaților nu le mai rămînea decît să se descurce de capul lor, cum se pricepeau mai bine, așteptînd zi de zi făgăduita escortă de la Constantinopol. Dar nu se auzea nici o veste, nu se ivea nici un olăcar, nesiguranța era deplină.

Cu sau fără voia lor, cruciații erau siliți să fure tot ce nimereau ca să nu moară de foame, înjunghiau vitele și orice alte animale care le ieșeau în cale, jecmăneau hambare ori de cîte ori aveau prilejul. Localnicii se arătau bănuitori, plini de neîncredere sau dușmănoși, îi priveau batjocoritor cînd îi vedeau scurgîndu-se ca vai de capul lor, despuiați de arme și umiliți, strigau cuvinte de ocară în urma lor. Adesea înfundau fîntînile, pentru a-i înseta pe cruciați. Nu le mai rămîneau decît rîurile și apele deschise pentru a-și potoli setea, îi vedeai repezindu-se lacomi și îmbulzindu-se pe mușchea malului, lăsîndu-se pe burtă și sorbind cu fața cufundată în apă, ca animalele.

Cruciada era la un pas de a deveni o șleahtă de tîlhari, o tagmă de proscriși, care răspîndeau spaima pe unde treceau, ucideau și jefuiau pe unde apucau, ca mai apoi să fugă, urmăriți și hăituiți ca o hoardă de animale prădalnice. Se dădea o luptă între suferința purificării și ticăloșire, între chibzuință și furia disperării. Se înfruntau forțele binelui și ale răului și era greu de știut de partea cui va fi biruința.

În pădure s-a lăsat o liniște stranie, obida se îndură în tăcere. Unii se roagă cu voce joasă, pentru sine, alții blestemă, dar cu glas la fel de scăzut.

Aceeași liniște domnește și între cei trei, Eskil, Anselm și Simona, pe cînd își văd mai departe de drum împreună. Dezastrul i-a apropiat și mai mult pe Anselm și Simona, grija ce și-o poartă nu-i scapă lui Eskil, uneori o privește cu duioasă tulburare, altă dată cu un junghi de pizmă. Îi sprijină și îi ajută în orice chip poate, e o purtare cu care l-au deprins grelele încercări. Dar nici unul din ei n-are de schimbat cuvinte de prisos.

Convoiul cruciat ajunge acum într-o strungă de rîu, un drum îngust în coasta unei rîpe dintre pereții munților ce se ridică tot mai înalți și mai prăpăstioși. Oamenii se înghesuie prin trecătoarea îngustă, abia dacă au loc doar cîte doi deodată, umăr la umăr, căruțelor le-ar fi fost oricum cu neputință să treacă prin strîmtoarea aceea. Nu poate fi drumul cel mai bun spre Constantinopol, toți au îndoieli, dar nu le rămîne de făcut

decît să meargă mai departe, cel puțin calea se pare că nu-i greșită.

Drumul ăsta, dacă merită să fie numit astfel, duce peste terase povîrnite, ce pesemne că vor fi fost cîndva parte din albia rîului, înainte ca apele să fi săpat făgașe mai adînci. Uneori coboară aproape pînă-n dreptul apei, care-i împroașcă cu mare stropitură, și minunate curcubeie se ridică deasupra drumeților cînd soarele coboară în rîpă, curcubeie înșirate unul după altul, de a-i zice că poți să întinzi mîna și să le atingi.

În alte locuri cărarea se înalță și devine un prichici strîmt între peretele muntelui și malul rîpos al rîului din adîncitura văii. Uneori, cînd drumul se înclină, călătorilor li se pare că apa curge în sus, împotriva rînduielii firești. Dar cel mai tare îi neliniștește că în sus rîpa se arată tot mai povîrnită. Pereții muntelui se apleacă unul spre altul, amenințător, din amîndouă părțile, pînă cînd nu mai lasă privirii decît o fîșie de cer îngustă ca sfoara.

Deasupra lor atîrnă steiuri uriașe, o privelițe covîrșitoare, mari bolovani zac răspîndiți în apa rîului, parcă rostogoliți acolo nu demult, stînd în calea apei ce se învolburează și bolborosește împrejurul lor. Lumina devine din ce în ce mai amurgindă, nemaipomenit de verzuie, ca în inima unui codru des.

Se aud peste tot adînci oftaturi și bodogăneli, unii sînt gata să se lase păgubași, alții se frîng sleiți de puteri și se ghemuiesc, stînjenind înaintarea celorlalți. Se ridică voci care strigă cum că Diavolul i-a purtat pe căi rătăcite și că strunga asta o să-i ducă spre măruntaiele pămîntului. Alții se străduiesc să alunge îndoiala și descurajarea, se apucă să cînte un imn cruciat, și tot mai multe voci li se alătură, chiar dacă cu șovăielnică sfială. Eskil aude glasul limpede al lui Anselm deslușindu-se în corul mulțimii.

Cîntul sună înfundat și aproape înfricoșător în văgăuna strungii, după ecou ai zice că vine din altă parte, nu chiar deodată, ci cu întîrziere, repetîndu-se de nu știu cîte ori. Deodată se aude un vuiet dinspre înălțimi și o stîncă se desprinde, se prăvale, se prăbușește în rîu

cu o imensă împroșcare, și în urma lui se scurge un lung cortegiu de pietriș și grohotiș.

Cîntarea amuțește, cu toții par să fi înțeles asta ca o mustrare, ba chiar o amenințare. Prăpastia poruncește tăcere, acolo stăpînesc puteri ce nu se împacă cu imnele cruciate ! Drept care umbra din suflete crește din nou, nici măcar cei care se roagă nu mai cutează să ridice glasul, ci se mulțumesc doar să miște din buze.

Eskil ia aminte la un mic amănunt care, din nu se știe ce pricină, îi stăruie în minte. Valul iscat de prăbușirea stîncii a azvîrlit pe potecă un pește, care a rămas acolo zvîrcolindu-se, un pește cu trupul frumos colorat în desene aurii și negre, cam ca petele razelor de soare pe așternutul unui codru întunecos. Nimeni nu se învrednicește să-l ridice, unii încearcă să-l ocolească pentru a nu-l strivi, dar cei care vin în urma lor nu-l bagă de seamă și-l fac chisăliță sub tălpi.

Cei care călăresc în capul șirului descoperă în pasul acela prăpăstios o grotă în peretele muntelui. Spre mirarea lor, scorbura aceea de piatră pare luminată dinăuntru, și nu de un foc obișnuit, ci de o lucire mai puternică. Unii își fac semnul crucii cu teamă și rostesc cu voce tare numele Mîntuitorului : fiindcă au de îndată încredințarea că în fața lor se deschide poarta iadului. Dar sînt și alții, care nu se sinchisesc prea tare de asemenea credințe și pășesc în grotă. Printre ei se află și Eskil, urmat de Anselm și Simona.

Odată pătrunși, peștera se dovedește a fi largă, încăpătoare precum un templu, se lățește în sus, unde se deschide îngust o crăpătură prin care pătrunde lumina soarelui, un snop de raze cu strălucire orbitoare, o fîșie de lumină aurie care străpunge semiîntunericul din jur. Să tot stai și să te minunezi !

Dar deodată o altă consternare : mănunchiul de raze cade pe un tablou ce pare aproape viu, săpat în peretele stîncii și pictat în culori aprinse. Înfățișează un bărbat în luptă cu un taur, amîndoi depășind mărimea firească, mai curînd un gigant înfruntînd un monstru. Bărbatul are un cap frumos, cu părul vălurit în bucle, și peste umeri o manta ce-i flutură în spate, parcă ridicată de

o pală de vînt. În picioare poartă sandale legate cu nojițe încrucișate pe pulpa piciorului. În rest trupul îi e gol, un corp nemaipomenit de puternic și musculos.

În felul ei bestia e la fel de arătoasă ca omul, zugrăvită în roșu, cu coarne ascuțite, aurii, ochi de o strălucitoare albeață și nări ce varsă flăcări. Dintre picioarele depărtate punga boașelor se zărește ca un fruct greu, și ștremeleagul i se ițește ca o lance ascuțită, de un roșu sîngeriu.

Bărbatul și fiara sînt încinși în luptă. Dar e limpede încă de pe acum că omul va birui. Nu e înarmat, înfruntă jivina doar cu propria-i voinicie, o prinde de coarne și-i răsucește capul, e pe cale de a o pune la pămînt, un picior din față al animalului deja începe să se frîngă, se îndoaie sub apăsare. Deasupra lor se zărește un soare, mai mare ca roata carului, colorat auriu și încununat cu raze, spice de lumină răsfirate în toate părțile.

Cruciații rămîn muți de înfiorare în fața acestor întruchipări, nu numai uimiți, ci adînc tulburați de asemenea forță și splendoare. Trebuie să fie chipuri păgîne, din vremi îndepărtate, poate dinainte de creștinism. Bărbatul e desigur unul dintre vechii zei, adorat ca erou și învingător, biruitorul fiarei, îmblînzitorul forței bestiale, ca un fel de premergător al Sfîntului Gheorghe în luptă cu balaurul. Vremea lui a apus de mult, dar el încă mai stăpînește atotputernic acolo, înăuntru, în peștera ce pare să fie, sau o fi fost, templul lui. E coborît sub pămînt, alungat de Hristos și biserica lui, dar încă mai primește viață de la o rază de soare ce se strecoară în beznă și îi învăpăiază chipul.

Și cruciații mai bagă de seamă că zeul nu e cu desăvîrșire părăsit și dat uitării : dedesubtul sculpturii se găsește un fel de altar, sau ceva asemănător, o placă de piatră cu un căuș adînc scobit, iar negreața dinăuntru s-ar putea să fie sînge uscat. Pesemne că uneori pătrund aici oameni, jertfesc un animal, poate chiar un taur, și umplu căușul de piatră cu sînge.

Odată ieșiți din strunga prăpăstioasă li se deschide în față o vale largă, luminoasă, printre munți împăduriți. Într-o zi sau două ajung sub zidurile unei cetăți

mai mari, și acolo în sfîrșit îi întîmpină escorta de la Constantinopol ! E o trupă foarte mică, însoțită de un car mare cu provizii. Comandantul lor e un bărbat semeț și impunător, cu o bărbuță neagră, lucioasă, în veșmînt roșu cu galben. E nelipsit de lîngă el un trîmbițaș tînăr, care îi tălmăcește și trimite în depărtare porunclle cu puternice suflări de goarnă. Totul are un iz foarte milităresc.

El e purtătorul mesajului de bun-sosit al împăratului, dar altminteri nu s-ar părea că-i pasă prea mult de Petru Eremitul, profetul călare pe măgar, și supușii acestuia, gloata zdrențuită, sălbăticită, de cruciați. Nu îngenunchează în fața drapelului cu semnul crucii și nici nu sărută vreun crucifix. Nu vorbește în latinește, ci grecește, care le este mai tuturor limbă necunoscută, un grai ca și barbar.

Ia de îndată în primire convoiul cruciat și îl pune sub strînsă supraveghere, nu îngăduie nici o abatere, s-ar părea că soldații lui se află pretutindeni și observă tot, în orice clipă gata să treacă la fapte. Cruciații sînt conduși astfel spre Constantinopol aproape ca niște prizonieri. Ritmul marșului crește, cei care nu-s în stare să țină pasul sînt lăsați în urmă și urmează să ajungă cînd or putea, dacă nu cumva sînt culeși de carele ce vin din urmă. Popasurile devin acum scurte și rare, hrana se împarte la rînd, în porții bine drămuite, nimeni n-are voie să se repeadă înaintea altora.

Marile cetăți din drumul spre Constantinopol le rămîn închise, le zăresc doar de la depărtare sau își așază tabăra pentru o noapte sub ziduri. Dar acum se mai întîmplă ca locuitorii să iasă și să salute cruciada, aduc chiar și daruri și par a fi mișcați de starea jalnică a cruciaților. De vorbit cu ei e îndeobște cu neputință, așadar nu au loc schimburi de cuvinte, nimic care ar putea duce la zîzanie și dușmănie.

Ca întotdeauna, se găseau și cîrtitori, dar ocărau mai mult printre dinți. Își murmurau în barbă că, odată ajunși în cetatea de scaun, vor face plîngere împăratului : căci se cuvine o altă purtare față de ostașii lui Hristos, nu ca aceea de care au ei parte, păziți ca o tîrlă de ostatici !

Mai că nu le vine să creadă atunci cînd escorta le îngăduie să culeagă din poamele care cresc în sălbăticie prin ținut. Sînt un fel de fructe mărunte, pe care cei mai mulți pare-se că nu le-au mai văzut vreodată, cică pe latinește s-ar chema *Prunus cerasus*. Cresc în arbori destul de mari, cu frunziș des, umbros, unde fructele atîrnă în ciorchini spre capetele crengilor. Au un gust bun, dulce și puțin amărui, foarte înviorător pe timp de arșiță. Sîmburii trebuie scuipați, dar te poți ușor păcăli și poți să-i înghiți din greșeală. Poate că nu e primejdios, dar unii pretind că dacă înghiți prea mulți sîmburi din ăștia faci piatră la mațe.

Dacă ești pe cal apuci fructele cu ușurință, călăreții n-au nevoie nici măcar să se oprească și să coboare din șa. Pedestrașii se descurcă mai greu, și adesea nu le rămîne altceva de făcut decît să se cațere în copaci. Crengile trebuie rupte, și nu au prea mult spor, mulți au ghinionul să pice din copac și bușesc zdravăn de pămînt, spre hazul tuturor. Pare-se că localnicii nu pun prea mare preț pe poamele astea, sau poate că e atîta belșug de ele, încît le ajung la toți cu prisosință, ba mai rămîn și neculese.

Eskil bagă de seamă că soldații din escortă nu se sinchisesc de poamele astea, îmbucă doar două-trei în treacăt. Dar privesc cu oarecare derîdere, sau chiar dispreț uitor, cum se îndoapă cruciații cu ele. Curînd se dovedește că soldații au fost înțelepți, fiindcă pe ceilalți îi apucă o îndrăcită pîntecariță și cufureală.

Escorta face mult haz de beleaua lor, convoiul iese din rînduială, fiindcă pe cei care s-au lăcomit îi apucă mereu nevoia să se ușureze, o nevoie năpraznică și de nestăpînit. O zbughesc necontenit în afara drumului, cît mai departe pot ajunge, să se pună la adăpostul copacilor sau al tufișurilor, sau sînt nevoiți să se lase pe vine chiar pe locul unde îi apucă, bucuroși dacă au izbutit să-și dea nădragii jos la timp. Unde te uiți nu vezi decît fețe schimonosite și gemete scremute, o privelițe caraghios de jalnică, care multora le stîrnește deopotrivă rîsul și rușinea.

Soldații nu mai știu cum să-și astupe nările în timp ce abia se mai pot ține în șa de rîs. De-a lungul convoiu-

lui cruciat se întinde o duhoare care adună roiuri de muște mari, verzi-albăstrui.

Pe Eskil l-a lovit același necaz ca și pe ceilalți, și își dă între timp seama că trebuie să se depărteze de Anselm și Simona. Nu știe cum s-or descurca ei, nici nu vrea să vadă. Dar cît de greu trebuie să le vină la amîndoi, pe vine unul lîngă altul !

În sfîrșit, ajunseră și la un rîu care nu mai curgea în răspăr cu mersul lor. Dar avea un curs năbădăios, albia era bolovănoasă și în tot locul apa se învolbura, cu spumă și vuiet. De navigat nicicum nu putea fi vorba. Cîteva luntre se aflau la vedere, dar erau bărci din alea ciudat de înalte, în care cîțiva oameni stăteau în picioare legănîndu-se cu prăjini lungi în mîini. Alții se lăsau în voia apei pe plute din bușteni, purtate cu iuțeală de curent și cîrmuite cu o vîslă lată. Și unii și alții păreau că fac un lucru primejdios și cutezător. Luntrașii aceia slobozeau strigăte prelungi și puternice, rîdeau dezvelindu-și albeața dinților, chipurile lor erau foarte întunecate în umbra căciulilor.

Un munte semeț se înalța chiar sub roata de foc a soarelui de la amiază și Anselm, după ce auzi care-i e numele, le povesti cîte ceva despre el. Se spune că acolo sălășluise un iscusit cîntăreț din timpuri străvechi, un grec de dincolo de munți. După cîte înțelese Eskil, acela era un fel de rege-păstor, care colinda cu turmele lui, cînta din liră și din glas pînă cînd totul în jurul lui începea să dănțuiască, nu numai oamenii și dobitoacele, dar chiar și stîncile, și toate cele neînsuflețite. Atît de mare era puterea lui asupra simțurilor și a întregii firi.

Cîntărețul acela avea o soață, pe care o iubea nespus, dar moartea i-a răpit-o înainte de vreme. Copleșit de jale, el porni la drum și ajunse pînă în tărîmul morții, unde cîntă atît de minunat încît umbrele prinseră viață. I se făgădui că femeia îndrăgită îl va urma înapoi în lumea celor vii, sub legămînt că el nu va întoarce capul în urmă să se uite după ea. Și tot cîntînd își începu el drumul înapoi, urcușul de întoarcere din lumea morților, dar îndoiala că iubita într-adevăr mergea în urma lui îl făcu să se întoarcă și să privească înapoi. Atunci femeia se stinse și se prefăcu din nou în umbră.

Mai deznădăjduit ca oricînd, regele cîntului prinse să glăsuiască de pină și pietrele plîngeau, dar moartea nu s-a mai lăsat înduplecată. Luă el atunci calea muntelui, urcă spre crestele împădurite și nu se mai arătă apoi niciodată, nici oamenilor, nici dobitoacelor. Dar se întinse un zvon precum că o haită de femei furioase l-au ucis cu pietre, fiindcă n-a vrut să știe de ele și că n-a vrut în ruptul capului să le cînte și lor.

Se vedea cît de colo că legenda asta Anselm n-o istorisise pentru urechile lui Eskil. Spre Simona își întoarse el privirile, cu o căutătură ce părea să spună că în povestea aceea era vorba și despre el. Dar era ceva în ea care stărui multă vreme și în mintea lui Eskil.

Și iată că-i năpădește roiul de lăcuste. Într-o zi ei văd cum cerul se întunecă, de parcă acoperit de un fum uriaș sau de nori ce se tîrăsc jos, o pîclă care se subțiază spre margini și se așterne ca un zăbranic peste văzduh, umple aerul și aruncă o umbră tremurîndă pe pămînt. Ciripitul păsărilor amuțește în copaci, ca în preajma unei amenințări, și îi ia locul un zumzet, o zbîrnîială iscată de aripi fără număr, lăcuste ce se pogoară într-un potop nestăvilit și acoperă pămîntul ca un covor, se agață strins de orice, de oameni și de cai nu mai puțin, cu picioare zimțate și mandibule fierăstruitoare, care deîndată pornesc să roadă tot ce le stă în față, frunze și fire de iarbă, scoarță de copac și veșminte, piele și păr.

Un freamăt de rozătură se ridică din toate părțile, totul pare acoperit cu o pieliță mișcătoare, tresăltîndă, unduitoare, un strat de lăcuste ce-și mută locul tot mîncînd, se înalță și pleacă mai departe, val după val, spre locuri încă nemușcate, pe cînd alte roiuri se lasă pe pămînt colorînd lumina zilei cu sclipirea roșiatică a aripilor. Nu se dau deoparte din fața pașilor, se lasă călcate și strivite cu o moale scrîșnitură, devin o pastă lipicioasă ce răspîndește un miros grețos, dulceag. Caii și animalele de povară se scutură cu furie, încearcă să se lepede de pacostea asta furnicătoare cu smucituri zdravene din cap și biciuire neîncetată din cozi.

Cruciații încearcă de zor să se descotorosească de dihănii, nu mai prididesc, și le îndepărtează cu mîna

de pe față, din păr, de pe brațe și de pe picioare, și cînd lăcustele le intră pe sub veșminte se izbesc ca să le strivească între haine și trup, se îmbrobodesc cu totul ca să-și ferească gura și nasul, ochii și urechile. Duhoarea devine înăbușitoare, înecăcioasă, multora le vine să verse și se gîndesc cu silă la omul cel sfînt din pustie, care zice-se că s-a hrănit numai cu lăcuste.

Degeaba ar încerca să se oprească și să caute adăpost pe undeva, lăcustele sînt pretutindeni, pătrund în orice cotlon. Dar nici la mers n-au spor mai deloc, lăcustele întunecă vederea mai dihai ca o perdea de ploaie deasă, un călăreț care a încercat să se năpustească a fost atît de rău biciuit de puzderia lor, încît a fost silit să se lase păgubaș.

Din ceas în ceas noi valuri de lăcuste tot sosesc, necontenit, și toacă totul în calea lor, lasă copacii, pămîntul și tufărișul devastate și înnegrite, ca după un pîrjol. Nenumărate din ele pier și rămîn zăcînd în brazde, lăcustele rămase vii mănîncă din cele moarte, și în toiul lăcomiei le vezi împerechindu-se, înmulțindu-se, lăsîndu-și ouăle să se clocească la soare. Și așa se vor ivi pe lume alte hoarde de lăcuste, și blestemul va dăinui.

Eskil ia aminte la aceste dihănii curioase și le cercetează mai cu de-amănuntul. Sînt mai mari și mai altfel decît lăcustele pe care le-a văzut pînă atunci, galbene, cu dungi negre și elitre roșii, aspre la pipăit, cu picioarele zimțate și capul ca o mică piatră despicată în dreptul deschizăturii fălcilor. Doar pîntecele e moale și fragil, plesnește numaidecît și își revarsă măruntaiele galben-verzui, lipicioase și grețoase.

Mare ciudățenie, se gîndește el, un asemenea val copleșitor de gîngănii înaripate, care devorează tot ce crește din pămînt și se nimicesc și pe ele însele în năvălirea lor oarbă și nemăsurată. Aude în jurul lui pe mulți care se întreabă cu nedumerire care o fi gîndul Creatorului cînd aduce pe lume asemenea roiuri de vietăți nimicitoare. Nu-ți vine mai degrabă să crezi că sînt făcătura Diavolului și se revarsă din iad, prin crăpăturile pămîntului ?! De ce oare i se rabdă Răului o asemenea putere și i se îngăduie să-și împrăștie urgiile în acest chip ?

Frămîntați de întrebări de acest fel, care par să arunce îndoială chiar asupra rostului cruciadei, convoiul își urmează drumul spre Constantinopol. Lanțurile munților împăduriți pînă pe creste a rămas tot mai departe. Se vede bine că lăcustele au ocolit înălțimile și s-au îndrumat pe văile roditoare, așa cum fac și cruciații. Pînă departe, pe colinele din jurul orașului și costișele ce coboară spre mare, pămîntul e ras și negru, de parcă ar fi fost bîntuit de un foc năpraznic.

Cruciații se apropie de Constantinopol, dar nu fără temeri. Dacă Bizanțul va fi lovit de foamete? Oare pămînturile din vecinătatea lui sînt devastate și pustiite? Nu cumva cruciada sosește prea tîrziu, oare mînia cea de pe urmă a Domnului s-a și abătut asupra creștinătății?

Bucuria sosirii în cetatea-minune se amestecă cu gustul amar al unei adînci neliniști și îngrijorări.

Drumul șerpuiește printre coline și, deodată, cruciaților li se arată priveliștea mărețului oraș Constantinopol !

Apa se desfăcea în brațe care împresurau cetatea din două părți, și chiar în coasta malurilor se înălțau zidurile semețe, cu turnuri fără număr. Zidurile urmau linia vălurită a terenului ca unduirea unui trup de balaur și păreau într-adevăr de necucerit. Înăuntul lor se aflau palatele și lăcașurile sfinte, în mijlocul unui păienjeniș de străzi și case pe care privirea nu-l putea cuprinde.

Adunătura de cruciați și pelerini ai lui Petru Eremitul se oprise cu suflarea tăiată, copleșiți de tabloul magnific. Unii înălțară stindardele și armele, strigînd cu însuflețire, înălțînd osanale împăratului și cetății, amestecate cu îndătinata strigare : „Asta-i voința Domnului !“ Alții căzură în genunchi mulțumind Domnului că ajunseseră, în sfîrșit, atît de departe. Era prima mare țintă în drumul spre Ierusalim.

Se găseau chiar la pragul Orientului. De partea cealaltă a apei începea lumea veche, o lume curioasă și pe jumătate necunoscută, puntea spre Asia, tărîmurile acelea de obîrșie unde fiinţaseră regate și seminții legendare, și unde se născuse chiar și creștinismul. Constantinopolul însuși părea să fie fără seamăn pe lume, trebuia să fi fost cel mai mare și mai strălucitor oraș de pe fața pămîntului ! În fața lui cruciații nu arătau decît ca o gloată de cerșetori, o scursură de făpturi neajutorate și vrednice de milă. Dintr-o dată mulți simțiră că ceea ce se apucaseră ei să facă și ceea ce se aștepta din partea lor era o neghiobie, o ispravă peste puterile lor.

Dar, în ciuda așteptărilor, se dovedi că nu erau dorîți în oraș, nu fură conduși înăuntru, de partea cealaltă a zidurilor, așa cum crezuseră ei, ci fură încartiruiți în imediata vecinătate, unde se întindea o bucată largă de pămînt cu case, piețe, grădini și un furnicar de oameni. Li se puseră la îndemînă provizii de tot felul din belșug, și cei mai mulți începură numaidecît să se dedea unui trai trîndav, se îmbuibau peste măsură cu bucate și băutură, dar cîntul smerit și ruga celor cucernici încă se mai auzea.

Petru Emeritul fu primit de împărat și se întoarse cu vestea că oastea cruciată era binevenită să zăbovească deocamdată la Constantinopol, nimic nu le va lipsi în tot timpul acesta. Împăratul nu-i socotea îndeajuns de puternici pentru a da piept cu vrăjmașul, și de aceea trebuiau să aștepte pînă ce vor sosi și alte noi contingente de cruciați.

Știrea asta îi liniști pe de o parte, dar în același timp le pricinui o anume mîhnire. Primele zile se scurseră în mulțumire și huzur, cel puțin așa se părea. Apoi lenevia și traiul tihnit le treziră neastîmpăr și nemulțumire. Pe mulți îi scotea cel mai tare din sărite că porțile cetății le rămîneau închise, că erau supravegheați mai departe și nu li se îngăduia să se miște după placul lor, că le lipseau bani cu care să cumpere lucruri ce-i ispiteau. Alții își aminteau că cruciada n-avea timp de zăbavă, că Ierusalimul își aștepta eliberarea, și îi chinuia teama că alți cruciați le-ar putea lua-o înainte, să le răpească astfel răsplata spirituală și lumească ce li se cuvenea.

Tot mai mulți erau aceia care socoteau că era o jignire adusă bărbăției și bravurii lor faptul că împăratul îi oprea să se înfrunte cu dușmanul. Și gîndul ăsta îi înverșuna din ce în ce mai rău — așa ceva nu puteau să înghită. Uitaseră de înfrîngeri și nenorociri, se simțeau de parcă ar fi dat bătălii din care ieșiseră biruitori și își dovediseră din plin virtutea războinică. Umblau de colo colo cu armele scoase din teacă și cereau în gura mare să ridice tabăra și să pornească mai departe, că doar erau luptători ai lui Hristos, dornici să dea piept cu necredincioșii — Asta-i voința Domnului !

De mirare era că Walter cel Sărac se afla și el acolo, însoțit de o mică trupă, cu care reușise să spargă încer-

cuirea. Acum se alătura oștirii lui Petru Eremitul, și în același timp mai sosiră contingente cruciate din Italia, care luaseră drumul prin Grecia. Asta nu făcu decît să sporească cutezanța și țîfna. Curînd nerăbdarea și pofta de harță deveniră cu neputință de stăpînit. Se simțeau în orice clipă îndeajuns de puternici să-l înfrunte pe împărat și propririle acestuia.

Pe alocuri se luară la harță cu ostașii din garda de pază, își luară lumea în cap, își dădură în petic și făcură jaf prin împrejurimi, puseră foc la case, uciseră oameni, nu se codiră nici să smulgă acoperișurile de plumb ale bisericilor ca să vîndă metalul la tîrg. La care împăratul nu răspunse cu măsuri de pedeapsă, ci se grăbi în schimb să-i îndepărteze pe cruciați de la Constantinopol, se îngriji să fie trecuți pe malul asiatic.

După izbînda asta, căci așa o socoteau ei, cruciații nu-și mai încăpeau în piele de mulțumire. Se pregătiră pe dată de plecare. Dinspre partea lui, Eskil era șovăielnic, și se tot sfătuia cu Anselm, întorceau lucrurile pe toate fețele. Era dezamăgit că nu apucase să vadă mai nimic din Constantinopol, căci cine știe dacă vor mai apuca vreodată să se întoarcă pe acolo. Dar mai întîi de toate nutrea îndoieli în ce privea sorții de izbîndă ai cruciadei, alcătuită, vezi bine, cu precumpănire din aceiași inși ca și pînă atunci, pe care nu te puteai bizui, și nu se ivise vreun nou conducător, depindeau mai departe de Petru Eremitul cel nehotărît și, mai rău încă, de smintitul care se numea Walter cel Sărac. Cum aveau s-o scoată la capăt cînd se vor izbi de adevăratele oști inamice ?

Anselm era mai încrezător decît Eskil în sprijinul pe care îl promisese împăratul, căci acesta, desigur, îi știa bine pe dușmani, și nu i-ar fi trimis pe cruciați să-i înfrunte dacă n-ar fi avut convingerea că pot învinge. Dar Eskil rămînea la părerea că împăratul se opusese plecării lor, și consimțise doar pentru a preîntîmpina o confruntare cu convoiul cruciat, poate că prevăzuse că vor fi înfrînți și socotea că asta și meritau. Căci împăratul avea faimă de om șiret, și cine știe dacă nereușita cruciadei nu se potrivea unor planuri ale lui.

Pe de altă parte, Anselm socotea că oricum nu prea mai aveau de ales, era greu de crezut că li s-ar îngădui să mai rămînă la Constantinopol, și era greu de știut dacă și cînd noi trupe cruciate, mai bine înzestrate, vor sosi acolo. Și apoi ce aveau ei să facă în tot timpul ăsta, doar nu puteau să stea cu mîinile în sîn! Eskil îi dădu dreptate și, de milă, de silă, se învoi să urmeze convoiul mai departe, dar îndoielile și temerile nu-l părăsiră.

Și ce o să se întîmple cu Simona? se întrebă el.

Anselm îi spuse că se gîndise și el la asta, și ținuse sfat și cu Simona. Nu știa cum era cel mai bine, dacă fata ar fi trebuit să rămînă la Constantinopol sau să-i însoțească.

Dar ce o să se aleagă de ea în clipa cînd o să înceapă lupta de-adevăratelea? i-o întoarse Eskil. Îți iei tu răspunderea pentru primejdia în care o arunci?

Tocmai aici e buba, încuviință Anselm. Firește că doresc din tot sufletul ca Simona să fie cu noi, dar mă tem pentru ce i s-ar putea întîmpla. Cît despre ea, n-are nici urmă de șovăială. Nu vrea în ruptul capului să rămînă aici, ține morțiș să ajungă la Ierusalim, cu orice preț. Fiindcă, gîndește ea, viața și așa îi e amenințată, oriunde s-ar afla.

Rămaseră pînă la urmă înțeleși ca Simona să meargă mai departe cu ei. Asta nu-i surîdea prea tare lui Eskil, simțea o strîngere de inimă, dar în alt fel decît Anselm, nici el nu știa prea bine ce vrea. Avea și el o slăbiciune pentru Simona, o slăbiciune pe care ciuda ce i-o purta nu izbutise s-o înăbușe. Îi venea uneori să creadă că ar fi fost mai bine ca din capul locului să n-o care după ei pe fată, dar, așa cum stăteau lucrurile acum, nu-l lăsa totuși inima s-o părăsească. Ceea ce nu-i ierta el nu era atît că nu devenise a lui, ci că într-o anume măsură îl despărțise de Anselm. Și asta era aproape totuna cu a-i fi răpit tovarășul de drum și slujitorul credincios.

Aveau la îndemînă nave de tot felul, și traversarea se petrecu neașteptat de iute, fără zăbavă prea lungă. Nici chiar cei mai nesăbuiți și zurbagii dintre cruciați nu reușiră să facă cine știe ce zaveră. De partea cealaltă a

apei se ridica o altă cetate, cu un port larg și puzderie de corăbii trase la chei. De acolo se puseră numaidecît în mișcare, de îndată ce toate pîlcurile puseră piciorul pe uscat, și convoiul deșirat porni de-a lungul țărmului.

Era acum luna lui august, cînd fierbințeala verii era cea mai cruntă, și cruciații sufereau cumplit de arșiță. În toiul zilei era cu neputință de umblat, nu făceau altceva decît să caute umbra arborilor sau a stîncilor, unde oamenii zăceau gîfîind ca peștii azvîrliți pe uscat. Nori de muște îi însoțeau pretutindeni și îi chinuiau amarnic. Mulți dintre ei rupeau crengi bogat înfrunzite ca să-și facă umbră sau vînt, își înfășurau capul cu cîrpe, bucăți de veșminte zdrențuite, pe care le înmuiau în apă ca să le țină răcoare. Prea puțini erau aceia care mai răbdau pe ei armura sau coiful, se lepădau de tot ce puteau, ba chiar și de armele care atîrnau mai greu. Nimănui nu-i trecea prin gînd că ar putea fi luați prin surprindere de dușmani — doar se mai aflau încă între hotarele împărăției bizantine.

Convoiul cruciat se dezlîna tot mai mult, se fărîmița în cete risipite, și din nou își pierdu orice urmă de rînduială și virtute ostășească.

Totul era să ajungă, tîrîș-grăbiș, la următorul popas, o cetate pe nume Nicomedia, care se ridica în capătul cotului de țărm pe care-l străbăteau. Drumul trecea chiar pe mal — de o parte apa cu unduiri orbitoare sub văpaia soarelui, de cealaltă parte povîrnișuri împădurite. Dimineața și la asfințit veneau adieri dinspre mare, dar aerul era mult prea încins pentru ca răcoarea lor să se facă simțită cît de cît.

Bizantinii aveau grijă ca aprovizionarea cu de-ale gurii și apă de băut să se facă fără greș, și era vorba numai de cîteva zile de drum, oricît de încet s-ar fi mișcat convoiul cruciat. Dar sosirea la Nicomedia fu destul de dezamăgitoare. Orașul se dovedi a fi fost lăsat de izbeliște de vreo cîțiva ani, cînd fusese cucerit de inamici, care aici erau îndeobște numiți selgiucizi. Nicomedia se afla încă pe teritoriul imperiului bizantin, dar nu fusese repopulată, pesemne că era socotită a fi peste putință de apărat în fața atacurilor dușmane.

Nu le rămînea decît să aşeze tabăra printre ruine, şopîrle uriaşe mişunau în tot locul, şi printre pietre îşi găseau ascunziş scorpionii. Mare era dezamăgirea norodului cruciat şi se iscă zvon de trădare din partea Bizanţului : oraşul nu era altceva decît o capcană ucigaşă, unde te aflai la cheremul duşmanului ! Cei mai mulţi ţineau morţiş să o ia din loc cît mai curînd cu putinţă, căpitanii ţinură sfat, dar nu ajunseră la o înţelegere. Cruciada rămînea mai departe fărîmiţată în mai multe armate, fiecare cu căpetenia ei. Erau mult prea mulţi cei care voiau să aibă cuvîntul hotărîtor.

Nu foarte departe, spre miazăzi, se afla cuibul selgiucizilor, oraşul de reşedinţă al sultanului, şi umbla vorba că acolo erau adunate cu ghiotura nemaipomenite tezaure. Era o adevărată ispită pentru nesăbuiţi, care se înhăitară şi porniră de capul lor să atace oraşul, şi să-l cucerească de s-o putea. Cei rămaşi pe loc stăteau în cumpănă, dar nerăbdarea era mare şi lîncezeala se prelungea prea mult. Petru Eremitul îşi simţea uzurpată autoritatea de conduucător şi, brusc, nu mai voi să aibă de-a face cu toate astea, porni înapoi spre Constantinopol pentru a vorbi cu împăratul, încercînd astfel să-şi întărească poziţia.

Ar fi însemnat, aşadar, să fie aşteptat pînă se întoarce şi îşi face cunoscute veştile, dar întîrzia prea mult, şi într-un fel sau altul trebuiau neapărat să se mişte. Pîlcurile de cruciaţi bîntuiră de-a lungul golfului pînă ce ajunseră la o fostă aşezare bizantină, căreia i se spunea Civitot. Acolo aprovizionarea era lesnicioasă, cu corăbiile de la Constantinopol, şi de altfel împrejurimile erau mănoase, cu sate locuite de greci creştini, ogoare irigate şi turme de vite care păşteau pe păşuni grase.

Cruciaţii se aciuiră acolo şi rămaseră din nou în aşteptarea lui Petru Eremitul. Dar acesta întîrzia misterios de mult şi nici veşti din partea lui n-aveau, ceea ce lăsa să se înţeleagă că nu prea ajungea la o înţelegere cu împăratul, şi poate asta însemna că Petru îşi încheiase misiunea de conducător.

Între timp se răspîndiră zvonuri aţîţătoare cum că trupele cruciate care plecaseră spre sud puseseră mîna pe

cetatea selgiucizilor, cîștigaseră o mare victorie și o pradă fantastică. De îndată li se stîrni o aprigă dorință de a se alătura celor care izbîndiseră, ca să fie părtași la jaf și să desăvîrșească victoria — și poate că de pe acum drumul spre Țara Sfîntă le stătea deschis !

Walter cel Sărac era acum cel mai de frunte dintre căpetenii, părea să fi învățat cîte ceva de la adversari și să fi devenit mai prevăzător și mai chibzuit. El se abținuse de la expediția asupra cetății selgiucide și acum stătea în cumpănă dacă să se îndrepte într-acolo. Ceilalți nu ajunseră nici ei încă la o înțelegere. Ce ar fi trebuit să facă ? Unii ziceau că era mai bine să-l aștepte pe Petru Eremitul, fiindcă așa rămăsese hotărît, și erau datori față de el s-o facă. Dar alții socoteau că a mai sta pe loc era dovadă de mișelie, fiindcă în felul acesta cruciada își va irosi sorții de izbîndă.

În cele din urmă, Walter cel Sărac se hotărî pentru plecare, dar trebuiau să se pună în mișcare doar luptătorii destoinici. Toți ceilalți aveau să rămînă pe loc în tabără, unde se socotea că sînt în siguranță. Dacă totul mergea bine, vor fi aduși și ei mai tîrziu, iar cruciada se va reîntregi.

Anselm se afla din nou într-o dilemă stînjenitoare : s-o lase pe Simona în tabără, singură și neapărată, înconjurată de omenirea aceea pestriță, în care nu te puteai încrede, sau s-o ia cu el pe răspunderea lui, chiar cu riscul de a o tîrî în primejdia unor bătălii crîncene. Sau să-și trădeze el însuși datoria de cruciat și să rămînă în tabără, printre cei nevolnici în ale războiului.

Se sfătui cu Eskil, care gîndea că cel mai sănătos lucru era ca Simona să rămînă pe loc, fiindcă oricum nu putea fi vorba de un răstimp prea îndelungat. Dar Simona ținea morțiș să-i urmeze, spunîndu-le lămurit că nu se temea de dușman, dorea să fie acolo unde se aflau Eskil și Anselm, chiar de ar fi fost să cadă răpuși cu toții ! Anselm o privi cu adorație, implorînd-o în același timp din ochi, și îi răspunse că cel mai rău n-ar fi să piară împreună, ci că ea ar putea să cadă prinsă în mîinile nelegiuiților și să aibă de îndurat înjosirea sclaviei. Asta niciodată, izbucni Simona, fiindcă atunci îmi pun eu însămi capăt zilelor !

Dar, cum-necum, Anselm o convinse să rămînă în tabără și să-i aștepte pînă se vor întoarce. Îi făgădui să fie înapoi de îndată ce se va putea, și ea nu trebuia să părăsească tabăra fără el, atîta timp cît el e încă în viață. Și îi ceru în chip solemn lui Eskil să promită că va face la fel, dacă el va fi acela care va supraviețui din ei doi. După care o încredințară pe Simona unor oameni de treabă și cu frica lui Dumnezeu, pe care-i cunoscuse în cursul călătoriei, și îi mai dădu un jungher, pe care să-l poarte cu ea și cu care să se apere la nevoie.

Și astfel pornesc ei la drum, Eskil și Anselm. Ar putea acum să fie din nou cam ca odinioară, dar nu se mai privesc cu aceiași ochi, chiar dacă Simona nu mai e de față. Amîndoi par a fi stînjeniți, Anselm muncit de griji, dus pe gînduri, așa că merg călare alături într-o desăvîrșită tăcere.

Și deodată Eskil își dă seama că sînt purtați de un val străin, așa cum într-o clipă îți devin străine toate cele pînă atunci obișnuite și bine cunoscute. N-are nici un dram de încredere în toți acești cruciați din jurul lor, după cum nu se dumirește nici încotro se îndreaptă alături de ei. Pînă și peisajul îi apare straniu și încărcat de amenințări : soarele năpraznic și arșița cleioasă, ținutul ăsta în care verdeața alternează atît de bezmetic cu lutul sterp și ars, precum și stîncile sălbatice, cu desișul aproape de nepătruns al crîngurilor.

Altminteri călătoresc lesne și fără peripeții, merg de-a lungul unui rîu care cînd se zărește pentru o clipă, cînd dispare. Eskil a auzit că i se spune Drakon, și în minte îi apare deodată un balaur *. Poate că expediția asta e mult prea senină și tihnită, deși s-ar zice că purced să înfrunte dușmanul, dar nimănui nu pare să-i fie gîndul la așa ceva, unii nu sînt nici acum încă înveșmîntați cum se cuvine de luptă sau înarmați. Căpeteniile, ca de obicei, călăresc în frunte și se vede bine că nu-i prea muncește grija, sporovăiesc în gura mare și rîd.

Acum Eskil și Anselm au prilejul să-l vadă mai îndeaproape pe Walter cel Sărac. Arată mai curînd ca un mercenar neciopliț decît a cavaler. E gras și butucănos, cu fața roșie ca para focului și brobonată de sudoare.

---

* În limba suedeză *drake* = balaur, zmeu. (n.tr.).

Are un glas dogit, cînd vorbește parcă rage, și un rîs bolnăvicios, veselia și brutalitatea par a face casă bună în ființa lui. Din cînd în cînd își rotește ochii, de i se dezvelește albeața globilor, și parcă-l simți plin de bănuieli ascunse și necurat în cuget.

Eskil bagă de seamă că după ei se ține un stol de păsări, dă să-i vorbească lui Anselm despre asta, dar se răzgîndește, nu e ceva neobișnuit să vezi zburătoare rotindu-se deasupra convoiului cruciat, pîndind niscaiva rămășițe. Dar de data asta păsările sînt mai numeroase și mai mătăhăloase ca de obicei, cu gîturi lungi și chiluge, și uneori se lasă atît de jos, încît umbrele lor se desenează deslușit pe pămînt.

Nu sînt pe drum decît de vreo cîteva ceasuri și iată că încep să simtă nevoia unui răgaz de întremare. Coboară într-o vîlcea cu copaci rari, un loc tocmai bun de popas, să îmbuce ceva și să-și potolească setea.

Se zice că uneori fulgerul se iscă din cer senin : la fel de năpraznic izbucnește și atacul. O ploaie de săgeți țîșnite din amîndouă părțile drumului întunecă văzduhul și se abate asupra lor ca un potop. Șuierul săgeților e urmat de zgomotul ucigaș al vîrfului împlîntat în carne vie : un soi de plesnitură scurtă, înfundată. Mai trece o clipă, o clipă prelungă, fără răsuflare, pînă cînd izbucnesc vacarmul, strigătele, îmbulzeala. După aceea totul e buimăceală, un haos de întîmplări care se petrec cu atîta iuțeală, încît par de neînțeles.

Mulți cai se zbat, răniți de săgeți, dar încă vii. Se prăbușesc, cu călărețul în spinare, și se luptă din răsputeri să se ridice din nou, nechezînd sălbatic, în timp ce alții, la rîndul lor, se poticnesc de ei, se ridică smucit pe picioarele dindărăt, gonesc orbește de jur împrejur. Primul val de săgeți e urmat de altul, înainte ca inamicii să fi ieșit la vedere din ascunzișul crîngului și înainte ca cruciații să apuce a pune mîna pe arme și să se încingă în luptă.

Bună parte dintre cruciați au fost loviți de săgeți, unii dintre ei sînt rău vătămați, mai cu seamă fiindcă n-au avut grijă să-și păstreze pe ei armurile sau pieptarele de zale. Încă și mai mulți sînt cei striviți sub co-

pitele cailor sau care se căznesc să-i ridice, să-i struneasscă, să-i încalece. Și în toiul acestei zvîrcoliri bezmetice dușmanul se năpustește, printre copaci dau năvală din toate părțile cete de călăreți care se reped cu răcnete fioroase. Săbiile lor încovoiate spintecă aerul ca niște fulgere șuierătoare, căsăpesc tot ce le iese în cale.

Abia mai apoi e în stare Eskil să se dumirească ce s-a întîmplat, să vadă limpede ce s-a petrecut. El a rămas în șa, a scăpat nerăsturnat, și-și ține spada în mînă fără să-și fi dat seama că a scos-o din teacă. Și în aceeași clipă îl vede pe Anselm trîntit printre caii săgetați sau înnebuniți de spaimă, și un călăreț dușman se năpustește de-a dreptul asupra lui, oțelul armei sclipește scurt și retează capul lui Anselm dintr-o singură lovitură. O trîmbă de sînge țîșnește din ciotul de gît și capul se rostogolește printre trupurile cailor.

Lui Eskil aproape că nu-i vine să creadă ce vede, răgazul privirii nu-i mai lung decît străluminarea unui fulger. În clipa următoare spada lui a țîșnit și l-a străpuns pe adversar într-o rînă, printre coaste, de parcă nici n-ar fi fost el cel care îndreptase lovitura, ci doar o întîmplare care s-a petrecut fără de voința lui, dar totuși s-a petrecut. Vede sîngele de pe lama armei, roșu-stacojiu în bătaia crudă a soarelui, dar nu apucă să gîndească sau să simtă ceva că un alt potrivnic se și îndreaptă țintă spre el. Se apleacă instinctiv pe sub lovitura acestuia, iataganul dușman îi șuieră mult pe deasupra capului, pe cînd el își repede la rîndu-i spada spre trupul agresorului, pieziș, de jos, și-l străpunge de moarte.

Dar în același timp trebuie să fi văzut și cîte ceva din ce se petrece în jurul lui. Comandanții cruciați și luptătorii de frunte par să fi fost doborîți din prima clipă. Eskil poate doar deslușì că Walter cel Sărac cade răpus într-o vîrtelniță de spade. Străpuns din mai multe părți, își scapă arma din mînă, își ridică brațele cu un geamăt și se prăbușește pe spate.

De nicăieri nu se mai aude vreun strigăt de comandă, fiecare trebuie să se descurce după cum îl taie capul. Cruciații sînt dovediți aproape înainte de a fi purtat luptă,

doborîți sau striviți sub copite, rămîn zăcînd mormane sau se risipesc năuci încotro văd cu ochii. Eskil nu stă prea mult pe gînduri, nici nu apucă să ia vreo hotărîre, nu știe dacă el e cel care dă pinteni calului sau animalul se năpustește din proprie voință, o zbughește printre copaci, pe cînd el, Eskil, aplecat pe greabăn, lovește cu arma în stînga și în dreapta și iese din învălmășeala încăierării.

În același fel o iau la fugă și ceilalți cruciați, toți cei care au scăpat teferi, de-a valma sau răzleți, fără să le pese unul de altul, chinuiți de un singur gînd : să rămînă în viață, să iasă din măcel, călări sau pe jos, să se afunde în pădurea care mărginește drumul de amîndouă părțile, își împung caii din pinteni sau aleargă în neștire, într-o goană disperată, pentru a scăpa de urmăritori. Toți sînt mînați de un singur gînd : să izbutească, cumva, să ajungă înapoi în tabără, la Civitot.

Eskil se avîntă printre copaci, gîfîie din greu, la fel și calul, amîndoi sînt leoarcă de sudoare. Crengile bogat înfrunzite îl ating în trecere, îl mîngîie, parcă și trunchiurile se dau la o parte din fața călăreților care gonesc în neștire. Și i se pare că parcă e altul decît el însuși, într-atît se simte de gol și de rătăcit, plutind într-un soi de nefirească liniște, unde totul se petrece parcă în afara lui.

Nu se gîndește nici o clipă dacă e rănit sau nu, nu se miră nici o clipă că a scăpat întreg, că e în viață, își alungă din conștiință moartea lui Anselm, de parcă nici nu s-ar fi întîmplat, de parcă n-ar fi aievea și de neîndreptat. În urma lui se aude cum s-a pornit urmărirea, cruciații sînt hăituiți cu zăngănit de arme și vacarm, urlete triumfătoare sau îngrozite. Îi vede și pe alții fugind, pe același drum, cu aceeași țintă ca și el, ies în goana mare din pădure, pe cîmpul ce se deschide în fața cetății Civitot.

Acum sînt numai călăreți, apoi se revarsă și pîlcuri de pedestrași, abia mai trăgîndu-și sufletul, cît pe-aci să se prăbușească, mulți pe jumătate despuiați, cu armele azvîrlite.

În tabără se iscă o nemaipomenită fierbere, de parcă se stîrnise un vînt furtunos și oamenii se răsuceau în-

vîrtiți ca pleava într-o rotire năucă, căutîndu-se și strigîndu-se unii pe alții, buimaci, fără noimă, nici unul neștiind de ce să se apuce. Atît părea doar să le fie limpede tuturor : că dușmanul nu-i va slăbi pe fugari și va da năvală în tabără, care va fi cu neputință de apărat, măcelul va fi înfiorător și nu va cruța pe nimeni, blestemate fie căpeteniile neghioabe care s-au lăsat păcălite.

Nu mai era nimeni care să încerce a-i aduna pe oameni într-un suflet, fie întru apărare, fie întru retragere. Gîndul la fugă le era tuturor mai la îndemînă, habar n-aveau încotro, tot ce știau era că trebuie să scape de urmăritori. Nu se zărea nici un oștean bizantin, de parcă-i înghițise pămîntul pe toți, tocmai acum, cînd aveau nevoie de ei mai mult decît oricînd. Căci la urma urmei cruciații se aflau pe teritoriu bizantin. Nu se cuvenea să fie apărați ? Ce soi de josnică trădare mai era și asta ?

Eskil nu vedea nici el vreo cale de ieșire. Primul lucru pe care-l avea totuși de făcut era s-o caute pe Simona. Dar să nu cumva să descalece, îi trecu deodată prin minte : un cal prețuia acum cît viața. Umbla peste tot, iscodea în toate părțile, Simona nu mai era unde o lăsase, se risipiseră cu toții și nici pe vreunul pe care să-l întrebe de ea nu mai găsea, pretutindeni domnea o îmbulzeală înspăimîntată, o forfotă înnebunită.

Căută peste tot, o chemă de nu știu cîte ori, strigînd din răsputeri : Simona ! Simona !, dar glasul lui se pierdea în clocotul zarvei. Mult timp nici nu aveau la îndemînă, urmăritorii aveau să dea năvală din clipă în clipă. Și iată că o ceată de pedestrași nici nu puseseră bine piciorul în tabără că fură doborîți și depășiți de hăitași, care pătrunseră în tabără cu furie dezlănțuită, aținați de victorie.

Se încinseră încăierări, înăuntrul și în afara taberei, fără nici o rînduială, fiecare se bătea pentru el, pe cînd tot mai mulți erau cei care fugeau, valuri omenești într-un necontenit du-te-vino. Inamicii pătrunseră peste tot, îi vedeai oriunde te întorceai, galopau în ocoluri și secerau de zor, fără cruțare. Cîțiva pelerini stăteau întinși pe pămînt, cu brațele întinse în chip de cruce, în-

tr-o disperată resemnare sau cu evlavie fanatică. Dar asta nu-i ajuta la nimic, copitele îi stîlceau, tăișurile îi descăpățînau.

Tot ce putea Eskil să facă era să-i țină la distanță pe dușmani pentru scurtă vreme, după care se află și el fugar, laolaltă cu ceilalți călăreți, fără să-și dea seama prea bine ce se întîmplă. Dar chiar și în goana aceea nu contenea să strige după Simona, cu glas tot mai tocit și mai secătuit de nădejde, pînă cînd se auzi pe el însuși și tăcu, după ce, pentru o clipă, i se năzări că cel care strigă e un altul.

Ici și colo ardea, fumul îi învăluia pe fugari, se auzea tuse de oameni și fornăit de cai înecați de norul de fum. Unii se apucaseră să dea foc ierbii, era destul de uscată ca să ardă cu ușurință, vîntul mîna flăcările, astfel încît vîlvătaia se întinse în urma lor și le deveni pavăză, nimănui nu-i mai păsa de soarta celor care nu izbutiseră să scape de încercuire.

Se lăsa seara și începea să se întunece, și asta le era de asemenea spre folos. Se scurseră ca niște umbre prin întunericul sfîșiat de limbile focului, pînă ce se mistuiră în bezna nopții.

Eskil se afla într-un pîlc rar de călăreți care se străduiau să nu se răzlețească în întuneric. Era o noapte cu cer limpede, spuzit de stele, dar fără lună, abia de-l zăreai pe cel de alături. Din timp în timp se deslușeau arbori, sau mici crînguri, ca niște plăsmuiri de beznă mai deasă, dar drumul îi purta mai mult prin cîmp deschis, pe unde caii se avîntau nestingheriți. Mereu străfulgerau stele căzătoare, croiau dungi luminoase în văzduh și se stingeau ca niște torțe cufundate în apă. Eskil cugetă că nu era lucru obișnuit, și că trebuiau să fi avut vreun tîlc ascuns, dar gîndul ăsta îl părăsi iute.

Îi mai trecu prin minte că fuga asta prelungită nu avea nici o noimă, cruciada era zdrobită, fără de scăpare. Dar cu toate acestea mergea înainte, ca și ceilalți, mînat de aceeași năzuință, care n-avea nimic de-a face cu voința sau cu gîndul, care n-avea nevoie nici măcar de limanul unei speranțe. Răzbea osteneala, învingea amorțeala de după groaznicele întîmplări, care se ștergeau, rămîneau îndepărtate și ireale.

Somnul îi biruia pe călăreții vlăguiți, care rămîneau atîrnați în șa sau se rostogoleau la pămînt. Ceilalți mai că nici nu băgau de seamă, ci mînau mai departe. Eskil nu știa dacă vreunul din ei le arăta drumul, nici încotro se îndreptau, erau în mers și asta era destul. Dar în cele din urmă istoveala trebuie să-i fi dovedit pe toți. Eskil își dădu seama, ca printr-o ceață a conștiinței, că i s-a oprit calul, că el alunecă din șa și se cufundă în iarbă, pe care o simți adîncă și moale, ca un binecuvîntat culcuș de beznă.

Dogoarea orbitoare a soarelui îl trezi din nou la viață. Buimăcit, începu să se dezmeticească, să privească în jur, să-și dea seama cum stau lucrurile. Îi văzu pe ceilalți cruciați zăcînd împrăștiați, înțepeniți într-un somn adînc, vecin cu moartea. Caii umblau printre ei păscînd, se părea că nu-i amenința nici o primejdie. Mai rămase culcat o scurtă bucată de vreme așteptînd să se trezească și alții, se răsuci, vrînd parcă să se convingă că e viu și trăiește în propriul lui trup.

Nu trecu mult și mai mulți dintre adormiții din jur începură să se miște, să se ridice în capul oaselor în iarbă și să se uite în jur cu priviri tulburi. Careva plecă să caute apă, dădu peste un pîrîu în apropiere. Tot mai mulți începură să se urnească, se adunară lîngă rîu, își potoliră setea și își stropiră fețele. Nici unul nu avea de-ale gurii, dar foamea nu-i chinuia din cale afară, încă nu o simțeau, era ca o parte din golul lăuntric.

Aproape nimeni nu scotea vreo vorbă, dar se simțeau totuși aproape unii de alții. Erau în viață și acum aveau datoria să supraviețuiască mai departe împreună. După soare puteră să hotărască oarecum direcția și, tăcuți, își căutară caii, urcară în șa și porniră spre nord-est, departe de dușmani, spre țărmul mării.

Erau așadar din nou la drum, și era o nouă zi, de alt fel, dar pentru ei parcă nu pe deplin reală. Poate că Eskil nu fu singurul care băga de seamă că pe deasupra lor nu mai dădea tîrcoale nici o pasăre neagră. Se gîndi că păsările necrofage erau sătule, se ospătaseră din plin în vremea din urmă.

În schimb se iviră foarte curînd păsări albe, în zbor plutit, care veneau pesemne dinspre mare, zburătoare ce păreau să aducă cu ele, pe sub vînt, o răsfrîngere a întinderii de apă. Cîțiva le arătară cu degetul și cu toții ridicară privirile, își înălțară frunțile, ca în fața unei speranțe nehotărîte. Își mînară caii mai înspre miază-noapte îndreptîndu-se după acele păsări de apă, și nu trecu mult pînă zăriră prima fîșie de mare, întinderea liberă și scînteietoare a valurilor nesfîrșite.

Strigătul de triumf din vechime: Marea! Marea! nu izbucni din pieptul nimănui, ci doar un murmur adînc de nădejde străbătu șirul rar și alungit de călăreți. Nimănui nu părea să-i fie limpede ce avea să-i aștepte odată ajunși acolo, poate că se vor trezi pur și simplu pe un țărm pustiu, unde n-aveau de ales decît să se lase înghițiți de valuri sau căsăpiți de dușmani.

Dar, ca un făcut, ca și cum gîndul lor și-ar fi găsit o miraculoasă împlinire, zăriră deodată o cetate ridicată pe malul mării, la o bătaie de săgeată depărtare. Își înălța zidurile pe un promontoriu stîncos, și cînd se apropiară de ea nu se mistui ca o fantasmă. Asta-i voia Domnului! se auzi din nou în convoi strigătul încrezător de odinioară, înainte ca vreunul să știe ce fel de cetate era aceea. Porniră cu toții, îmbărbătați de încredere, de pe acum plini de speranță.

Nu se vedea nici țipenie, nici o suflare omenească, nu se simțea nici un semn de viață.

Era o cetate părăsită de mult, pe jumătate în ruină. Dar cruciații socotiră că, oricum, era mai bine decît nimic, li se păru un loc unde puteau găsi refugiu și apărare.

Neajunsul cel mai mare era apa, și unii pricepură asta de la început. Între zidurile fortăreței nu se găsea decît o cisternă secătuită, scobită chiar în stînca ce susținea zidurile. Din fericire, descoperiră un rîu cu apă dulce care se vărsa în mare, nu foarte departe. Pesemne că acestui izvor de apă i se datora și alegerea locului pe care fusese clădită cetatea.

Atîta timp cît nu erau asediați apa n-avea să le lipsească, dar cu greu le venea să creadă că inamicul ie-

șise din joc și nu se afla pe urmele lor. Și cu toate acestea nu se simțeau prea în stare să se apuce de aprovizionarea cu apă. Cei mai mulți se și vedeau salvați, ca printr-o minune, și se lăsau din nou mîngîiați de gîndul că Domnul e milostiv și o să-i ajute. Pe deasupra mai erau și sleiți de puteri, se trîntiseră pe jos sau ședeau rezemați de ziduri. Unde mai pui că pe nicăieri nu se găsea vreun hîrdău, sau vreun alt mijloc de cărat apă. Cuiva îi trecu prin minte că trebuie sacrificați cîțiva cai, care și așa nu mai erau buni de nimic în starea jalnică în care se aflau. Carnea le-ar fi folosit drept hrană, iar din piei se puteau înjgheba un soi de poloboace. Li se rupea inima să căsăpească credincioasele animale, dar n-aveau încotro. Prăjiră carnea la focurile deja încinse și își astîmpărară foamea. Își recăpătară puterile îndeajuns pentru a se apuca de treabă.

Cîte patru cărau o piele de cal umplută cu apă, și pe înserate cisterna era plină pînă la înălțimea genunchiului. Mai înviorați de încredere și speranță, întepeniră porțile fortăreței și așteptară sosirea dușmanilor.

Și n-aveau să aștepte prea mult — a doua zi urmăritorii erau deja acolo și încercuiseră cetatea. Prima lor încercare de a pătrunde în fortăreață fu respinsă și se părea că sînt pregătiți pentru un asediu. Își făceau socoteala, fără îndoială, că setea îi va sili pe cruciați să se predea în scurt timp. Își așezară corturile, păreau bine dispuși și siguri de victorie, împlîntară în țărînă sulițe sau pari ascuțiți în vîrful cărora se aflau înfipte capete retezate. Neîndoielnic că erau căpățîni de cruciați uciși în luptă, dar cu neputință de recunoscut de la distanța aceea, mai cu seamă că se înnegriseră, începuseră să putrezească, cu roiuri dese de muște în jur.

De pe zidurile cetățuii refugiații vedeau cum asediatorii, ca o tîrlă de vite încinse de arșiță, se dezbrăcau și intrau să se scalde în apa mării, iar săgețile cruciaților nu puteau să bată pînă acolo. Se culcau pe

malul rîului și își stingeau setea, înjungheau vitele aduse, cîinii care-i însoțeau lipăiau cu lăcomie bălțile de sînge înainte de a fi înghițite în nisip. Se vedea limpede cum înfulecau cu lăcomie din hălcile de carne pe care le vînturau batjocoritor înspre asediați. Din timp în timp puneau mîna pe arcuri și slobozeau din fugă o neașteptată ploaie de săgeți pe deasupra zidurilor.

Erau săgeți deșarte, fără rost, mai mult gesturi de amenințare. Cruciații trebuiau doar să se ferească cu grijă de săgeți, după care le puteau strînge pentru a le folosi cînd ale lor aveau să se isprăvească. Altminteri nu sufereau de nici un neajuns. Dar asta nu putea să țină prea multe zile, caii începuseră să piară de foame și de sete, apa se împuțina, oricît de chibzuit ar fi folosit-o.

Dar iată că printre ei se afla și un grec, căruia îi veni în minte un plan pe care-l împărtăși tuturor. Se gîndise să se strecoare afară din cetate sub pavăza de beznă a nopții și să o ia de-a lungul țărmului spre un sat de pescari pe care-l știa. Și acolo ar fi putut să facă rost de o luntre cu care să treacă golful, pînă într-un loc aflat sub stăpînire bizantină. Și în acest fel ar fi fost cu putință să dea de știre la Constantinopol, de unde se puteau aștepta la ajutor pe mare.

Oricît de nebunesc li s-ar fi părut acest plan, nu le rămînea decît să-l încerce, să-și agațe din nou speranța de ceva. Grecul porni în puterea nopții și se părea că izbutise să se strecoare neobservat de asediatori.

Și acum rămînea așteptarea, speranța mîntuirii. În zilele ce urmară, cruciații scrutau cu înfrigurare depărtările, cît puteau cuprinde cu privirea în largul mării, dar nu se arăta nimic în zare. Cît timp putea să mai întîrzie ajutorul, de care unii de pe acum începuseră să se îndoiască, în timp ce alții își păstrau o neclintită încredere în bunăvoința împăratului de la Bizanț? Nădejdea pălea din zi în zi, dar nimeni nu slomnea încă vreo vorbă despre predare. Asediatorii mai încercară de cîteva ori să ia cu asalt cetățuia, dar cruciații încă izbutiră să-i respingă.

Chiar din prima zi a asediului înălțaseră pe ziduri un drapel cruciat, și privirile lor se plimbau fără în-

cetare de la întinderea nesfîrșită a apei la crucea purpurie de pe pînza albă. Era semnul speranței lor și le dădea un fel de mîngîiere cînd îl vedeau fîlfîind desfășurat sub cerul de un albastru prăfos. Și dimpotrivă, cînd vîntul contenea, și drapelul cădea moale, simțeau că parcă și stindardul lor se lăsase copleșit de deznădejde, că-și retrăsese făgăduința mîntuirii, vestirea unei vele eliberatoare ivită în dunga zării.

Eskil zăbovește mai mult pe terasa bastionului și mătură cu privirea întinderea de apă, în așteptare, după care și-o apropie de mal, pentru că și acolo se poate întîmpla oricînd cîte ceva. Și tot așa stau mulți alți cruciați, cu privirile ațintite într-o încordată așteptare, dar cei mai mulți rămîn totuși jos, în vatra fortăreței, se odihnesc și își cruță puterile.

Soarele își urmează neabătut drumul pe bolta cerului, asemeni unui leu ce înghite flăcări, sau unui balaur vărsător de foc, aburcat din abisuri. În partea cealaltă, spre inima uscatului, și de-a lungul țărmului, aerul încins de dogoare tremură și totul e o unduire, de parcă pămîntul s-ar văluri și s-ar clătina. Corturile asediatorilor tresaltă, freamătă ca niște frunze în bătaia vîntului, lumea pare pe cale de a se destrăma alunecos, umbrele apar mai deslușit chiar decît corpurile. Pîrîul aruncă sclipiri de argint printre malurile nisipoase, ca un șarpe ce se tîrăște alene.

Eskil simte mereu gust de sînge în gură, dinții îi sîngerează și i se dezrădăcinează, se clatină în gingii. În ciuda foamei, abia poate mînca în silă, doar cu mare trudă mai poate mesteca și înghiți carnea de cal pe jumătate crudă. Și așa cum stă, cu ochii deschiși, i se năzăresc întruchipări ademenitoare de fructe și arbori purtători de roade, sau doar verdeață, frunziș pe care se preling picături de ploaie, iarbă ce se întinde cît cuprinzi cu ochii pe sub adierea vîntului. Se lasă pradă acestor ispititoare vedenii, pînă cînd își aduce aminte de adevărata stare a lucrurilor : duhoarea din cetate se ridică spre el ca o grețoasă suflare. Focul nu prididea să mistuie tot gunoiul, resturile de animale sacrificate și excrementele, și nimeni nu mai avea atîta vlagă cît să le care sus, pe metereze, și să le azvîrle în mare.

Mintea lui nu mai e în stare decît să repete lucruri fără noimă, sau să se lase în voia unor năluciri care nu aparțin nici memoriei, nici realității. Și ele sînt de o înșelătoare consistență : i se întîmplă să tresară deodată, i se pare că zărește o corabie cu pînzele umflate de vînt, sau trupe cruciate înaintînd sub fluturarea de stindarde. Dar de fiecare dată sînt numai vedenii mincinoase, iluzii trădătoare, care se destramă, se spulberă în tremurul fierbinte al aerului încins în văpaia soarelui.

Îi mai apar și scene îngrozitoare, trăite cîndva sau închipuite, ca niște coșmaruri asupritoare. Iată-l din nou în mijlocul măcelului și al exodului de fugari, și nu în zborul unei clipe, ci cu încăpățînată stăruință, cu amănunte pe care nu știe să le fi trăit și care-i răsar în fața ochilor cu o nemaipomenită limpezime, trupuri sfîrtecate, țeste sfărîmate sau retezate, țîșnirea sîngelului, măruntaie scurse din pîntece spintecate, chipuri schimonosite de durere și de groază, guri deschise în urlete de agonie.

Și toate astea nu se întîmplă numai o dată, ci de nenumărate ori, pînă devin de neîndurat.

Și tot așa îl vede pe Anselm căzînd, fulgerul de oțel al spadei care-i desprinde capul de trup, sîngele care izbucnește din gîtul retezat, chipul ce se întoarce spre el, spre Eskil, cu ochii larg deschiși, a mirare parcă. Și nu s-a petrecut cu iuțeala unei clipe, ca în realitate, ci cu o ciudată și chinuitoare tărăgănare, ca și cum imaginea ar fi vrut parcă să se oprească, să rămînă încremenită, imobilizînd clipa într-o pictură.

Curios lucru e că o vede și pe Simona, la fel de limpede și de stăruitor, de parcă și el ar fi fost de față la împlinirea tragică a destinului ei, numai că aici imaginea se tot preschimbă, din timp în timp. Ba o vede cu capul retezat, ca pe Anselm, și capul se rostogolește pe pămînt, se oprește la picioarele lui și își îndreaptă chipul spre el, cu o tristă privire învinuitoare, pe cînd o șuviță de sînge i se prelinge din gura întredeschisă ; ba o vede împotrivindu-se din răsputeri unui vrăjmaș care vrea s-o siluiască sau s-o răpească, pînă cînd își scoate jungherul și și-l împlîntă în piept, tot cu o privire mustrătoare ce-l pironește pe Eskil. Sau i se pare că o vede în viață, supraviețuind ca prizonieră, tîrîtă în robie, înjosită și pîngărită.

Nu știe dacă să le ia drept înfățișări aievea sau fantasme mincinoase, năluciri otrăvite. Și mai că începe să se îndoiască și de ceea ce gîndește că a văzut și a trăit cu adevărat. Uneori parcă nici nu-i vine să creadă că Anselm e mort, își zice că poate-i vorba doar de o închipuire de-a lui. Și ce s-a întîmplat cu Simona nu știe chiar deloc, poate că ea a reușit să scape cu viață, cine știe în ce chip, poate că o va reîntîlni undeva, uneori e convins că așa va fi. Și atunci își spune că o va revedea chiar împreună cu Anselm.

Oricum ar fi, morți sau vii, el nu reușește să se desprindă de ei, îi are mereu în fața ochilor, dispar doar pentru a reveni în preajma lui, fie că e treaz, fie că doarme. De parcă ar vrea ceva de la el, parcă ar fi parte din ființa lui printr-o legătură pe care nici moartea n-o poate rupe. I-a nedreptățit oare, sau i-a trădat, fără să știe cum? Sau e vinovat față de ei doar prin aceea că a supraviețuit, și va purta vina asta atîta timp cît mai rămîne în viață? Nu știe, nu știe, și nu e în stare să pătrundă aceste taine.

În cele din urmă sosesc și izbăvitorii, dar parcă nici nu-i adevărat, totul se petrece pe un liman dintre vis și realitate. Parcă nimeni n-a zărit pînzele în zare, deodată corabia e acolo, la doi pași, legănîndu-se lîngă țărm. Soldații coboară pe uscat, întîmpinați cu o firavă împotrivire, asediatorii se trag îndărăt, se retrag cu mare zarvă. Cruciații se tîrăsc afară din cetate, sleiți de puteri, unii n-ajung la bărci decît cărați pe brațe, la bărcile ce-i duc spre bordul navei. Sînt căsăpiți ultimii cai ce trag să moară, dar drapelul cruciat e lăsat să fluture pe zidurile fortăreței, lăsată acum din nou în părăsire.

Și corabia se îndepărtează de țărm, Eskil zace pe punte, printre alți cruciați, claie peste grămadă. Încetase să mai creadă că va simți vreodată o astfel de ușurare părăsind uscatul și ieșind în largul mării. Pînă și jocul valurilor i se pare binefăcător, corabia i se pare un leagăn uriaș, mîngîietor și duios ca o mamă bună, care curînd îl va cufunda în somn.

Ultimele rămășițe ale primei cruciade, din toate cîte au fost, se află acum în drum spre Constantinopol.

Era toamnă cînd Eskil s-a văzut din nou la Constantinopol, împreună cu resturile nefericitei cruciade. Revenise în locul ăsta mult mai repede și în cu totul alt fel decît și-ar fi putut închipui. Nu știa ce avea să urmeze, dacă cruciada va să pornească iarăși, sau dacă el urma să mai ia parte încă o dată. Dar pricepu că avea să dureze multă vreme, mult mai mult decît socotise el, și că greutățile vor fi mult mai mari. Și cu toate astea, nu-l bătea gîndul să se lase păgubaș, nu simțea nici o dorință să se întoarcă acasă după această înfrîngere.

Era singur acum și Anselm îi lipsea chiar mai mult decît voia el să recunoască în sinea lui, firește, după cum și Simona lăsase în urma ei un gol dureros. Nici măcar calul nu-i mai rămăsese, animalul credincios, care-l slujise tot drumul și care fusese căsăpit laolaltă cu ceilalți spre a potoli foamea cruciaților asediați. Pînă una alta i se luaseră și armele — nu numai lui, ci tuturor cruciaților întorși, înainte de a li se îngădui să-și așeze tabără sub zidurile orașului. Acum erau disprețuiți, priviți strîmb și cu neîncredere, încetaseră de a mai fi eroi ai sfintei cruci, aducători de speranță.

Multora dintre ei li se făcuse lehamite, și nu mai așteptau decît clipa prielnică pentru a porni îndărăt spre casă, se simțeau învinși pentru totdeauna, zdrobiți, neputincioși ca războinici întru numele lui Hristos. Dar cu toate astea se mai găseau unii hotărîți să stăruie, să rămînă pe loc și să se alăture noilor trupe cruciate care, după cum se zvonea, erau pe drum.

Eskil nu putea să privească dezastrul oștii lui Petru Eremitul decît ca o binemeritată pedeapsă pentru toate

silniciile mîrșave de care se făcuse vinovată. Ba îi dădea chiar de-a dreptul un simțămînt de împăcare, se simțea mulțumit că Atotfăcătorul nu se lăsase batjocorit și nelegiuirile săvîrșite în numele lui nu rămăseseră nepedepsite. Învățase să se aștepte la multe, dar nu se putea împăca totuși cu gîndul că cruciada, dacă avea să fie dusă mai departe, va fi la fel de scîrnavă și de jalnică.

Petru Eremitul se arătă din nou printre cruciați, nu se dăduse bătut, în ciuda tuturor celor întîmplate. Nu fusese părtaș la ultima catastrofă și acum părea să fie un om mai purificat și mai îmblînzit decît cel de odinioară. Renunțase la orice rol de conducător, stătea tăcut și mohorît, împreună cu mult îndrăgitul asin, și părea să n-aibă nimic de a face cu nemulțumirile și văicărerile ce începuseră să se răspîndească printre oamenii pe care-i cărase după el din țări depărtate.

Se auzeau din ce în ce mai răspicate și zgomotoase, plîngeri cum că înfrîngerea expediției cruciate se datora înșelăciunii bizantine, oamenii împăratului vor fi fost pesemne într-o tainică înțelegere cu dușmanul și împinseseră în prăpastie cruciada. Aceste cîrteli pătimașe n-aveau să aducă nimic bun, și sporeau starea de nesiguranță a cruciaților.

Nimeni nu știa ce avea să se întîmple de la o zi la alta. Stăteau în așteptare, și-și omorau vremea cum se pricepeau mai bine. Supravegherea era strașnică și le tăia orice cale spre jaf și samavolnicie. Dar de petreceri nu duceau lipsă. Aveau de toate, aprovizionarea sosea fără greș.

Iarna li se părea blîndă la Constantinopol, chiar dacă mușcătura vîntului putea fi geroasă și biciul ploii cicălitor. Dar nici urmă de zăpadă, niciodată gheață pe fața apei, ba mai erau chiar și arbori care nu-și scuturaseră frunza.

Cruciaților nu li se îngăduia să pătrundă în oraș și Eskil n-ar fi avut parte să vadă nimic dacă nu se întîmpla să lege prietășug cu varangul Oddar — un adevărat noroc. Datorită acestuia luă cunoștință de multe și înțelese o sumedenie de lucruri care altminteri i-ar

fi rămas nedezvăluite. Bizanțul era o urzeală încîlcită de puneri la cale, în care se înfruntau nenumărate forțe și interese, nici nu și-ar fi putut închipui ce viespar de intrigi sălășluia acolo, intrigi care se țeseau și în jurul cruciadei.

Eskil bagă de seamă că unele dintre străji se deosebesc tare de restul. Sînt oameni mari la trup și cu păr bălai, arată leit a oameni de la miazănoapte, umblă călări și poartă securi cu coadă lungă, bașca lăncile agățate zdravăn de oblînc. Mai mare dragul să-i privești : sînt înveșmîntați în mantale roșii, tivite cu auriu, încălțați cu cizme scurte, tot roșii, și pe cap poartă coifuri lucitoare de bronz, împodobite cu pene stacojii. Spre surprinderea lui Eskil, deși nu cu totul de neașteptat, într-o bună zi îi aude pe doi dintre ei vorbindu-și chiar în graiul lui de acasă. Se apropie de ei, nu fără șovăială, și intră în vorbă, își spune numele și mai pomenește că e cruciat. Oamenii se uită la el cercetător, îl măsoară cu luare-aminte, ochii lor sînt de un albastru binecunoscut, privirea le e sfredelitoare și pînditoare, dar fără răceală. Unul dintre ei, ăl mai voinic, îi răspunde cu stăpînire în glas și fără a da vreun semn de uimire, de parcă asemenea întîlniri ar fi zilnic la tot pasul : Bună ziua — din nou pe limba noastră ! Deci, așa, s-au pripășit pe aici și oameni de prin părțile noastre. N-am știut asta pînă acum ! Cum se face că ai nimerit la bîlciul ăsta ?

Așa începe, și ăsta e omul, Oddar, pe care Eskil urmează să-l cunoască mai îndeaproape. Slujește în mult vestita gardă de varangi, pe care împăratul se bizuie nespus. Graiul pe care-l vorbește este întocmai cel al lui Eskil, și se dovedește că ei sînt de baștină din același ținut. Acest sentiment al obîrșiei comune îi apropie cel mai tare la început. Eskil începe să-i povestească din peripețiile lui, și nu-și ascunde dezamăgirea ce i-a pricinuit-o cruciada. Oddar clatină din cap cu înțelegere și îi face cunoscut că cruciații nu se bucură de cine știe ce prețuire printre varangi, și dacă rămîn mai departe același soi de oameni, atunci chiar ei, varangii, vor trebui să pună mîna pe arme și să-i izgonească.

De ce nu te statornicești aici, ca să devii varang? întreabă el cu oarecare mirare, și Eskil trebuie să privească întrebarea asta ca o propunere măgulitoare. Dar îi răspunde că nu poate, în virtutea jurămîntului — și pe deasupra el nici nu-i o fire din cale afară de războinică. — Mda, deci așa stau lucrurile, zice Oddar. Deși ai putea să te descotorosești la iuțeală de legămînt! Aici, în orașul ăsta, nimic nu-i cu neputință, o să vezi!

Și-au luat obiceiul să se vadă în fiecare zi în care Oddar face de gardă în afara zidurilor. Acesta e plecat de acasă de amar de vreme, și are multe de povestit. Aproape de la început se înfiripă între ei o neașteptată prietenie, au nevoie unul de celălalt, fiecare în felul lui. Eskil bagă de seamă că Oddar e mîndru de a fi devenit cetățean al marii cetăți Constantinopol, și că poate să-i arate tot ce se află și ce mișcă acolo.

Nu trece bine o săptămînă și Oddar îi face rost lui Eskil de un cal, în locul celui pe care l-a pierdut. E o nimica toată pentru el, de bună seamă, și acum pot să colinde împreună în tot locul. Oddar începe prin a-i arăta lui Eskil împrejurimile, cutreieră de-a lungul zidurilor de la un mal la celălalt. E un zid zdravăn, dublu pe toată lungimea, cu nu mai puțin de o sută de bastioane de luptă, nimeni n-a putut să-l biruiască timp de șapte sute de ani, de cînd a fost durat. Pînă și vikingii de la miazănoapte au trebuit să se lase păgubași în fața lui, și în schimb s-au făcut varangi! spune Oddar făcînd haz.

De pe malul strîmtorii, care mai încolo se lărgește într-o mare, se zăresc porturile și piețele de pe țărmul celălalt, deslușindu-se cu albeață de cochilie pe verdele întunecat, aproape negru, al pădurii de chiparoși dindărăt. La capătul de apus al zidului pătrunde un braț de apă mai mic, căruia i se spune Cornul de Aur, și acolo se află portul apărat, care poate fi închis cu uriașe lanțuri de oțel ancorate de un turn fortificat. Turnul se înalță din apă atît de rotund și de masiv, încît seamănă cu trunchiul retezat al unui arbore gigantic.

Se îndrumă apoi spre colinele din afara cetății, unde pîraie limpezi își rostogolesc prin iarbă sclipirea și, de-

odată, priveliștea se deschide în vaste adîncimi : ogoare mănoase și păduri, pînă hăt departe, spre poalele lanțurilor de munți ce albăstresc în zare.

Flotele de pescuit pornesc în larg mînate de pînze roșiatice, și ai zice că sînt frunze ruginii de toamnă, strîns presărate pe albastrul întunecat al apei. Buchete de porumbei albi se înalță deasupra orașului, se răsfiră și apoi se strîng din nou. Și departe, în geana zării, Eskil vede o lumină tremurîndă ca o clipire de ochi, o scînteiere orbitoare ca o rază de soare strecurată printr-o gaură de cheie — și Oddar îl lămurește : e ochiul care veghează depărtările, clipirile lui au un tîlc ce poate fi tălmăcit și în felul ăsta înștiințări de mare însemnătate ajung în cetate.

Multe are de văzut Eskil, și multe are de învățat despre Constantinopol, chiar înainte de a fi ajuns să pună piciorul înăuntru, dincolo de ziduri. Dar Oddar nu se mulțumește cu atît, nu se lasă pînă nu-l ia cu el în cetate, nu va întîmpina nici o opreliște în tovărășia lui. Și aici minunățiile sînt fără de număr, impresiile și întîmplările se adună copleșitor. De la bun început, pe Eskil îl izbește puzderia de biserici, atît de multe că nici nu le poți ține socoteala nicicum să le mai și deosebești una de alta, afară poate de vreo cîteva dintre cele mai mari.

Hagia Sofia, care înseamnă Biserica Sfintei Înțelepciuni, se înalță ca un miracol, un vis ceresc întruchipat în piatră albă, un gigant ce pare deopotrivă ușor și greu, ca un talaz semeț, cu creștet de spumă. Și cînd pășești înăuntru imensitatea spațiului e de ajuns să-ți taie răsuflarea, e de necrezut că te afli totuși înconjurat de ziduri de piatră și deasupra ta se boltesc arcadele, la o înălțime ametitoare, aproape ca o altă boltă cerească.

Cel mai înalt copac din lume, de s-ar fi aflat acolo, în biserică, ar fi părut atît de pipernicit și de chircit că nici nu l-ai fi băgat în seamă, iar păsările ar fi zburătăcit în voie în jurul lui. Cînd Eskil își dă capul pe spate și privește spre înălțimile boltei, cu greu îi vine să creadă că ceea ce vede nu e chiar cerul, iar chipul ce i se arată nu-i chiar însuși Atotputernicul aievea, ci doar o plăsmuire zugrăvită.

Prima oară rămîne încremenit, parcă pironit în pardosea, cu genunchii tremurînd. Stă țintuit, neajutorat și descoperit în fața chipului dumnezeirii, care-și coboară privirea și și-o ațintește într-a lui. Chipul Domnului e mare, așa îl vede Eskil, la o asemenea înălțime, pe cupolă — în realitate trebuie să fie uriaș. Strălucește orbitor, ca un soare înconjurat de un nimb de raze. E aspru, dar și blînd totodată, revărsînd deopotrivă mînie osînditoare și compătimire milostivă. Niciodată pînă atunci n-ar fi fost Eskil în stare să creadă că o zugrăveală ar putea avea o asemenea putere.

Și regăsește același chip al Atotfăcătorului și în alte biserici, și mereu i se năzare că bolta cupolei se termină parcă în cerul liber, de unde dumnezeirea privește spre oameni. Dar aceeași minune ca în Hagia Sofia nu-i mai e dat totuși să întîlnească nicăieri. A prins parcă obiceiul să privească în sus, în ochii Domnului, începe să asemuiască și să deosebească zugrăvelile.

Ia aminte și la vitraliile pictate, care frîng razele de lumină în toate culorile curcubeului, la prelungile făpturi omenești alcătuite în mozaic, figuri cu trupuri alungite ca niște trunchi de arbori, cu capete mici și rotunde, încercuite de nimburi luminoase. Își plimbă privirea pe zugrăvelile de pe ziduri, care adesea acoperă toată întinderea lor, din pardosea pînă la chipul dumnezeiesc din ceruri, și deslușește acolo întreaga istorie a neamului omenesc, înfățișată dintr-o dată parcă, de la primele începuturi ale Facerii și căderii în păcat pînă la Judecata de Apoi și veșnica orînduire în paradis sau în iad.

Ai zice că meșterii zugravi au dat chip unor lucruri și fapte pe care le-au avut aievea în fața ochilor, atît de vii par păcătoșii și preacuvioșii, sfinții și îngerii. Diavolul însuși, și toate celelalte fapturi drăcești, ba pînă și fiarele, care uneori nu seamănă cu nici una văzută vreodată de Eskil, dar care trebuie că ființează undeva pe fața pămîntului. Și trîmbițele Judecății celei mari de pe urmă nu cheamă numai toți oamenii care au viețuit vreodată, din toate vremurile, dar chiar și fiarele se reîntrupează pentru a vărsa din pîntece trupurile de ființe omenești cîndva înghițite. Lei și cro-

codili, urși și feline, dihănii monstruoase din adîncurile mărilor și balauri din vremuri străvechi, de la începutul timpurilor, toate se înfățișează cu boturile larg căscate pentru a-și slobozi victimele, astfel încît acestea să-și primească judecata pentru faptele săvîrșite în viață.

O scară se ridică din iad spre ceruri, cuprinsă de flăcări și cufundată într-o apă care și ea, împotriva firii, e încinsă de vîlvătăi, veșnic-arzînda mare în care chiar Diavolul însuși se bălăcește cu scîrnavă voluptate, ca într-o scăldătoare, osînzos și pocit la trup, stacojiu ca fierul înroșit în foc. De jur împrejurul lui plouă cu trupuri de păcătoși — și iată, unele au și început să se zvîrcolească sub mușcătura văpăilor.

Pe treptele scării se dă lupta între îngeri și draci, și prețul războirii lor sînt oamenii, pe care-i trag și-i smucesc, fiecare înspre partea lor, îngerii cu aripi ca de paseri, desfăcute, diavolii cu aripi de liliac cu gheare-n vîrf, negre ca funinginea sau purpurii ca sîngele.

Chiar regii și reginele, și domnii mari, și înalte fețe bisericești, care au ajuns sus de tot pe scară și par a nu se îndoi că vor păși în rai, și pe aceștia îi poți vedea cum se clatină, se descumpănesc, sînt înșfăcați și trîntiți de demoni în străfundurile infernale. Ba pînă și sfinții mincinoși se prăvălesc, cu nimburile alunecate cîș pe creștet, sau desprinse de tot, căzînd și ele ca niște inele de jar. Deasupra stau preafericiții, mîntuiții din rai, pe jilțuri de nori albi sau aurii, cu uriașe lujere de crini în mînă, în chip de toiege, au privirile ațintite drept în față, izbăviți de spaime și îndoieli.

Palatul imperial, căruia i se spune Sfîntul Palat, nu e la fel de avîntat spre ceruri ca bisericile, ci mai aproape de pămînt, dar se înalță peste cele lumești cu o splendoare la fel de suverană. Eskil n-avu parte niciodată să-l vadă decît pe dinafară, cu treptele și sculpturile-i albe, din marmoră, de o suprafirească mărime, cu porticurile boltite și nesfîrșitele șiruri de ferestre de aceeași formă.

Dar pe împărat a avut prilejul să-l zărească. Se arătase norodului pe cînd cobora un rînd de trepte, pentru a se urca într-un docar tras de trei perechi de cai albi.

Era mărunțel la făptură, mai mărunt decît și-l închipuise, cu trăsături subțiri, aproape ca un băiețandru la înfățișare, deși ca vîrstă trebuia să fi avut între patruzeci și cincizeci de ani. Chipul îi părea palid, deasupra bărbii negre, tunse scurt, ochii îi erau mari și puțin bulbucați. Se mișca cu pas ușor și mlădios, saluta mulțimile cu mîna, cu o mișcare darnică, de parcă le-ar fi împărțit nevăzute daruri, în timp ce ținuta trupului rămînea demnă și gravă, capul dat ușor pe spate, cu o expresie mîndră. Numele lui era Alexius.

Oddar îi spuse în taină lui Eskil cum că împăratului i se dusese vestea ca om viclean. Unii îl socoteau chiar prefăcut și nevrednic de încredere. Lucru sigur este că el însuși nu se încredea în nimeni, era tainic, închis în sine și prevăzător, dar clocea planuri ce băteau departe. Era deosebit de stăpînit, nu-și dădea pe față simțămintele și gîndurile, deși se purta întotdeauna binevoitor și prevenitor, chiar față de dușmani. Folosea gîlcevile dintre diferitele clici spre cîștigul lui, păstra cumpăna între interesele ce se ciocneau, servindu-și astfel propriile scopuri. Nu șovăia nici să lovească, atunci cînd găsea că e nevoie, pedepsea cu scoaterea ochilor sau cu moartea, sau avea grijă ca cei stînjenitori să dispară în temnițe. Avea un braț de fier înmănușat în mătase. Și mai trecea și drept un iscusit jucător de șah.

Oddar se dovedi bine inițiat în păienjenișul de intrigi al orașului. După socoteala lui împăratul nu se prea sinchisea de cruciadă. El ațîțase ideea, și o sprijinise într-o anumită măsură, doar într-atît cît se potrivea cu grijile pentru propriul imperiu. Nu urmărea să recucerească Țara Sfîntă și să dezrobească Ierusalimul, care cîndva fuseseră în stăpînirea bizantină, ci doar să-i îndepărteze de la hotare pe dușmanii care-l amenințau mult mai îndeaproape.

Semințiile războinice pătrunseseră dinspre răsărit. Li se spuneau selgiucizi, sau turci, sau turcomani — aceștia erau primejdia imediată pentru imperiu. Apucaseră să se înstăpînească peste cea mai mare parte din Anatolia și amenințau acum Constantinopolul, iar împăratul gîndea că îi va zdrobi și îi va alunga folosindu-se de cruciați.

Sarazini li se spunea la toți musulmanii, deși era o denumire înșelătoare, și apoi aceștia nici nu reprezentau un inamic unic și indivizibil al creștinătății. Fiindcă neamurile astea erau dezbinate între ele, învrăjbite, mai cu seamă pentru putere, se adunau în jurul mai multor califi și sultani care se războiau între ei. Împăratul avea tot interesul să hrănească această dezbinare și să tragă foloase de pe urma ei, iar ultimul lucru pe care și l-ar fi dorit era un război sfînt care să-i unească pe musulmani împotriva lumii creștine. Și de aceea făcea un joc încîlcit de uneltiri și înțelegeri tainice. El tocmea în slujba lui chiar și musulmani, precum și barbari, îi învrăjbea pe păgîni cu creștinii pentru a-i putea ține în șah.

Creștinătatea însăși nu era nici ea unită și neîmpărțită, îi atrăgea Oddar atenția lui Eskil. Exista ruptura dintre Roma și Constantinopol, Apusul și Răsăritul, care se opuneau în multe privințe. Iar cruciada asta încerca să făurească unirea într-o luptă cu țel comun, împotriva necredincioșilor, dar cu greu se putea face nevăzută încordarea mocnită dintre biserici și dogme.

Cruciada nu începuse cu adevărat. Mari armate se aflau pe drum, conduse de mai multe căpetenii și era greu de crezut că aceștia vor ajunge la o înțelegere, atît între ei, cît și cu Bizanțul. Erau la mijloc mult prea multe interese și scopuri care se ciocneau. Pînă și limbile, latina și greaca, se luptau între ele pentru supremație. Iar rivalitatea dintre flotele de negoț era în toi, o aprigă întrecere între corăbiile venețiene, genoveze și pisane, care se vîrau peste tot în răsăritul Mediteranei.

Despre asemenea lucruri îi vorbea Oddar adesea, și Eskil nu putea decît să asculte cu luare-aminte, să bage la cap și să tragă învățăminte.

Oddar nu-l lua niciodată cu el la cazarma varangilor, Eskil nici nu prea era lămurit în ce loc se găsea. Trebuiau totuși să se fi aflat mulți din părțile lui de baștină printre varangi. Dar Oddar nu-i vorbea despre ei, îi dăduse doar să înțeleagă că mare parte dintre ei erau niște mocofani zurbagii.

Faima varangilor îi ajunsese la urechi lui Eskil încă mai de mult. Auzise o mulțime despre oamenii ăștia bătăioși, care luau drumul răsăritului ca vikingi, coborau pe apele fluviilor și prădau tot ce le ieșea în cale. Mulți dintre ei ajunseseră chiar pînă la Constantinopol — Miklagård, cum îi spuneau ei — și după ce văzuseră că nu-i chip să pună mîna pe oraș, intraseră în slujba împăratului. Își păstraseră vechea lor poftă de harță, temuta isterie războinică, și treceau drept invincibili.

De altfel Oddar mărturisea că e mulțumit cu serviciul lui de varang. Îl purtase prin lumea largă, văzuse și trecuse prin mult mai multe decît mare parte a oamenilor, solda era bună și i se plătea în monedă de aur, care se bucura de mare prețuire pretutindeni. Mai avea vreo doi, trei ani pînă să se elibereze din serviciu, și încă nu se hotărîse dacă avea să-și reînnoiască recrutarea. Încă de pe acum avea pus deoparte un cîștig îndestulător pentru a se înapoia acasă lipsit de griji, ba chiar înstărit.

Și Oddar îi mai pomenea că nu era deloc neobișnuit ca varangii, după isprăvirea anilor de slujbă, să drumețească în pelerinaj la Ierusalim și să se scalde în apa sfîntă a Iordanului. Astfel, socoteau ei, își vor fi rînduit viața și întru cele veșnice, după care puteau porni spre casă cu cugetul pe deplin împăcat. Mulți soseau aici, la Miklagård, încă șovăielnici în nou-dobîndita lor credință creștină, sau uneori chiar păgîni sadea, dar acolo se schimbau, ajungeau să înțeleagă că Hristos era cel mai măreț dintre zei, și nimic nu era mai presus decît a i se închina.

Oddar mărturisea că nici lui nu-i era străin gîndul de a lua drumul pînă la Ierusalim, înainte de a porni îndărăt spre casă.

Și cruciada ? se întrebă Eskil cu glas tare. Da, cruciada, după socoteala lui Oddar de cruciada asta n-avea să se aleagă nimic, firește, cruciații nu-și dădeau seama ce inamic afurisit au de înfruntat. Cît despre sprijinul împărăției — să nu se aștepte la prea mult. Dar cu toate astea, dacă le-ar fi fost dat să învingă, atunci într-adevăr drumul spre Ierusalim le era deschis. Și chiar fără această izbîndă, calea pelerinilor n-ar fi fost cu nimic

mai grea sau mai ușoară decît înainte. Pentru că, uiteașa, musulmanii nu se socoteau dușmani ai creștinilor din pricini religioase, ci era vorba în primul rînd de o luptă pentru puterea lumească, setea de cucerire și de stăpînire.

Oddar îl întrebă pe Eskil dacă ținea morțiș să-și îndeplinească mai departe datoria de ostaș al crucii. Eskil nu voia în ruptul capului să-și mărturisească față de varang îndoielile și șovăielile lăuntrice, într-atît era de mîndru și încăpățînat. Îi răspunse răspicat că avea de gînd să urmeze cruciada pînă la capăt, pînă cînd cetatea sfîntă a Ierusalimului va fi fost eliberată.

Oddar îl privi iscoditor, cu ochii lui albaștri, scormonitori. Eskil îi îndură căutătura și spuse : Om mai vedea noi ce-o să fie ! Mari oști de cavaleri și războinici de toate soiurile zice-se că s-ar îndrepta încoace.

Și chiar așa era : cam pe la Anul Nou se ivi primul contingent cruciat al cavalerilor franconi, sub comenduirea unui duce, Gottfrid de Lotharingia pe nume, împreună cu fratele lui mai tînăr, Baldwin. Sosirea lor fu un spectacol măreț : șiruri lungi de călăreți, în armuri lucitoare de oțel, cu lăncile ridicate, drapele și stindarde brodate cu fir de aur. Pînă și caii erau fastuoși, înalți și vînjoși, păreau fuduli pe cînd pășeau îmbrobodiți în cioltare înzăuate care atîrnau pînă la pămînt. În frunte se afla Gottfrid, înalt și semeț, înconjurat de alți nobili cu înfățișare făloasă, chiar și de curtezane, doamne așezate de-a curmezișul șeilor, cu fețele acoperite-n văluri și cu pieptănăturile înalte, meșteșugit lucrate. Imediat în urma lor veneau docare aurite, cu prelați învești mîntați în roșu și curtezane încă mai dichisite. Salvele de trîmbiță nu conteneau, tobele răpăiau, era un adevărat marș triumfal spre Poarta de Aur.

Gottfrid fu primit de împărat cu onorurile cuvenite unuia de același rang, și i se dădu găzduire în Sfîntul Palat. Dar oastea trebui să rămînă în afara zidurilor, fu îndrumată să-și așeze tabăra pe țărmul Cornului de Aur. Și pare-se că frecușurile se iscară foarte curînd. Era vădit că împăratul și Gottfrid nu împărtășeau aceleași păreri despre felul în care trebuia purtată cruciada. Ale-

xius îi pretindea un jurămînt, trufașul francon refuza să-l depună. Prețul pe care Bizanțul îl cerea cruciadei era asigurarea că teritoriile pierdute ale imperiului, odată cucerite, vor fi recedate împăratului. Dar Gottfrid nu era cîtuși de puțin dispus să se supună unor asemenea condiții.

Și așa trecea vremea, fără să se fi ajuns la o înțelegere. Și pe durata acestei așteptări, trupele francone deveneau din ce în ce mai nerăbdătoare. Și cînd împăratul, în semn de avertisment, le suprimă aprovizionarea cu cele trebuincioase, se răzvrătiră și se puseră pe jaf. Trupele bizantine intervenire și restabiliră ordinea, iar franconii fură siliți să-și mute tabăra mai departe, de cealaltă parte a Cornului de Aur, unde erau mai lesne supravegheați și mai ușor de ținut în izolare. Aprovizionarea fu reluată, dar de data asta pe bani. Măsura aceasta se făcu greu simțită în visteria cavalerilor cruciați și urmărea să-l silească pe Gottfrid să depună jurămîntul, pe de o parte, și totodată să zorească plecarea armatei de sub zidurile Constantinopolului.

S-au scurs cîteva luni bune de așteptare și tot nu s-a luat vreo hotărîre. Iarna e pe sfîrșite, razele soarelui se mai războiesc cu vînturile încă reci. Cît despre Eskil, el folosește răstimpul ăsta preumblîndu-se prin Constantinopol, în tovărășia lui Oddar sau de capul lui. Și i se pare că din ce vede și descoperă mai multe, din aia rămîn mai multe de văzut.

Prilejuri de uimire se ivesc la tot pasul, pînă cînd începe să se aștepte la orice, ca să nu mai rămînă tot timpul cu gura căscată. Nu-i un oraș ca altele, sau mai bine zis : este, dar în același timp îndeajuns de întins ca să cuprindă tîrguri largi și piețe deschise, cu arbori iscusit plantați și monumente uriașe, cu havuzuri din care apa țîșnește în bolți înalte, pentru a recădea pleoscăind pe lespezi ca un necurmat torent de ploaie.

Peste ziduri, în inima orașului, trece un fel de podeț îngust, sau cel puțin așa arată, susținut de stîlpi înalți, e o conductă cu jgheab, prin care curge apa proaspătă, venită tocmai din munte, și umple nu numai puzderia de fîntîni și cisterne, ci ajunge chiar și în case. Există

cisterne de apă atît de uriașe, încît cei doi hoinari se fac nevăzuți într-un desiș de stîlpi care se înalță ca niște arbori de marmoră. Și acolo, înăuntru, mișună de bărci ticsite cu oameni, care zăbovesc atît de mult pe apă, departe, încît ai zice că nu se mai întorc niciodată.

Oddar îi arătă lui Eskil un grup de figuri de bronz, înălțate pe un pilastru în patru muchii. Cînd le privește mai îndeaproape și mai cu luare-aminte, vede că statuile se mișcă, de parcă ar fi însuflețite. Oddar îl lămurește: vîntul le face să se miște, și sînt atît de iscusit construite, încît prin poziția lor arată atît direcția, cît și tăria vîntului.

O măreață statuie, care privește spre răsărit, nu se mișcă, dar chipul ei e primul pe care soarele îl luminează dimineața în oraș. Monumentul îl înfățișează pe marele împărat Constantin, de la care se trage și numele orașului.

Arenele care găzduiesc cursele de cvadrige sînt uriașe, cu pietriș alb și roșu care formează un desen anume, șiruri de bănci pentru privitori se ridică în scară, pînă cînd, în vîrf, te ia cu amețeală dacă privești în jos. Cursele păstrează încă vechiul tipic grecesc, cu o pereche de cai mărunți și iuți, înhămați la un car scund, de fier, pe două roți, în care cei ce se întrec stau în picioare mînuind hățurile și biciul. Distanța e atît de mare încît văzute de acolo, departe, carele astea arată de o șchioapă, și par a se mișca din cale afară de încet. Dar pe măsură ce se apropie, devin tot mai mari și iuțeala lor crește, pînă cînd îți trec prin fața ochilor ca o vijelie, scrîșnind într-o împroșcare de pietriș răscolit de copite și de roți.

Au loc și turniruri între cavaleri, după mai noua modă apuseană, călăreți împlătoșați și înarmați pînă-n dinți, care se năpustesc unul asupra celuilalt cu lăncile ațintite înainte, se doboară din șa și cad la pămînt cu izbituri cumplite. Turnirul e socotit un spectacol mult mai rafinat decît popularele curse de care.

În ciuda întinderii, portul e unul dintre cele mai strîmtorate locuri. Eskil, de capul lui sau însoțit de Oddar, trebuie să-și croiască cu greu drum printre de-

pozite și magazii, care cu poveri și furnicar de hamali. De-a lungul Cornului de Aur cheiul e atît de ticsit încît de-aiba poți să-ți faci loc pînă la corăbiile ce stau ancorate și își descarcă marfa, sau pur și simplu așteaptă, copastie lîngă copastie, atît de înghesuite încît trebuie să amareze unul în spatele celuilalt, pe două sau pe trei rînduri.

Zarva și strigătele te asurzesc, aerul e încărcat de mirosuri ce se întrec între ele, mirodenii și esențe rare de lemn, poșircă și fructe putrezinde, urină și balegă de cal. Robi desculți și goi pînă la brîu duc poveri în cîrcă, asudă din belșug și sudoarea se preliuge croind dîre prin praful ce li s-a lipit de trup, scoțînd la iveală pielea de dedesubt, mai deschisă sau mai întunecată la culoare, uneori neagră ca tăciunele.

Înghesuite sînt și ulițele cu ateliere și dughene. Se scurg necontenit mulțimi de oameni, se perindă în sus și în jos, se opresc să se uite la cîte ceva, sau se tocmesc aprig, de parcă s-ar fi luat la harță, o delectare mult gustată, atît de cei care iau parte la tîrguială cît și de cei care ascultă. Se întretaie și se amestecă graiuri de tot soiul, glasuri pițigăiate și guturale. Pe chipuri tuciurii, zbîrcite, cu nasuri coroiate, privirile sînt iuți ca fulgerele, în timp ce fețe palide și smeade, parcă fin sculptate în lemn alb, adăpostesc ochi cu căutătură neclintită, nepăsătoare.

Prăvăliile se deschid spre stradă, care adesea e acoperită cu un umbrar, chiar dacă e vorba numai de o împletitură rară, din crengi, care-și aruncă desenul umbrei ca o țesătură pe caldarîm și pe trecătorii de dedesubt.

Tot soiul de mărfuri se îngrămădesc cu prisosință, se revarsă pe drum, de parcă n-ar mai fi loc pentru toate între pereții dughenelor, în timp ce meșteșugarii trebăluiesc cu rîvnă la încă alte lucrături. Ciocănesc metale, încrustează în aur și argint, croiesc piei, cos veșminte, brodează și împodobesc. Gătesc mîncăruri, coc pîine, fierb orez, perpelesc carnea în proțapuri, veghează asupra ceaunelor, mai aromesc fierturile din oale cu mirodenii ce lasă o culoare purpurie sau galbenă.

Eskil aproape că nu se mai satură să colinde prin tot locul, să se uite la tot ce-i de vînzare. Dar, după soco-

teala lui, își zice că se găsește prea mult din toate, încît privirile și simțurile fug neîncetat de la una la alta, niciodată nu se pot opri cum trebuie la ceva anume.

Cu ajutorul lui Oddar, și la sfatul acestuia, Eskil își schimbă banii de argint rămași în monedă bizantină de aur. Are trecere și căutare pretutindeni, iar în unele locuri e prețuită chiar peste valoarea ei adevărată. Nu ocupă prea mult loc, poți lesne să porți la tine o sumă frumușică de bani, cusuți în straie sau vîrîți într-un șerpar.

Constantinopolul e singurul loc, în afara Orientului, unde se bate monedă de aur, întreaga Europă a rămas încă la argint și aramă. Banii de aur sînt atît de moi, încît poți lăsa urme de dinți în ei dacă-i muști, iar dacă-i freci capătă un luciu frumos, ca lumina soarelui. Pe una din fețe poartă chipul împăratului Alexius, pe cealaltă o inscripție în grecește, al cărei înțeles Eskil nu-l poate încă desluși.

Oddar îl mai inițiază și în jocul de cărți, tot de obîrșie răsăriteană, și ceva cu totul nou pentru cruciați. Se poate juca în multe feluri, pesemne că nimeni nu le cunoaște pe toate, dar nu-ți cere atîta bătaie de cap ca șahul și e mult mai interesant ca țintarul. Poți să joci pe nimic, doar așa, de dragul surprizei și al dibăciei, sau la fel de bine pe prinsoare, cînd se pun la bătaie bani sau bunuri, după învoială. La început jocul de cărți îi face bănuitori pe cruciați, li se pare că-i ticluială a Diavolului, cu care creștinii nu trebuie să se îndeletnicească. Dar cei mai mulți se lecuiesc curînd și jocul de cărți se răspîndește printre ei cu repeziciune. Oddar îl convinge pe Eskil că e o treabă nevinovată și, după judecata lui, răul își are obîrșia numai în oamenii înșiși, nu există nicăieri altminteri.

Nici chiar șarpele nu-i neapărat rău în sine, pînă și el poate avea partea lui bună. Și Oddar îi arată asta lui Eskil pe viu, căci iată, ei se află acum în dreptul unui om cu șerpi, pe care-i ține în coșuri sau atîrnați chiar de trupul lui. Îi mîngîie și se joacă cu ei, le stoarce veninul, le strînge saliva : venin și bale care vin-

decă fel și chip de beteșuguri. Și oamenii vin la el pentru a se lăsa mușcați de dihăniile lui tîrîtoare, nici mai mult nici mai puțin, și la început să simt rău, dar mai apoi se înzdrăvenesc. Deseori se lasă el însuși mușcat de șerpi, și nu pățește nimic, nu-i bolnav niciodată și e încredințat că o să apuce să trăiască ani mulți.

Mai sînt și unii care vindecă suferinzii împlîntîndu-le ace în trup. Și mai umblă și din aceia care se pricep la încrustatul desenelor în piele, doritorii au de ales o sumedenie de figuri : un trandafir sau o cruce, o spadă sau un șarpe, un chip al lui Hristos sau o femeie despuiată — și figurile astea rămîn acolo, în piele, pentru totdeauna. Iar fiecare își poate alege locul încrustării, pe brațe sau pe piept, pe pîntece sau pe umeri. Crestătura se face cu ace muiate în diferite culori, albastru, roșu, verde, care nu se mai pot șterge niciodată, cu nici un chip, le duci cu tine-n mormînt.

Atîtea curiozități și noutăți în orașul ăsta, atîtea chipuri de a prezice întîmplări viitoare și de a pătrunde tainele ! Un orb îți pipăie palma, de-ai zice că buricele degetelor lui suprasimțitoare pot citi precum ochii, și-ți spune ce te așteaptă în viitor. Dar uneori dă peste cine știe ce grozăvii care-l fac să amuțească, și clatină doar din cap.

Te oprești la Fîntîna Prorocilor, unde o bătrînă îți toarnă în palmă o țîră de pulbere care n-arată nicicum, cenușie ca scrumul, dar cînd o azvîrli în apa fîntînii se iscă deodată desene multicolore, plăsuimiri bizare ce se preschimbă neîncetat, trec în altceva, figuri ce se înghit unele pe altele, palate și orașe ce se ridică pentru a se nărui numaidecît în mormane de ruine. Dar aceste arătări trebuie să ți le tălmăcești singur, așa cum te duce mintea. Totul pare ca un vis, în care ai pătruns prea grabnic și ai ieșit la fel de iute, un vis ce nu dăinuie, ci doar se destramă și se mistuie ca pulberea în apa fîntînii.

Și iată Sibylla închisă-n clondir : e cu neputință să-ți dai seama dacă-i un făt omenesc neisprăvit sau un animal, sau dacă nu cumva e o mică făcătură a mîi-

nii omenești. Dar afil că e Sibylla cea vîrstnică de mii de ani, și că nu-i nici vie, nici moartă, e adăpostită într-un clondir pîntecos și plutește într-o zeamă fără culoare. Dacă iei sticla în mînă, drăcovenia începe de îndată să se miște, se răsucește bîțîind din capul cît un ou de porumbel, acoperit cu un puf albicios, și pare că ar rosti ceva, cu gura deschisă pe jumătate. Zice-se că se află în afara timpului și a celor trecătoare, captivă în butelcă, și știe totul, poate vedea tot, de la început pînă la sfîrșit. Dar nu-i în stare să vorbească, ca să auzi ce spune. De o întrebi ceva — nu-i nevoie să ridici glasul, și e totuna în ce limbă-i grăiești — îți răspunde cu bîțîielile și răsucirile ei, și apoi treaba ta dacă înțelegi ce vrea să-ți zică.

Zăbovești în dreptul omului cu cap de taur, un monstru supraviețuind din vechi legende — dar s-ar putea, mai știi, să fie doar o căpățînă de taur în care s-a vîrît un om. Își poate roti ochii, și scoate un muget înfundat, încetișor, și dacă te apropii prea mult e în stare să împungă cu coarnele. Și mai ești martor la nunta ursului cu țărăncuța, fiara ridicată în două picioare, cu inele de argint în nas, o cuprinde pe femeie cu labele din față și încinge cu ea un dans pe cinste, în răpăiala unei tobe. Și mai ai parte să vezi gemenii crescuți într-un singur trup, care se arată goi pușcă, un băiat și o fată, cu același trup de la ceafă pînă la șolduri — sau nu cumva e o îndoită ființă, femeie pe o parte și bărbat de cealaltă ? Și gemenii ăștia arată lumii cum fac ei să meargă, unul pășește înainte și celălalt umblă de-a-ndăratelea, nu se pot culca decît într-o rînă, veșnic cu chipurile în părți opuse, nu pot sta pe o bancă cu spătar. Și afli atunci că ei n-au văzut lumina zilei în chip obișnuit, ci că au fost smulși prin spintecarea pîntecului mamei, care și-a dat duhul în clipele facerii.

Te opresc la tot pasul unii care vor să-ți vîndă relicve făcătoare de minuni. Sînt obișnuitele aschii înnegrite din crucea lui Hristos sau, pentru a mai schimba tipicul, surcele din crucea tîlharului penitent, aproape la fel de prețuite. Dar nu te mai miri apoi de o șuviță din părul Fecioarei Maria, negru sau încărunțit, de la

diferite vîrste, sau o unghie de la piciorul lui Ioan Botezătorul, un ciob de ulcea de la nunta din Caana, sau un petic din veșmîntul purtat de Petru în noptea din grădina Ghetsemani.

În biserici ți-e dat să vezi relicve încă și mai grozave, cum ar fi darurile Magilor către pruncul Isus, trîmbițele de bronz care au năruit zidurile cetății Ierihon, sulița ce a străpuns coapsa Mîntuitorului, madona care plînge necontenit, zi și noapte, și nu trebuie să pui nici o clipă la îndoială că lacrimile ei sînt adevărate, atît de aievea încît au gust sărat. Iar la altarul din Sfînta Sofia ți se arată chiar și borta întunecată, fără de capăt, unde își are sălașul însuși îngerul păzitor al hagici.

În orașul ăsta aproape suprafiresc întîlnești toate soiurile de sminteli și monstruozități, toate felurile de mizerie omenească. Sînt unii care-și mănîncă propria scîrnă, alții care se scopesc în văzul lumii și își aruncă boașele cîinilor ce stau în lacomă așteptare, alții care-și crestează răni în propria carne și sug sîngele, al lor și al altora de aceeași teapă. Și apoi leproșii, care-și rup din mădulare bucăți ce stau să cadă și le întind trecătorilor, alții care scot ochii copiilor ca să le dea mai mult spor la cerșit. Și uite-i pe obezi, care se tăvălesc pe caldarîm și ling o dîră de făină vărsată, sau orice altceva, poate fi și un scuipat.

Găsești case cu femei, dar și lupanarele astea sînt de mai multe feluri, de la cele mai josnice cuiburi de fornicație, unde bărbații stau pe vine așteptîndu-și rîndul cu cîte o para în mînă, pînă la lăcașurile costisitoare de desfrîuri și desfătări rare. Vezi copile încă necoapte care se dau clienților și-și dezgolesc perineul, umflat și înroșit de atîta tîrnuială, dar și muieri ce le-ar putea fi bunice, cu chipuri zbîrcite și guri știrbe, care arată cu degetul, în chip de îmbiere pasămite, spre ofilita lor parte femeiască. Altele se întorc cu spatele și își ung anusul cu miere, spre ademenire. Dar acolo nu e numai casa desfătării cărnii, ci și izvorul suferinței și al chinurilor. Căci, firește, sînt atîția creștini habotnici care se abțin, își căznesc trupul pentru a-și elibera sufletul, își caută împăcarea dincolo de prevaricația nesăbuită și de înjosirea nefirești destrăbălări.

Ajungi apoi într-un loc unde se pătrunde sub pămînt — cobori pe niște trepte ce duc spre o apă subterană. E aproape cu desăvîrșire beznă acolo, jos, cîte o făclie mai pîlpîie aruncînd o lumină șovăielnică. Dar apa se vede, sclipește ca o oglindă de metal negru, o apă care se mișcă, se rotește, se scurge mai departe. Se spune că ar fi un braț din însuși fluviul Morții, dar mulți socot că poate fi la fel de bine și rîul Vieții, întrucît viața și moartea se trag una dintr-alta. Și oricînd găsești acolo cîțiva care sînt gata să-și urmeze credința : îi vezi ghemuiți la marginea apei, șovăind sau așteptînd clipa cea potrivită. Iată că unul s-a cufundat încetișor în apă, e luat de curent, plutește puțin la suprafață sau e înghițit în adîncuri, piere cu totul din vedere. Și atunci unde ajunge : într-un tărîm al Morții, în așteptarea Judecății, sau într-o nouă viață, un popas în drum spre Rai ?

Și e și o vreme prielnică viselor, care se adună și-ți năpădesc somnul. De multe ori te întîlnești în vise cu Evelina, dar sub atîtea întruchipări, încît nu știi cum să le mai dai de capăt.

O dată e veselă și vioaie, așa cum nu-ți aduci aminte s-o fi văzut vreodată, e călare și te îmbie s-o urmezi, să te afunzi împreună cu ea într-o pădure, o pădure poleită de lumina prietenoasă a verii. Altă dată zace moartă, dar își ridică ochii spre tine de parcă ar mai avea încă suflare, cu o privire mustrătoare sau învinuitoare. Și încă, altă dată, o găsești în chip de copac, cu trunchi neted și golaș, care e chiar trupul ei, și fața i se ascunde pe jumătate în frunziș.

Într-o noapte o visezi din nou pe Simona, un vis ce nu seamănă defel cu cel care cîndva te-a tulburat atît de adînc. N-are nici în clin, nici în mînecă cu cruciada, se face că parcă vă aflați prin locurile tale de baștină, poate chiar lîngă moșia ta. Umblați pe acolo împreună, tu și cu Simona, vă țineți de mînă ca doi copii, sau ca doi logodnici, și ți se pare că ești la fel de tînăr ca ea. Și ea parcă nu e atît de brunetă ca în realitate, e mai zîmbitoare și fără de griji, fără urmă de întunecate aduceri-aminte. Și totuși e aceeași Simona, de asta nu te îndoiești nici o clipă.

Străbateți o pădure luminoasă, și deodată se deschid poieni și pajiști, unde vîntul colindă prin iarbă și florile cresc atît de dese, încît nu le puteți feri și le striviți cu pasul. Și acum vă trîntiți în verdeață, vă întindeți unul lîngă altul, îmbrățișați. Dar între voi nu se aprinde nici o dorință trupească, sînteți senini, și totuși plini fiecare de apropierea ființei celuilalt. Și starea în care te afli ți se pare cea mai de jinduit, un fel de trai paradistic. Dar deodată te fulgeră un gînd : că tu nu ești tu, cel obișnuit, ci un altul, nu știi cine. Și chiar atunci Simona rostește numele tău : Anselm. Și dintr-o dată știi : ești Anselm ! Deci așa e cînd ești Anselm, găsești că e cît se poate de firesc. Simți ca Anselm, vorbești ca el, începi chiar să și cînți ca el, cu glasul lui limpede și deschis. Și Simona te ascultă, te privește, vrăjită, preaplină de adorație și de iubire. Pînă cînd începi să te întrebi dacă într-adevăr te afli pe pămînt sau în rai, dincolo de moarte. Și întrebarea asta pune stăpînire într-atît pe tine, încît te trezești, și numaidecît încerci să te întorci înapoi în vis. Dar în zadar. E ca și cum ai încerca să prinzi apa vărsată, visul s-a risipit. Și tu nu mai ești Anselm, ci Eskil, vechiul, obișnuitul tău *eu*. Și Anselm e mort, Simona e departe, cu siguranță moartă și ea, și tu te afli aruncat în lumea largă, în inima taberei cruciate.

Te bate gîndul că visul a vrut să te mîngîie pentru moartea celor doi, să te facă să simți fericirea ce o împărtășesc. Și durerea pe care o încerci acum e mai curînd jale de tine însuți, îndurerarea că ești cel care a rămas, că pe tine te așteaptă să înduri greul, de care ei sînt mîntuiți.

Și încă : te simți blestemat, blestemat să nu dobîndești niciodată ce-ți dorești, lucrul dorit să-ți scape de îndată ce ai întins mîna după el, ba poate chiar mai tîrziu, cînd l-ai și cuprins cu brațele. Oare ce anume din ființa ta izgonește tocmai ceea ce rîvnești, e oare tocmai dorința cea care te rupe de țelul dorinței ? Pare-se că visele deschid o înțelegere spre ființa ta lăuntrică, o înțelegere pe care nu ți-o poți însuși, fiindcă numaidecît te-a și părăsit.

Așteptarea, așteptarea. A venit primăvara. Arborii și boschetele s-au împodobit cu floare, apa sclipește orbitor. Lungi caravane de cămile împovărate se scurg zilnic prin Poarta de Aur. Din inima munților sosesc care încărcate cu zăpadă, pentru răcirea vinurilor ce se beau la ospețele din palat. Împînzeala de nave din Cornul de Aur e mai afurisită ca oricînd, abia dacă mai zărești un petic de apă printre atîtea trupuri de corăbii.

Și parcă s-au înmulțit chipurile tuciurii, de neamuri străine, îți sar în ochi mai abitir ca înainte. Pesemne că împăratul a sporit contingentele de ostași păgîni. Se vîntură pe străzi, pedeștri sau călări, țanțoși și trufași, încinși cu săbii meșteșugit lucrate și cu mantale aruncate fudul peste umeri. Coifurile țuguiate, de oțel, sînt înfășurate în pînză albă, în chip de turbane pasămite, ca semn că sînt seminții de la răsărit. Par să fie de același neam cu selgiucizii și turcomanii, cu care cruciații au plecat să se războiască. Ciudate lucruri se mai petrec și în orașul ăsta, într-adevăr !

Dar tot nu se întîmplă nimic hotărîtor. Timpul trece, iată că începe sfînta săptămînă a Paștilor, bătăile de clopot ale bisericilor fără de număr se revarsă asupra orașului, stoluri dese de porumbei se rotesc în văzduh ca niște cete de duhuri. Se perindă procesiuni fastuoase, doamne de rang desculțe, în veșmînt lung, de mătase, cu trena purtată de negrișori robi. Cîrduri de cerșetori se țin scai de ele, sau stau cinchiți la marginea străzii înfulecînd ouă răscoapte. Și nu rareori se întîmplă să vezi porci bălțați : rîmătorii, care scurmă prin noroiul ulițelor mărginașe, au fost vopsiți în culori vii, în cinstea sărbătorii Paștelui !

La miez de noapte, bisericile gem de norod și peste întreg orașul răsună strigarea : „Hristos a înviat !“

Și tocmai atunci se petrece lovitura cruciaților lui Gottfrid, e greu de spus dacă-i numai o întîmplare că izbucnește chiar în acele clipe, sau așa a fost anume pusă la cale, ca o surprinzătoare și sfidătoare blasfemie. Cavalerii, urmați îndeaproape de pedestrime, dau năvală la porți și încearcă să pătrundă în oraș. Se încing aprige încăierări, care țintesc mai cu seamă spre cai, cu gîndul

de a-i doborî sau de a-i vătăma. Sărbătoare Paștilor se preschimbă într-o spăimoasă zarvă, bisericile vuiesc de rugi și în piețe se iau măsuri de apărare.

Mulți dintre năvălitori n-au avut grijă să-și înzăuece caii, și animalele descoperite în fața săgeților se prăbușesc, pricinuind mare panică. Călăreții cad la pămînt cu grele izbituri, se ridică cu chiu, cu vai, se simt făcuți de ocară și neputincioși sub ploaia de săgeți și hohotele batjocoritoare ale arcașilor cocoțați pe ziduri.

Negocierile dintre împărat și Gottfrid reîncep. Cioc-nirea a avut darul să mai urnească lucrurile. Gottfrid își înfrînge trufia îndeajuns încît să depună jurămînt împăratului, care în schimb îl umple de daruri. Și în același timp se ajunge la o învoială : armata lui Gottifid să fie trecută grabnic pe malul celălalt al strîmtorii și să-și așeze tabăra pe drumul ce duce spre Nicomedia.

Și astfel oastea cruciată se pune din nou în mișcare, cu flamuri desfășurate în vînt și prelungi trîmbițări, așa precum venise, dispare cu tot cu docarele aurite și lungile convoaie de care ce gem sub înaltele mormane de tot ce vrei și ce nu vrei.

Dar golul lăsat de acești cruciați se umple curînd cu alții. Împăratul e bine încunoștiințat de sosirea unor noi oști dinspre apus, și s-a descotorisit la timp de trupele lui Gottfrid. Ceea ce îl îngrijorează este ca nu cumva mai multe armate cruciate să se unească la Constantinopol și să amenințe orașul cu puteri sporite. Și pentru a preîntîmpina asta, el își folosește toată dibăcia și șiretenia.

Primii care sosesc sînt temuții normanzi, comandați de Bohemond de Taranto și nepotul acestuia, Tankred, doi războinici temerari și deșucheați, puși mai degrabă pe cuceriri și prădăciune decît cu gîndul la sfînta misiune a cruciadei. După care se ivește Raimond de Toulouse, cu oștimea lui de franconi, și la scurt timp Robert de Normandia, Robert de Flandra, Ștefan de Blois și alți puternici suzerani, toți cu suita de cavaleri și pedestrime.

Și iată că se pornește o nemaipomenită forfotă de cruciați, taberele se întind de-a lungul zidurilor, se întind pînă pe costișele dealurilor. Pîlcuri de cavaleri se

fac zilnic văzuți, înzăuați și înarmați, își omoară vremea cu exerciții de luptă, turniruri și alte soiuri de întreceri. Corturile lor sînt cel mai adesea mari și arătoase, se înalță ca niște cupole albe, cu luciri satinate în bătaia vîntului, printre păduri de drapele și banderole, cruci și ecusoane frumos aliniate. Domnițele din escortă apar dichisite ca la curtea regală. Ai zice că-i vorba mai curînd de un simandicos voiaj de plăcere decît de o cruciadă.

Împăratul se vede doar cu căpeteniile mai sus-puse, întrevederea se petrece cu tot tipicul ceremonial, oaspeții pășesc în palat printre șiruri de străjeri varangi și robi înveșmîntați la un fel. De îndată ce au juruit credință împăratului, sînt pricopsiți cu daruri preabogate și li se făgăduiește că foarte curînd totul va fi pregătit pentru traversarea pe malul de dincolo, astfel încît oștirile cruciate, alipindu-se, să poată porni spre Țara Sfîntă. Între timp mai sînt lăsați să pună piciorul în oraș cîte o mînă de cruciați, nu prea mulți deodată, ca să se roage în biserici sau să-și mai cumpere cele de trebuință, dar sub strînsă supraveghere.

Multe din acestea Eskil le vede cu ochii lui, altele i le mai povestește Oddar. A fost de față cînd trupele lui Gottfrid au fost alungate de la porți, și la primirea unora dintre căpetenii în palatul crăiesc. Tabăra cu rămășițele oștirii lui Petru Eremitul rămăsese încă tot acolo, pipernicită și parcă dată uitării, printre semețele așezări de corturi ale nou-sosiților cruciați.

Mari erau nemulțumirea și neastîmpărul acestor veterani, dar nu-și puteau găsi rostirea decît printr-un murmur neputincios. Trebuiau să-i aștepte pe ceilalți, să aștepte pînă la capăt. Iar Petru Eremitul însuși umbla haihui de colo colo, lipsit acum de putere și prestigiu.

Eskil a băgat de seamă, nu fără îngrijorare, cîte multe soiuri de cruci creștinești există, cum nu mai văzuse și nici nu-și închipuise pînă atunci. Felurimea asta de cruci îi pare un semn de dezbinare în lumea creștină, ba chiar un semn de discordie în sînul cruciadei.

Iată crucea cu brațele egale, care se găsea numai în Răsărit și i se spunea grecească, și pe care puteai s-o iei și ca o stea, desenată simplu. Perechea ei romană avea brațul vertical mult mai alungit în partea de jos, ca și cum menirea ei era de a fi purtată la procesiuni, sau pentru a se avînta în înaltul cerurilor de pe turlele bisericilor. Dacă cele patru brațe se lățeau spre capăt, întocmai ca un trifoi cu patru foi, atunci era crucea Sfîntului Gheorghe, îndeosebi pe placul cavalerilor.

Și mai era apoi crucea în chip de T, care aducea cu o spînzurătoare și era socotită ca fiind de felul celei pe care Mîntuitorul suferise și își dăduse duhul, fără reazem la cap. Iar crucea în formă de furcă, Y, era semn că răstignitul fusese țintuit cu brațele ridicate. O alta semăna cu un X, și cică pe o asemenea cruce va fi fost pironit apostolul Pavel, cu capul în jos.

Și Eskil mai văzu cruci aidoma unor roți cu patru spițe, ca la întrecerile de care, dar le puteai privi și ca pe niște cruci încercuite. Erau numite cînd cruci-roată, cînd cruci-inel, dar și cruci-soare sau nimburi ale crucii lui Hristos, și miroseau a amestec de păgînism cu creștinism. Brațele crucii se puteau prelungi în afara cercului, și dădeau parcă impresia de întărire, poate trezeau totodată gîndul biruinței asupra roții și a soarelui.

Înalții prelați nu se mulțumeau decît cu o cruce dublă, nici mai mult, nici mai puțin, cu două rînduri de brațe transversale, ca și cum o cruce s-ar fi înălțat deasupra alteia. Și dacă brațul de jos avea de două ori lungimea obișnuită, atunci era o cruce de patriarh. Dar încă mai grozavă era crucea papală, care avea trei perechi de brațe transversale, fiecare dublul celuilalt, începînd de sus în jos : păreau tot atîtea trepte spre împărăția cerurilor.

Nici măcar semnul crucii nu se făcea în același fel, ci fie de la stînga spre dreapta, fie altminteri. Mai putea fi în formă de X sau de Y, la care se mai adăuga o mișcare în cerc. Ba se putea chiar întîmpla să-l vezi făcut în chip de blasfemie, și atunci devenea o contra-închinăciune, în care semnul crucii se făcea de jos în sus.

Traversarea începu, corăbii cu punțile ticsite de cruciați se desprindeau de la țărm și taberele se goleau vă-

zînd cu ochii. Cruciații erau debarcați în locuri diferite, pe malul golfului ce privea spre Nicomedia, ca să nu se îngrămădească și să se învălmășească. În cele din urmă îi veni rîndul și lui Eskil, dimpreună cu ceilalți supraviețuitori ai nefericitei cruciade dintîi, într-o îmbulzeală de calabalîc și animale de povară. Se afla printre ei și Petru Eremitul cu asinul lui, și Eskil nu-și dădea seama dacă asta era o chezășie de bine sau un semn de rău-augur.

Oddar îl însoți pînă pe puntea corăbiei, își luară rămas bun ca doi prieteni și frați, căci așa ajunseseră să se simtă în tot acest răstimp. Oddar recunoscu că oastea cruciată se înfățișa mai bine decît se așteptase s-o vadă, poate că avea într-adevăr să ajungă la Ierusalim. Mai c-ar fi avut și el chef să-i urmeze, de nu l-ar fi ținut pe loc slujba de varang. Și-ar fi ținut tovărășie unul altuia și poate s-ar fi întors acasă împreună. Adusese cu el și un dar de bun rămas pentru Eskil, un mărunțiș neînsemnat : doar o cutiuță în care se aflau niște biluțe albicioase. Dar printre varangi ele erau numite boabele-minune, îi spuse el, fiindcă au o tainică putere, care te ține în viață în împrejurări dintre cele mai vitrege. Unora le trezește o turbată poftă de luptă, pe alții îi liniștește și îi potolește, îi face nepăsători la ce se petrece în jur. Încearcă-le tu însuți și vezi cum lucrează asupra ta, dar ia aminte, nu înghiți mai mult de două o dată, și numai atunci cînd simți că te încearcă nevoia ! Fiindcă e în ele un fel de foc ce poate mistui ființa omenească pe dinăuntru, am văzut asta cu ochii mei, și nu numai o singură dată !

Oarecum neîncrezător, Eskil luă cutioara și și-o vîrî în brăcinar, se gîndea s-o dea uitării cu totul, dar s-o păstreze, totuși, în semn de amintire. Era timpul ca nava să părăsească cheiul, și ultimele vorbe ale lui Oddar au fost cum că s-ar prea putea să pornească și el mai pe urmă spre Ierusalim, în chip de pelerin, cînd își va fi încheiat datoria de varang. Doar dacă pînă atunci cruciada nu se va fi isprăvit — adăugă el.

Doi ani ? Lui Eskil nu-i venea a crede că cruciada se va prelungi pînă într-atît, i se părea de tot caraghioslîcul, o curată sminteală, cu care nu se putea împăca.

Eskil nu mai știe unde se află, care e locul lui în cruciadă. Convoaiele au devenit nesfîrșite și s-au depărtat mult unele de altele. Unde mai înainte zăboviseră unii, pentru a pleca mai apoi departe, sosesc acum alții, care fac popas și întind tabără. Legătura între căpetenii o țin olăcarii bizantini, care se mișcă cu mare iuțeală.

Eskil recunoaște prea bine drumul, sînt aceleași locuri pe care cu cîtva timp în urmă le-a străbătut cu fărîma de oaste ridicată de Petru Eremitul. Dar cît de mare e deosebirea! Acum e vorba de o oștire în toată legea, puternic înarmată și condusă de bravi căpitani, cu o trupă de soldați bizantini în frunte, care le arată drumul și îi cunosc bine pe inamicii cu care urmează să se înfrunte. Aprovizionarea cu cele trebuincioase e bine orînduită, se face cu vase de coastă și caravane de la Constantinopol.

Și iată că Eskil e din nou printre cei care așază o tabără sub zidurile Nicomediei, orașul lăsat de izbeliște, și iarăși se îndrumă cruciații pe țărmul golfului și ajung la cetatea Civitot. Dar acum se ridică o puternică tabără militară pe locul unde n-a mai rămas nici măcar o urmă a dezastrului de rîndul trecut.

Se zvonește că trupele mai avansate au și ajuns la Nicaea, cuibul selgiuciziIor, și țin cetatea sub asediu. Mulți își fac griji că orașul va cădea înainte de sosirea lor și nu vor fi părtași la jaf.

Pentru Eskil, expediția asta e o nesuferită repetare a celor petrecute nu mai departe de un an în urmă, dar își spune, firește, că deznodămîntul nu trebuie neapărat să fie același și de data asta. Îl neliniștește nepăsarea senină cu care oamenii din jurul lui calcă pe pămîntul

acela tăinuitor de dezastre. Vede cum șirul de cavaleri și lăncieri, ca un șarpe de oțel, se scurge prin valea în care avusese atunci loc atacul năpraznic al turcomanilor. Și își mai amintește cît se poate de limpede cu ce iuțeală fulgerătoare s-a petrecut, cum măcelului i-a urmat numaidecît o fugă disperată.

Atunci Anselm fusese alături de el, fără să bănuiască soarta ce-l aștepta. Eskil simte un gol adînc în urma lui Anselm, sentimentul lipsei e atît de apăsător încît se preschimbă în senzația că Anselm e din nou cu el, îi ține nevăzut tovărășie pe acest drum cîndva bătut de ei împreună. Dar se scutură de năzărirea asta, își ridică privirea în văzduh : nu, de data asta nu se mai rotesc păsări negre, purtătoare de prevestiri. S-ar putea să fie un semn bun.

Și atunci bagă de seamă că drumul e presărat cu oseminte, cioturi de schelete zdrobite, pe alocuri și cîte o hîrcă ce se rostogolește printre copitele cailor, cu găvanele ochilor larg căscate și fălci rînjinde. Și nu-și poate stăpîni un gînd : vreuna din hîrcile astea ar putea prea bine să fie craniul lui Anselm ! Și iată că rămășițele cruciaților căzuți sînt strivite sub pașii nou-sositei cruciade.

Eskil se află într-un pîlc de călăreți care urcă creasta domoală a unei coline scunde, presărată cu pini rari. Și jos, în șaua văii, se zărește Nicaea, reduta selgiucizilor.

E așezată pe malul unui lac ce pare mlăștinos, cu maluri joase și brîuri lungi de păpuriș. Zidurile înaintează în apă, dinspre uscat sînt împresurate de cruciați, cavaleri călări, împlătoșați, gata de luptă, pedeștri care se proptesc în suliți, arcași cu strunele încordate, țintind spre bastioane.

E o mare forfotă printre stive înalte de bușteni proaspăt tăiați, se meșteresc catapulte și berbeci pentru asaltul fortificațiilor. Dar mai încolo, la oarecare depărtare, viața taberei se scurge cît se poate de tihnit, fumurile se ridică din focurile pe care se frig vitele înjunghiate, printre arbori se întind mese, sacagii sosesc cu donițe și căldări pline. Pîlcuri de cai pasc iarba mustoasă a văii laolaltă cu mici turme de vite.

Flutură drapele și stindarde, fiecare însemnînd locul de statornicire al cîte unei căpetenii. S-au ridicat cruci cît un stat de om, care trebuie să fi fost cam la fel de greu de cărat ca pe vremuri crucea Mîntuitorului, dar cînd convoiul e pe drum, ele sînt duse în căruțe, de bună seamă. În jurul lor se strîng episcopi în stihare purpurii și călugări în sutane cernite, cu glugile date pe ceafă. Se lasă în genunchi, se adîncesc în rugăciuni, le ține isonul pelerinii și cîteva preacucernice domnițe, de rang ales, înveșmîntate în lungi hlamide.

Dar nu lipsesc nici desfătările lumești, se încing taifasuri, ies la iveală cărțile de joc, cu farmecul noutății încă, ulcioarele cu vin se golesc cu rîvnă și se umplu mereu din vedrele așezate binișor alături, în picioare. Pe sub frunzișul copacilor și sus, pe costișele domoale ale colinelor, se zăresc hoinari, ca niscai oameni fără griji și treburi, porniți într-o preumblare de duminică, și chiar cîte un cavaler umblînd haihui, în buiestru sau la trap.

Asediul decurge după tipic, în așteptarea clipei cînd foamea va răzbi orașul și va sili garnizoana să se predea. Zice-se că locuitorii de după ziduri ar fi cu precumpănire bizantini și creștini, supuși samavolnic jugului turcesc. Ar fi deci de bănuit că cea mai mare parte din ei poartă dușmănie garnizoanei. Primul asalt nesăbuit asupra zidurilor a fost totuși respins, cu pierderi însemnate, și iată că se nasc temeri cum că orașul n-ar putea fi cucerit pe calea asta, chiar dacă se pun la lucru catapultele și berbecii.

Fără vreo menire anume, în noianul ăsta de cruciați, Eskil poate colinda în voie, sau zăbovi pe la marginea taberei, în umbra pinilor. Are așadar o priveliște deplină a furnicarului omenesc, a orașului asediat și a lacului ce-și întinde apele mocirloase spre apus, neclintit ca fața unei oglinzi, în așteptarea asfințitului.

Iscoadele bizantine prinseră veste de întoarcerea sultanului selgiucid și îi preveniră pe cruciați. Sultanul fusese plecat într-o incursiune la hotarele de răsărit și acum se înapoia grabnic cu oștimea lui. Și mai ieși totodată la iveală că încercuirea cetății era nedesăvîrșită : pe timp de noapte orașul primea aprovizionare pe apă, cu bărcile. Era un trafic pe care cruciații nu-l

puteau curma decît dacă ar fi avut și ei la îndemînă ambarcații.

Așadar în tabără nu se petrecu nici o schimbare pînă cînd sultanul nu ajunse sub zidurile cetății și trecu de îndată la atac. Cruciaților nu le trecuse niciodată prin gînd că inamicii aceștia păgîni puteau fi altceva decît o mînă de înapoiați, de care nu prea aveau a se teme. Sultanul se umfla în pene după izbînda de odinioară asupra cruciaților și era plin de dispreț față de acești năvălitori venetici, zevzeci, atît de ageamii în ale războiului.

Lupta s-a dovedit, de amîndouă părțile, neașteptat de crîncenă și de lungă. Săgețile și armamentul ușor al selgiucizilor erau ca și neputincioase față de armurile cavalerilor cruciați, în timp ce aceștia pătrundeau printre rîndurile dușmane cu o forță care spulbera aproape totul în cale. Selgiucizii, mai iuți, se dădeau de fiecare dată deoparte, ocolind încăierarea, se prefăceau că o iau la fugă, ademenindu-i astfel pe adversari să se împrăștie, pînă cînd se năpusteau din nou în fulgerătoare atacuri. Cavalerii îi așteptau cu sulițele aplecate pieziș, sau se aruncau asupra lor învîrtindu-și cu amîndouă mîinile spadele grele, care străbăteau lesne prin ușoarele pieptare de zale ale turcomanilor, deseori despicau din umăr pînă-n brîu, sau doborau caii.

Bătălia a clocotit toată ziua, s-a încheiat spre seară, cu biruința cruciaților. Sultanul și-a lăsat de izbeliște cetatea, cu tot belșugul ei de avuții, a lăsat-o să îndure asediul cum o putea. A luat-o din loc cu trupele lui, în chip vădit fără vreun gînd de a se mai întoarce.

Cruciații jubilau, trîmbițele răsunau în salve de triumf, glasurile se uneau în imnuri, mulțimea îngenunchea înălțînd rugi și osanale Preaputernicului, sau se grăbeau să-și stingă în vin pojarul setei de după istovitoarea încleștare. Unii găsiră grozavă bucurie în a reteza capetele de dușmani căzuți, pe care le azvîrleau apoi cu catapultele peste zidurile cetății, în oraș, sau le purtau de colo colo proțăpite în vîrf de suliți.

Dar căzuseră și o sumedenie de cruciați, cîmpul era presărat din plin cu leșuri ce trebuiau cărate și îngropate,

erau multe prohoade de rostit și multe cruci de cioplit și pus la capete de morminte. După cum era mult de lucru și cu o grămadă de răniți, rău vătămați, care se cereau oblojiți și îngrijiți.

Eskil făcea parte din călărimea ușoară, căreia i se încredințase paza taberei în timpul luptei. Selgiucizii erau prea încinși în încleștarea bătăliei, aprigă și prelungită, pentru a mai amenința cumva tabăra. Călăreții stăteau pregătiți, cu mîinile pe mînerele spadelor trase din teci. Dar încordarea le slăbi cînd văzură că înspre partea lor nu se întîmplă nimic, unii descălecară și își lăsară caii să pască în voie, alții se traseră la umbră și se descotorosiră de coifuri.

Eskil ochi un călugăr, cu înfățișare nu tocmai oarecare, ditamai muntele de om, care parcă stătea de veghe sprijinit într-un toiag scălîmb, gros și noduros, ca o cracă zdravănă de stejar. Se proptea în el întocmai ca un cioban și urmărea în tăcere tălăzuirea bătăliei de sub zidurile cetății. Avea ochi mici și mijiți, cu o expresie mai curînd somnoroasă decît vioaie, pe sub niște sprîncene atît de spălăcite încît păreau că nici n-ar exista. Avea o gușă pe cinste, care îi tremura de fiecare dată cînd mormăia ceva pentru sine.

Și cum Eskil se afla călare la doi pași, călugărul se întoarse spre el și spuse : Cumplită arșiță, nu glumă, după cum se vede ! Mă tem că ai noștri cavaleri sînt cei care asudă cel mai abitir ! Dogoarea asta nu ține cu ei ! Dacă s-ar putea trage mai la umbră, sau dacă s-ar pripăși vreun nor care să mai orbească soarele, atunci le-ar merge mult mai bine !

Era o părere la care Eskil consimți numaidecît fără nici o șovăială. Vădit lucru, călugărului ăstuia îi plăcea să sporovăie — și legă din nou firul vorbei :

Dacă dușmanii ies acum biruitori, ferească-ne Ăl de Sus, atunci ce faci ? Am să-ți spun eu : fiindcă ești călare, și pare-se că ai un cal strașnic, speli putina cît mai iute cu putință, și eu unul cred că izbutești să scapi teafăr ! Da, și sînt ultimul om din lume care ți-ar lua asta în nume de rău, e singurul lucru înțelept pe care-l poți face ! Dar eu — păi eu ce fac ? Pe picioarele mele nu ajung departe, vezi prea bine ! Și nici călare nu fac

mare scofală, căci biata mea mîrțoagă o să se poticnească degrabă. Cît despre care, nu trag mare nădejde, de altminteri în ele se vor îngrămădi muierile !

Tăcură preț de cîteva clipe, ca pentru a-și trage sufletul, și Eskil umplu răstimpul lui de tăcere cu întrebarea : Ei, și atunci ce faci ? La care monahul își reluă cuvîntarea : După cum vezi, eu nu port arme, sînt doar un pelerin pașnic care nu vrea să ia viața nimănui. Dar am ciomagul ăsta, și de ar fi să mă încolțească, apoi mă descurc eu cu el ! Dacă m-apuc să-l învîrt, ei, să știi că nu-i prea ușor să te apropii de mine ! Nu numai o dată am pus eu pe fugă niscaiva terchea-berchea care mă înghesuiseră să mă jupoaie de viu ! Să vedem ce s-o mai alege acum, și dacă oi ajunge la Ierusalim cu pielea întreagă sau nu !

Parcă îi era pe plac călugărul acesta lui Eskil, și așa a început un prietășug. Află că era de prin ținuturile germane de sus, și umblase mult prin Danemarca, așa că știa graiul danez, îl chema Johannes și era țeapăn și dîrz ca o stîncă.

Deodată, într-o bună dimineață, deasupra orașului se zări fluturînd flamura împărătească. Cruciații erau uluiți, se holbau năuci la steag — ce-o mai fi însemnînd și asta ?

Peste noapte orașul fusese ocupat, fără vărsare de sînge, de trupe bizantine care trecuseră lacul în ambarcațiuni și forțaseră porțile dinspre apă. Era o capitulare misterioasă, părea să ascundă o trădare, un vicleșug de vreun fel sau altul !

Cruciații iscară larmă mare la ziduri, dar porțile rămaseră închise, nu primiră intrare în cetate. Trimișii împăratului luară în primire tezaurul fabulos al sultanului, ba se îngrijiră chiar ca trupele inamice să poată pleca în bună pace.

Asta era prea mult pentru cruciați, care fierbeau de furie și începură să protesteze zgomotos, amenințînd cu armele. Prin înșelăciune li se răpise izbînda și nu fuseseră făcuți părtași la pradă ! La care împăratul le răspunse împărțind daruri bogate printre căpetenii și izbuti astfel să-i potolească. Scopul lui era să repună orașul sub stăpînire bizantină, și de aceea îl ferise de invazie și jaf.

Grosul oștirii cruciate se mîngîia totuși cu gîndul că acum cetatea era cucerită, calea le era deschisă. Tot ce aveau de făcut era să nu se abată de la vechiul drum de campanie croit cîndva de armatele bizantine, spre sud-est, prin Anatolia, spre Antiohia. Pentru a-și ușura întreținerea, cruciada se împărți în două corpuri de oaste, care înaintau la distanță de o zi una de alta. Trupele care porniseră înainte erau alcătuite cu precădere din normanzi și franconi de miazănoapte, bătăioși și neînfricați, sub comanda temutului Bohemond.

Ținutul pe care îl străbăteau acum cruciații arăta ca o țară a nimănui. Fusese de mult pierdut de Bizanț și încă neluat în stăpînire de selgiucizi. În peisaj precumpăneau coline joase, ce se întindeau pînă departe, pămîntul era atît de roșu, încît ai fi zis că-i jăratic, cîmpul era acoperit cu scaieți și buruieni spinoase. Ici și colo se mai ivea cîte o așezare părăginită, parcă lăsată în părăsire, pustiită de suflare omenească, sate abandonate, uneori pripășite în jurul unui palat în ruină sau al unei cetăți care, după cum bine se vedea, trecuse prin grele încercări.

Cruciații se arătau, ca de obicei, nepăsători la primejdii, nesocotind orice gînd că dușmanul poate sta la pîndă și întinde capcane, sinchisindu-se parcă prea puțin de războielile ce îi așteptau. Parte din cavaleri, descotorosiți de armuri, se îndeletniceau cu vînătoarea. Gonacii hăituiau fiarele, șoimii erau sloboziți în iscoadă și se năpusteau cu iuțeala săgeții asupra prăzii.

Pe cîte un mal de rîu mulți se opreau să se răcorească, ba mai rămîneau și la pescuit, dar totdeauna prindeau lesne din urmă convoiul greoi și zăbavnic. O trupă de avangardă trimitea pristavi să dea de știre că nu se zăresc forțe dușmane, nu era așadar nevoie de o anume pregătire.

Într-o zi, pe înserat, cruciații văzură că dealurile se șterg într-o mare întindere de șes. Un rîuleț își tîrăște alene apele, șerpuind în coturi, și malurile sînt bogate în iarbă de păscut. Mai marii oștirii hotărăsc să se așeze acolo tabăra de înnoptat. Rîul se dovedește puțin adînc,

ușor de trecut prin vad. De partea cealaltă devine mlăștinos, o baltă împăpurită și încinsă cu brîuri de zambile. E o bună pavăză în spate, la nevoie. Păsări tulburate se înalță în zbor și-și fac auzite țipetele deșarte și parcă rău-prevestitoare. Noaptea se lasă peste mlaștină ca o ceață lăptoasă, care-i amintește lui Eskil de țara de baștină, într-un fel ce-i strecoară alean în suflet.

Noaptea se scurge în tihnă. De îndată ce mijesc zorile tabăra se trezește, obișnuita rugăciune de dimineață e urmată de prima masă a zilei. Dar tocmai cînd dau să pornească la drum sosesc în mare goană crainicii călări, și în mijlocul comandanților se iscă mare forfotă. Trîmbițele înalță țignale : inamicii au răsărit ca din pămînt și o năvală e de așteptat din clipă în clipă.

De îndată tabăra e cuprinsă de zumzet, ca un viespar zădărît, cruciații forfotesc și se vînzolesc, unii suie coasta dealului pentru a vedea ce se întîmplă, alții se apucă să adune femeile și copiii într-un ocol ocrotitor de care și corturi. Cavalerii își îmbracă armurile și își cercetează armele, pedestrașii cu lănci și arcuri își iau în primire locurile. Mulți sînt înarmați cu securi de luptă, sau ghioage ghintuite, alții cu prăjini încîrligate-n vîrf, cu care agață și doboară dușmanul din șa.

Parte din ei rîd și își strigă între ei, nerăbdători și aținți în așteptarea încăierării. Se aruncă pe spinările cailor ce dănțuiesc fremătat, pe loc, de neastîmpăr, și se îndreaptă la trap spre locul unde trebuie să închege formații de luptă. Alții îngenunchează pentru a înălța o ultimă rugă înainte de izbucnirea bătăliei, cuprind protector pe femei cu brațul, liniștindu-le cu vorbe de încurajare, sau rămîn acolo neclintiți, cu armele pregătite.

Și deodată răsar ca din pămînt ciorchini de călăreți dușmani. Se revarsă pe costișe, val după val, și năvălesc în cîmp pe caii lor cei scunzi, care par una cu pămîntul. Își rotesc săbiile încovoiate deasupra capului, sub fîlfîiri de drapele verzi, cu semilună galbenă, și în larmă de tobe și țimbale își răcnesc strigătul de luptă, invocația către Allah, dumnezeul lor.

La rîndu-le, cruciații le răspund : În numele Domnului ! Pentru cauza lui Hristos ! Asta-i voia Domnului !

Și prima ciocnire zdrobitoare are loc după un potop de săgeți din amîndouă părțile. Caii nechează și se smucesc, spadele se izbesc în armuri și zale cu răsunet de oțele lovite. Învălmășeala asurzitoare se învăluie deodată într-un nor de praf prin care nu se mai pot deslușì decît caii cabrați și lucirea armelor ridicate. Șiruri de călăreți răniți se dau îndărăt, în timp ce altele se revarsă și se aruncă în luptă.

Selgiucizii își folosesc sprinteneala și ușurimea, încearcă să risipească și să-i zăpăcească pe potrivnici prin iuți asalturi și retrageri. Revin iarăși, și iarăși, se năpustesc fără a le păsa de pierderi omenești, se încing în luptă cu o furie care sfidează moartea, și totuși, numărul lor pare a nu se micșora, ba dimpotrivă, ai zice că se înmulțesc din ce în ce.

Cruciații se bat mai greoi, și mai mult pe loc, țin piept ca un zid, îi resping pe năvălitori sub rotirea neîndurătoare a grelelor spade. Nu lasă neîntrebuințate nici sulițele, repezite toate deodată, cu lovituri ce-i străpung sau îi răstoarnă din șa pe vrăjmașii avîntați. Pedestrașii înfruntă și ei iureșul călărimii turcomane, stăvilesc caii cu lăncile ațintite pieziș, agață și doboară călăreții cu cîrligele lungi, strivesc țeste și coaste cu fioroasele lor măciuci ghintuite, îi hăcuiesc cu securile.

Dar cruciații sînt totuși primii care dau semne de oboseală, fiindcă nu părăsesc lupta nici o clipă, se bat fără răgaz. Și nici nu sînt destui la număr în fața hoardei de selgiucizi ce se tălăzuiește fără preget din toate părțile. Brațele li se înmoaie și le amorțesc după atîta trudnică mînuire a grelelor spade, armurile se încing în cumplita arșiță, devin tot mai greu de îndurat, le sapă răni în trupurile scăldate în sudoare. Praful e înăbușitor, înecăcios, limba se umflă în gura uscată ca iasca și setea se abate ca o molimă. Dar nu-i nimic de făcut, nu le rămîne decît să rabde și să se bată mai departe pe jumătate amorțiți, aproape ca niște somnambuli. De jur împrejur leșurile se strîng morman, calcă pînă la genunchi printre morți și răniți, pe care caii îi strivesc sub copite. Singura nădejde e ca cealaltă oaste cruciată să sosească la timp, crainicii au fost trimiși în grabă să poarte veste.

Bătălia asta se desfășoară la oarecare depărtare de locul în care Eskil își face datoria printre paznicii taberei. Călărimea ușoară dă tîrcoale, pedestrașii stau de veghe.

E destulă forfotă în tabără, oamenii nu se mulțumesc doar să stea și să aștepte deznodămîntul luptei. Pelerinii și călugării, precum și femeile, nu stau o clipă locului, și se fac folositori în fel și chip. Bărbații culeg răniții de pe cîmpul de bătaie și îi cară în tabără, sau îi sprijină pe cei care se pot încă mișca, dar șchioapătă. Călugării îi întăresc în suferință prin rugăciuni sau le ajută pe femei să-i oblojească, le astîmpără setea. Mulți se încumetă chiar să se strecoare printre luptători, în dîrdora bătăliei, cărăușesc apă, vin cu donițele pline de la rîu și îi cheamă pe războinici în jur. Cîte o mînă de viteji, cu rîndul, se dau îndărăt, fără a înceta să lovească în dușman, ca să-și stingă pojarul mistuitor și să-și tragă o clipă sufletul. Și pe dată se înviorează, iar sacagiii sînt priviți ca niște îngeri mîntuitori.

Pînă în ultima clipă tabăra pare să fie scutită de vreun atac. Eskil e dintre aceia care n-au avut încă nevoie să-și folosească armele, dar le ține pregătie. Și deodată se trezește că îi sînt de mare trebuință, fiindcă din cea mai neașteptată parte se abate asupra lor o năvală dușmană. Un pîlc de călăreți musulmani își face loc prin marginea mlaștinii, dă să treacă rîul, apa clipocește în vadul lor. Un contraatac e cea mai bună cale de a-i înfrunta, căpitanul gărzilor din tabără pricepe asta degrabă și le strigă străjerilor să se adune în jurul lui.

Le taie drumul inamicilor chiar la malul apei, pentru a-i împiedica să iasă pe uscat, ca să nu se miște în deplină voie. De prima dată lovesc cu sulițele, care-i străpung sau îi răstoarnă pe călărețiii dușmani, le doboară sau le rănesc caii. În muchea malului se ridică un stăvilar de leșuri, în mijlocul unei învălmășeli de oameni și cai, care se căznesc din răsputeri să iasă din apă. Cei care vin din urmă se văd împiedicați să înainteze și astfel siliți să facă un ocol.

Vrăjmașii se scurg acum din toate părțile, cruciații sînt doar o mînă de oameni, se văd împresurați, trebuie să se răsucească, își întorc caii, pentru a se bate cu rîul

în spate. Armele lor au bătaie mai lungă și izbitură mai năpraznică decît ale adversarilor, și asta le dă putința să țină piept, deși cad tot mai mulți și de partea lor. Și cu toate acestea nu izbutesc să-i stăvilească pe deplin, o parte dintre dușmani pătrund în tabără, printre căruțe și corturi.

Și acolo se dedau la plăceri ucigașe, măcelăresc lume neajutorată, femei, bătrîni și călugări, care cad în genunchi dinaintea invadatorilor sau încearcă zadarnic să scape cu fuga. Invocîndu-l zgomotos pe Allah, năvălitorii zdrobesc țeste, retează capete, despică trupuri. Unii sînt aprinși de pofta prădăciunii, se năpustesc la care și în corturi, înșfacă tot ce pot apuca în graba mare, încarcă prada pe spinarea cailor.

Se găsesc totuși în tabără și unii care luptă, înfruntă urgia, și cel mai cu spor o face călugărul Johannes. Își rotește ditamai bîta cu atîta putere, încît îi mătură din cale pe năvălitori, îi trîntește la pămînt sau le smulge iataganele din mîini. Și în tot timpul ăsta vorbește, înșiră vorbe de unul singur, în gura mare, de ai zice că rostește niște descîntece, e lac de sudoare și gura îi tremură de mînie. Are o înfățișare deopotrivă fioroasă și caraghioasă, selgiucizii pregetă, rămîn descumpăniți, înainte de a izbucni în hohote de rîs, se feresc din calea lui, îl lasă în plata Domnului să-și facă mendrele.

Tocmai la vreme pentru a împiedica un dezastru răsună trîmbițele pe crestele dealurilor și cealaltă jumătate de oștire cruciată se îndreaptă spre locul luptei, coboară val-vîrtej costișa. Crainicii ajunseseră cu vestea, cavalerii au dat pinteni cailor, au mînat cît au putut de iute pentru a ajunge la timp, au lăsat în urmă pedestrașii și calabalîcul. Selgiucizii, care pînă atunci crezuseră că au de a face cu toată suflarea cruciată, sînt buimăciți și luați pe neașteptate, nu se mai încumetă să-i înfrunte pe nou-sosiții războinici, care sparg încercuirea și se unesc cu ceilalți cruciați, sleiți de lupta crîncenă.

În numele lui Hristos ! E voia Domnului ! strigă cruciații cu glasuri reunite, și bătălia se reîncinge cu vlagă primenită. Rînduri strînse de cavaleri pătrund nestăvilite printre inamici, acum istoviți și spulberați. Drapelele

verzi se văd clătinîndu-se și căzînd unul după altul, cîrduri de călăreți musulmani încep să fugă din fața năvălitorilor împlătoșați, se dau bătuți. Ăsta-i felul lor de a se bate : atacă cu furie oarbă, sfidînd moartea, pînă cînd victoria li se vădește îndoielnică, și atunci părăsesc iute cîmpul de luptă, dau bir cu fugiții.

Sultanul însuși, care urmărește de la depărtare bătălia, face întocmai : o înțelepciune fatalistă îi spune că de data asta sorții s-au întors împotriva lui și coboară stindardul — ăsta e semnalul retragerii, semnul de fugă pentru toată turcimea. Selgiucizii care încă mai stăruie în luptă își întorc caii și o iau la goană.

Și din nou răsună triumfător strigarea cruciată : E voia Domnului ! Hristos e cu noi ! Și cruciații nou-sosiți, cu mare poftă de harță și puteri încă nesecătuite, se pun pe hăituială, fără să-i poată ajunge pe fugarii purtați de cai mai ușori și mai iuți. Dar ajung în tabăra musulmană, în mijlocul căreia se înalță falnic cortul de mătase al sultanului, se năpustesc de-a dreptul spre el, îi risipesc pe selgiucizi. Pun stăpînire pe întreaga tabără, înainte ca supușii sultanului să mai aibă răgazul de a căra ceva cu ei sau de a da fac corturilor. Și acolo dau ei peste cufere ticsite cu aurărie și nestemate. Cît de sigur fusese sultanul de victorie ! Dar captura asta nu se depune la vistieria comună a cruciadei, ci se împarte între căpetenii, nu fără ciondăneală și cîrtire.

Cînd s-a petrecut despresurarea Eskil, cot la cot cu ceilalți cruciați, încă se mai lupta pe malul rîului. Inamicii se grăbiră s-o ia la sănătoasa. Era de mult timpul : străjerii taberei erau cu puterile pe sfîrșite, spadele începuseră să le cadă din mîini de vlăguială. Descălecară, înțepeniți, se trîntiră la marginea apei, își cufundară capul în rîu, își stinseră setea. Rămaseră apoi așa, zăcînd încă multă vreme, întinși pe spate, în iarba strivită de copitele cailor, răsuflînd greu, cu ochii închiși.

Eskil băgă de seamă că mădularele îi tremurau de atîta sforțare și încordare. Tremurul ăsta nu se lăsa stăpînit, mai ținu o bună bucată de vreme pînă să se stingă de la sine. Și atunci îl încearcă un simțămînt ciudat, de parcă s-ar fi reîntors în propriul lui trup, ar fi reintrat

în propriile lui simțiri. Trăise clipele acestei lupte ca de la depărtare, despărțit de el însuși. Fiecare mișcare pe care o făcuse, fiecare lovitură pe care o dăduse i se părea că fusese lucrarea unei mîini străine.

Simțise cum pătrunde sulița, străpunge trupuri vii, în a căror carne se împotmolește, și cum se smulge pentru a se trage înapoi și a se împlînta din nou. Văzuse cum spada se clatină prin aer și taie în carne vie, simțise lovitura în palmă și în braț, o simțise pătrunzînd în trupuri omenești sau alunecînd cu scrîșnet de oțel pe zale și coifuri, sau ciocnită de arme dușmane care loveau o dată cu a lui, uneori o izbitură puternică, cu scrîșnet și scîntei.

Simțise amorțeala ce i se ridica în mădulare, ca o greutate ce-l trăgea în jos, sau ca și cum s-ar fi mișcat în adîncul unei ape. Răsuflarea i se îngreuiase, tot mai gîfîită, de parcă aerul se subția, se tot împuțina sau dispărea de tot, pînă cînd o durere i-a încins plămînii ca o menghine.

Sudoarea care-i scălda trupul se făcuse lipicioasă, se adunase în orbitele ochilor și-i întuneca vederea. Gura i se uscase atît de crunt încît limba se mișca precum un polonic de lemn într-un ulcior.

Dar toate astea se petrecură fără să-l tulbure cu adevărat, nu simțise nici o spaimă, și nici cum se scurge timpul. De parcă el, Eskil, ar fi fost invulnerabil, nemuritor, ca și cum ar fi fost de neatins și nici nu s-ar fi aflat acolo unde se găsea, sau ocrotit parcă de o nevăzută pavăză. Pricepea prea bine că era o închipuire înșelătoare, dar cu toate astea îi fusese de mare ajutor. În felul ăsta reușise să îndure lupta, izbutise s-o ducă pînă la capăt. Și abia după ce s-a încheiat, mult mai tîrziu, își aduse aminte de grăuntele miraculoase pe care i le dăduse Oddar. Nu avusese nevoie de ele, i se părea că pur și simplu înghițise din ele fără să știe și se gîndi că simțise chiar acele stări pe care i le descrisese Oddar.

După înfrîngere, selgiucizii nu se mai încumetară să reia harța cu cruciații. Dar curînd se davedi că războiala era doar o parte a necazului, aproape că le dădea de furcă mai puțin decît drumul chinuitor prin acele ținu-

turi. Satele și orașele de care dădeau în cale erau mereu părăsite, golite de oameni și mijloace de viață, cîmpurile pustiite sau părăginite, fîntînile și izvoarele năruite sau secate. Iar toată verdeața rămăsese în urmă, iarba cea fără de preț, arborii și pădurile dătătoare de mîngîietoare răcoare. Țineau drumul pe la poalele munților ce-și înălțau crestele pleșuve în văzduhul leșios și răsfrîngeau nesuferita dogoare a soarelui. De partea cealaltă se întindea un soi de deșert, unde sarea sclipea în jocuri orbitoare și tot ce era verde se pîrjolise. Fîșiile de sare erau de o albeață strălucitoare ca omătul și scrîșneau aspru sub călcătură, pulberea măruntă pătrundea în piele cu mușcătură de foc și înlăcrima ochii.

Singurele petice de verdeață erau niște tufe, ale căror frunze aveau o culoare foarte aparte, crudă și otrăvicioasă, care vorbea de la sine. Caii care apucaseră să muște din ele se îmbolnăviseră, munciți de grele chinuri, și după aceea se învățară să le lase neatinse.

Cruciații trebuiau să se bizuie numai pe ceea ce puteau căra sau face rost în drum. Aprovizionarea de la Bizanț nu mai sosea, distanța devenise prea mare și prea greu de străbătut. Nu aveau cu ei destule vedre cu apă, și nici vite. Gurile de apă pe care le știau călăuzele se dovedeau rînd pe rînd secate sau spurcate de stîrvuri ce pluteau în tot locul.

Cavalerii nu-și mai puteau răbda armurile. Acoperămîntul de pînză albă pe care și-l trăseseră pe deasupra nu ajuta mai la nimic, arșița încingea oțelul pînă cînd începea să frigă, de nici nu-l mai puteau atinge cu mîna. Așa că se lepădară de fierăria de pe ei și umblau înfășurați în cămășoaie de pînză, încît semănau cu un convoi de arătări strigoiești sub lumina orbitoare în care umbrele căpătau mai mult adevăr parcă decît ființele. Se descotorosiră și de coifuri, și își înfășurară capul tot în cîrpe albe. În felul acesta începeau să semene tot mai mult cu inamicii lor.

Multe care erau ticsite cu maldăre de armuri, harnașamente, zale și coifuri, de ai fi zis că sînt mormane de războinici căzuți uciși, cărora doar trupul le lipsea, cu brațele și picioarele de oțel, care se răschirau în toate părțile sau atîrnau peste marginile căruței. Trupele că-

lări încercau să se țină cît mai aproape de aceste care, de s-ar fi întîmplat ca o fulgerătoare năvală dușmană să le facă degrabă trebuincioasă îmbrăcămintea de oțel.

Și pe lîngă toate astea îi mai chinuie neîncetat și amăgirea mirajului, oglindirile nălucite în tremurul fierbinte al aerului : pămînturi roditoare, bogat înverzite, orașe și palate, oameni și turme de vite. Vedeniile mincinoase sînt aidoma înfățișărilor și chipurilor adevărate, cu neputință de deosebit, de fiecare dată se silesc din răsputeri să nu se piardă cu firea în fața acestor plăsmuiri înșelătoare, orbiri diavolești, care le dau totuși statornic un dram de speranță deșartă.

În fața lor se ivește un oraș, o priveliște la fel de tremurătoare și de amăgitoare ca toate celelalte vedenii ale pustiei de nisip. Dar iată că nu se destramă pe măsură ce se apropie de ea, ba devine chiar mai adevărată și mai deslușită — acum se pot zări limpede zidurile, turnurile, porțile. În cele din urmă cutează s-o ia drept altceva decît o iluzie a vederii, pînă cînd, în sfîrșit, ajung atît de aproape, încît e cu neputință să se risipească și să piară. Și atunci se ridică un strigăt de ușurare, un singur glas din mii de piepturi, și întind pasul spre acel oraș răsărit în calea lor ca o minune, cuprinși de nestăvilite nădejdi.

Zidurile se înalță în fața lor, hîrbuite, dar cît se poate de aievea, aruncînd umbre apăsate în bătaia soarelui. Poarta de care se apropie stă deschisă, de parcă anume, poftindu-i în cetate, cu toate că nu se zărește nici urmă de viață. Nu-i întîmpină decît colbul așternut pretutindeni, într-un strat gros, care se ridică învălătucit sub pașii lor. E un oraș pustiu, părăsit pesemne de mult. Nu-i de găsit nici un strop de apă sau o frunză verde, nimic ce ar putea să potolească foamea sau setea.

O, un asemenea loc e mai jalnic, mai întristător decît chiar pustietatea deșertului. Asta-i cea mai cruntă dintre înșelăciuni, rînjetul batjocoritor de triumf al Diavolului, mărturia unei ființări omenești preschimbată într-o disperată deșertăciune ! La fel de dezamăgitoare

sînt fîntînile și adăposturile : e cea mai cumplită lovitură, atît pentru oameni, cît și pentru animale. Să fi ajuns atît de sleit de sete, pînă la ultimul hotar al îndurării, și să nu dai peste nimic altceva decît o groapă cu nisip sau o băltoacă de apă spurcată. Cîtă deznădejde, să pleci mai departe în felul ăsta, fără să știi spre ce anume și pentru cîtă vreme !

Și oamenii și animalele își varsă udul tot mai rar, și doar cu țîrîita, ispita de a bea din urină e atît de mare încît mulți îi cad pradă, chiar dacă li se apleacă și se îmbolnăvesc numaidecît. De se întîmplă să piară un cal sau un asin, cîțiva se aruncă asupra lui cît ai clipi din ochi, îi spintecă vinele și se apucă să-i soarbă cu lăcomie sîngele care țîșnește prin crestături. Cu greu îi poți acum împiedica pe oameni să ucidă chiar animale de povară sau de ham pentru a le bea sîngele, cu toate că e sărat și curînd setea devine mai chinuitoare încă decît înainte.

Și iată că zăresc niște copaci profilîndu-se prin tremurul aerului închis. Și cînd se apropie, copacii se încăpățînează să rămînă pe loc, să existe acolo cu adevărat. Da, sînt copaci aievea, care se ridică din nisip, cu trunchiuri noduroase și frunze mari, groase. Nu sînt verzi totuși, ci acoperite cu praf cenușiu și întărite dedesubt, întocmai ca niște plăci de tablă. Dar de vreme ce acolo cresc copaci, trebuie că se va afla și apă, poate, mai la adîncime. Și nădejdea începu din nou să încolțească în inimile cruciaților.

Printre copaci dau de o adîncitură cu pietriș, o urmă de izvor. Dar primii care pășesc spre ea se trag numaidecît îndărăt și apucă mînerul spadei. Printre bolovani colcăie șerpi, își înalță capetele și șuieră, își joacă limbile ascuțite. O priveliște odioasă, de-i trec fiori reci pe șira spinării, în plină arșiță, din nou o șicană diavolească !

Într-o pornire de furie cîțiva se reped cu armele asupra șerpilor, îi măcelăresc și le ridică trupurile în vîrful spadei. Și apoi îi pot vedea cu toții, încă mai zvîrcolindu-se într-o agonie prelungită, hidoase dihănii tîrîtoare, purtătoare de otravă și blestemate, uneltele căderii în păcat ! Mulți își fac semnul crucii și rostesc cuvinte sfinte.

Dar asta nu-i totul. Șerpii sînt purtați în ocol în vîrful spadei, ca un semn al triumfului asupra Răului. Sîngele se scurge din trupurile încă mișcătoare, în dîre stacojii, și unora le trezește o poftă grozavă, foamea și setea învîng sila. Smulg șerpii și încep să-i jupoaie, le țin în mînă carnea albă, dezvelită, și își înfig dinții în ea, se pun pe mestecat, înghit cu lăcomie, în timp ce trupurile fiarelor tîrîtoare încă mai dau semne de viață, se arcuiesc spasmodic.

Și văzînd asta mulți se depărtează, cuprinși de greață. Dar cei care au înfulecat carne de șarpe nu izbutesc s-o țină în ei. Își dau ochii peste cap, își pun mîinile la gură, se chircesc de parcă supuși la mari chinuri și aruncă afară ce au înghițit. Nu, nici un creștin nu poate mînca totuși carne de șarpe, odrasla blestemată a Diavolului.

Deodată pămîntul prinde a se undui, chiar sub ochii lor, se vălurește precum marea bătută de vînt. Își zic că e tot o amăgire, ceva părelnic, de care nu trebuie să țină seama. Pînă cînd îi ajunge zgîlțîiala, și se zguduie atît de zdravăn încît mai să se prăbușească, pe cînd un muget surd se ridică din adîncuri, ca un tunet subteran. Pămîntul le fuge de sub picioare, oamenilor și animalelor deopotrivă, cînd se scufundă, cînd saltă, caii cabrează înspăimîntați și își azvîrlă stăpînul din șa, totul se îneacă într-un nor des de praf.

Pe cruciați îi ia un soi de amețeală, simt că pămîntul însuși e pus pe înșelăciune, se despică sub călcătură, își tot cască prăpăstii. Nimic de care să te ții, să te agăți, toate cele se mișcă și se leagănă, de parcă smulse de valuri.

Acum s-a potolit, se așterne o așteptare încordată, nu se știe dacă a trecut. Nu, iată un nou val, încă mai năpraznic, un zgîlțîit ca din pămînt se urcă în trupuri și le zdruncină, dinții clănțăne ca pe vreme de cumplit ger. O spaimă străbună izbucnește din adîncul ființei lor și îi subjugă fără putință de împotrivire. Asta va să fie sfîrșitul, prăpădul cel mare de pe urmă! Așadar, cruciada a pornit prea tîrziu! Mînia lui Hristos s-a dezlănțuit asupra lumii și nimic n-o poate stăvili!

Și totuși, iată, s-a potolit. Zac cu toții la pămînt, doborîți de parcă i-ar fi atins coasa morții, sau se ridică cu chiu cu vai în picioare, clătinîndu-se ca beți, se agață de cai sau unii de alții. De văzut nu văd mai nimic, praful îi înfășoară ca o ceață grea.

Cînd aerul începe să se mai limpezească, se deslușesc oameni și cai prăvăliți, care se căznesc să se ridice. S-au căscat crăpături adînci, ici-colo s-au lipit la loc, de parcă pămîntul dintr-o dată ar fi căpătat buze și ar fi dat să spună ceva, dar le-a închis din nou, recăzînd în tăcere. Sau poate s-au ivit guri flămînde, care s-au străduit să înghită, și totuși n-au izbutit.

Fața pămîntului pare răscolită de pluguri uriașești, cu adînci brazde răsturnate și taluzuri de pămînt oprite în plină rostogolire. Cruciații se urnesc, cu teamă încă, calcă neîncrezători, nu se mai bizuie pe țărîna de sub tălpi, așteptîndu-se parcă să se scufunde la orice pas. Încalecă, convoiul se pune din nou în mișcare. Dar zguduirea dăinuie încă în simțuri, și caii tremură deopotrivă. . .

Încercările au devenit prea grele, cruciații nu numai că nu s-au purificat, dar chiar s-au mai încărcat cu un venin care-și caută revărsarea. E ca o nevoie de a-și răzbuna pătimirile, de a-și descărca suferința pricinuind suferință.

Cad prinși cîțiva străini, care sînt luați drept iscoade dușmane. Nu seamănă cu selgiucizii, și nici portul nu-i arată a fi războinici — dar degeaba, se zice că-i vorba de îmbrăcăminte anume înșelătoare — și nici nu vorbesc un grai de înțeles. În jurul lor se iscă mare fierbere, se strigă amenințări și se agită arme, pînă cînd se ivește o căpetenie și ia lucrurile pe seama lui.

Din convingere, sau ca să fie pe placul mulțimii, își rostește îndată hotărîrea, cu glas puternic: Prinșii vor primi pedeapsa ce se cade unor iscoade vrăjmașe! Li se vor scoate ochii și vor fi lăsați să rătăcească orbeți prin pustietăți! E limpede că sentința e pe placul tuturor și e salutată cu însuflețire.

Se aprinde la iuțeală un foc, în mijlocul flăcărilor se vîră o spadă, pînă cînd oțelul se albește de încinsoare.

Mîini zdravene îi țin pe loc pe ostatici, care se zbat de groază. Sabia înroșită se apropie de chipurile lor, un muget gîlgîit se ridică din gîtlejurile condamnaților. Oțelul încins le pîrlește mai întîi sprîncenele, pîrjolește mai apoi pielea dimprejur, care se zbîrcește în arsură, apoi pleoapele, care se sfarogesc ca niște frunze moarte și lasă descoperiți globii ochilor ce se rotesc în orbite, pînă cînd încep să sfîrîie ca niște ouă puse la prăjit.

Mulți dintre privitori gem, de parcă părtași la durere sau cuprinși de o nestăvilită desfătare, alții se depărtează de parcă n-ar îndura priveliștea. Orbiții s-au trîntit fără simțire la pămînt, și sînt părăsiți acolo în voia sorții. Convoiul cruciat pleacă mai departe, ușurat parcă de o povară.

Ajunseră din nou la un oraș părăsit, dar care era așezat în deschizătura unei văi străbătută de un rîu, unde se mai aflau încă roade ale pămîntului. Oameni și animale băură pe săturate, își spălară trupurile de praf și sudoare. În pomi se găseau fructe și pe cîmp se aflau grîne neculese, recolte nesecerate, pășuni pentru îndestularea animalelor. Se înveseliră cu toții, răsunară cînturi și rugăciuni, se odihniră și se întremară.

Cînd părăsiră locul acela erau plini de reînnoite nădejdi, nu mai dădeau acum de ținuturi la fel de uscate și sterpe ca pînă atunci. Le ieșeau tot mai des în cale sate și orașe locuite de turci, dar oștiri dușmane nu se zăreau, și împotrivirea de care aveau parte era neînsemnată. Cruciații uciseseră și jefuiseră din plin. Se grăbeau să ajungă mai departe, să iasă din țara aceea blestemată. Se părea că nu mai au mult pînă să pună piciorul în Siria cea mănoasă și cetatea bogată pe nume Antiohia, și se întețea în ei dorința de a înainta.

Nu știau niciodată dacă cei pe care-i întîlneau erau prieteni sau dușmani, într-atît de amestecată era omenirea aflătoare sub stăpînirea selgiucidă.

De fiecare dată îmbracă armurile, armele stau mereu pregătite. Dar tot mai des îi întîmpină oameni neînarmați, cu brațele deschise, gata să-și facă semnul crucii și să le arate că sînt din rîndul creștinilor, cad în genunchi și sărută crucifixul. Sînt primiți cu blîndețe de

cruciați, dar nu fără îndoieli : cum pot ei fi adevărați creștini într-o astfel de țară, în mijlocul păgînilor și al necredincioșilor ? Trebuie că-și vor fi renegat credința, pentru ca astfel să supraviețuiască și să nu devină martiri !

Tălmacii îi lămuresc că sînt oameni care au venit dinspre nord-est, izgoniți din țara lor, de la poalele muntelui Ararat, de hoardele turcești. Sînt siliți să trăiască în pace cu selgiucizii și să se supună stăpînirii lor, dar nu s-au lepădat de credința lor creștină. Dar mulți dintre cruciați nu se lasă prea convinși, și neîncrederea nu li se risipește mai deloc. Acum oamenii aceștia vor fi puși la încercare : trebuie să-și arate bunăvoința dăruindu-le ostașilor lui Hristos tot avutul lor, golindu-și cămările. Și de se întîmplă să dosească cîte ceva sau să se poarte cu înșelăciune în vreun alt fel, atunci pretinsa lor creștinătate nu le va fi scut mai trainic decît o pînză de păianjen.

Dar cei peste măsură de lacomi se arată nemulțumiți cu ce primesc, firește, și încep să-și ia singuri cu de-a sila. Focul izbucnește și se varsă sînge omenesc, și din nou cruciații lasă în urma lor sate cuprinse de vîlvătăi.

Și încă mai nedumeriți sînt cînd ajung în locuri populate cu turcomani — fără doar și poate, după înfățișare. Nu se arată cîtuși de puțin dușmănoși, își predau bunurile fără să crîcnească, par a fi pregătiți pentru orice. Mai că ai zice că sînt tot creștini, deși nu ascund că sînt musulmani, al căror dumnezeu se cheamă Allah, și nu se adună în biserici, ci în lăcașuri sfinte, cu turnuri subțiri, ascuțite, cărora li se spun moschei.

Cruciații stîrnesc indignare, dar nu împotriviri fățișe, cînd dau buzna în moschei, încredințați că vor da peste chipuri hidoase de idoli și belșug de odoare. Dar nu zăresc decît niște pereți, tot năruiți, ca pe dinafară, nici un chip cioplit sau zugrăvit, și nimic vrednic de pradă. Ce soi de pungășie mai e și asta ? Au și cărat totul de acolo sau moscheile au fost goale dintotdeauna ?

Oamenii aceia ciudați nu par din cale afară de speriați în fața cruciaților, parcă n-ar pricepe ce osîndă-i paște și nu s-ar simți mai amenințați ca de obicei. Nu

se înspăimîntă nici cînd află încotro se îndreaptă cruciada și care-i este misiunea, ba s-ar părea că nu le pasă mai deloc. Mulți dintre cruciați se trezesc fără să vrea cu convingerea că musulmanii nu trebuie socotiți neapărat drept dușmani, și deci trecuți prin sabie.

Și e din ce în ce mai limpede că păgînii se pot dușmăni și război între ei, împărțiți între șeici care încearcă să-și răpească unii altora teritoriile. În privința asta nu se deosebesc așadar de creștini. Ba n-ar fi deloc cu neputință ca păgînii să se alăture creștinilor împotriva altor păgîni. Deci deosebirea hotărîtoare între păgîni și creștini nu stă în felul credinței. Dar e un gînd pe care cei mai mulți îl alungă degrabă, pentru că atunci temeiul însuși al cruciadei ar fi amenințat să se surpe.

Dar se găsesc veșnic și fanatici aținători. Căci ucigîndu-i și jefuindu-i chiar și pe cei mai pașnici dintre păgîni se restabilește cuvenita dușmănie, și credința în misiunea cruciadei se întărește.

Dinaintea cruciaților se înălțau acum munții, mai semeți ca oricînd, cu creste clipitoare de zăpadă în arșița verii. Erau puși acum în fața unei alegeri, deoarece acolo se desfăceau mai multe drumuri. Căpeteniile și călăuzele țineră sfat, dar n-ajunseră la înțelegeri, ci la o ceartă aprinsă, fiindcă părerile erau împărțite.

Una din căi ar fi fost prin pasul muntos, la miazăzi, spre a ajunge astfel cît mai grabnic în Cilicia, provincie de coastă despre care se știa că e locuită de armeni, greci și sirieni, creștini cu toții. Dar călăuzele îi preveniră că drumul era din cale afară de anevoios, mulți dintre cruciați nu vor face față. Cît despre cai, greu de crezut că și-ar fi putut croi drum prin strîmtoarea cea stîncoasă. O altă cale, mai sigură, dar mai zăbavnică, era de-a lungul lanțului muntos, spre nord-est, pînă la cetatea Caesarea. De acolo, un vechi drum de oști ducea peste munții Antitaurus, pînă în văile ce se deschideau spre Siria, mai departe, spre Antiohia. Era cea mai nimerită cale pentru grosul cruciadei, deși nici așa n-ar fi fost scutiți de o sumedenie de neajunsuri.

Tînărul Tankred, aprig și repezit, era adeptul căii mai scurte și mai aspre. Așa se putea ajunge degrabă

în ținuturile de coastă, printre creștini prietenoși, și de acolo le-ar fi fost lesne s-o apuce spre Antiohia, pe care ar fi putut-o cuceri prin surprindere, înainte ca dușmanul să-și poată pregăti apărarea. S-ar fi ales acolo cu pradă dintre cele mai bogate, înaintînd apoi cu repeziciune spre ținta lor ultimă : Ierusalim.

Asta suna cît se poate de ademenitor, dar căpeteniile mai vîrstnice și mai chibzuite se împotriviră acestei căi nesăbuite, socoteau că riscurile sînt mult prea mari. După ce își aruncară în față cuvinte mînioase și se învinuiră unii pe alții de toate cele, hotărîră ca cruciada să se împartă în două oști : una, mai numeroasă, avea să apuce pe drumul lung, iar cealaltă, mai mică, mai puternică și mai bătăioasă urma să pătrundă spre miazăzi prin pasul muntos. Lui Tankred i se alătură Baldwin de Lotharingia : amîndoi erau comandanți cutezători, făcuți din același aluat și buni părtași la jaf.

Comanda supremă a corpului mai numeros de oștire îi reveni lui Raimond de Toulouse. Era cel mai în etate dintre căpitani și socotit drept cel mai încercat, dar avea o fire aspră, putea fi supărător de încăpățînat, și comanda lui nu fu acceptată fără cîrteli. Mai cu seamă Bohemond și Gottfrid aveau mulți ciraci a căror voce se făcu puternic auzită. Pe deasupra mai erau și o sumedenie de alți nobili cu interese diferite și care nu gîndeau la fel în ce privește desfășurarea cruciadei.

Intrigile și cîrdășiile nu conteneau, dar toate astea se petreceau peste capul mulțimii cruciate, care de altfel nu lua parte nici la consilii, nici la hotărîri.

Trupele cu care pornise Eskil ajunseră la Caesarea în cîteva zile, fără cine știe ce greutăți. Orașul se dovedi abandonat de garnizoana selgiucidă și cruciații pătrunseră fără să folosească armele. Era o cetate întărită, locuită în cea mai mare parte de armeni creștini, care se arătau nespus de zeloși în sprijinirea cruciadei. Se apucară să strîngă provizii pentru drumul transalpin, în timp ce armata se odihnea și își aduna puteri pentru a face față la sforțările ce-o așteptau.

Era în primele zile ale lui octombrie și arșița se risipi deodată sub ploaia rece de toamnă, care curgea fără istov din văzduhul cenușiu.

Ținutul era de nerecunoscut, atît de întunecat și posomorît, după lumina orbitoare a soarelui de vară. Apa șiroia pe oameni și animale, pătrundea pe sub armuri și veșminte. Umblau cu toții zgribuliți, murați, mulți prinseră răpciugă.

Caii fumegau de parcă arseseră, drumurile și pămîntul erau îmbibate de apă, înnămoleau talpa piciorului și nu-i dădeau drumul decît cu greutate, cu un pleoscăit greu, clisos. Fiecare pas era un chin, caii alunecau și ei, mulți cădeau, unii își frîngeau picioarele. Bucata de drum străbătută într-o zi era adesea atît de scurtă încît ai fi zis că te afli aproape în același loc din care porniseși.

Ajunseră în creierul unor munți ce se înălțau în terase, cu sate cocoțate, ce se pierdeau în pustietatea dintre rîpe. Capre și localnici în zdrențe priveau cu nedumerire de pe înălțimi la convoiul cruciat ce se scurgea prin trecători. Torente vărsate de pe povîrnișuri se adunau jos într-o singură vînă de apă, un rîu în toată legea, care tăia de-a curmezișul drumul sau se scurgea de-a dreptul pe el, prefăcîndu-l într-o albie. Oamenii, caii și toate celelalte dobitoace de ham și de povară se luptau cu apa învîrtejită printre picioare, se poticneau întruna sau alunecau pe bolovani desprinși.

Încet, cruciații pătrundeau tot mai sus printre munții ce păreau că nu se mai termină. Vulturii pluteau în zbor picat, de-a dreptul spre ei, se roteau deasupra lor atît de aproape, încît li se vedea scînteierea ochilor și aproape că se auzea foșnetul iscat de aripi. Cînd norii joși se desfăceau, în răstimpuri, crestele munților se iveau scînteind în soare, înzăpezite și orbitoare, de o înfricoșătoare frumusețe sălbatică. Drumul șerpuia pe muchii de prăpăstii, privite de sus puhoaiele de nori se scurgeau ca niște cețuri albe sau albăstrii. Tăinuiau astfel adîncimile, în chip milostiv sau înșelător, pentru a le dezvălui apoi, deodată, hăul fără de fund al rîpelor.

La tot pasul se rostogolea cîte un cal în genune, cu grozave nechezări de moarte și surpături de bolovani. Nici călăreții nu scăpau, n-ajungeau să sară din șa la timp. Într-un rînd Eskil auzi cum se prăvălește un cavaler, cum armura izbită de muchiile stincilor răsună

ca un clopot de biserică, tot mai în străfunduri. În cele din urmă, nimeni nu se mai încumetă să umble călare, se văzură nevoiți să meargă pe jos, ducîndu-și caii de dîrlogi cu mare grijă.

Nici carele n-aveau o soartă mai ușoară. Drumul se îngusta uneori într-atît, încît una din roți scăpa pe muchea rîpei, se clătinau și se răsturnau, tîrînd după ele și animalele înhămate, și se mistuiau val-vîrtej în abisuri cu un cumplit ecou. Nimeni nu mai putea călători în care, pînă și bătrînii și betegii trebuiră să coboare și să purceadă pe picioare, cu chiu, cu vai, sprijiniți de unii mai zdraveni și mai sănătoși, și cu toate acestea nu le rămînea altceva de făcut decît să strîngă din dinți și să meargă mai departe cu ultimele puteri. Înainte, tot înainte, oșteni ai lui Hristos !

Dar călătoria prin ținutul ăsta, cu toată restriștea, avea și partea ei bună, pînă și Eskil trebui să recunoască : luptele, chinurile și lipsurile îi apropiară pe aflătorii în cruciadă, îi închegară într-o comunitate ce pînă atunci nu existase. Parcă acum toți se cunoșteau între ei, chiar dacă nu schimbaseră niciodată vreo vorbă sau nu se băgaseră prea bine în seamă.

Și întrucîtva se mai neteziră deosebirile dintre ranguri, între nobili și creștinii de rînd, între cavaleri și simpli pedestrași, precum și deosebirile de obîrșie și limbă. Nu că ar fi devenit prieteni apropiați și fideli, ci într-un fel mai cuprinzător :. se priveau pur și simplu cu aceiași ochi, erau cu toții cruciați.

Cu graiul aveau mari necazuri, adesea își vorbeau într-o amestecătură stîlcită de limbi care, oricît de stîngaci și de caraghios ar fi sunat, le slujea cît de cît să se înțeleagă. Și dacă Eskil se simțea într-atît de străin printre ceilalți, asta se datora foarte mult și limbii. Latina și francona îi erau peste mînă, cu graiurile nemțești se descurca mai bine, dar în nici unul din ele nu se putea rosti curgător. Dar dacă asta îl făcea să se simtă stînjenit, îl ajuta în schimb, vezi bine, să fie mai scrutător și mai sceptic decît cei mai mulți.

Era o ușurare pentru Eskil atunci cînd putea să-și folosească graiul de baștină stînd de vorbă cu Johannes,

știutor de daneză. Namila asta de călugăr era o adevărată comoară, în toate privințele. Era veșnic în toane bune, de o neabătută voioșie și mucalit din fire, fără să bată apa-n piuă cu nerozii fără noimă. Vorba lui bogată era slobodă și cu mult duh. Mintea îi era limpede și clarvăzătoare, fără gărgăuni și ocolișuri de prisos. Și unde mai pui că era neclintit într-ale lui, nu se lăsa răsucit după cum bătea vîntul.

Am ajuns pînă aici, cu ajutorul Celui de Sus, fără să fi săvîrșit omor ! — își făcea el socoteala. Cu același ajutor și puțin noroc am să mă văd la Ierusalim cu mîinile curate, fără să fi devenit ucigaș pe drum ! Altceva e dacă vreun neghiob nu se păzește și se vîră în drăgălașa mea de ghioagă pe cînd o învîrt ! Asta-i vina lui și încă nu mi-am văzut ciomagul mînjit de sînge !

Nici tu n-ai sămînță de bătăuș. Dar cu toate astea am băgat de seamă că nu porți arma chiar de florile mărului, ba chiar te-am văzut că te descurci binișor cu ea. Pe deasupra, tu ești cruciat, nu doar un pelerin ca mine ! Dar îmi pare că te-ai cam jigărit în ultima vreme, de bună seamă că nu cunoști cum trebuie arta de a-ți păstra greutatea trupului ! Uită-te la mine : postul, caznele duhovnicești și flămînzeala, ori mai știu eu ce altceva, nimic nu mă macină ! E o binecuvîntare blestemată, ca să zic așa.

Și chiar ăsta era adevărul : nici un neajuns nu părea să-l tulbure pe Johannes, de parcă ar fi avut tainice rezerve, poate că se hrănea din propria slănină, precum cămila din cocoașă. Nu arăta nici sleit de căldură sau de frig aspru, pe timp de arșiță se răcorea cu sudoarea ce șiroia pe el în valuri, iar la vreme de ger îi ținea de cald stratul bogat de osînză.

În sfîrșit, într-o zi munții se dau deoparte și sub privirea chinuiților drumeți se deschide o vale de rîu, binecuvîntat de verde, și largă cît cuprinzi cu ochii pînă-n dunga zării albăstrii.

Oameni și animale deopotrivă sînt deodată cuprinși de o nouă poftă de viață, freamătă de nerăbdare să ajungă acolo, jos, cît mai degrabă, își umflă nările în vînt spre a adulmeca izul crud de verdeață și adieri de fum din-

spre așezările omenești. Osteneala și deznădejdea se risipesc dintr-o dată, un val de mari speranțe le înalță sufletele.

Așază tabără pe malul rîului, în iarba minunată din care dobitoacele au și început să se înfrupte. Pîlcuri de cruciați se scaldă și își încălzesc la soare trupurile muncite, cu simțămîntul că soarele și apa și-au recîștigat sfintele însușiri. De-a lungul rîului se înșiruiesc plopi înalți cu frunzișul încă nescuturat, tremurînd cu unduiri argintate sub adierea vîntului în șoapte de dulce muzică.

Seara imnurile cruciate răsună înalt și cucernic. Parcă simțeau cu toții că au lăsat în urmă o sălbatică deșertăciune, presărată cu grele încercări, și în față le stau țări și orașe înfloritoare, care așteaptă să fie cucerite și izbăvite. E voia Domnului ! Și acum erau pe drumul cel drept spre Țara Sfîntă și Ierusalim.

Dar cînd ajung pe aproape de Antiohia se opresc înmărmuriți : cruciații cad pe gînduri și privesc cu toții consternați. În fața lor curge un rîu, iar pe malul celălalt se întinde orașul, se desfășoară pe o coastă muntoasă, unde o strașnică fortificație se înalță spre înaltul cerului. Zidurile urcă departe, cocoțate pe povîrnișuri, cît cuprinzi cu ochii, de parcă s-ar pierde în văzduh.

În prima clipă un gînd îi străfulgeră pe toți : Antiohia e de necucerit, cu nimic mai prejos în privința asta decît Constantinopolul. Dar Antiohia e marea fortăreață în drumul spre Țara Sfîntă. Trebuie învinsă și supusă înainte ca cruciada să poată purcede mai departe. Mulți presimt că se află în fața unei nemaipomenite misiuni, poate chiar cu neputință de îndeplinit ; iată-i înfruntați de încercarea cea din urmă, aici se aleg sorții, aici se hotărăște între izbîndă și pieire.

Antiohia nu e numai o realitate palpabilă, ci și o legendă vie, unul dintre cele mai mari și mai faimoase orașe ale Orientului, puternic și rîvnit de mii de ani. E totodată și orașul în care au predicat apostolii și unde și-a luat numele creștinismul, un loc de refugiu pentru creștini chiar pînă în ziua de azi, cînd cetatea e sub stăpînire selgiucidă. Căci covîrșitoarea majoritate a locuitorilor au rămas tot creștini, au patriarhul lor și nenumărate biserici de toată frumusețea, cu garnizoană, care conduce cam de capul ei și departe de a se supune orbește înaltelor porunci selgiucide. În Antiohia viața e de multă vreme slobodă și tihnită, chiar dacă împîclită de dușmănii mocnite și intrigi. Dar apropiata amenințare a oastei cruciate îl neliniștea pe guvernator, care

începu să lovească în creștini, îl puse la popreală pe patriarh și confiscă o parte din biserici spre a face din ele moschei musulmane sau grajduri pentru caii garnizoanei.

Ba chiar și-a întărit trupele și a făcut depozite speciale de provizii. Pe lîngă asta a mai trimis solii la Damasc, Homs și Mosul, cu rugăminte de ajutor. El n-are încredere în bună parte din locuitori, pe care-i bănuiește puși pe trădare, la o adică de-a dreptul dușmănoși. Pe mulți dintre ei i-a izgonit, încercînd în timpul ăsta să vîre și zîzanie între multele soiuri de creștini.

Prima ciocnire are loc la unul din poduri, Podul de Fier de peste rîul Orontes, unde cele două turnuri-bastion sînt luate cu asalt surprinzător de cruciați, care în același timp mai capturează și un convoi cu vite și grîne aflat în drum spre oraș.

Cavaleria se îndreaptă spre latura de nord-est a zidului, pe cînd restul forțelor cruciate așază tabără pe celălalt mal al rîului. Sînt trimise patrule de recunoaștere să dea raită în jurul Antiohiei — și se înapoiază cu înștiințări dintre cele mai descurajatoare.

Aprovizionarea se face printr-o sumedenie de porți, care se deschid spre tot atîtea drumuri, în diferite direcții. Cea căreia i se spune Poarta Podului dă chiar spre fluviu, se deschide într-un pod strașnic fortificat, de unde drumul pornește spre apus, către orașul-port Sfîntul Simeon. Pe spinările muntoase de la miazăzi, numaidecît lîngă redută, se află Poarta de Fier, unde un rîu lăturalnic, care alimentează orașul cu apă, se rostogolește năvalnic prin rîpe prăpăstioase.

O împresurare și un asediu deplin al Antiohiei sînt cu neputință. Povîrnișurile muntoase sînt cu totul de neatins și crestate de adînci crevase. Nici zidurile nu vădesc spărturi, pe unde s-ar putea da năvala cu oarecari sorți de izbîndă. Trebuiau deci să-și ia gîndul de la încercarea de a cuceri orașul pe vreuna din aceste două căi.

Și din nou se aprinde gîlceava, tot mai de neîmpăcat, între cei doi primi comandanți cruciați, Behemond și Raimond. Cel dintîi socotește că un asalt e cu desăvîrșire zadarnic și înclină spre un asediu pre-

lungit, care mai devreme sau mai tîrziu va duce la capitulare. În schimb Raimond o ține morțiș că un atac direct, cu oricît de mari pierderi, e singura cale de reușită.

Curînd reiese că Bohemond urzește gînduri de stăpînire peste Antiohia, o vrea cu totul numai pentru sine. N-are nicicum de gînd s-o împartă cu careva, cu atît mai puțin s-o predea Bizanțului, așa cum prevede jurămîntul de credință. Pe de altă parte nici nu vrea ca orașul să fie prădat și pustiit printr-o invazie violentă. Trage în schimb nădejde că va putea pune mîna pe el prin trădare, așa cum se mai întîmplase și pînă atunci în diferite împrejurări.

Raimond îi miroase planurile și face totul pentru a i le încurca. El se dă acum drept purtătorul de cuvînt al drepturilor imperiale și păzitor al juruielii prin care toate căpeteniile cruciate s-au legat față de împărat. Și în același timp susține egalitatea în drepturi a tuturor conducătorilor de oaste, încurajînd dorința neastîmpărată a majorității de a birui cît mai grabnic Antiohia, pentru a se urni mai departe spre Ierusalim.

Dezbinarea asta dintre cei doi mari comandanți nu face decît să tărăgăneze lucrurile, astfel că orice șansă de a lua orașul cu asalt neprevăzut se irosește. Bohemond se bucură de cea mai puternică adeziune, iar el a hotărît asediul. Clocotind de mînie, Raimond e silit să rabde, ceea ce nu înseamnă că nu i se pune de-a curmezișul în orice chip îi stă la îndemînă. Între timp lucrările de pregătire a asediului sînt în toi și cruciații așteaptă să vadă ce s-o întîmpla mai departe.

Dar pesemne că Bohemond și-a cîștigat majoritatea de partea lui, în primul rînd datorită ispititoarelor împrejurimi ale Antiohiei. De jur împrejur se întind ținuturi bogate, numai bune de jecmănit, și deocamdată nu se zărește nici picior de dușman care să le stea împotrivă. Traiul de huzur la care atît de mulți au rîvnit în închipuire pare acum să le fie la îndemînă, în sfîrșit. La treabă, deci, fără întîrziere !

Pîlcuri mai mari sau mai mici de cruciați o iau din loc, călare sau pe jos, mai mult sau mai puțin înarmați.

Se opresc prin sate și iau cu el tot ce li se dă de bună voie sau li se lasă sub amenințare. Se întorc încărcați cu tot soiul de fructe, păsări și pești, aduc cu ei vite și vedre cu vin, dulce și amețitor. Se îndoapă, beau și se destrăbălează cu cugetul senin, ca o binemeritată răsplată pentru tot ce le-a fost dat să îndure. Ierusalimul mai poate să aștepte niteluș! Doar o mînă de fanatici și aşceți gîndesc altfel.

Eskil ia și el parte la astfel de escapade, împreună cu călugărul Johannes, dau de un mic lac, pierdut prin coclauri. Se pot scălda acolo la adăpostul stîncilor, peștele se lasă lesne prins și pasărea doborîtă-n zbor cu săgeata. În jurul lacului se află cîteva sătulețe siriene, unde oamenii sînt prietenoși, de bună credință și creștini plini de speranțe. Se vede bine că sînt nemulțumiți de stăpînirea musulmană și se așteaptă numai la bine din partea cruciaților.

Își deschid cu mărinimie casele și își fac tot timpul semnul crucii, e ca un fel de vorbire prin semne a surdomuților, în lipsa unui alt grai comun. Femeile nu sînt nici îmbrobodite, nici sfioase, au trecut ele prin multe, firește, și s-au deprins să ia totul așa cum este.

Dar au ceva aparte siriencele astea — după cum descoperă foarte curînd mulți dintre cruciați. Pofta lor de femei s-a trezit zdravăn, o dată ce s-au pus pe trai îndestulat și au scăpat de neajunsuri și lupte. Siriencele sînt ca niște fructe coapte, tocmai gata de cules. Și toate par să nu se deosebească între ele, sînt parcă una și aceeași, așa li se pare cruciaților, ba nici după vîrstă nu prea sînt în stare să facă vreo deosebire. Sînt toate subțiri la mijloc, ca niște snopi bine legați, și totuși cu moi rotunjimi. Chipurile sînt de asemenea rotunde. Cosițele negre le ajung pînă la șolduri și au glezne subțiri, ca animalele de rasă.

Siriencele îi ademenesc pe acești străini, fără să pară totuși că ar ascunde gînduri dușmănoase. Și, după împrejurări, sînt folosite sau terfelite de cruciați. Focoasele sirience sînt cel mai adesea destul de doritoare, își întorc chipurile rotunde, cu priviri galeșe, spre musafirii cu trupuri înalte și piele albă. Dar unele sînt posedate brutal și plătesc cu de-a sila prețul eliberatorilor creștini.

Eskil și Johannes ajung lesne la înțelegere și în privința femeilor. Cît o fi el de călugăr, Johannes pare totuși să nu fie stînjenit de vreun jurămînt de castitate.

Trupul trebuie să-și primească partea, pentru ca sufletul să nu o ia razna, explică el. Și asta e la fel de adevărat pentru nevoile sexului, ca și pentru mîncare sau băutură. Cel care se abține de la faptă și în schimb se zvîrcolește neîncetat în închipuiri pofticoase e cel mai prihănit. Siriencele astea mititele sînt ca un dar de la Dumnezeu, și ar fi o nerușinată cutezanță să-i dăm cu piciorul !

Făptura mătăhăloasă a lui Johannes are aplecări spre muieri mărunte, cu cît mai mititele, cu atît mai bine, de s-ar zice că e vorba aici de o atracție a contrariilor.

Nu mă prea prăpădesc după femei trupețe, spune el cu sinceritate, ca de obicei. Mi-ajunge cît sînt eu de trupeș ! Mă aprind în schimb după alea mititele. Dar să nu-ți închipui cumva că le strivesc sub greutatea mea de namilă. Nu, nu, umblu gingaș și ușurel, ca și cum aș trage ața printr-un ac ! Stau trîntit pe spate ca o butie plină, ceea ce și sînt, și o pun pe mititică peste mine, și apoi să mă tot călărească, ca pe spinarea unui armăsar ! Și pe cuvîntul meu dacă mă amestec, ci doar stau liniștit și supus, și muieruștei îi place de nu mai poate. Se înfierbîntă al naibii, și devine harnică, și își călărește țanțoșă ditamai armăsarul, drept spre țintă !

Eskil zice că el nu-i destul de mare-n trup ca să facă la fel, el simte nevoia să fie mai harnic, dar vrea ca și femeia să-i răspundă, să ia parte la lucrare, în așa fel încît să fie dăruire de amîndouă părțile. Da, așa-i place lui.

Și Johannes nu vede nimic nefiresc în asta. Ție nu-ți place silnicia ! trage el concluzia. Iar între bărbat și femeie violența își găsește cel mai puțin locul. Dar cît de mulți sînt cei pe care tocmai violența îi ispitește, să ia femeile cu de-a sila, și mai ales dacă acestea se împotrivesc aprig ! Dar asta e împotriva legilor firii omenești și a simțirii creștinești, bărbații și femeile trebuie să-și facă bine unii altora, nu rău !

Și după un scurt răgaz de cugetare, adaugă : Că eu am ajuns să gîndesc așa, asta-i cît se poate de limpede.

Dacă ești ditamai motahala, ca mine, trebuie să fii cu luare-aminte și să umbli cu grijă ! Căci altfel ar fi foarte lesne să faci moarte de om, așa, într-o doară ! Și de aia am simțit eu că mi s-ar potrivi să fiu un călugăr pașnic, care nu ridică arma asupra nimănui, ci doar își ridică toiagul, în semn de pace și de viețuire !

Cam astfel de vorbe schimbă Eskil și Johannes, după ce s-au desfătat cu sirienele, stînd pe iarbă, în capul oaselor sau lungiți, pe malul lacului, pe cînd așteaptă să se agațe vreun pește în cîrligul undiței.

Cruciații au înjghebat un pod de barcazuri peste rîu, chiar în dreptul porții celei mai apropiate dinspre nord. În felul ăsta au obținut o legătură mai scurtă între tabără și asediatori, și în același timp au asigurat accesul atît la drumul spre țărm, cît și la cel spre interior. Portul Sf. Simeon oferea cea mai bună legătură cu țările de origine, tot acolo erau așteptate furnituri din Constantinopol și Cipru. Orașul de coastă Alexandreta, mai sus, spre miazănoapte, fusese deja ocupat de trupele lui Tankred, în timp ce Baldwin înaintase spre răsărit și cucerise o regiune de la poalele munților Siriei, pe care o ținea încă sub stăpînire.

Au fost trimise trupe de cavalerie pentru a supraveghea transporturile pornite din port. Asediul se menținea, dar nu reușise să taie aprovizionarea orașului, peste noapte carele cu provizii și mici escorte înarmate pătrundeau prin porțile dinspre versantul muntos, greu de vegheat. Începuseră să umble zvonuri precum că o oaste musulmană pornită din Damasc s-ar afla pe drum, întîrzia să se facă zărită, dar se răspîndi oarecare neliniște printre cruciați.

În semn de avertisment, dușmanii îl atîrnară pe patriarh, închis într-o cușcă de fier, pe zidul orașului. Era o priveliște cumplită : omul acela cu brabă albă, ca un profet captiv, ghemuit în dosul zăbrelelor, cu mîinile împreunate în rugă și chipul cu ochii deschiși înălțat spre soarele orbitor. Nu se văicărea, nu implora pe cruciați să-l ucidă cu săgeți pentru a-i curma calvarul. Vedea ca pe o datorie sfîntă să îndure totul cu resemnare, asemeni primilor martiri ai creștinătății.

Rămînea agățat pe zid cîte o jumătate de zi, după care era coborît și reapărea după un timp, dar nu zi de

zi, și prin asta apariția lui era mai chinuitoare, căci privelișteа nu devenise un obicei zilnic. Și fiindcă de la o vreme nu-l mai văzură cu ochii deschiși deloc, se născu numaidecît bănuiala că dușmanii îi răpiseră vederea. Și bănuiala asta stîrni mare fierbere și mînie — poate chiar Raimond era cel care semănase temerea pentru a trezi înverșunare și a-și vedea astfel înfăptuit mult doritul asalt al cetății și ruperea stării de asediu.

Curînd luă sfîrșit vremea frumoasă în Antiohia. Toamna blîndă făcu loc iernii, care era iarnă în toată legea chiar și acolo, în Orient. Bătea cu grindină, care se așternea pe pămînt în straturi ce se topeau încet, de ai fi zis că-i chiar zăpadă. Turna cu găleata, o ploaie stăruitoare și friguroasă, vîntul biciuia cu asprime dinspre țărmul mării.

Pămîntul îmbibat cu apă deveni mocirlos, aproape de neumblat. Fîșia dintre rîu și zidul orașului se prefăcu într-o mlaștină, astfel încît asediatorii fură nevoiți să se retragă peste pod sau pe povîrnișurile stîncoase. Tabăra se posomorî, corturile erau inundate, veșmintele erau ude leoarcă, armurile și armele începuseră să prindă rugină.

Începu să-și spună cuvîntul și împuținarea proviziilor. Ca de obicei, cruciații nu fuseseră îndeajuns de prevăzători încît să-și facă dinainte rezerve îndestulătoare. Erau mult prea înclinați să se bizuie pe pronia cerească și să lase zilele să se scurgă în voia lor. Acum împrejurimile erau secătuite de jaf și proviziile care soseau din Sf. Simeon nu erau nici pe departe îndestulătoare. Și dacă vreunii ar fi plecat să facă rost de cele trebuincioase, ar fi trebuit să străbată cale tot mai lungă în inima țării și să umble în cete tot mai numeroase, gata în orice clipă de luptă. Primejdia unei ciocniri cu cavaleria musulmană devenea din ce în ce mai apăsătoare. Descurajarea bîntuia, mulți începură să-și piardă nădejdea că toată isprava asta se va sfîrși cu bine. Fiindcă așa cum arătau lucrurile, cruciada s-ar fi împotmolit cu totul în fața Antiohiei și erau siliți să se lase păgubași, să pornească îndărăt pe unde veniseră. Dezertările erau tot mai dese, curînd pîlcuri întregi începură să-și

ia tălpăşiţa făţiş, sub cuvînt, firește, că doresc să uşureze soarta celorlalţi cu niște guri mai puţin şi cu făgăduiala că se vor înapoia.

Unii o luau spre răsărit, către ţinuturile muntoase în care-şi întemeiase Baldwin domeniul, alţii spre ţărmul mării, către Alexandreta sau Tarsus, cu gîndul de a căuta adăpost printre armenii creştini. Printre aceştia erau şi unii care plecau de tot, căutau un prilej de a se îmbarca pe vreo corabie care avea drum înspre ţările lor de baştină.

Unul dintre cei care o şterseră pe furiş fu Petru Eremitul, cocoţat pe asinul lui. Dar avu ghinionul să fie prins şi adus înapoi în tabără. Fiindcă nu era totuşi un oarecare şi nu se cuvenea deci să dea bir cu fugiţii în felul ăsta! El mărturisi că voise să se ducă de capul lui la împăratul Alexius, pentru a-l îndupleca să dea sprijin sporit cruciadei. Dar n-avu parte de prea multă crezare şi îşi pierdu şi ultima fărîmă de prestigiu.

Ba se iscă şi un conflict cu delegatul împăratului, un general de seamă, care fu izgonit şi trimis îndărăt la Bizanţ sub învinuirea de uneltiri cu duşmanul. Dar îndărătul acestei învinuiri se ascundea ciuda împotriva Bizanţului, care nu se grăbea deloc cu întăririle şi proviziile. Dar în acelaşi timp slujea intenţiilor comandanţilor cruciaţi de a se despovăra de dependenţă şi a găsi pricini să rupă legămîntul faţă de împărat.

În preajma Anului Nou un detaşament puternic, sub comanda lui Bohemond, porni în sus pe valea fluviului Orontes pentru a face rost de ale gurii. Merseră mult şi bine fără să le iasă în cale nici un fel de pradă, şi tocmai aşezaseră tabără într-o vîlcea cînd asupra lor năvăli cu totul pe neaşteptate un corp de cavalerie musulmană. Se încinse o luptă crîncenă, care costă multe vieţi de amîndouă părţile. Cruciaţii ieşiră biruitori, cu chiu, cu vai, dar cu oamenii lui sleiţi de foame şi de osteneală Bohemond se văzu nevoit să se înapoieze în tabără aşa cum plecase, cu mîna goală.

Acolo află că Raimond respinsese un atac al garnizoanei oraşului şi, după o aprigă încăierare de o zi întreagă, suferise pierderi însemnate. Deznădejdea se adînci

și mai tare printre cruciați, care acum începeau chiar să piară de foame și să cadă seceraţi de boli, pe cînd tot mai numeroși erau cei care fugeau din tabără, pentru totdeauna, fără să se mai întoarcă. Îngrijorătoare devenea de asemenea și împuținarea cailor, care piereau de foame sau erau căsăpiți în taină și mîncați. Și în felul ăsta rîndurile cavaleriei se răreau neîncetat.

Un cutremur de pămînt de peste noapte băgă groaza în toți și stîrni o cumplită tulburare : s-au răsturnat corturile, copacii s-au zgîlțîit din rădăcini și s-au prăbușit, caii s-au smuls din pripoane și au zbughit-o carencotro, oamenii se îmbulzeau năuciți de spaimă sub ropotul năpraznic al ploii. Și cruciații își spuneau că sacul nenorocirilor e fără fund.

Dar numaidecît se lăsă o înseninare geroasă, și se petrecu un fenomen din cale afară de straniu : arăta ca un fel de aurora boreală iluminînd noaptea ca un incendiu suprapămîntean. Și partea cea mai ciudată era că strălucirea avea o culoare roșiatică, de parcă stropită în sînge, și scălda întreg ținutul într-o amenințătoare lumină apocaliptică.

Mulți fură cei care se trîntiră la pămînt, într-o resemnare înfricoșată, unii strigau că a sosit sfîrșitul lumii. Cruciada dăduse greș, cu toții se aflau în pragul judecății de pe urmă !

Fiindcă în taină nutreau cu toții același gînd, aceeași înspăimîntătoare închipuire : sorocul va sosi curînd, și trebuiau să ajungă cît mai grabnic la Ierusalim și să-l elibereze ! De îndată ce se vedeau amenințați de vreo primejdie, îi cuprindea o cumplită teamă că vor ajunge acolo cînd va fi prea tîrziu, și această spaimă, mai mult decît orice altceva, îi făcuse să devină cruciați.

Poate că și pe Eskil îl încercau astfel de temeri, cu toate că el nu credea prea tare în povestea cu sfîrșitul lumii. Iar călugărul Johannes nici atît : el își păstra statornic cumpătul și nu se pierdea cu firea. Așa, spunea el, de cînd lumea și pămîntul, din vremea potopului sau poate chiar mai demult, oamenii tot așteaptă sfîrșitul lumii. Dar încă nu s-a petrecut și nici nu cred că o să avem noi parte de așa ceva ! Că lumea asta e lucru mare, și nu se prăpădește ea așa, cu una, cu două !

Au sosit transporturi cu hrană și vin din Cipru. Dar grosul a revenit căpitanilor și mulțimea a rămas tot în restriște, deși simțiră cu toții un dram de ușurare la gîndul că vor mai urma și altele. Mai primiră și un mesaj, cum că din Bizanț porniseră alți frați cruciați, întăriri care erau pe drum, dar nimeni nu știa să spună cînd vor ajunge, marea era primejdioasă, bîntuită de furtuni la vremea asta a anului, era timpul cînd multe corăbii piereau scufundate.

Se apropia în schimb de Antiohia o oștire musulmană, trimisă să despresureze cetatea asediată. Era o amenințare ce trebuia întîmpinată cu hotărîre. Oastea dușmană trebuia împiedicată, pe cît cu putință, să ajungă la țintă.

Pedestrimea și cavaleria ușoară urmară să preia asediul, în timp ce cavaleria grea ieșea să țină calea inamicului. Nu numărau mai mult de șapte sute, și caii abia se mai țineau pe picioare de rebegiți ce erau. Ieșiră în întîmpinarea trupelor musulmane și se așezară în formație de luptă. Rămaseră deci în așteptare, caii fiind prea prăpădiți ca să le îngăduie un atac. Izbutiră să nu se risipească, să păstreze liniile bine strînse. Ghemuiți peste spinările cailor și apărîndu-se cu scuturile, înfruntau ploaia de săgeți musulmane.

Și cînd călăreții inamici se năpustiră la atac, cruciații își aplecară lăncile și le stătură împotrivă ca un zid. Urmară asalturi repetate ca de obicei, caii cruciaților începură să se clatine, ba unora chiar li se frînseră picioarele și se lăsară în genunchi. Bătălia deveni o încăierare corp la corp, printre mormane de trupuri doborîte, oameni și cai deopotrivă. Cruciații erau cumpliți, cu spadele lor lungi și grele, pe care le învîrteau de parcă ieșiseră la cosit. În cele din urmă musulmanii se lăsară păgubași și părăsiră locul de luptă, iar războinicii cruciați se întoarseră învingători, deși rău hărtăniți. Oricum, după socoteala lor, izbutiseră să pună pe fugă o oaste inamică de zece ori mai numeroasă decît a lor.

Nici de data asta garnizoana orașului n-a scăpat prilejul de a năvăli peste asediatori. S-au înfruntat mai cu seamă pe fîșia băltoasă dintre zid și rîu, în care luptătorii se afundau pînă la genunchi în apă și nămol. Care cădea era pierdut, strivit sau ciopîrțit înainte de a

apuca să se ridice din noroi. Se tîrau din greu, năclăiți și orbiți, cu armele abandonate, încleștați pe viață și pe moarte ca niște reptile ucigașe, se sugrumau unii pe alții cu încetineală sau se înecau în nămol.

Mulți fură furați și înghițiți de apele rîului. Covorul plutitor de leșuri era atît de des, încît cadavrele se îngrămădeau în stive, păreau că se cațără unele peste altele, cu mădularele întinse de parcă ar fi implorat ajutor, încît nici nu mai era sigur dacă erau într-adevăr morți cu toții. Apele rîului se înroșiră de sîngele ce purta vestea acestei lupte pînă departe, la Sf. Simeon.

Eskil se afla printre cei puși să vegheze podul, astfel încît nici un inamic să nu poată trece pe el spre tabără. Acolo pămîntul era țeapăn sub pași și a putut să se bată călare —și asta era mare lucru. Și în apropiere îl avea pe Johannes, zdrahonul de călugăr, care ținea pavăza cu bîta și clătina din cap la cele ce vedea.

Și s-au bătut orbește, fără să se aleagă învingători de biruiți, pînă cînd se întoarse cavaleria cruciată. Și atunci ostașii garnizoanei pricepură că forțele de despresurare fuseseră alungate și se lăsară și ei păgubași. Intrară pe porțile ce se închideau iute în urma lor. Cavalerii erau prea sleiți ca să-i urmărească și să încerce a pătrunde în oraș. Amurgea și leșurile zăceau încă în noroi, îngropăciunea trebuia amînată pentru a doua zi.

Eskil ieși din calvarul iernii ca mai toți ceilalți cruciați. Nu era vorba numai de supraviețuirea lui, ci și de a calului, pe care nu-l pierdea din ochi, străduindu-se din răsputeri să-l țină în viață. Se întovărăși cu alți călăreți și porniră să caute cîte ceva de mîncare : trebuia, negreșit, să mai fi rămas ceva nedibuit. Începuseră să cunoască tipicurile dușmanului, astfel încît le era acum mai ușor să se ferească din calea lui și să nu se lase descoperiți. Urmau să se țină departe de văile umblate și să bată înălțimile împădurite sau împînzite de hățișuri, după cum ocoleau și satele deja jefuite.

Și au făcut capturi în rîpi lăturalnice și crevase, vînat mărunt, pe care-l doborau cu săgețile, uneori cîte o oaie rătăcită sau o capră răzlețită. Dădeau și peste locuri cu

iarbă, dar pe jumătate veștejită, și tufe încă verzi, din care caii se înfruptau din plin. Cîteodată nimereau și fructe rămase prin arbori, din care-și încropeau o binevenită masă, sau rădăcini și ciuperci bune de mîncat, cu care-și umpleau tolbele.

Eskil împărțea totul cu Johannes, care se sleise trăind din propria osînză. Dădea semne că nu mai are chef să se miște, și asta, spunea el, pentru că „șunculița" îl ținea mai mult dacă stătea culcat, mișcarea de prisos nu făcea decît să-i stîrnească foamea. Și lua totul în șagă, ca de obicei, dar era recunoscător pentru cele cîteva îmbucături de care îi putea face rost Eskil.

Fiindcă se ținea mai zdravăn decît mulți alții, Eskil fu ales să facă parte dintr-o trupă ce urma să plece spre Sf. Simeon. Tocmai ajunseseră acolo o parte din provizii, care așteptau să fie cărate în tabără. Era un corp de oaste destul de mic și nu se prevedea un atac inamic pe drum. Dar îi însoțeau atît Bohemond, cît și Raimond, cele două mari căpetenii. Se priveau cu atîta neîncredere între ei încît nu se pierdeau din ochi. Căci cine știe ce s-ar fi apucat să facă unul în lipsa celuilalt, fie în orașul-port sau în Antiohia !

Și în această călătorie Eskil avu prilejul, mai bine ca oricînd pînă atunci, să-i vadă de aproape pe cei doi conducători. Bohemond atrăgea numaidecît atenția ca fiind mai falnic, fără îndoială cel mai impunător dintre toate căpeteniile cruciate. Era și cel mai înalt dintre ei, iar cînd stătea călare făptura lui domina totul împrejur și părea că, dacă-și întinde mădularele, ar fi putut să stea chiar cu picioarele pe pămînt. Cu toate acestea, era puțin adus de spate, de parcă ar fi locuit tot timpul într-o odaie prea scundă pentru el ; și asta îl făcea încă mai lat și mai burtos.

Avea brațe lungi și grozav de puternice, putea mînui cu ușurință o spadă pe care alții abia puteau s-o miște. Brațele și spada, laolaltă, semănau teamă departe-n juru-i. Avea un păr blond-roșcat, tăiat mai scurt decît se obișnuia, o privire ascuțită, cu sclipiri de gheață, în ochii de un albastru deschis.

Era un om aspru, firește, care nu știa ce-i frica, dar și viclean totodată, unul din stirpea gentilomilor briganzi

și a aventurierilor, care-și lăsase domeniile sărăcăcioase de pe coasta de sud a Italiei în căutare de averi și procopseală. Uneori avea un aer sălbatic și înspăimîntător. Mișcările lui inspirau forță, avea un rîs tăios și abrupt. Dar, pe de altă parte, dădea dovadă de stăpînire și eleganță, semăna cumva cu o felină mare și se pricepea să se facă plăcut atunci cînd voia.

Raimond era bărbat în floarea vîrstei. Era privit ca cel mai distins dintre conducătorii cruciați, rubedenie de regi și bucurîndu-se de trecere deosebită pe lîngă papă. Umbla îmbrăcat simplu și se spunea că ar fi zgîrcit, dar se vedea cît de colo că e maiestuos în ținută și gesturi. În același timp era foarte reverențios și avea purtări alese, atîta timp cît firea lui pătimașă nu scăpa din frîu. Ducea o viață cumpătată și era vestit prin noblețe, mîndrie și neîntrecută bravură în război.

Cei doi se țineau la oarecare depărtare unul de altul, fiecare înconjurat de slujitori apropiați. Se părea că nu-și vorbesc, decît atunci cînd trebuia neapărat să se ia hotărîri, și atunci nu ajungeau niciodată să cadă la învoială.

La Sf. Simeon portul era ticsit de nave și mulțimi de oameni. De curînd sosiseră o puzderie de pelerini care umblau năuci de colo colo sau stăteau ghemuiți în așteptare, nu păreau că ar ști încotro s-o apuce. Mai erau și o sumedenie veniți să pună umărul la cruciadă, se vînturau înarmați pînă-n dinți, cu crucea roșie pe piept. Ciurda de robi pe jumătate despuiați trudeau necontenit la descărcatul corăbiilor și încărcătura era rostuită pe cheiuri. Privelișteа semăna mult cu cea cunoscută lui Eskil de la Constantinopol. Pretutindeni larmă și zarvă, zumzet de nenumărate graiuri străine.

Și în mijlocul acestui furnicar omenesc, Eskil se izbi de vorbitori de graiuri de la miazănoapte, destul de asemănătoare cu al lui. Arătau a fi corăbieri, cu inele în urechi și tichii roșii pe creștetele cu păr scurt. Cînd Eskil intră în vorbă cu ei, aceștia îl primiră cu bucurie, aproape ca pe unul de același neam cu ei, și intrară împreună într-o tavernă unde se bea vin. Ei mărturisiră că le-ar fi fost mult mai pe plac niște bere și scuipau de mama focului pe podea, dar în lipsă de bere se mulțumeau

și cu poșirca asta. Parcă era singe de vită îndoit cu apă, și nici la gust nu era mai breaz.

Mateloții ăștia erau îndeajuns de obișnuiți cu cruciații, și nu vorbeau de ei cu cine știe ce respect, căraseră mulți dintre aceștia pe mare și-i văzuseră cum se împălizeau de îndată ce ieșeau oleacă în larg, după care zăceau în neștire și-și vărsau și mațele din ei. Atunci ar fi putut oricine să le reteze căpățînile chiar cu propriile lor spade și să le șterpelească punga cu parale ! Deși, desigur, cruciada era un lucru bun în multe privințe, nu se sfiau să recunoască.

Eskil se întreba cu nedumerire cum de se făcea că ajunseseră pe meleagurile astea îndepărtate. Și ei începură să vorbească, cu tragere de inimă și cu oarecare îngîmfare. Trebuia el cumva să fi auzit vorbindu-se de Guynemer de Boulogne, că de altfel i se dusese vestea departe, fiindcă era un mare pirat, cu o întreagă flotă de corăbii strașnic înarmate. Da, ei erau oameni de-ai lui, și nu se rușinau deloc, pirateria era o îndeletnicire la fel de bună ca oricare alta în vremurile astea.

S-ar fi putut spune că erau niște ultimi vikingi-pirați, deși erau dedați la cele creștine. Dar zelul lor creștin nu-i împiedica defel să-și urmărească bunele cîștiguri, cruciații erau buni platnici, cel puțin atunci cînd erau cavaleri și oameni de rang ! Traficul de coastă devenise un chilipir în mai multe privințe : nu trebuiau să iasă prea departe în largul mării pe timpul furtunilor de iarnă, puteau să stea doar la pîndă și să cadă asupra vaselor sarazine, încărcate cu mărfuri, care își croiau drum spre port. Dacă cruciada o să mai dureze în felul ăsta încă vreo cîțiva ani, se vor căpătui cu toții și se vor întoarce pe la casele lor ca niște adevărați stăpîni !

Își făceau de zor semnul crucii printre înjurături și blesteme și se arătau prietenoși și binevoitori față de Eskil. Dacă vrei să fii cirac cu noi, spuneau ei, să știi că nu e deloc cu neputință. Nu s-ar părea că cruciada îți prieste din cale afară, deși pe cal te simți mai în voia ta decît pe valuri, de bună seamă.

Plutonul cruciat se întoarse cu un convoi lung de care și animale de povară, gemînd sub mari încărcături :

saci cu grîne și vedre de vin, precum și cherestea și fierărie pentru berbeci și catapulte de asalt. Acestea din urmă fuseseră trimise tot de împărat.

Carele se legănau trosnind din toate încheieturile, și dobitoacele scoteau limbile de un cot sub apăsarea poverilor, convoiul se mișca încet, dar drumul putea fi totuși făcut în mai puțin de o zi. Se alăturase și un pîlc de pelerini, veseli că se aflau din nou la drum, se înălțau cînturi și răsunau cimpoaie, ca atunci cînd totul mergea bine. Și unde mai pui că era o minunată zi de început de martie, soarele nu începuse încă să frigă, copacii înfrunzeau de zor sau dădeau în floare cu belșug de culori.

Erau la doi pași de Antiohia, meterezele cetății se și zăreau pe coamele muntoase, în spatele orașului, cînd o ceată de călăreți năvăli asupra lor din spate. Nici n-apucară bine să pună mîna pe arme că se și văzură încercuiți, orice împotrivire părea de prisos, tot ce le mai rămînea de făcut era să scape care cum putea din încercuire și să fugă în pădure.

Bohemond și Raimond căsăpiră în jurul lor cu spadele, fiecare pe partea lui, și croiră o spărtură pe unde își găsiră scăpare împreună cu cei mai apropiați slujitori.

Întreg convoiul fu lăsat în mîinile dușmanilor, după cum fură lăsați de izbeliște și pelerinii, care căzură în genunchi sau dădură să fugă, fără să izbutească, fură măcelăriți sau luați ostatici.

Cei din pluton scăpară însă mai toți, agresorii nu apucară să pornească pe urmele lor. Lui Eskil nu-i veni prea greu să se țină de ceilalți cruciați, cu calul bun pe care-l avea și, odată ajunși la adăpost în inima pădurii, se strînseră din nou în jurul căpeteniilor. Apucară pe o cale ocolită și ajunseră sub zidurile orașului înaintea trupei dușmane, care căra după ea prada capturată. Erau lutători din garnizoană, care ieșiseră din oraș și se puseră la pîndă pentru a cădea în cîrca cruciaților. Ca de obicei, guvernatorul fusese bine încunoștințat de intențiile cruciaților.

Gottfrid de Lotharingia, care între timp preluase răspunderea asediului, primise veste de atacul convoiului și tocmai trimitea întăriturile. Dar în același timp și altă trupă a garnizoanei năvăli prin Poarta Podului ca să apere

convoiul cu pradă grea și să-l vegheze la intrarea în oraș. Dar cruciații reușiră să facă din aceasta o cursă, în care musulmanii se prinseră. Cetele lui Gottfrid îi prinseră dintr-o parte, în timp ce plutonul de escortă, readunat, ieși din pădure și căzu asupra lor din spate, împingîndu-i spre rîu.

Inamicii fură siliți să părăsească prada și să se bată cu spadele spre rîu. Și erau acum împinși îndărăt, ajungeau la malul lui, se împotmoleau în nămol și erau luați de curent pe cînd încercau să treacă rîul. Și căzură puzderie dintre ei, printre care mai mulți emiri și alți demnitari. Pe unii dintre aceștia cruciații i-au descăpățînat, și capetele fură expediate. Se spunea că vor fi trimise chiar și Marelui Sultan, în îndepărtatul Egipt, în semn de avertisment.

În tabăra cruciată domnea o nespusă veselie, și sosirea cu bine a transportului cu provizii fu sărbătorită prin împărțeală de mîncare și băutură la tot omul. Peste noapte niște străji văzură cum locuitori ai orașului ieșeau pe furiș pentru a se îngriji de morții lor. Călăuziți de lumina lunii, cărau leșurile în cimitirul musulman, aflat de aceeași parte a rîului cu tabăra cruciată. Fură lăsați să-și îngroape morții în tihnă, dar dimineața căpeteniile luară cunoștință de cele întîmplate.

Și atunci trimiseră oameni să dezgroape cadavrele și să jefuiască tot ce avuseseră morții de preț asupra lor. Era o prădăciune pe care mai marii cruciadei nu o socoteau demnă de rangul lor.

Asediatorii aveau acum tot ce le trebuiau și se apucară să înalțe trei turnuri de observație, unul în dreptul Porții Podului, cîte unul pe fiecare povîrniș, la răsărit și la apus de zidul cetății. Prin asta întăreau asediul și stăvileau năvălirile garnizoanei. De acum încolo transporturile și întăririle nu mai puteau pătrunde decît prin porțile mai mici și mai îndepărtate dinspre coasta muntelui.

Începu și înjghebarea de berbeci și catapulte, chiar sub ziduri, sub ochii asediaților, de s-ar fi zis că se pregătește un asalt ce va porni curînd. Dar nu se muncea cu prea mare zel, Bohemond avea alte gînduri și făcea

tot ce putea ca să tărăgăneze lucrările. Dihonia dintre căpetenii se făcu din nou simțită.

Rezervele asediaților începură să se isprăvească la vremea aceea și aprovizionarea era aproape cu desăvîrșire tăiată. Cîte o mînă de oameni părăseau pe furiș orașul în fiecare noapte și îngroșau rîndurile fugarilor care așteptau căderea Antiohiei. Se zvonise că sultanul din Mosul era pe drum în fruntea temutei sale oști pentru a-i izgoni pe cruciați și trebuia luată o hotărîre înainte ca acesta să fi ajuns sub zidurile orașului.

Bohemond era, fără îndoială încunoștințat de tot ce se petrecea. Prin legăturile sale tainice cu creștinii din oraș, gata de răzvrătire, reuși să intre în negocieri cu un căpitan care avea comanda unui turn de pază, cel numit Două Surori, pe latura de apus, cea mai anevoioasă. Omul era un armean, creștin la viața lui, dar care trecuse la credința dușmană și ajunsese astfel să avanseze în rang. Dar guvernatorul îl jignise și-l umilise în cîteva rînduri și el era gata să se răzbune printr-o trădare. De bună seamă că Bohemond îi făgăduise o răsplată bogată dacă planul avea să izbutească.

Șiretul cap de oaste cruciată miza totul pe această cale și își făcea socoteala că astfel își va îndepărta rivalul, Raimond, și se va putea înstăpîni ca suveran asupra Antiohiei.

Într-o bună dimineață, pe la începutul lui mai, corturile din tabără se strîng, carele se încarcă și întreaga oștire cruciată pare a fi pe cale să se pună în mișcare. Cei din oraș privesc asta drept o încheiere a asediului, socotesc că cruciații au renunțat și o iau din loc înainte de sosirea pașei din Mosul. Apărătorii Antiohiei, cocoțați pe ziduri, strigă vorbe de batjocură în urma lor, poate că și o parte dintre locuitori se bucură, căci acum se va isprăvi și foametea și claustrarea. Dar alții dintre ei trebuie că sînt adînc dezamăgiți și se pregătesc să fugă sau se așteaptă la sîngeroase răfuieli.

Dar peste noapte cruciații, potrivit ticluielii, fac cale întoarsă și ajung din nou sub ziduri cu puțin înainte de revărsatul zorilor. Pe turnul Două Surori atîrnă acum o scară, pe care urcă o mînă de cruciați și bastionul e cucerit fără luptă.

Sînt coborîte încă alte scări, zidul e năpădit de ciorchini de războinici cruciați care își fac drum spre poarta de apus, pe care o deschid după ce măcelăresc gărzile. Și astfel e invadat orașul, încă adormit la primul ceas al zorilor. Printre creștini se dă alarma și semnalul de luptă, sînt chemați să-și dea obolul, clopotele bisericilor prind să răsune și izbucnesc primele limbi de foc. Pe străzi se încinge bătălia, se stîrnește delirul ucigaș, se pornește măcelul orb, cruciații înaintează călcînd peste mormane de leșuri. Trupele garnizoanei sînt împinse spre fortăreață, unde se închid în adăpostul de nepătruns, în timp ce orașul cade în mîinile cruciaților.

Locuitorii creștini ajung de îndată să se încaiere între ei, ura dintre seminții răbufnește mai puternică decît credința comună. Grecii și armenii se socot a fi mai buni creștini și se aruncă asupra sirienilor, pe care-i învinovățesc de complicitate cu necredincioșii, încep să-i gonească pe uliți, dau năvală în casele lor, îi schingiuiesc și-i ucid.

După care se răfuiesc chiar grecii și armenii între ei, orbiți de sminteala răzmeriței. Cruciații nu știu pe care din ei să-i socotească drept aliați, și lovesc vîrtos printre acești creștini de neam străin, fără să-și bată prea mult capul a-i deosebi.

Orașul odată cucerit, începe măcelul și jaful. Cruzimea e adesea suprema desfătare, deopotrivă cu tăvălirea în preaplinul de pradă. Invadatorii dau iama în moschei, care în ochii lor nu sînt altceva decît temple de închinare la idoli. Înăuntru sînt musulmani cufundați în rugăciune, oameni pașnici în veșminte albe care nu dau nici un semn de împotrivire, ci se lasă căsăpiți într-o deplină supușenie.

Cete furibunde năvălesc în palate și locuințe de soi, scotocesc după proviziile ascunse și încep să se îndoape într-o risipă sălbatică, nu străină de voluptatea pîngăririi. Castroane cu dulcețuri și alte rare bunătăți sînt înșirate pe masă sau pe podea, vedrele se rostogolesc, vinul țîșnește în pocale și ulcioare sau se scurge pe covoare scumpe. Tapiseriile sînt smulse de pe pereți și terfelite în picioare, veselă, tacîmuri și tot felul de alte

obiecte din aur și argint sînt îngrămădite prin colțuri, laolaltă cu veșminte tivite cu nestemate și arme bătute-n pietre prețioase.

Beția cruzimii e aţîțată de glasul suferinței, de cumplita jeluire a musulmanilor captivi, care sînt despuiați și înjosiți, chinuiți și ciopîrțiți. Femeile sînt siluite, după care li se înjunghie beregata sau li se spintecă pîntecele. Pruncii sînt azvîrliți în aer și prinși în vîrf de spadă, apoi purtați în triumf, ca un vînat de soi. Bărbații sînt jugăniți și organele tăiate li se vîră cu sila între dinți. Pe trupurile vii tăișul spadelor crestează semnul crucii, care capătă o strălucire purpurie cînd se umple de sînge. Alții sînt jupuiți de vii sau li se scot măruntaiele, sînt tîrîți de mațe și gemetele cumplite se amestecă cu hohotele batjocoritoare și strigătele de biruință ale cruciaților : E voia Domnului ! E voia Domnului !

În felul ăsta își dovedesc cruciații simțirea creștină în Antiohia eliberată și pomina trecerii lor spre Sfîntul Mormînt se întinde departe, peste toată lumea musulmană.

Dar furia sîngeroasă se domolește treptat, n-a mai rămas nimic de prădat, nici un supraviețuitor dușman care să aţîțe pofta de tortură și omor a cuceritorilor. Cavalerii se statornicesc în palate, își iau în stăpînire cea mai mare parte din bogății. Pedestrașii și gloata sînt puși la corvoadă, să golească locul de cadavrele care au început să putrezească și să amenințe cu molimi. Trebuiesc suite în căruțe și duse aiurea pentru a fi arse. Din rugurile de leșuri se ridică dîre groase și învălătucite de fum, care se așterne ca un nor negru deasupra Antiohiei.

S-au stîrnit stoluri mari de păsări necrofage, adastă în copaci și se reped asupra stîrvurilor ce zac împrăștiate în tot locul, se înșiră și pe creste de ziduri, cocoțate în așteptare, își răsucesc capul și urmăresc orice mișcare cu priviri ascuțite. Sînt păsări negre, obișnuite, dar printre ele și vulturi mari cît o gîscă, cu gîturi golașe, ce par jumulite de pene, cu pliscuri coroiate, însîngerate. Degeaba arunci cu pietre în ele, căci își bagă capul în pene și rămîn pe loc. O săgeată poate răpune cîte una, dar celelalte rămîn nepăsătoare. În terme și

bazine morții plutesc în voie și amenință să otrăvească apa, leșurile trebuie pescuite cu cângi și ancore. Unele au căzut la fund și de acolo privesc în sus ca niște viețuitoare ce se scaldă, sau par că se contopesc în mozaicul cu modele șerpuite din cioburi multicolore de piatră. Alți înecați s-au umflat deja de apă și plutesc la suprafață de parcă ar fi îndopați, gata-gata să plesnească.

În coasta muntelui sînt săpate galerii subpămîntene — dacă nu cumva sînt peșteri naturale. E sălașul robilor, de care nimănui nu i-a fost aminte să-i slobozească, robotesc acolo în covăcii și mori, negri de funingine sau albiți de făină, la margini de ape ce se scurg cu iuțeală prin canale. Mulți din ei sînt orbi, cu ochii scoși sau arși. Unii zac morți în lanțuri, supți ca niște schelete. Acolo cei vii sînt la fel de neștiutori ca și morții că orașul a fost eliberat, cînd te apropii de ei se ciucesc de parcă ar aștepta cu teamă lovituri de gîrbaci. Afli printre ei chiar și cruciați și pelerini căzuți captivi, mulți creștini care și-au petrecut ani de zile în sclavie.

Iată așadar că și măreția Antiohiei s-a întemeiat pe silnicie, bogăția ei a crescut pe umerii robilor.

Dar cucerirea orașului nu i-a scos pe cruciați la nici un liman. Au rămas tot împotmoliți, n-au ajuns să pornească mai departe la timp, căpeteniile nu căzuseră la nici o înțelegere, ca de obicei, și se încontrau cu îndîrjire. Armata musulmană din Mosul, despre care se auziseră vorbe că ar fi pe drum, răsări deodată la porțile Antiohiei și împresură orașul, așa că acum cruciații erau cei sechestrați și asediați. Nu le rămînea decît să se îngrijească de apărare, zidurile și turnurile trebuiau împînzite cu trupe. Căpeteniile își împărțiră zonele și cei de sub comanda lor își luară în primire posturile.

Forțele inamice erau numeroase și bine înzestrate, orașul fu supus unui asediu mai îndrăcit decît cel pe care-l duseseră cruciații. Turnurile de observație pe care le înălțaseră erau folosite acum împotriva lor, căci căzuseră în mîinile dușmanului, fortăreața era mai departe ocupată de garnizoană și de guvernator, care nu dădeau nici un semn de sfîrșeală sau cedare. În schimb cruciații și locuitorii creștini ai Anatiohiei începură să se zbată în ghearele foamei și căzură degrabă pradă unei deznădejdi tot mai adînci.

Căsăpeau cai și asini, animale de călărit și de povară fără nici o deosebire, le mîncau pînă și pieile, fierbeau oasele ca să le sugă măduva și apoi le măcinau în chip de făină. Cîinii, pisicile și șobolanii erau vînați și devorați cu lăcomie, bă pînă și vulturii erau doborîți cu săgeți și înfulecați, chiar dacă se hrăneau cu stîrvuri. Despuiau copacii și arborii de frunze, jupuiau coaja de pe crengi și trunchiuri — tot pentru a-și umple burțile goale. Porumbeii, care pînă atunci hălăduiseră în oraș și se înălțau tot timpul în zbor rotit deasupra acoperi-

șurilor, nu se mai zăreau acum defel, fuseseră prinși în curse sau ochiți cu săgeți, pînă cînd ultimii rămași se depărtară de spaimă. Și după aceea au rămas doar oamenii, care se holbau unii la alții cu priviri hămesite și ochii înfundați în orbite. Se isprăvise și cu binecuvîntata apă proaspătă, piraiele începură să sece, fie din cauza secetei de vară, fie că dușmanii găsiră vreun fel de a zăgăzui cursul apei. Bazinele deveniseră niște băltoace stătute, cu apă din ce în ce mai tulbure, acoperită cu o pojghiță unsuroasă. Scăldatul și spălatul veșmintelor fură oprite, curînd s-ar fi putut să fie nevoie de fiecare strop de apă pentru potolirea setei.

În toiul nopții ieșeau mici cete, se furișau afară din oraș, pe porțile mai depărtate, sau treceau peste zid cu ajutorul scărilor. Umblau pe la marginile taberei dușmane, dibuiau animale răpuse de moarte bună și le tîrau cu ei înapoi. Nu se codeau nici să-și facă drum pînă la cimitirul musulman și să dezgroape cadavre proaspăt înhumate.

După care tot orașul se ospăta din fiertura de carne putredă, nimeni nu voia să se mai gîndească dacă era carne de animal sau de om. Cînd un cruciat de rang înalt trecea pe lîngă ei și vedea ce înfulecau, poate că se oprea și îi întreba : Dar ce mai e și asta ? Arată de parcă ar fi mădulare omenești ! Oamenii plecau capul, rușinați parcă, și nu răspundeau nimic. Dar dacă cruciatul, indignat, dădea să le deșerte ceaunul, ei îl opreau și îl lămureau : Doar sînt necredincioși ! Carne de creștin nu mîncăm ! Oare de ce n-ar sluji carnea păgînească drept hrană pentru norodul lui Hristos !

Mulți socoteau, vezi bine, un păcat neînsemnat să te înfrupți din carnea dușmanilor lui Hristos, dar după ce se îndestulau cu carne omenească se lăsa asupra lor o apăsare. Păreau împovărați de vinovăție, nu rareori erau cuprinși de boală : cădeau la pămînt în rugăciuni sau umblau pe la biserică să caute izbăviri.

Spre uimirea lui, Eskil îl zări și pe Petru Eremitul printre mîncătorii de cadavre, și nu-i afurisea pentru asta, ci îi încuraja. În ce-l privea, trebui să se dezică de pește și fructe, foamea îl convinsese să se spurce la

carne. Și cînd a ajuns să pună în gură carne de om, a declarat că era la fel de bună ca peștele și fructele la un loc. Să mănînce carne de animal nu se putea îndupleca, dar să înghită din carnea necredincioșilor găsea că e chiar faptă de laudă.

Cu Petru Eremitul se petrecea o schimbare ciudată în ultima vreme, arăta sălbăticit și abătut. Poate că asta se datora pierderii asinului, animalul care-i fusese mai drag decît orice altă ființă pe lume și care-l purtase tot drumul pînă la Antiohia ! Poate că pierise de foame, sau fusese măcelărit fără milă ca să astîmpere foamea altora.

Deodată se lăți vestea că împăratul Bizanțului era pe drum cu o oaste puternică pentru a-i scoate din impas pe cruciații din Antiohia. Armata urma să sosească pe mare la Sf. Simeon, și era așteptată cît de curînd. Nădejdea încolți din nou, binecuvîntările și rugăciunile închinate împăratului se auziră din nou : el era și rămînea umărul neclintit de sprijin al cruciaților și susținătorului inimos al cruciadei !

Dar nu trecu mult și se zvoni pe dos ; împăratul primise vești că starea cruciaților e atît de disperată, încît capitularea lor e inevitabilă. Ar însemna să ajungă prea tîrziu cu armata și n-ar mai putea să le fie de ajutor, ci doar ar înrăutăți încordarea dintre Bizanț și lumea musulmană. De aceea s-a întors din drum și navele se îndreaptă îndărăt spre Constantinopol.

Mînia prinse să clocotească degrabă printre cruciați, asupra împăratului se întețiră din nou blestemele : trădătorul spurcat, lașul și netrebnicul, care nu urmărea nimic altceva decît să-și păstreze imperiul și să conviețuiască în tihnă cu păgînitatea ! Cruciada trebuia să nu mai aibă nimic de a face cu el și să abjure de la orice juruință pe care i-o făcuse !

Cruciații, ca și populația orașului, căzură într-o stare de deznădejde tot mai jalnică. Foamea îi chinuia crîncen, ședeau sau zăceau într-o resemnare bîntuită de prevestiri dezastruoase, în răstimpuri aruncau cîte o privire spre locuitorii ce stăteau în așteptare. Nimeni nu mai dădea glas imnurilor cucernice, pînă și rugăciu-

nile începură să amuțească, de parcă nimeni nu mai credea că mai slujesc la ceva. Își luase oare Domnul mîna de pe slujitorii lui, nu mai era oare cruciada parte din voința lui ?

Pînă și nobilimea suferea, iar căpeteniile erau descurajate. Raimond fusese atins de boală și silit să zacă la pat vreme îndelungată. Domnițele farncone de viță nobilă ajunseseră să nu se deosebească mai deloc de femeile de rînd, la fel de zdrențăroase, cu părul lățos și neîngrijit.

Dar în chiar culmea resemnării și disperării se stîrni din nou un val de încredere și fierbinte credință, și totul părea să se fi întîmplat peste noapte. Preoții și călugării dobîndiră prestigiu tot mai mare, acum nu mai erau războinicele căpetenii și țîfnoșii cavaleri cei care insuflau curaj și speranță. Venise ceasul păstorilor de suflete și al apostolilor, doar ei mai erau în stare să aducă mîngîiere și să-i întărească pe oameni.

Norodul începe să se îmbulzească în biserici, care după profanarea musulmană fuseseră restaurate și reconsacrate. Se țineau slujbe de dimineața pînă seara, mulțimile îngenuncheate nu conteneau rugîndu-se, călugării zeloși predicau penitența și purificarea, păcatele se mărturiseau cu adîncă pocăință.

Dintre sus-puși era mai cu seamă unul care ieșea în fața mulțimilor : episcopul Adhemar, împuternicitul papei, un pașnic mijlocitor între căpetenii și un reazem pentru toți cruciații, pînă și printre cei mai simpli și neînsemnați. Își găsea răgaz să-i asculte pe toți, avea o vorbă bună pentru fiecare. Era palid la chip, nu-și lăsa pic de barbă, avea o clipire mioapă în priviri. Se ivea în veșmîntul lui alb, fără nici o podoabă în afară de un mic crucifix de argint, și oamenii se înghesuiau numaidecît în jurul lui să-i sărute mîinile sau un refec al hainei.

Și dacă le dăruia mîngîiere și întărire, pe de altă parte nu le stîrnea nici nădejdi deșarte. Îi învăța în schimb că fiecare trebuie să se împace cu gîndul morții și să fie pregătit pentru întîlnirea cu Mîntuitorul, cînd va fi să fie, așa cum se cuvenea oricărui cruciat și adevărat creștin.

Și o prevestire a morții bîntuia tot mai tare, pe măsură ce speranța de a ajunge vreodată la Ierusalim se stingea pe zi ce trecea. Cruciații înțelegeau că nu ascultaseră porunca Domnului, ci se lăsaseră pîngăriți și împovărați de păcat și nelegiuire. De aceea cruciadei nu-i va fi sortit să pună piciorul în Țara Sfîntă, nu mai era vrednică să izbăvească mormîntul lui Hristos! În Antiohia își va găsi sfîrșitul, primul oraș al creștinătății va fi și mormîntul cruciaților!

Izbucni un val de patos funebru care îi cuprinse pe mai toți. Și resemnarea de pînă atunci se preschimbă într-un nou soi de bravură. Căci dacă tot le era dat să piară, atunci să-și găsească moartea ca niște adevărați ostași ai lui Hristos, cu arma în mînă! Vor cădea răpuși în numele lui Hristos și își vor dobîndi veșnica mîntuire, orice se va fi întîmplat!

Priveau acum înfometarea ca un soi de mortificare ascetică, penitența pentru păcatele săvîrșite. Și unii mergeră chiar mai departe, începură să se autoflagelleze, își chinuiau pînă la sînge trupurile supte și gemeau de voluptatea durerii. Zelul pocăinței spori, crescu într-un soi de nebunie, mîinile tremurînde se întindeau după crucifix și după bici cu aceeași adorare.

Era timpul potrivit pentru semne și minuni, viziuni și revelații, și acestea nu se lăsară mult așteptate. Un preot, pe nume Ștefan, fu primul căruia în somn i se arătase Hristos, pe care îl auzise grăind că în răstimp de nouă zile cruciații vor avea parte de un mare dar — doar dacă vor face penitență și se vor ține departe de orice atingere trupească. Se agățară îndată cu toții de această făgăduință, începură să aștepte darul ceresc. Ce altceva putea să însemne decît nimicirea dușmanului și mîntuirea cruciadei? Sau poate că însuși Hristos se va pogorî din ceruri să-și izbăvească norodul?

Într-o seară s-a zărit o stea grozavă, picînd în flăcări peste tabăra dușmană cu o nemaipomenită strălucire, ce lumină întreg ținutul. Se desfăcu în trei așchii de foc, care se abătură peste oștirea inamică. Într-o tăcută înfiorare cei din cetate așteptau ca văpăile să țîșnească și să mistuie tabăra din afara zidurilor. Dar dinspre partea dușmană totul rămase cît se poate de liniș-

tit și nu se zări nici urmă de pojar. Dar dacă nu era nimicirea ce se abătea asupra necredincioșilor, trebuia totuși să fi fost un semn de sus, osînda lor scrisă în ceruri!

Și așa se face că se ivi un tinerel cu barbă bălaie și priviri rătăcite, care avusese revelații demne de toată luarea-aminte, ce se cereau împărtășite. Ceru să fie înfățișat episcopului Adhemar și unor capi cruciați. Și povesti cum în noaptea cutremurului de pămînt, pe la vremea Anului Nou, avusese prima viziune. I se arătase o făptură sfîntă, învăluită într-o radioasă strălucire, și îl purtase cu el prin văzduh, peste ziduri, pînă în orașul aflat sub stăpînirea dușmană. Au pătruns în catedrala Sf. Petru. Acolo i-a arătat locul în care era îngropată sulița ce străpunsese coapsa lui Hristos. De va fi dezgropată și purtată în fruntea luptei, atunci cruciații vor avea parte de o biruință hotărîtoare. Așa grăise sfîntul.

Și de ce, fu el întrebat, dezvăluirea aceea i se făcuse tocmai lui? Și nu găsi alt răspuns decît că el era un om cucernic, cu frica lui Dumnezeu, unul dintre cei mărunți și umili, care uneori sînt aleși ca unelte ale celor mai înalte năzuințe. Și atunci mai fu întrebat de ce zăbovise atîta vreme cu destăinuirea revelației. Și explică cum că el, ca om neînsemnat ce se afla, nu cutezase să se arate, se temuse că va fi izgonit și luat în derîdere, ca un șarlatan.

Și cum și-a învins aceste șovăieli? Păi da, că mai întîi el fugise din Antiohia la Alexandreta, dar acolo arătarea cea sfîntă l-a vizitat din nou și l-a oprit cu strășnicie să facă destăinuiri. Și cînd a încălcat totuși această poruncă, l-a lovit o boală a ochilor ce l-a lăsat fără vedere. Dar mai apoi revelația s-a petrecut încă o dată și i s-a făgăduit că-și va recăpăta vederea de se va duce în Antiohia și își va îndeplini misiunea. Și acum el făcuse întocmai.

Nici episcopul Adhemar, nici vreunul dintre capii cruciadei nu era prea dispus să dea crezare știrilor ce le vestea omul ăsta, cu gura lui bogată și privirile zălude. Îl întrebară dacă sigur crede că poate dibui locul din

catedrala Sf. Petru și dacă stă chezaș că lancea e de găsit acolo, dacă se sapă. A răspuns că el era un om sărac cu duhul și știa doar ceea ce-i spusese arătarea, dar își amintea foarte bine locul și era încredințat că-l poate găsi.

După care fu învoit să plece. Printre mai marii cruciadei domnea șovăiala, se străduiau să hotărască ce anume trebuie făcut.

Dar între timp omul cu pricina nu și-a ținut gura, și vestea viziunii lui se răspîndi degrabă prin mulțime. Dintr-o dată i se duse buhul, și numele lui era știut de toți : Petru Bartholomeus. Puțini fură aceia care nu se încrezură din capul locului în spusele lui și toți aceștia începură să-și pună speranța în ele. Deveni buricul pămîntului, într-o îmbulzeală de oameni atîțați, care doreau să-l vadă și să-l audă, ba chiar să-l și atingă, de parcă el însuși ar fi fost un fel de sfînt. Se spunea ba că e un cucernic pelerin, un preot sărac, un simplu păstor, sau țăran care nici nu știa să citească, și isprăvile ce i se puneau pe seamă deveneau din ce în ce mai miraculoase.

Însă mai-marii cruciadei tot mai șovăiau, și unul din temeiurile lor de neîncredere era că sulița ce pătrunsese în coapsa lui Hristos se afla încă mai demult la Constantinopol, era una dintre relicvele cele mai de preț ale creștinătății și mulți o văzuseră cu ochii lor. Cum putea așadar să se găsească îngropată în pămînt, sub temelia catedralei Sf. Petru în Antiohia ? Nu putea exista altă lămurire decît că una dintre sulițe era calpă — dar atunci care din ele ? Mai întîi trebuia să se adevereasc dacă există o suliță în catedrală. Și pentru a afla asta trebuia făcută încercarea de a o dezgropa. Dar în felul acesta ajungeau chiar la hotărîrea pe care voiseră s-o ocolească.

Dar mulțimile se îngrămădeau și țipau tot mai înversunat : Lancea lui Hristos ! Dați-ne lancea lui Hristos ! Sfînta Lance să ne poarte spre biruință ! Chiar și numele lui Petru Bartholomeus se auzea tot timpul, era înălțat în slăvi ca mîntuitor al cruciadei, alesul binecuvîntat al dezvăluirii divine.

În cele din urmă se desemnă ziua dezgropării suliței și un cortegiu de demnitari, cu episcopul Adhemar în frunte, păși cu solemnitate spre catedrala Sf. Petru, urmați de o ceată de săpători și în urma lor un norod întreg fierbînd de curiozitate și speranță.

În catedrală Petru Bartholomeus pare să meargă direct la țintă, fără bîjbîire și șovăială, de parcă ar și ști locul. Se îndreaptă spre o criptă și arată cu mîna un loc unde trebuie făcute săpăturile. Săpătorii se pun de îndată pe lucru, sparg dalele de piatră ale pardoselii, aruncă pămîntul roșiatic ce pare înbibat cu sînge și are un iz mucegăios, ca de cadavru învechit. O dată cu bulgării de pămînt hîrlețele scot și cioturi de oseminte, hîrci, surcele putrezite, care pesemne sînt resturi de coșciuge, ba parcă se zăresc și cîțiva viermi grași. Dar nici un fel de lance.

Săpăturile țin toată ziua, speranțele încep să facă loc nerăbdării și îndoielii, din mulțime au și început să se audă batjocuri și ocări pe seama lui Petru Bartholomeus. Dar cu toate acestea el pare să fie sigur de reușită, îi ține pe săpători mai departe la lucru. Cînd totuși nu iese nimic la lumină se răzgîndește și spune că s-ar putea să fie de partea cealaltă. Treptat începe să fie și el vădit îngrijorat, sudoarea îi scaldă chipul și ochii îi joacă precum limbile focului în adierea vîntului.

În cele din urmă apucă el însuși un hîrleț și sare în groapa adîncă. Dispare din văzul tuturor, se aude cum sapă trudnic și zelos pînă cînd se îndreaptă de mijloc și sloboade un strigăt triumfător : Lancea ! Uite-o ! Am dat de Sfînta Lance ! Și iese din groapă tîrîndu-se cu o bucată de fier ruginit în mînă. Un murmur de extaz străbate mulțimile și ca un ecou răsună printre cei adunați : Sfînta Lance ! Lancea lui Hristos ! E voința Domnului !

Episcopul Adhemar, legatul pontifical, ia cu băgare de seamă bucata de fier în mîinile sale albe, o cercetează și șterge țărîna roșcată, care s-a lipit și s-a amestecat cu stratul de rugină. Îi pare a fi un cît se poate de obișnuit vîrf de lance, din acelea pe care le vezi zilnic la tot pasul și vechimea ei pare greu de hotărît. A stat

în pămînt o bună bucată de vreme, fără doar și poate, și coada de lemn a dispărut cu desăvîrșire, pesemne putrezită. Nu se poate spune nimic sigur despre această excavație, dacă e într-adevăr sulița cu care soldatul roman a străpuns coapsa Răstignitului, sau dacă e o oarecare alta. Mai rămîne de adeverit ce puteri miraculoase poate avea!

Dar trec zilele și nu s-a întreprins nimic. A rămas o bucată de fier mîncată de rugină, ce nu pare să aibă vreo însușire deosebită. În jurul ei nu se vede nici o aură, nici un fel de semn că ar fi cu adevărat o relicvă.

Dar mulțimile erau nerăbdătoare și cereau tot mai zgomotos intrarea în luptă, sub călăuzirea lăncii lui Hristos. Nici Petru Bartholomeus nu pierdu prilejul, ci se lăsă iluminat de o nouă revelație, care trimitea cruciaților porunca de a porni de îndată împotriva dușmanului, iar Sfînta Lance le va chezăși biruința!

Cavaleri și pelerini, tineri și moșnegi, fără osebire, intrară cu toții într-un soi de delir, cîntau imnuri cruciate, cădeau în rugi infiorate, tremurau din toate mădularele, de parcă scuturați de friguri și strigau cu războinică ardoare: La luptă în numele lui Hristos! Biruința sau moartea! Ierusalimul sau Împărăția Cerurilor! Sfînta Lance fie-ne călăuză! E voința Domnului! E voința Domnului!

Cei mai mulți erau atît de turmentați, încît nici nu le mai păsa de viață sau de moarte. Într-atît se aprinsese credința în ei, încît nu-și mai făceau nici un fel de griji în ce privește soarta ce-i aștepta. Si căpeteniile se hotărîră să dea urmare voinței norodului, starea lor era oricum deznădăjduită, nu aveau ce să mai aștepte, trebuiau să dea piept cu dușmanul sau să piară între ziduri. Dar era într-adevăr nevoie de o minune, după cît de jalnice erau forțele cruciate pe lîngă falnica oaste inamică.

Doar puțini dintre ei erau călări, și caii de-abia se țineau pe picioare, flămînzi și sleiți. Mulți cavaleri erau nevoiți să umble pe jos, în armuri sau despuiați de ele, căci erau oricum pregătiți să cadă răpuși. Armele erau tocite din cale-afară și neîndestulătoare, unii aveau cîte

o spadă sau o suliță, alții numai securi, ciomege, furci sau măciuci.

Dar nici unul nu se dădea îndărăt, văzînd aceeași îndîrjire de a înfrunta dușmanul, purtau crucile și stindardele falnic înălțate, dădeau glas imnurilor cruciate cu mai multă înfocare ca oricînd. În frunte mergea trimisul papei, episcopul Adhemar, și alături de el un călugăr ce purta lancea sfîntă, proptită în vîrful unui crucifix.

Dar erau cel puțin doi care șovăiau : Eskil și Johannes. Nu se lăsară furați de izbucnirea fanatică. Se îndoiau foarte mult că o ieșire la luptă ar putea avea alt deznodămînt decît o cumplită baie de sînge. Dar nu prea aveau de ales, n-aveau în nici un fel cum să se țină deoparte și să rămînă mai departe între zidurile orașului, căci cum-necum, orice s-ar fi întîmplat, erau și ei cruciați.

Da, da, zise Johannes gînditor și cu oarecare parapon în glas, sminteala își cere tributul ! Nu s-ar părea că o să mai apucăm să trăim pe lumea asta încă o zi ! Tot ce mai putem face e să pășim în ea, și apoi să-i spunem bun rămas ! Soarele o să lumineze mai departe, și peste cruciați se va așterne curînd uitarea ! Căci doar izbînda trăiește în amintire, asta se știe doar !

Eskil socotea că vina o purtau în primul rînd capii cruciadei — de ar fi izbutit să ajungă la o înțelegere și să se unească la timp, atunci cruciații n-ar mai fi căzut în capcană, n-ar mai fi fost sechestrați în oraș. Și atunci ar fi fost scutiți și de clipa asta nenorocită, n-ar mai fi trebuit să dea o luptă fără sorți de izbîndă.

Și Eskil era cu atît mai înnegurat cu cît își pierduse și calul, ca mai toți ceilalți de altfel. Era sleit de foame, ca și Johannes, în vremea din urmă îi răzbise într-adevăr greul, și nici măcar limbuția neostoită a călugărului nu mai reușise să-i țină tari.

Dar, la o adică, nu-i nici o pagubă să intrăm și noi în joc, conchise Johannes, că așa isprăvim mai degrabă cu mizeria. Dacă rămînem pe loc tot n-o să sfîrșim mai bine, doar că ne vom chinui mai mult !

Nu cumva de data asta te dezici și ieși la bătaie ? îl întrebă Eskil curios.

Nu, îl lămuri Johannes, n-am altceva de făcut decît să-mi păzesc pielea, atît cît s-o putea ! Dar nici pomeneală să pun mîna pe vreo armă, ci am să mă bizui tot pe bîta mea, ca de obicei.

Lui Eskil îi venise acum în minte cutiuța cu bobițe miraculoase, pe care o primise de la varangul Oddar. Poate că acum era cu adevărat cel mai nimerit prilej să le încerce. Scoase cutioara de la brîu, i-o arătă călugărului și îi spuse despre ce era vorba. Johannes apucă una din bobițele acelea albicioase cu două degete uriașe, o cercetă, o mirosi. Cred că știu eu cam care-i tărășenia, spuse el. Poate că ne ajută să facem pasul cel greu spre rai ! Atîta păcat să fie, și oricum e ultimul pe care-l mai săvîrșim, așa că hai să luăm și niște boabe din astea făcătoare de minuni.

Își strînseră saliva în gurile uscate și înghițiră fiecare cîte două bobițe. Ce-ai zice să te apuce acum o poftă nebună de războială ? îi spuse Eskil monahului. Și acesta izbucni : Dar-ar Domnul să se întîmple și asta ! Că poate mi-e dat astfel să aflu un adevăr despre mine însumi în ultimul ceas !

Se ridicară porțile și oștenii sfintei cruci se revărsară în năvalnic extaz, cîntînd, cu chipurile și privirile îndepărtate spre înaltul cerului. Musulmanii vor fi fost pesemne uluiți, căci îi lăsară să se scurgă nestingheriți. Mai-marele lor dădu ordin trupelor sale să se dea îndărăt și să le facă loc acestor creștini ce păreau ieșiți din minți. Căci îi aveau oricum în mînă, îi puteau nimici oricum pe toți, pînă la unul !

Și așa se scurseră șirurile de cruciați pe poduri, fără ca măcar o singură săgeată să se abată asupra lor, crucifixul cu vîrful Sfintei Lănci se afla tot în frunte și se părea că dușmanul simțea o mare sfială, dătătoare de nădejde pentru cruciați.

Și iată-i mai apoi adunați pe cîmpie, întreaga suflare cruciată, cu pelerini cu tot. Nu se opriră în așteptarea atacului inamic ci se tălăzuiră mai departe, înaintară fără preget, ca o revărsare de apă ce nu se lăsa zăgăzuită.

Și deodată cîțiva se uitară spre cer și strigară : Hristos e cu noi ! Cică zăriseră cavaleri în albe veșminte pogorînd din ceruri, pentru a se pune alături de ei, sfinți războinici, conduși în bătălie de însuși Hristos. Și atunci se năpustiră ca niște posedați asupra rîndurilor dușmane, nepăsători de moarte. Și așa se porni inevitabila luptă, o masă omenească tălăzuindu-se orbește, cu cîte un călăreț pe ici, pe colo. Nu se petrecu nici un asalt de vreo parte sau alta, ci numai o învălmășeală corp la corp, de la bun început.

Călărimea musulmană trecu la fapte, mai întîi cu șovăială parcă, mai apoi cu furie crescîndă. Tăiau și străpungeau, capetele cădeau ca o deasă scuturare de fructe dintr-un pom zguduit de furtuni, curgeau rîuri de sînge și leșurile se adunau stive.

Dar nimic nu-i putea stăvili pe creștini, cădeau unii peste alții, cîntînd în clipa morții, și alții se revărsau neîncetat pe urmele lor. Cei răpuși erau atît de numeroși, încît trupurile lor înălțară un parapet care-i adăpostea pe cei vii. Și nu cădeau ca niște jertfe neputincioase, ci se luptau din răsputeri, pînă la ultimul strop de vlagă, cu o îndrăcire care-i înfiora pe inamici.

În musulmani încolți teama — creștinii ăștia par cuprinși de o sfîntă nebunie, dorința lor supremă e moartea ! Și era ceva înspăimîntător, ceva nefiresc, oamenii ăștia nu puteau fi învinși, nu era chip să-i ucizi pe toți !

Comandantul fu cuprins de aceeași îndoială și teamă ca și ostașii și hotărî să înceteze lupta și să bată în retragere. Dar, cînd dădu semnul, supușii lui nu se mulțumiră doar să se retragă, ci o rupseră la fugă, parcă urmăriți de duhuri rele.

Și curînd toată oștirea aceea falnică o luă la goană, o fugă bezmetică, pe care nimic n-o mai putea conteni. Își lăsară baltă proviziile, tot tezaurul cărat, tot ce luaseră cu ei în această incursiune pe care o crezuseră aducătoare de ușoară victorie.

Cruciații și pelerinii, cîți mai rămăseseră teferi, se trîntiră la pămînt pe cîmpul de luptă, printre grămezi de leșuri, creștine și păgîne laolaltă. Minunea se împlinise, biruiseră cu ajutorul lui Hristos, cruciada era mîntuită !

Dar călugărul ce purtase crucifixul cu Sfînta Lance zăcea ucis, episcopul Adhemar era rănit și vlăguit, fu cărat în oraș, cu lancea alături. Și mulțimile pășeau încet în urma lui, abia se mai țineau pe picioare; unii se tîrau în genunchi. Pătrunseră înapoi în oraș, care acum nu mai era sub împresurare dușmană, izbăvit astfel de cumplitele suferințe.

Le fusese într-adevăr dat să trăiască o minune? se întrebară după aceea Eskil și Johannes. O minune grație căreia scăpaseră și ei cu viață? Sau fusese mai mult un soi de nebunie a tuturor?

Fiindcă și ei fuseseră la rîndul lor supuși unui anume delir, pricinuit de miraculoasele boabe. Dar nu îi cuprinsese pe amîndoi în același fel. Lui Eskil îi dăduseră o liniște impenetrabilă, de parcă l-ar fi acoperit o cupă de sticlă protectoare. Nimic nu-l ajungea, nimic nu-l atingea, nu mai exista nici primejdie, nici moarte, totul era limpede și străveziu ca sticla, o siguranță deplină și de netăgăduit. Se ținea pe lîngă Johannes, dar nu se lupta, ci se lăsa purtat fără nici o împotrivire. Avea spada în mînă, dar nu lovea cu ea, oțelul rămăsese nepătat de sînge. Și nici pe el nu-l atinsese nici o armă, alunecaseră pe lîngă el de parcă n-ar fi fost decît răsfrîngeri de lumină.

În schimb, Johannes se dezlănțuise pentru prima oară în viață, toate zăgazurile ce și le clădise pe dinăuntru se spărseseră. Se azvîrli în luptă cu pofta unei adevărate descătușări. Nu se dezminți nici de data asta, nesocoti orice armă, nu apucă nici o spadă, o suliță sau măcar o secure din mîna vreunuia căzut. Se mulțumi cu ciomagul lui și acesta îl sluji cu rîvnă, îl învîrtea în jurul său cu o cumplită putere și izbea cu o greutate strivitoare, sfărîma, spulbera. Nici o armă nu avea bătaia atît de lungă ca bîta lui, și călugărul cosea cerc larg în juru-i.

Dar acum, cînd bătălia luase sfîrșit și inamicii fugiseră, Johannes își lăsă trupul greu pe pămînt. Era secătuit, sleit de puteri și potolit, se înmuie, se cufundă într-un soi de toropeală. Cînd Eskil încercă să-l urnească, monahul era de neclintit, ca un trunchi de copac pră-

vălit. Și trebui să-l lase acolo, printre leșuri, încredințat că va supraviețui.

A doua zi dimineața Johannes se înapoie frumușel, teafăr și nevătămat în oraș, arăta cumva cam năuc și tot clătina din cap. Și mărturisi, puțin cam încurcat: Nu știu ce s-a petrecut cu mine, a fost așa, de parcă în pielea mea ar fi intrat un sălbatic sau un vechi războinic, împătimit în lupte. Era minunat, nu zic ba, dar n-avea nimic de a face cu mine. Călugărul Johannes, ca să spun așa, fusese dat cu împrumut altui ins!

Episcopul Adhemar, legatul pontifical, își dădu duhul la scurtă vreme — o tristă pierdere pentru mai toată simțirea cruciată. Fără el, ca mijlocitor de pace, rîca dintre căpetenii se înteți tot mai cu înverșunare, precum și zîzania dintre cavalerii de rang nobil și cruciații de rînd. Bohemond își pretindea din ce în ce mai îndîrjit dreptul de unic stăpîn peste Antiohia, în timp ce Raimond i-l nega la fel de aprig. Ceilalți capi cruciați încercară zadarnic să-i aducă la o împăcare și să găsească o cale de ieșire.

Bohemond fu cel care puse piciorul în prag. Curînd după înfrîngerea oștirii musulmane fortăreața se predă, guvernatorul fugi și trupele garnizoanei se dădură prinse. Oamenii lui Bohemond ocupară fortăreața și înălțară pe metereze stindardul cu însemnele lui, astfel încît acesta avea acum sub dominație orașul și își putea impune voința cu forța.

Nici împăratul Bizanțului și nici papa nu mai aveau un purtător de cuvînt printre cruciați, care acum se puteau socoti neatîrnați și de unul și de celălalt. Raimond se statornici pe întinderea de zid ce-i revenise s-o apere în timpul asediului, care cuprindea și una din porțile cele mai importante, precum și cîteva redutabile bastioane. El n-avea de gînd să părăsească această poziție fortificată pînă cînd Bohemond nu-și va fi potolit ambițiile de hegemon al Antiohiei, consimțînd să ducă cruciada mai departe, laolaltă cu ceilalți.

Memulțumirea mocnea de mult în rîndurile mulțimii, care rostea aspre judecăți, din ce în ce mai fățiș, pe seama cavalerilor și a blazonaților. Căci aceștia erau

datori să dea pilde mai înalte, de la aceştia era mai mult de aşteptat decît de la ei, prostime de rînd, o purtare mai creştinească şi o mai dreaptă cugetare, mai puţină lăcomie de bogăţii şi teritorii, ba chiar o mai bună gîndire şi chibzuinţă. Cei avuţi şi de viţă nobilă nu erau supuşi la aceleaşi primejdii ca pedestrimea de toată mîna, erau apăraţi sub armuri şi mult mai puţini dintre ei îşi lăsau ciolanele pe cîmpul de luptă. Şi nici de cădeau prinşi în mîinile duşmanului, nu-i aştepta aceeaşi soartă, nu li se scoteau ochii şi nici nu erau vînduţi în robie pe viaţă, ci erau cruţaţi şi ţinuţi nevătămaţi, în aşteptarea unor bune preţuri de răsplată, de obicei erau răscumpăraţi şi se întorceau teferi.

Şi tot mai des şi mai cu zăduf se vorbea despre înalţii domni blazonaţi, cum că aceştia luaseră calea cruciadei mai cu seamă pentru a strînge averi şi a se înstăpîni peste noi domenii bogate, şi nicidecum pentru a izbăvi Sfîntul Mormînt. Aşa făcuse Baldwin în ţinuturile de la răsărit, şi acum iată-l pe Bohemond, care ţinea morţiş să ajungă suveran peste Antiohia. Ceea ce stîrnea apoi şi pizma altor căpetenii, cărora le fugeau ochii după cetăţi şi pămînturi pe care ei înşişi să le cotropească şi să le stăpînească.

Ba chiar şi printre comandanţi se mai găseau cîte unii care gîndeau la fel, şi cereau deopotrivă ca plecarea să aibă loc cît mai degrabă cu putinţă. Cel mai puternic dintre ei era Gottfrid de Lotharingia, care la o adică putea prea bine să preia conducerea întregii cruciade. Şi veşnic bătăiosul Tankred ameninţa că va porni de capul lui spre Ierusalim, chiar de ar fi fost să-l urmeze numai cincizeci de cavaleri.

Petru Bartholomeus a devenit din nou un oarecare, s-a cufundat în umbra uitării după izbînda cu Sfînta Lance. Dar iată că acum iese din nou la lumină şi face cunoscut cum că a avut o nouă revelaţie, o viziune în care episcopul Adhemar se perpelea în chinurile de foc ale Purgatoriului, drept pedeapsă că se îndoise de sfînta relicvă. Şi un sfînt îi făcuse cunoscut, lui, Petru Bartholomeus, cum că chinurile episcopului puteau fi

curmate doar dacă cruciada pornea neîntîrziat spre Ierusalim cu lancea în frunte.

Această viziune atîrna în cîntarul de păreri potrivnice ale căpeteniilor, în rîca lor neîmpăcată, de aceea fu primită cu sentimente amestecate, iar unii nu întîrziară să spună sus și tare că Petru era de bună seamă un șarlatan. Era cu neputință ca episcopul Adhemar, trimisul pontifical și un om nespus de cucernic, să fi nimerit în focul Purgatoriului. După moarte era venerat aproape ca un sfînt, și dacă se îndoise de lance, păi avusese toată dreptatea s-o facă.

Petru fu încolțit să facă dovada că e întreg la minte și că viziunea lui nu era pură născocire. Și deodată se auziră o sumedenie de glasuri care cereau ca Petru să fie supus la ordalia focului, și de va fi fost nevinovat n-avea de ce să se teamă. Petru era deopotrivă înspăimîntat și buimăcit, dar nu era chip să se sustragă și anunță că se va supune ordaliei, ca să-i învețe minte pe cei care se îndoiesc !

Se înjghebează două ruguri lungi, din crengi de măslin uscate, cu loc între ele doar cît să lase să treacă un om. Rugul e aprins și curînd arde din plin, cu vîlvătăi zgomotoase și o dogoare ce-i face pe nenumărați curioși care s-au îmbulzit în preajmă să se dea îndărăt. Căci vor cu toții, de bună seamă, să vadă cum înfruntă Petru încercarea focului, e mai pasionant decît chiar o descăpățînare !

Petru e dezbrăcat de mantaua groasă în care s-a înfășurat și rămîne într-un strai ușor, de pînză. E palid și încordat, fața i se schimonosește de parcă ar încerca să zîmbească, cînd de fapt e cît pe-aci să izbucnească în lacrimi, ochii îi joacă de parcă s-ar chinui în zadar să găsească un punct fix pentru priviri. Mulțimile strigă la el, îl zădărăsc să se avînte în flăcări, dar se mai aud și vorbe de aspră batjocură. O să vezi tu pe dată ce înseamnă focul purgatoriului ! Nu mai era acum eroul tuturor, ca odinioară, nu cu mult în urmă.

După oarecare șovăială se avîntă cu hotărîre printre zidurile de foc și dispare în inima flăcărilor, în timp ce gloata de privitori așteaptă într-o încordată tăcere. Unii pretindeau, mai tîrziu, că în clipa aceea au zărit

o mare pasăre albă care a coborît în zbor, cufundîndu-se în plină vîlvătaie ca să-l scape, chipurile. Și Petru se ivește la capătul celălalt al rugului, se holbează năuc la mulțimea de oameni din jur, de parcă tocmai s-a deșteptat dintr-un vis. Dar gloata nu e încă mulțumită, totul mersese prea repede și prea ușor. Strigă de zor că trebuie să facă și drumul îndărăt, altminteri încercarea focului n-ar fi fost pe deplin doveditoare.

Petru dispăru încă o dată printre văpăi și ieși din nou pe unde intrase. Și iată-l, stătea acum ca un învingător, cu chipul strîmbat într-o expresie ce nu semăna nici cu rîsul, nici cu plînsul. Gloata era în extaz, jubila, cu toții îl proclamau în gura mare drept sfînt. Și, nici una, nici două, se năpustiră spre el, începură să-i smulgă veșmintele fumegînde și să le sfîșie apoi în bucățele pentru a le păstra ca relicve.

Se iscă o asemenea îmbulzeală, încît Petru fu trîntit la pămînt, călcat în picioare, i se auzeau strigătele de durere și de spaimă. Cînd entuziaștii și-au mai venit în minți, el zăcea lat, făcut ferfeniță. După cîteva zile își dădu duhul, și nimeni nu mai era pe deplin încredințat că Petru Bartholomeus ieșise cu bine din ordalia focului.

Sosi și vara, cea mai fierbinte din toate pe care le știuseră, înăbușitoare, apăsătoare ca plumbul. Și mai-marii cruciadei tot se mai înverșunau, nu reușeau să cadă la o învoială, și plecarea întîrzia. În schimb se porni să bîntuie o cumplită molimă, din zi în zi cădeau tot mai mulți loviți de boleșniță. Cînd îi treceau toate sudorile, cînd se zgîlțîiau de friguri, îi apucau vărsăturile și cufureala, în neștire, pînă cînd nu mai ieșea din ei decît sînge și fiere. Mulți se prăpădeau după cîteva zile. Se bănuia că apa era spurcată sau hrana otrăvită, spaima creștea și începu exodul, lungi convoaie părăseau zilnic orașul. Pretutindeni vedeai zăcînd bolnavi și morți, în case, pe străzi, pe sub copaci, pe iarba pășunilor. Cei rămași încă zdraveni erau prea puțini, nu pridideau să care și să ardă trupurile țepene ale celor răpuși de molimă. Orașul lua înfățișarea unui uriaș cimitir, cu leșuri neîngropate, duhoarea era cumplită și

din porunca lui Bohemond se dădu foc la cartierele cel mai rău bîntuite ale orașului.

Hultanii se înmulțiră din nou și se țineau tot mai aproape, întocmai ca pe vremea foametei celei mari. Și se făceau și tot mai năzuroși, mai întîi ciuguleau ochii leșurilor și apoi sfîșiau pîntecele și le goleau de mărun-taie.

Și iarăși începu să umble vorba despre pedeapsă, pe-deapsa ce se abătuse asupra cruciadei, zăbavnică în dru-mul ei spre Ierusalim. Voința Domnului fusese încălcată și iată răspunsul : boliștea nimicitoare. În mulțimi se aprinsese mînia împotriva mai-marilor, cei chemați să hotărască. Nu puțini erau aceia care spuneau că lasă baltă cruciada asta, care nu mai ajungea niciodată la liman. O luară din loc, apucară care încotro, se alăturară lui Baldwin, la răsărit, sau se îndreptară spre Sf. Si-meon, ca să prindă o corabie ce naviga spre meleagurile lor de baștină.

Alții se răspîndiră la întîmplare, cît mai departe de oraș, prin împrejurimi, pribegeau de colo colo în pîlcuri, se pripășeau pe lîngă cîte o căpetenie mai măruntă și înaintau în inima țării ca să facă niscaiva cuceriri pe socoteala lor, puseră mîna pe cîteva orășele, măcelăriră sau izgoniră locuitorii pentru a se așeza ei acolo. Dar adesea purtau cu ei molima, ca un blestem, și n-aveau scăpare.

Cei mai mulți dintre comandanții de prim rang se ținură și ei departe de Antiohia, cît timp țînu boleșnița și arșița. Își cheltuiră vremea după cum putură mai mulțumitor, înconjurați de supușii lor. Dar Bohemond și Raimond, adversari înverșunați, se încumetară să ră-mînă în oraș și se pîndeau unul pe altul, fiecare din bîr-logul lui fortificat.

Călugărul Johannes era neobosit în a-i îngriji pe su-ferinzi și a-i consola pe muribunzi. El se credea invul-nerabil în fața molimei, era tot timpul lac de sudoare, se cocea cumplit în propria osînză. Pe Eskil nu-l răbda su-fletul să nu-l ajute în strădaniile lui preamilostive, ba nu se dădu în lături să pună umărul și la îndepărtarea și arderea cadavrelor. Fu și el atins de boală, dar nu prea tare, înghiți de cîteva ori din bobițele miraculoase,

care pare-se că l-au ajutat să treacă hopul și să scape teafăr. Se cufunda în vise, într-o stare la hotarul dintre somn și trezie, de s-ar fi zis că trăise o altă viață, dincolo de boală. Și starea aceea nu-l părăsi prea curînd.

După ce se luptase din greu cu molima, Johannes se pomeni cu o altă boală. Nu era singurul, de altfel, numai că la el arăta mai neobișnuit. Degetele mîinilor și picioarelor i se umflară și unghiile începură să i se dezghioace cu groaznice dureri și să-i cadă. O bună bucată de vreme nu fu în stare să țină nimic în mînă și nici să se sprijine pe picioare. Cînd i se vindecară, degetele erau golașe și belite, unghiile n-aveau să-i mai crească niciodată la loc.

Mult am mai suferit, mărturisi călugărul cu un oftat și își privi vîrfurile degetelor. A fost tare greu, dar pesemne că așa mi s-a cuvenit! Pentru a nu mai fi ispitit să folosesc ghearele, iată, sînt lipsit pentru totdeauna de ele. Prea am luat-o razna atunci, în bătălie, și acum mi-am primit pedeapsa! Dar aș zice că s-a lăsat mult așteptată, de parcă însuși Atotputernicul a stat mult pe gînduri cum anume să facă.

Eskil îl îmbie să ia din bobițele acelea năstrușnice, dar Johannes alungă pînă și gîndul de-a mai înghiți asemenea drăcii vreodată. Nu, nu, omule! izbucni el. Asta n-o mai fac niciodată. Cine știe ce-ar mai fi dacă mă apucă din nou pofta războinică, și nici măcar n-am dușmani cu care să mă încaier!

Acum toamna dădea primele semne, și molima se domolise. Cei mai mulți dintre cruciați se reîntorceau în orașul pe jumătate mort. Apa curgea din nou, vitele fură duse la tăiat, cai noi păsteau pe pășuni, fructe de toate soiurile se găseau din belșug. În Antiohia viața începu să intre pe făgașul obișnuit. Asta îi liniști și le dădu puteri să rabde zăbava prelungită, pe care n-o pricepeau defel.

În sfîrșit, toamna tîrziu, comandanții și mai-marii în rang se adunară să țină sfat. După aprige ciorovăieli, rămase hotărît că plecarea trebuia să aibă loc negreșit, doar că nu se căzuse la înțelegere și în privința datei.

Atît Raimond cît și Bohemond erau neînduplecați în vrajba ce-și purtau și amîndoi se bucurau de mare autoritate și aveau numeroși supuși și vasali. Tot mai mulți înclinau acum să-l recunoască pe Bohemond drept mare suveran legitim al Antiohiei, dar Raimond se jură că nu părăsește orașul pînă cînd nu face și Bohemond la fel.

Dar în cele din urmă plecarea fu cerută cu atîta stăruință din toate părțile încît nu i se mai putu împotrivi nimeni. Mare parte din cruciați amenințau că se vor așterne la drum spre Ierusalim fără căpeteniile lor. Atunci Bohemond se înduplecă, chiar dacă cu tainice gînduri, și cruciada se desprinse de Antiohia. Întîrziase acolo mai bine de un an.

Cruciada se împărți în trei corpuri de oaste. Primele două plecară din Antiohia deodată, una comandată de Raimond, alta de Bohemond. Cea de a treia, sub comanda lui Gottfrid, urma să pornească ceva mai tîrziu și s-o apuce de-a lungul coastei. Primele două urmară cursul rîului Orontes, prin văile dinspre miazăzi, pînă cînd cotiră spre răsărit, spre cetatea Maarat.

Chiar după cîteva zile de mers, ținutul părea deosebit de pașnic, cruțat de război și prădăciune. Păstorii își vegheau în tihnă turmele, satele erau din plin locuite, roțile de moară clipoceau în apa iute a rîurilor. Coastele colinelor erau împădurite cu stejari desfrunziți și cedri înalți, învești mîntați în cetina lor verde, cu ace lungi — încă de pe acum peisajul amintea de vremurile biblice.

Cruciații se înviorară și se simțeau din ce în ce mai zburdalnici. În sfîrșit, erau din nou la drum, și de data asta nimic nu le mai sta în cale! Cei mai mulți mergeau pe jos, iar în rest n-aveau cu toții cai, nici vorbă, ci se foloseau de boi, măgari și, pe ici, pe colo, cămile. Călăreții de statură înaltă aveau adesea o înfățișare tare caraghioasă pe spinarea unor asemenea dobitoace ciudate, măturînd pămîntul cu picioarele sau cocoțați pe o cocoașă de dromader.

Și mulți aveau pe ei veșminte din cele mai năstrușnice, arătau de parcă ar fi fost înveliți în cearșafuri sau perdele viu colorate. Nu mai purtau coifuri, ci își țineau capul înfășurat în bucăți de pînză care semănau cu turbanele musulmane. Cu toții aveau înfățișări mai mult sau mai puțin sălbatice, purtînd întipărite semnele suferinței și ale bolii, cu bărbi neîngrijite și păr lățos. Femeile, cele care mai rămăseseră, nu se deosebeau prea

tare de bărbați. Cruciada nu mai era nici pe departe o paradă de eleganță și rafinament european.

Raimond era cel mai ahtiat să atace cetatea Maarat, dar după un asalt nereușit trebui să se resemneze cu un asediu. Și pentru asta îi lipsea acum răbdarea, întocmai ca și celorlalți cruciați. Bohemond luă și el parte la asediu, cu trupele lui, dar era vădit că se ținea mai deoparte și urmărea totul cu multă băgare de seamă. Amîndoi nutreau gînduri care nu se potriveau cu dorințele mulțimii. Asediul se tot prelungea, după cîteva săptămîni orașul începu să sufere de lipsa apei, dar încă nu se dădea bătut.

Din porunca lui Raimond fu înălțat un turn înalt de lemn pe roți, pentru a înlesni asaltul zidurilor. Cînd în cele din urmă izbuti să pătrundă în oraș descoperi că Bohemond i-o luase totuși înainte. Vicleanul normand trimisese un pristav de taină să le facă celor dinăuntru cunoscută făgăduiala că garnizoanei i se va îngădui să plece în voie și orașul va fi cruțat de jaf și stricăciuni, dacă trupele lui vor fi lăsate să intre în cetate. Dar nu fusese decît un vicleșug pentru a ajunge la ceea ce rîvnea Raimond, dar pe calea armelor. Fără să stea mult pe gînduri, Bohemond căsăpi garnizoana, precum și o bună parte din locuitori, și jaful se dezlănțui fără opreliști.

Raimond era turbat de furie din pricina acestei păcăleli, se vedea tras pe sfoară, i se suflase de sub nas prada ce socotea că i se cuvine. Ruptura dintre el și Bohemond era acum de neîmpăcat, nu mai puteau să facă parte din aceeași cruciadă. Bohemond avu astfel un cît se poate de binevenit motiv pentru a porni cu oștimea lui îndărăt spre Antiohia, pentru a-și statornici stăpînirea. Își dobîndise, în sfîrșit, multrîvnita suveranitate.

Raimond nu era dispus să părăsească cetatea Maarat, cine știe ce gînduri tainice va mai fi clocit și el. Cruciații îl siliră totuși să se urnească, sub amenințarea că vor pustii orașul și vor porni la drum fără el. Și atunci el le făcu un legămînt solemn să meargă desculț pînă la Ierusalim, în chip de pocăință și ca dovadă a hotărîrii sale de neclintit. Dar nu părăsi cetatea Maarat înainte de a incendia orașul. Nu mai era așadar cale de întoarcere, nu mai exista nici o ispită.

Cruciada nu întîmpină nici o împotrivire. Din loc în loc domnitorii mai mărunți, emirii, își trimiteau soli în calea lui Raimond. Îi ofereau daruri bogate și îi chezășuiau slobodă trecere dacă acesta le făgăduia să nu îngăduie jafuri și purtări dușmănoase. Ieși la iveală că în timpul din urmă se petrecuseră schimbări prin aceste locuri. După izbînzile cruciate Sultanul Egiptului găsise cu cale să pună mîna pe posesiunile selgiucide. După lupte crîncene el cuceri Ierusalimul și îi împinse pe selgiucizi din Palestina, granița se reașeză departe spre miazănoapte, pe Rîul Cîinelui, în Liban.

Emirii din ținuturile siriene de coastă se folosiră de acest prilej pentru a se scutura de dependența față de selgiucizi și vedeau astfel în cruciadă o forță de sprijin. Chiar dacă nu putea fi vorba de o alianță, neutralitatea reciprocă putea fi totuși păstrată. Cruciații erau la rîndul lor prea ațintiți spre Ierusalim pentru a nu privi cu bunăvoință asemenea propuneri. Dar Raimond nu era omul care să nu stoarcă cele mai mari profituri cu putință.

Într-o vale strîmtă cruciații dădură pe neașteptate peste o mare cireadă de vite și o herghelie de cai, aduse acolo anume pentru a fi ferite din calea lor. Ciobanii fugiră cît putură mai iute și trupele creștine luară turma ca pe un bun găsit, o întîmplare norocoasă, își însușiră numaidecît mîndrețea aceea de cai și vite, pe care le mînară mai departe cu ei. Cei care voiau și puteau să meargă călare aveau acum putința s-o facă. Eskil își dobîndi din nou un cal, fiind astfel scutit să bată drumul cu piciorul pînă la Ierusalim. Și asta nu-l împiedica cu nimic să se bucure de tovărășia lui Johannes, turnul acela ambulant. Abia acum, călare, era cap tăiat cu el!

Mănunchiul de cruciați care-l urmară pe Raimond nu cuprindea mai mult de vreo mie de călăreți, și cam cinci mii de pedestrași de tot soiul. Nu s-ar fi zis că e o oaste prea de temut, ba arăta chiar mai slabă decît era cu adevărat.

Ocoleau masivele muntoase, tot mai înalte, și se strecurau prin văi și defilee. Ocupară un oraș evacuat unde găsiră provizii bogate, zăboviră un timp și trăiră în belșug. În apropiere descoperiră un alt oraș, străvechi,

părăsit și mort, căzut în ruină și năpădit de vegetație sălbatică, dar totuși uimitor. Se înălțau acolo temple și palate, cu coloane și bolți de marmură, pardosele de mozaic, pereți zugrăviți, totul de o uriețească înfățișare, de parcă ar fi aparținut unei stirpe de giganți. Chipuri omenești și de fiare erau cioplite în stînci, stăteau acolo ca niște monștri fioroși, cu mădularele rușinoase îmbățoșate și adesea în plină împreunare. Pesemne că aici domnise cultul păgîn al fertilității, adorațiunea idolului Baal, de care atît de des pomenește Biblia.

Erau într-adevăr ținuturi în care multe seminții omenești se statorniciseră, își dobîndiseră bogățiile și își clădiseră orașele, își adoraseră zeitățile, își trăiseră zilele de măreție și apoi se stinseseră, lăsînd loc altora. De altfel, cruciații întîlneau cam în fiecare zi mărturii ale unei apuse măreții : rămășițe de temple și cimitire, poduri și apeducte de piatră, arcuri de triumf și obeliscuri, trepte încă bine păstrate și bogat împodobite care acum nu mai duceau nicăieri.

Cruciada ajunse sub zidurile cetății Arka, un oraș bogat, și Raimond se hotărî să-l ocupe pentru a-l obliga pe emir la condiții de trecere cît mai favorabile. Dar orașul rezistă strașnic în spatele zidurilor puternice și din nou se porni un asediu păgubitor de timp. Dar Raimond, în neîmpăcata-i trufie, nu se înduplecă să abandoneze, deși trupele scrîșneau de nemulțumire. Între timp apăru și Gottfrid cu corpul său de armată, care înaintase de-a lungul țărmului, dar se vedea cît de colo că era prea puțin dispus să ia parte la asediu.

Se dovedi că Raimond voia să supună Arka și să rămînă acolo ca suveran, în ciuda juruinței, de curînd făcute, de a străbate tot drumul pînă la Ierusalim. Nedesmințindu-și binecunoscuta impulsivitate, intră în conflict cu cumpătatul Gottfrid, care acum se vedea nevoit să preia conducerea cruciadei. Năravașul Tankred se dădu de partea lui Gottfrid, și astfel Raimond se văzu silit să-și ia gîndul de la asediul cetății Arka. Porni mai departe cu cruciada, de voie de nevoie, dar pierdu mult din prestigiul de conducător.

Convoiul ajunse la un oraș de pe țărmul mării pe care ei îl numiră Tripoli. Guvernatorul cetății avea gînduri pașnice, încercă să cîștige bunăvoința cruciaților prin punerea în libertate a trei sute de prizonieri creștini, făcîndu-le totodată daruri însemnate. Călătoria deveni din ce în ce mai lesnicioasă și mai plăcută, cruciații nu duceau lipsă de nimic din ce și-ar fi putut dori.

Treceau prin păduri rare de pini, cu pămînt galben printre stîncile roșiatice. Prin coroanele arborilor murmura un vînt răcoros, încă mai stăruia soarele de început de primăvară, cu raze blînde. Turturelele gîngureau în boschete de mirt, în fel și chip de arbuști izbucneau incendii de floare.

Pustnicii creștini ședeau în guri de peșteri și priveau cu uimire perindarea convoiului cruciat, clipeau din ochi de parcă priveliștea aceea li se părea o vedenie înșelătoare. Fie că încetaseră pentru totdeauna să mai vorbească, fie că bîiguiala lor era de neînțeles, oricum era greu de hotărît dacă erau cu mințile rătăcite sau oameni preasfinți. Cîțiva din ei făcură semn cu mîna spre miazăzi, unde un pisc muntos cu creștetul înzăpezit se deslușea în abureala văzduhului însorit.

Peisajul se tot schimbă. În brîul de verdeață al țărmului se zăreau bîlcuri de palmieri, copacii aceia vestiți care semănau mai mult cu niște ferigi uriașe, cu frunze îngroșate. Creșteau și tufe pitice, de care încă mai stăteau agățate ghemotoace pufoase : cîmpuri de bumbac, deja culeș. Și se mai ivea și un soi de iarbă înaltă cît un stat de om, cu lujere ca niște bețe groase — dacă le retezai, sucul ce se scurgea din tulpini era nemaipomenit de dulce și de gustos. Zeama asta putea fi lăsată să se întărească, se făcea albă ca sarea, deși își păstra gustul dulce, și atunci lua numele de zahăr și era folosit în băuturi și la coptul aluaturilor, ceea ce cruciații pînă atunci nu mai văzuseră.

Trecură Rîul Ciinelui, și tot nu se făcea văzut nici un dușman. La poalele muntelui se înălța cetatea Beirut, înconjurată de vii și crînguri de arbori roditori. Orașul ținea cu orice preț să scape de devastare, așa că se predă pe de-a-ntregul și cu plocoane îmbelșugate. În multe

locuri oamenii adunau un soi de viermi hrăniți cu frunze, viermii aștia se înfășurau în firele lor de bale pînă cînd deveneau niște gogoașe mari, care se destrămau în apă fiartă, în așa fel încît firele se desfăceau : din astfel de fire se țesea mătasea cea moale, cu luciri neasemuite.

Cruciații trecură fără mare zăbavă pe la Sidon și Tyrus, care cîndva fuseseră înfloritoare cetăți-porturi. Sidon era o cetate încercuită de apele mării, unită cu uscatul doar printr-un lung pod de marmură. La Tyrus le fu dat să vadă un alt oraș, încă mult mai vechi, care se scufundase sub apă, zăcea în adîncurile palid-verzui de parcă ar mai fi fost încă întreg și viu, aproape neatins.

Mereu găseau cruciații cîte un loc desfătător, de odihnă și tihnă, cu verdeață, umbră și izvoare cu apă proaspătă. Erau ispititoare răgazurile acelea, dar Ierusalimul îi aștepta, și parcă din ce se apropiau, din aia erau mai zoriți să ajungă. În zare, pe coline, se profilau mori de vînt și pe drum se zăreau caravane de cămile, încărcate cu belșug de mărfuri, totul părea pașnic și tihnit.

Portul Akre, oraș puternic fortificat, îl lăsară în urmă fără a încerca să-l cucerească. Străbăteau șesul acela mănos îndreptîndu-se către Muntele Karmel, învăpăiat timp de cîteva ceasuri în bătaia soarelui de dimineață. Merseră de-a lungul țărmului, ocolind muntele, și apoi pe drumul ce ducea spre Ierusalim, încă neîntîlnind în cale vreo împotrivire dușmană.

Ultimul popas a fost Ramle, oraș așezat ceva mai înăuntrul uscatului, de unde munții din jurul Ierusalimului începeau să se zărească în depărtare. E primul oraș locuit numai de musulmani, dar fugiseră cu toții în grabă mare, după cît se pare, și-și lăsaseră baltă avuturile. Era acolo un templu creștin din timpuri mai vechi, dar fusese profanat și lăsat în paragină. Îl refăcură și-l consacrară din nou. Mulți se urcară în turnurile vestite ale orașului, care erau atît de înalte încît de acolo, de sus, se vedeau atît malul mării cît și colinele Ierusalimului.

Și în pragul nopții, iată, luna plină se întunecă deodată. Platanul lunii e înghițit de o umbră neagră, puțin cîte puțin, pînă cînd rămîne din ea doar o îngustă bor-

dură. Și în același timp luna se putea desluși prin pîclă, dar roșiatică de parcă ar fi fost muiată în sînge. La început născu spaimă, dar, de îndată ce astrul își recăpătă strălucirea obișnuită, întunecarea aceea trecătoare începu să fie tălmăcită drept un semn de bun augur: pentru musulmani, al căror simbol era semiluna, asta nu putea să prevestească nimic altceva decît înfrîngerea!

Era în ziua de 7 iunie, anul 1099. Pornirea spre Ierusalim a avut loc în zorii zilei, convoiul cruciat s-a aflat pe drum toată ziua și toată noaptea următoare, fără popas, în afara unor scurte răgazuri de odihnă. Arșița era năpraznică și roiau tot soiul de gîngănii zburătoare, care chinuiau oamenii și animalele cu mușcături dureroase și sîngeroase. Ținutul era sterp ca un deșert, nisipul scrîșnea sub pași, nu semăna nici pe departe cu meleagul binecuvîntat din închipuirile lor.

În dimineața celei de a doua zile trupele se aflau pe o culme stîncoasă, pe care o botezară Muntele Bucuriei, și de acolo Ierusalimul se dăruia de departe privirii. Orașul se înălța pe trepte golașe de stîncă și rîpe fierăstruite, cu ziduri ce păreau vechi de cînd lumea, mohorîte și hărțuite de vremuri. Priveliștea era copleșitoare și trezea totuși un brusc simțămînt de dezamăgire. Àsta era Orașul Sfînt, ținta atît de îndelung rîvnită! Unde erau fala și belșugul, toate făgăduințele paradisiace de odinioară?

Peste oștirea cruciată se așternu o ciudată liniște, se întinseseră cu toții pe pămîntul pietros și priveau în depărtare, spre Ierusalim. Parcă nimeni nu voia să se mai urnească din nou și să se apropie de zidurile acelea înăbușitoare, de orașul ăsta care părea atît de sleit și de respingător. Treptat liniștea se rupse, au început să se audă rugăciuni și cînturi, dar glasurile nu se înălțau voioase, răsunau înăbușit, aproape tînguios. Abia tîrziu, cînd ziua se scursese bine, cruciații se puseră din nou în mișcare, și spre seară așezară tabără sub zidurile orașului.

Johannes îl luă pe Eskil și se apropiară. Călugărul își lipi amîndouă mîinile de zid, cu degetele jupuite și roșii.

— Pipăie-l ! îl îndemnă el pe Eskil. E încins încă de fierbințeala soarelui, dar e tare. Și aspru, e durat din piatră veche, de la începutul timpurilor. Numai el își știe pătimirile și încercările ! Dar zidul ăsta e Ierusalimul, pe care-l simțim acum sub atingerea mîinii, am ajuns ! Dacă-l cucerim sau nu, e totuna, oricum ne-am ajuns ținta ! Am însoțit cruciada pînă aici, eu unul am străbătut tot amarul ăsta de drum pe picioare, mi-am cărat pînă aici cogeamite hoitul, și acum, iată, mă așez pe pămîntul sfînt ! Preabunul meu ciomag mi-a mîntuit viața fără s-o răpească pe a altora, de asta feritu-m-a Domnul. Îl împlînt aici, îl răsădesc în pămîntul ăsta, că poate o crește din el un stejar viu !

Și tu, se întoarse călugărul spre Eskil, tu ai stat mai mult călare, și se cade să-i mulțumești credinciosului animal că te afli aici ! Și ai ajuns la capăt de drum, prea prihănit și mînjit de sînge nu ești nici tu ! Șezi aici, lîngă mine, pe pămîntul sfînt, și să simțim că ne-am împlinit dorința.

A doua zi fură trimise patrule să dea ocol orașului pentru a dibui cele mai prielnice puncte de atac. Spre răsărit se găsea prăpăstioasa rîpă Kedron, cu un firicel de apă pe fund, spre sud-vest văgăuna largă care din vechime se chema Gehenna, unde idolatrii se aciuiau și jertfeau prunci pe rug. La apus era o vale adîncă — doar spre sud-vest și spre nord, peste muntele Sion, zidul se lăsa expus la un asalt.

Ierusalimul era apărat de o puternică garnizoană, sub ordinele unui guvernator egiptean. Fortificațiile erau în bună stare, orașul era bine asigurat cu apă și provizii. Locuitorii erau în cea mai mare parte creștini și iudei. Parte dintre creștini fuseseră socotiți ca nefiind de încredere și izgoniți din oraș. Acum bîntuiau împrejurimile în pîlcuri jalnice și abia așteptară să se înfrățească cu oastea cruciată. Toate puțurile din jurul orașului fuseseră distruse, cirezile care păștеau în partea locului fuseseră strămutate. Cruciații și nu asediații, erau aceia care aveau să îndure mari lipsuri.

În zadar ar fi încercat să încercuiască orașul, nici nu aveau destui oameni pentru o asemenea ispravă. Cruciații trebuiră să se mulțumească cu asediul pereților care

priveau spre miazănoapte și sud-vest, cu cele trei porți care purtau numele de Herodes, Damasc și Jaffa. O năvală părea fără sorți de izbîndă, astfel încît cruciații se aflau în mare cumpănă.

Droaia de pelerini și de cerșetori pribegi era o grea povară. Lipsa de apă se făcu simțită îndată, dar nici cu de-ale gurii nu stăteau deloc bine. Arșița era cumplită, peste zi aproape de neîndurat, și printre aceste stînci neîmpădurite degeaba căutai un petic de umbră. Cruciații ajunseseră mai curînd într-un iad decît într-un paradis.

Pe Muntele Măslinilor cruciații dau de un sihastru care-și rîde de nevolnicia lor. De ce nu se năpusteau asupra zidurilor fără să mai stea pe gînduri ? Șovăit-a oare Josua în fața Ierihonului ? Cu sprijinul dreptei credințe nimic nu le poate sta de-a curmezișul !

Destul de mulți sînt aceia care se aprind și se lasă pătrunși de vorbele eremitului, în zori își adună o trupă și pornesc la atac. Nesocotind piedicile, reușesc să treacă de zidurile din afară, dar pe cele dinăuntru le încearcă în zadar, puținele lor scări de asalt se frîng sub greutatea poverii, și nici măcar un singur om nu ajunge să pună piciorul pe metereze. Sînt nevoiți să se lase păgubași.

Dezamăgirea era mare și amărăciunea adîncă. Credința, curajul și iureșul orb nu ajungeau ! Căpeteniile înțeleseră că trebuiau să se pregătească cu grijă și chibzuință, să mestereasă turnuri de asalt, catapulte, berbece și scări în număr îndestulător. Dar le lipseau cele de trebuință, în împrejurimi nu se găseau decît măslini bătrîni, cu trunchiuri răsucite.

Un detașament porni spre portul Jaffa, dar nu izbuti să facă rost decît de niște scînduri smulse din corăbiile părăsite. Un alt grup porni spre pădurile Samariei și se întoarse cu o încărcătură zdravănă de trunchi de cedru și alte soiuri de lemn prețios. Acum putea începe lucrul sub îndrumarea unui bizantin care era iscusit în asemenea meșteșugiri.

Fură clădite două turnuri ce puteau fi împinse pe roți, erau înalte de peste douăzeci și cinci de coți și se îngustau spre vîrf, ca să stea mai temeinic pe pămînt. Înăuntru erau împărțite în trei nivele, cu scări între ele.

Cel mai de sus era menit arcașilor, care trebuiau să acopere asaltul, cel din mijloc era ocupat de o trupă ce trebuia să dea năvală în clipa în care punțile mobile puteau alcătui un pod spre parapete. Pe deasupra era învelit cu piei ude, cu blană întoarsă, asta pentru a feri pereții de lemn să ia foc cînd era împroșcat cu săgeți aprinse sau scîntei purtate de vînt.

Se înjghebară cu grijă și o sumedenie de berbece, catapulte și scări, și încrederea spori din nou.

În acest răstimp lipsa de apă devine cel mai chinuitor necaz. Oamenii și animalele sînt deopotrivă mistuiți de sete, suferă amarnic, o sete sporită de vîntul uscat dinspre miazăzi și de vîrtejurile de praf pe care le ridică. Boii și asinii, folosiți ca animale de povară, mugesc și zbiară jalnic, adulmecă în zadar în toate părțile după apă. Caii se așază pe pămînt, cu gîturile întinse, gata să-și dea ultima suflare, oile se îndeasă unele într-altele și răsuflă din greu, gîfîie ca niște cîini care au alergat cale lungă.

Dobitoacele sînt primele care prind urma apei, o adulmecă din vînt, apa care pe neașteptate se ivește în iazul Siloa, la stăvilarul de sub zidul dinspre miazăzi. Sînt cuprinse de un neobișnuit neastîmpăr, dau buzna fără chip de a mai putea fi oprite. Oamenii le urmează, minunîndu-se ce le-o fi apucat. Și deodată bagă de seamă că iazul, pînă atunci secat, s-a umplut cu apă din izvoarele subpămîntene. Și parcă nu le vine să-și creadă ochilor — o adevărată minune cerească !

Apă, apă ! Lăudat fie numele Domnului ! răsună uralele mulțimii, cuprinsă de același freamăt vecin cu sminteala ca și dobitoacele. Se năpustesc cu toții, buluc spre stăvilar, într-o înspăimîntătoare învălmășeală. Eskil și Johannes rămîn pe loc și privesc vînzoleala. Monahul scutură din cap și din guși : N-aș răzbi acolo, nici măcar cu drăguța mea de bîtă. Ah, cît de neputincios e creștinismul în fața setei !

Oameni și animale, cot la cot, se aruncă de-a valma, sorb cu nesaț, sînt îmbrînciți sau călcați în picioare de cei care vin din urmă. Cu lovituri de pumn și de armă încearcă să alunge necuvîntătoarele, care mai degrabă s-ar lăsa ucise decît să-și înceteze adăpatul. Și nu mai

puțin crîncen se bat oamenii între ei pentru a ajunge la apă, războinicii cu pelerinii, bărbații cu femeile și copiii, zdravenii cu betegii. Și mușuroiul acela, încleștat într-o sălbatică zvîrcolire, se afundă tot mai departe în iaz, mulți sînt striviți sub apă, tot înghițind în timp ce se sufocă și se îneacă.

Dar deodată zăgazul se rupe și prețioasa apă începe să se scurgă pe pămînt, se răsfiră printre pietre. Oamenii se tîrăsc pe urmele ei, sorb ultimele rămășițe de udătură sau scormonesc nămolul de pe fundul iazului, își îndeasă gurile cu mocirlă. De pe metereze au început să curgă săgețile dușmane și se prăvălesc bolovani, dar parcă nimeni n-ar băga de seamă, nici unul nu se ferește și nu o ia la goană.

În iazul deșertat zac acum puzderie de morți și schilodiți care se vaită de mama focului. Alții sînt răpuși sau vătămați de săgeți, nimeriți în plin de pietre. Gloatele bezmetice încep să se dea îndărăt, o retragere jalnică, întunecată de îndoita dezamăgire a speranței spulberate și a setei care sporește în loc de a se fi potolit. Mugetele animalelor dau glas aceleiași dezamăgiri, limbile se întind de un cot și albii ochilor se răsucesc cu disperare.

Acea sinistră întîmplare îi face pe cruciați să înțeleagă că aprovizionarea cu apă e prima și cea mai de căpetenie nevoie a lor. Căutătorii de apă sînt trimiși în toate părțile, ajutați de creștinii din partea locului, pentru a dibui fiecare izvor și pîrîiaș. Unele din ele dau apă, chiar dacă nu de ajuns, și ulcioarele sînt cărate pe umeri sau pe cap, adesea cale atît de lungă încît drumul durează ceasuri în șir.

Cărăușii de apă sînt chiar amenințați de fiecare dată de atacuri ale dușmanilor, care s-au așezat la pîndă, dosiți pe după stînci și tufișuri. După ce cîțiva au fost uciși și apa s-a pierdut, cărăușilor li se dau însoțitori înarmați care să-i păzească și, la nevoie, să se încaiere cu agresorii. Dar o săgeată pleacă atît de lesne dintr-un ascunziș, un om se prăbușește, ulcioarele se varsă și apa se împrăștie pe pămînt. Războinicii din escortă trebuie mai întîi să cerceteze terenul, să bată coclaurii printre cărări stîncoase și să alunge orice inamic care s-ar afla ascuns pe acolo.

Eskil face și el parte, zi de zi, dintr-o trupă de călăreți care escortează transportul de apă. Deseori dușmanii se dau deoparte, se retrag și nu se încumetă la luptă, dar de cîteva ori spada s-a înroșit de sînge. Eskil e și el de față cînd expediția de aflare a apei ajunge chiar pînă la apa Iordanului. Dar acum depărtarea e peste puterile cărăușilor, trebuie meșterite poloboace din piei de animale, încărcate pe spinările animalelor sau în care, și de acolo întreg convoiul ia drumul înapoi, pe malul rîului, pînă la Ierusalim.

Sumedenie de pelerini nu pierd prilejul de a însoți convoiul de sacagii, mînați de o aprigă dorință de a-și muia mîinile și fețele în apa rîului sfînt. Mulți dintre ei se scaldă acolo goi pușcă, așa cum au venit pe lume, fără sfiiciune în fața acestei ape care spală orice păcat.

Eskil e puțin dezamăgit de apa Iordanului, multe rîuri mai mari și mai grozave a văzut el pe drumul cruciadei. Față de acelea, Iordanul e o nimica toată, și la vremea asta a anului albia e sărăcăcioasă, se scurge leneș și e mult mai mocirlos decît limpede. De o parte și de alta cresc palmieri, care se apleacă peste rîu de parcă ar vrea să se oglindească.

Și mai sînt și bălării dese, care în multe locuri coboară chiar pînă la apă și trebuie mereu cercetate cu luare-aminte, ca nu care cumva să se afle vreun inamic ascuns pe acolo. Malurile sînt cam povîrnite și apa nu se poate scoate decît din anumite locuri. Sforul se prelinge printre dune de nisip și adesea alcătuiește ochiuri în care apa s-ar părea că stă nemișcată, cu fața ca o oglindă întunecată.

Cam ăsta e Iordanul, și nimic mai mult.

Într-o bună zi Eskil are parte de o surpriză, deși e ceva la care mai că se aștepta. În mijlocul unei cete de pelerini nou-sosiți îl recunoaște pe Oddar, nici mai mult nici mai puțin ! Se zărește de hăt departe, e cu un cap mai înalt ca toți ceilalți, și încă ce cap — înfășurat într-o chică bălaie ! Și nu-i o năzărire, e Oddar în carne și oase, doar că nu mai poartă dichisitele veșminte ale uniformei de varang.

Și în clipa în care Eskil se grăbește să ajungă la el, îl vede și Oddar, se strîng în brațe de le pîrîie oasele îndelung. Eskil simte că parcă și-ar fi regăsit un frate.

Și așa deci, spune Oddar, cu felul său liniștitor de a vorbi, și îl învăluie pe Eskil cu privirile-i viorii, iată că te regăsesc aici, oricum ! Am fost încredințat de asta ! Uite că nici n-ai pierit, nici nu te-ai întors din drum ! Nu-i chiar atît de rău, după cîte văd !

Și tu ai venit pînă aici, în cele din urmă ? întrebă Eskil, căruia încă nu-i vine să-și creadă ochilor. Ziceai că poate vei pleca în pelerinaj. Oare ca pelerin te afli acum sub zidurile Ierusalimului ?

Întocmai ! răspunde Oddar. Slujba mea la împărat a luat sfîrșit, după cum știi, și mă tot întrebam cum merg lucrurile pe aici, care-i soarta cruciadei și a ta. Au umblat atîtea zvonuri, dar nici unul în care să te încrezi. Și m-am urcat pe o corabie care m-a dus pînă la Beirut. De acolo am pornit călare, în tovărășie numeroasă, atît pelerini cît și luptători cruciați veniți în ultimul ceas. Nici n-a durat prea mult drumul pînă aici ! Pentru tine a fost altceva !

Ce bine că te văd din nou ! spune Eskil, și încercă să pară la fel de netulburat ca Oddar. Dar al naibii de greu mi-a fost să ajung pînă aici ! Și, după cum bine vezi, Ierusalimul încă n-a căzut ! E multă treabă de făcut pentru un războinic ca tine !

N-am plecat cu vreun gînd să mă bat, spune Oddar, zîmbind cu mai multe înțelesuri. Sînt aici ca pelerin, firește, dar o să vedem ! Neînarmat oricum n-am pornit la drum, se înțelege ! Și Ierusalimul odată cucerit, m-am gîndit că om lua-o împreună îndărăt spre casă, în Svearike *.

Bine că ai venit ! — doar atît îi răspunde Eskil. Bine că ai venit !

Poate că așa a vrut Domnul, spune Oddar, și privirile lui albastre alunecă pe lîngă Eskil, departe.

Așa că acum sînt doi care călăresc cot la cot. Odinioară era Anselm, dar parcă e atît amar de vreme de atunci, atît de multe s-au petrecut în tot răstimpul. După aceea fîrtat de drum i-a fost călugărul Johannes, din cînd în cînd, o tovărășie voioasă în felul ei. Dar acum, cu Oddar, e cu totul altceva, căci acesta îi inspiră atîta

* Numele vechi al regatului suedez (astăzi Sverige).

liniște și siguranță, varangul e atît de încercat și de limpede-văzător, încît în preajma acestuia Eskil simte că parcă a scăpat de orice grijă.

Și odată cu ivirea lui Oddar l-a cuprins parcă și o nădejde bine lămurită, speranța de a ieși din cruciadă viu și nevătămat, de a se putea întorna acasă. Simte acum din plin că jinduiește să se întoarcă pe meleagurile lui, orice l-ar aștepta acolo. Îl pătrunse spaima de a-și da sfîrșitul aici, în depărtări străine, un gînd care nu l-a prea încercat pînă atunci.

Cei doi, Eskil și Oddar, o pornesc zilnic spre apa Iordanului, supraveghează cărăușia apei, se scaldă în rîu. S-ar zice că Oddar e pelerin și cruciat deopotrivă, jumătate din fiecare. E iscoditor în multe privințe, căci așa e felul lui. Pare că se află plecat într-o călătorie care pentru el are încă farmecul noutății.

Într-un rînd, iată-l stînd călare pe povîrnișul malului și urmărind cu privirea cursul apei, înspre miazăzi, încotro se scurge. Pînă la Marea Moartă nu poate fi prea departe, spune el gînditor. Ce ar fi să dăm o raită pînă acolo ?

Eskil nu prea pricepe ce au ei de a face cu Marea Moartă, dar de bună seamă că el nu se dă în lături, dacă Oddar dorește asta. Nu se scoate o vorbă despre vrăjmașii de care s-ar putea izbi în cale, nici unul din ei nu socoate că primejdia e prea mare. Tot ce au de făcut e să se țină de-a lungul fluviului, așa că n-au nevoie să întrebe de drum. Și în apropierea malului se face o cărare bătută, care tot urcă și coboară, astfel încît ba au o privire largă peste împrejurimi, ba se cufundă printre șei de vale care le astupă vederea.

Albia rîului se tot adîncește, îl văd tot mai jos sub ei, ca un trup de șarpe printre talazurile priporoase. Și deodată caii se opresc pe muchia unei cline rîpoase : în fața lor, jos, în vale, se întinde o apă largă ce trebuie să fie Marea Moartă. Se prelungește pînă-n dunga zării, cît cuprinzi cu ochii, înconjurată de povîrnișuri stîncoase și crestate.

Arată cu adevărat ca o mare a morții ! Fața apei e cu desăvîrșire nemișcată, de parcă ar fi de metal sau de sticlă. Și din ea se ridică un fum subțire, sau un

abur, ca dintr-o nemărginită copaie de scaldă plină cu apă clocotită. Și nu se zărește nici o pasăre, sau vreun alt soi de viețuitoare.

Dar la gura de vărsare a rîului se deslușește ceva, parcă seamănă cu niște flori albe împrăștiate. Oddar își dă cu presupusul că ar putea să fie pești morți, care plutesc cu burta în sus. Poate că sarea e aceea care îi ucide cînd, purtați de fluviu, sînt aruncați în apa mării. Marea moartă e prea sărată pentru a putea să întrețină viață. Dar nu vine nimeni pînă acolo să culeagă peștii ? Malurile astea nu arată a fi locuite de oameni, atît sînt de mohorîte și de sterpe, cu ravine și văgăuni sălbatice. Doar la marginea apei sclipesc dîre de sare, atît de albă, de ai zice că-i zăpadă.

Și pe cînd se întorc s-o apuce îndărăt, cei doi călăreți simt că au pătruns cu privirea în adîncurile lumii subpămîntene.

Tankred se întoarce, după ce cu o mică trupă a ocupat Betlehemul și i-a mîntuit pe creștinii de acolo de sub jugul musulman. Pentru mîndrul Tankred fapta în sine e de ajuns, e propria lui răsplată : el n-are nici un fel de gînd să rămînă suveran al orașului, ci îl predă de îndată bisericii.

Dar asta stîrnește totuși o anume indignare, și cînd vine vorba de Ierusalim se încinge numaidecît sfada, da, o ceartă aprigă, și încă înainte ca orașul să fi fost cucerit. Va avea Ierusalimul un rege sau va fi dat pe mîna reprezentanților papei ? Va cîrmui acolo un domn laic o față bisericească ? Cine va fi acela care să troneze în orașul în care a fost răstignit Mîntuitorul ? Și de ce ar reveni stăpînirea neapărat Romei și nu Constantinopolului ? Asta n-ar însemna că din nou creștinătatea se rupe în două, într-o luptă lăuntrică pentru supremația asupra Ierusalimului ?

Astfel se înfruntă părerile și dorințele de putere, gîlceava se întinde de la nobili pînă printre cruciații de rînd și pelerini. Mai în tot locul întîlnești mici adunări încinse-n dezbateri — unii sînt pentru rege, alții pentru un prelat.

Între timp pregătirile de asalt lincezesc, turnurile de luptă au rămas făcute pe jumătate. O ciudoasă delăsare

îi năpădește pe cei mai mulți : dacă nu se știe ce o să se aleagă de Ierusalim, atunci nu e cumva fără noimă să-l cucerim ! Arșița se așterne din ce în ce mai amorțitoare peste tot și peste toți. Au și început să umble zvonuri că o mare armată egipteană s-ar afla pe drum spre Ierusalim. Și timpul parcă zboară.

Și atunci intră în joc un preot, pe nume Desiderius. El iese în fața lumii și anunță că a fost luminat de o revelație. I s-a arătat episcopul Adhemar, care i-a chemat pe cruciați să se pocăiască și să lase deoparte ciorovăielile. După care vor porni desculți să facă de trei ori înconjurul Ierusalimului și atunci orașul va cădea în răstimp de nouă zile !

Și parcă așteptaseră cu toții acest îndemn, pe care sînt gata să-l urmeze fără întîrziere. Li s-a dat o nouă speranță de care să se agațe, o faptă care să-i adune laolaltă.

Și într-un zori de zi procesiunea pornește, în frunte sînt episcopii și preoții, cu cruci și crucifixe ridicate, apoi prinții și cavalerii cu flamurile și stindardele, și în sfîrșit grosul cruciaților și al pelerinilor. Pășesc cu toții desculți, nici urmă de cal sau asin în tot convoiul, cîțiva bolnavi sau mult prea nevolnici sînt purtați pe brațe de ceilalți.

Se scurg încet, merg cu băgare de seamă, călcătura e anevoioasă și dureroasă în tălpi, se țin aproape de zid, se afundă în rîpe bolovănoase, urcă apoi din nou clinele prăpăstioase, gîfîind, leoarcă de sudoare. Cîntă fără contenire, cucernicele psalmuri cruciate nu amuțesc o clipă. Unii umblă cu fruntea sus, cu privirea spre înaltul cerului, alții cu capul plecat în pămînt ; așa își arată ei fie încrederea de nezdruncinat, fie umilința vinovată.

Sus, pe metereze, locuitorii orașului se strîng și privesc dedesubt la procesiunea penitenților, cu uimire sau cu batjocoritor dispreț, și poate chiar cu oarecare teamă și presimțiri rele. Cîteva săgeți se abat asupra pocăiților, dar nimeni nu le răspunde, nici unul nu poartă arme. Răniții sînt ridicați și purtați mai departe în procesiune, nimeni nu o ia la fugă și nici nu încearcă să se pună la adăpost, nimeni nu se arată înfricoșat.

Acum nu mai e vorba de luptă, și convoiul ăsta nu poate fi primit cu mijloace războinice. Nu, dar cu bătaie de joc da, și cu umilințe. De pe ziduri se aud vorbe de ocară și sudălmi batjocoritoare, se varsă oale cu scîrnă. Femeile își ridică poalele și își slobod udul peste muchia zidului, alții agită cruci de lemn scălîmbe pentru a blasfemia adevărata Cruce.

Dar penitenții nu se lasă tulburați și abătuți de nimic, ci își văd răbdători de drum. Unii, care și-au rănit tălpile, lasă în urma lor dîre de sînge și se gîndesc că în locurile acelea răsări-vor poate trandafiri. Cei care sînt împroșcați cu gunoaie și excremente le îndură fără să clipească, fără să-și șteargă măcar fața sau părul. Duhoarea asta se va preschimba în balsam ceresc!

Ocolul zidurilor se petrece toată ziua, sub văpaia soarelui și în nori de praf. Se mai odihnesc în răstimpuri, fac popasuri din ce în ce mai zăbavnice, caută umbra aruncată de ziduri, își sting setea cu apa pe care și-o dau din mînă în mînă, dar se abțin de la mîncare. Își vor împlini marșul de penitență postind, chiar de ar fi să piară!

Spre seară ocolul s-a încheiat. Mulți ajung la capăt de drum șchiopătînd din greu sau tîrîndu-se pe brînci. Dar par cu toții plini de o însuflețitoare încredere. Se strîng pe Muntele Măslinilor, sub măslinii bătrîni care cresc printre bolovani, cu trunchiuri atît de strîmbe de parcă ar fi fost răsucite cu sila. Și atunci rup postul zilei, acolo, odihnindu-se pe pămîntul sfînt, proptiți de aceleași pietre de care și Mîntuitorul și-a rezemat cîndva capul.

Și iată-l pe Petru Eremitul, se urcă pe un stei, și-a redobîndit dintr-o dată harul profeției, el, care atîta timp a pribegit mut și neștiut, în cele din urmă sărăcit pînă și de multîndrăgitul lui asin. Acum le vorbește pocăiților cu ardoarea cea de odinioară, e din nou căpetenia cea dintîi a cruciaților, ca un adevărat Ioan Botezătorul al cruciadei. El ațină focul credinței și entuziasmul mîntuirii, întețește dorința de luptă, prorocește căderea neîntîrziată a Ierusalimului, izbăvirea Orașului Sînt de necredincioși.

Pregătirile de asalt reîncep degrabă, se lucrează cu o înfrigurată iuțeală, zi și noapte. Cele două turnuri de luptă sînt isprăvite, femeile taie și cos de zor ultimele piei ale învelișului. Peste noapte, sub ocrotirea întunericului, turnurile sînt împinse spre ziduri, în locurile dinainte alese. Mișcarea e anevoioasă, pas cu pas, o sumedenie de oameni împing pe dinafară și pe dinăuntru, frecușul roților de lemn pe osii e ușurat cu seu de vită.

Dar neobservați tot nu izbutesc să ajungă cu ele la țintă. Garnizoana a pus străji pe ziduri, veghetorii aruncă torțe aprinse pentru a lumina împrejurimile. Turnurile se ivesc ca niște cumplite făpturi uriețe, pieile încă neuscate ale îmbrăcăminții sclipesc sîngeriu. Alunecă înainte neabătute, tot mai aproape de zid, sînt împroșcate cu o ploaie de săgeți și de pietre, cărora arcașii din turnurile mișcătoare le răspund pe măsură. În același timp cruciații își apropie și catapultele, care încep să azvîrle drugi grei și bolovani spre metereze.

La adăpostul scuturilor și al unor paravane de lemn proptite dinainte în chip de pavăză, cruciații s-au apucat să astupe șanțul de la picioarele zidului, pentru a putea astfel să împingă turnurile cît mai aproape cu putință. Și pe la mijitul zorilor ofensiva poate începe, pornește din două puncte la adăpostul turnurilor. Se înalță scările de asalt și oamenii se cațără pe ele, sînt respinși, se prăbușesc, în urma lor vin alții, sau scările sînt împinse de la perete, rămîn cîteva clipe proțăpite drept în aer, înainte de a se răsturna îndărăt. Sînt puși la bătaie și berbecii, trunchiuri grele de copac purtate pe roți, oameni mulți se opintesc să-i împingă, să le dea iuțeală, se izbesc cu zgomot surd de porți sau de ziduri, pietrele se surpă și pulberea se ridică precum un nor de fum la fiecare bușitură.

De pe ziduri curge foc asupra turnurilor de luptă, legături de crengi muiate în ulei și torțe arzînde, sau săgeți grele, învelite în bumbac aprins. Învelișul se pîrlește și se înnegrește, miroase a păr ars, ia foc pe ici pe colo, dar arde greu. La rîndul lor arcașii cruciați răspund cu săgeți purtătoare de foc, și pe metereze izbucnește o mare văpaie, acolo unde s-a îngrămădit material

de apărare inflamabil. Zidurile sînt învăluite în flăcări și fum, cei din turnuri nici nu mai știu bine ce anume arde, turnurile lor sau meterezele dușmanilor, sau poate amîndouă deodată.

Tăcutul și chibzuitul Gottfrid are comanda unuia din turnuri. Cînd socotește că a sosit clipa prielnică, tocmai cînd dogoarea și fumul au devenit de neîndurat, el dă ordin să se întindă puntea de asalt. Se face astfel un pod peste metereze, așa cum fusese prevăzut, și Gottfrid, scoțîndu-și spada cea lungă, se avîntă strigînd cu glas înalt, răsunător: În numele lui Hristos! E voia Domnului!

Taie în stînga și în dreapta, își croiește cărare printre potrivnicii de pe ziduri, pe jumătate orbiți de flăcări și fum. Războinicii îl urmează, părăsind turnul cuprins de vîlvătăi. Împotrivirea inamică e deja fărîmițată, încercînd să stăvilească năvala din mai multe părți: pe ziduri, unde scările au reușit să fie proptite, sau pe porțile sfărîmate ori deschise dinăuntru de primii invadatori.

Urmat îndeaproape de trupele lui, Gottfrid își face drum spre turnul lui David, unde guvernatorul s-a adăpostit împreună cu dregătorii lui. Îi răzbește repede, musulmanii cad prinși și îi promit de îndată o avere dacă le cruță viața și îi lasă să plece nevătămați. Gottfrid gîndește că ținta e atinsă, și apoi lui nu-i stă în fire să facă vărsare de sînge fără noimă, cu tot dinadinsul. Poruncește ca guvernatorul și acoliții lui să fie scoși din oraș, în timp ce el înalță drapelul cruciat pe turnul lui David.

Ierusalimul a căzut, Ierusalimul e eliberat!

Tankred năvălește cu cavaleria în oraș prin altă parte și se oprește în fața marii moschei, pe al cărei acoperiș s-au strîns ciopor de musulmani. Încremeniți de spaimă, aceștia îi făgăduiesc răsplată bogată dacă se îndură de viața lor. Nobil și mărinimos ca întotdeauna, Tankred își deschide larg brațele și le chezășuiește ocrotirea. Înalță stindardul cu blazonul lui pe moschee, lasă o mînă de oameni de strajă și pornește mai departe, ca fiind cel mai iute dintre cuceritorii orașului.

Rezistența e de pe acum înfrîntă, orașul s-a predat cruciaților. Dar puhoaiele cruciate tălăzuiesc pe străzi aținte la culme de luptă și de biruință. Preoți și călugări, spumegînd de isteria sfintei dreptăți, umblă în capul gloatelor bezmetice și răcnesc : Toți cei care s-au pus împotriva lui Hristos trebuie să piară ! A sosit clipa socotelilor, mînia cruciaților e cea a Mîntuitorului însuși !

Cu sălbatice urlete, invadatorii doboară totul în calea lor, calcă peste sfărîmături și cadavre, își fac vad prin rîuri de sînge. Sparg ușile și toți cei aflați în case sînt măcelăriți pe loc sau tîrîți afară pentru a fi uciși, ba nu cruță nici copiii și femeile. Nu sînt scutiți nici creștinii, în zadar încearcă ei să se deosebească de musulmani, își tot fac semnul crucii și strigă numele lui Hristos. Nu află în felul ăsta scăpare, sînt luați drept trădători care s-au pus în slujba dușmanului, s-au spurcat prin viețuirea laolaltă cu necredincioșii ; moarte acestor creștini trădători !

Și încă mai puține șovăieli au în fața iudeilor, vrăjmașii lui Hristos încă din vechime : moarte tuturor ! Mulți dintre ei și-au căutat adăpost în sinagogi, și acolo sînt prizonierii propriei capcane. Porțile sînt doar ferecate pe dinafară și urmăritorii dau foc lăcașelor, omenirea dinăuntru arde de vie, în timp ce cînturile de jale se amestecă cu țipetele de groază pînă în ultima clipă.

Nici protejații lui Tankred din moschee n-au o soartă mai bună, străjile sînt înlăturate, făgăduiala lui nu mai are nici o putere. Musulmanii sînt măcuiți cu toții, sus, pe acoperiș, sau dacă se aruncă de acolo, sînt uciși de îndată ce ating pămîntul.

Ierusalimul a fost eliberat printr-o vărsare de sînge nemaivăzută de cînd există creștinătatea !

N-am vrut să văd, n-am vrut să fiu părtaș ! își spunea Eskil, și așa le spunea și altora, cînd vorbea mai apoi despre masacru.

Dar n-a avut încotro n-a putut să scape, a fost nevoit să fie martor și părtaș de conștiință, ca cruciat ce se afla.

Alături de Oddar, Eskil a luat parte la asediul uneia dintre porți. Amîndoi călări, au tăiat în carne vie prin-

tre potrivnici, s-au văzut siliți să-și croiască drum printre ei și să pătrundă în oraș. Era pentru prima oară cînd luptau împreună, pelerinul Oddar, care cu acel prilej se alăturase ostașilor crucii, și Eskil, care se bătea pentru ultima oară înainte de a deveni el însuși pelerin. Și, pe cînd străbăteau străzile, războirea părea că se și încheiase, Ierusalimul era dezrobit și Eskil își împlinise făgăduința de cruciat. Și cu asta simțea o mare ușurare, de parcă zărea mijind zorii unei noi zile.

Dar, cu toate acestea, pentru Eskil lupta nu se încheiase cu adevărat. Căci deodată se auzi șuieratul unei săgeți, slobozită de cine știe unde, și în aceeași clipă Eskil simți o durere aprigă și o izbitură zdravănă în pulpă, chiar deasupra genunchiului. Cînd își coborî privirile văzu încă zbîrnîind coada săgeții care îi pătrunsese în carne. Fu mai cu seamă mirat, și privea la săgeată de parcă nu și-ar fi crezut ochilor, în timp ce împrejurul ei se ivi o pată de sînge.

A naibii întîmplare, să fie lovit tocmai acum, în ceasul din urmă, el, care din toate bătăliile de pînă atunci a ieșit nevătămat, sau poate doar cu vreun fleac de zgîrietură ! Îi venea greu să creadă că e doar o întîmplare : săgeata trebuie să-l fi ajuns ca o pedeapsă ! Poate că nu fusese un cruciat îndeajuns de zelos, și de aceea a trebuit să primească lovitura !

S-ar fi zis că avusese îndeajuns răgaz să se gîndească la toate astea pînă să audă vocea hotărîtă a lui Oddar : Rămîi pe cal ! Am să-ți scot săgeata ! Ține-te bine, că ai să simți, nu glumă !

Oddar descălecă, luă caii de dîrlogi și îi duse într-un loc lăturalnic, ferit între două case. Tăie îmbrăcămintea cu cuțitul, făcu două crestături în jurul săgeții și o smulse. Eskil simți o arsură grozavă, ca de flacără, o durere care-i întunecă vederea, dar o îndură strîngînd din dinți și se ținu zdravăn în șa. Și văzu fîșii sîngerînde de carne lipite de vîrful săgeții, pe care Oddar o azvîrli, cu dezgust parcă.

O dîră purpurie lată, se prelingea pe picior. Era chiar sîngele lui, dar nu-l prea tulbura — în ultima vreme văzuse curgînd atît de mult sînge ! Oddar îi legă rana, făcu un nod strîns deasupra, pe pulpă, pentru a stăvili sîngerarea. Ei, cum îți este, spuse el ? și

îi aruncă o privire cercetătoare lui Eskil. Poți s-o duci așa ? Trebuie să ieșim numaidecît din oraș ! Stai puțin, ia cîteva din astea ! adăugă el și scoase o cutiuță cu bobițe miraculoase, îi întinse cîteva lui Eskil ca să le înghită pe loc.

Oddar călărea foarte aproape și îl sprijinea, se mișcau încet, pas cu pas, durerea se trezea necontenit și Eskil răsufla greu. Și asta nu era încă tot, pentru că haitele descreierate de invadatori ajunseseră pe străzi, se revărsau ca un val uriaș. Cei doi simțeau că parcă în jurul lor se desfăcuseră băierile iadului, un potop de cruzime și jale. Era cu neputință să stea în drumul acestei gloate turbate, sau să străbată mulțimea furibundă care mătura și strivea totul în calea ei.

Eskil n-a vrut să vadă ce se petrece, dar n-a avut încotro, a fost tîrît încet pe uliți, unde măcelul și prăpădul se încingea sălbatic. A încercat să închidă ochii în fața fioroaselor priveliști, dar orice ar fi făcut parcă tot le surprindea, se îmbiba de ele. Poate că îl cotropeau și mai vîrtos datorită durerii care-l chinuia între timp, pînă cînd începu să creadă că ar fi și el cumva o victimă a grozăviilor din jur.

I s-a părut că durează o veșnicie drumul prin hărmălaia sîngeroasă, ieșirea din oraș, pînă în tabăra de sub ziduri. Și durerea îi străfulgera tot trupul, simțea că parcă în carnea lui crește un arbore de foc. Asta a fost închipuirea cu care s-a cufundat în beznă : că era mistuit lăuntric de limbile de foc ale unui copac aprins.

Iată-l pe Eskil : stă lungit într-o rînă și își adună gîndurile, amintirile se perindă într-un neîntrerupt cortegiu și parcă din nou capătă ființă aievea. S-au petrecut multe, multe și aproape de necrezut, lumea e într-adevăr mai bezmetică decît și-ar fi putut el închipui, oamenii sînt porniți mai mult spre rău decît spre bine.

Rana încă și-o mai simte, parcă n-ar da semne că vrea să se lecuiască de-a binelea, altminteri o duce cum nu se poate mai bine. Evelina a părăsit lumea asta, ceea ce el știuse cumva dinainte, și poate că așa e cel mai bine, prăpastia dintre ei s-ar fi făcut și mai adîncă decît odinioară. O femeie mai vîrstnică din neam îi poartă cu sîrg de grijă, ca să nu mai vorbim de fiica acesteia, drăgălașa Mikaela, care nu s-ar mai sătura să-l asculte istorisindu-și peripețiile. De curînd fata a pus cîteva rămurele de salcie într-un ulcior cu apă, mugurii pufoși sînt de pe acum vestitorii unui timp mai senin ce se apropie.

Eskil stă pe laviță, pe jumătate în capul oaselor și cu spinarea proptită de perne. În vatră arde focul și jocul flăcărilor aruncă pîlpîiri roșiatice pe chipul lui, se înfruntă cu lumina mohorîtă a înserării de iarnă prin pergamentul ferestrei. Dacă ciulește puțin urechea, poate auzi foșnitele zgomote din curte, trebăluiala și vocile oamenilor casei, dobitoacele de prin staule și grajduri, picurul țurțurilor de sub streșini cînd se așterne moina la amiază.

Și toate astea îi dau o stare de siguranță, de tihnă. Oricît de mult se va fi schimbat, simte totuși din plin că s-a întors acasă, și asta îl umple de bucurie. Aici,

pe moșie, poate să stea și să cumpănească, să se regăsească, să judece tot ce i s-a întîmplat. E foarte hotărît să facă asta, dar nu e prea ușor. Mai ales să uiți. Îl mai hăituiesc încă atîtea imagini care nu se lasă alungate și risipite.

Da, Eskil a ajuns în cele din urmă acasă, s-a înapoiat din cruciadă. A durat mult, și întoarcerea n-a fost scutită de neajunsuri, dacă nu l-ar fi avut pe Oddar alături, cine știe cum s-ar fi terminat.

Trebuiseră să rămînă la Ierusalim o bună bucată de vreme, pînă cînd rana i-a îngăduit lui Eskil s-o pornească la drum. Și mai avură loc lupte, în care o numeroasă armată musulmană din Egipt fu învinsă și pusă pe fugă. După care cruciații se statorniciră deplin în Ierusalimul eliberat și vestea cuceririi se răspîndi în lume. Creștinătatea își sărbători triumful, cutremurată totodată de prețul sîngeros al izbînzii. Se auzi că papa Urban, cel care pusese la cale cruciada, se stinsese din viață înainte de a lua cunoștință de izbăvirea Ierusalimului.

Johannes, uriașul călugăr, părăsi pe jos Ierusalimul pentru a-și găsi un loc pe o corabie care să-l ducă spre patrie. Veni la patul de suferință al lui Eskil, se bucură nespus că nu zăcea în voia sorții și își rosti cuvîntarea de bun rămas ! Eu mi-am pierdut unghiile, tu ai fost lovit de o săgeată, fiecare din noi ne-am îndurat ponoasele. Acum, eu unul, spun mulțumesc și mă dau binișor deoparte, mi-ajunge cîte am văzut, ba chiar îmi și prisosește, și abia aștept să mă văd între zidurile unei mînăstiri ! Am tras amîndoi o grămadă de învățăminte, așa socot eu. Nu s-ar părea că răul se deosebește prea mult de bine, și îndoiala își are un rost la fel de temeinic precum credința !

Cuvintele acelea i se întipăriseră lui Eskil în minte și chibzuia adesea la ele. Se pregătea pentru o lămurire cu sine însuși, o străduință de a pătrunde noima întîmplărilor trăite, dar toate erau încă mult prea aproape.

Plecaseră din Ierusalim de îndată ce a fost în stare să urce în șa și să descalece, cu sprijinul lui Oddar. Putea călări fără prea mare greutate, și pentru început

calea nu era lungă, doar pînă la țărmul mării, unde curînd reușiră să-și găsească loc pe o navă bizantină, care i-a îmbarcat cu cai cu tot. Vasul naviga foarte aproape de coastă, și de pe mare Eskil putea acum să revadă multe dintre locurile prin care trecuse cruciada. Simțea o mare ușurare știindu-se în drum spre casă.

Printr-o ciudățenie a întîmplării Petru Eremitul se găsea pe aceeași corabie. Stătea de unul singur, se ținea deoparte și avea o înfățișare mohorîtă, era pleoștit și nu schimba vorbe cu nimeni. Își atinsese țelul, văzuse Ierusalimul mîntuit, dar cu toate acestea părea dezamăgit. Poate că Ierusalimul eliberat nu arăta așa cum își închipuise el, poate că el însuși chiar crezuse în descrierile paradisiace cu care înfierbîntase cugetele atîtor cruciați. Și se prea poate să-și mai fi jelit încă asinul, care pentru el părea de neînlocuit cu vreun altul.

La Constantinopol au făcut un popas mai scurt, Oddar avea niscaiva treburi pe cap și l-a lăsat pe Eskil să se odihnească înainte de a porni mai departe la drum. O navă genoveză fu aceea care-i trecu Marea Neagră, de-a lungul țărmului, pînă la gurile unui mare rîu, unde coborîră și se îmbarcară pe o ambarcație fluvială, care naviga cînd cu pînze, cînd împinsă de vîsle, ba uneori era trasă de pe mal cu odgoanele de cai sau de robi edecari.

Era marele fluviu pe care vikingii îl foloseau ca drum de apă spre miazăzi, calea lor spre Miklagård. Luntrașii cîntau mult și cu poftă, cu unduiri puternice în glasuri neobișnuit de adînci, se hrăneau cu coltuce mari de pîine, neagră precum pămîntul mănos din ținutul udat de apele rîului. Pentru cei doi călători aflați în drum spre casă meleagul se înfățișa neobișnuit de bogat în verdeață, odihnitoare ochiului și sufletului în desfășurarea domoală a priveliștii.

Cînd fluviul n-a mai îngăduit înaintarea, au părăsit barcazul și au pornit mai departe pe uscat, călare preț de cîteva zile, pînă au ajuns la malurile unui alt rîu, care se scurgea spre apus. Porniră pe el cu o luntre purtată de curent, și acum se mișcau mult mai iute. Curînd se aflau în Riga, oraș la țărmul Mării de Răsărit, și acum nu le mai rămînea decît să treacă fișia de mare pentru a pune piciorul pe pămîntul de baștină.

Dar înainte de a ajunge în ținuturile de obîrșie, rana lui Eskil se deschise din nou, și asta i-a pricinuit destule suferințe. Oddar l-a însoțit tot drumul, era fără doar și poate un om de mare nădejde. Eskil i-a fost și i-a rămas nespus de recunoscător. Între ei s-a legat o prietenie bine încercată, care fără doar și poate avea să dăinuie o viață întreagă.

În tot acest răstimp Eskil s-a gîndit deseori la prietenie, ce este ea cu adevărat și care sînt temeiurile ei cele mai adînci. Între oameni prietenia putea să existe sau nu, după cum putea să se nască și să treacă. Poate că prietenia se bizuia pe o potrivită înmănunchere de asemănări și deosebiri. Pare-se că așa stăteau lucrurile între el și Oddar.

Iarna s-a sfîrșit, ferestruica din dreptul laviței stă acum deschisă și razele de soare se revarsă pe podea, lumina e atît de limpede încît Eskil deslușește firele minuscule de colb ce zburdă în bătaia șuvoiului de raze. Curînd se va fi înzdrăvenit cu totul, își va fi recăpătat puterile, încă de pe acum a început să umble, stă în picioare, se sprijină într-un retevei, dar nu mai șchioapătă decît puțin. Și amintirile parcă i-au mai dat pace, revin îndeosebi în vise, îl hărțuiesc pînă cînd se trezește scăldat în sudoare.

Mikaela vine zilnic în odaie și îi ține de urît, șade acolo și își face de lucru cu împletitul sau țesutul, îl privește des cu ochii ei copilărești, viorii ca florile de cînepă. Cel mai adesea Eskil îi deapănă povești, istorii adevărate despre peripețiile lui, dar altfel decît și le petrece el însuși în minte : are grijă să le tălmăcească anume pentru ea, astfel încît copila să le poată asculta cu folos. Un cuget tînăr nu trebuie întunecat cu toată amărăciunea adunată de cei vîrstnici, își spune el.

A băgat de seamă că Mikaela nu se arată niciodată cu capul descoperit, stă acolo, în odaie, cu o scufiță trasă peste frunte și peste urechi. La început s-a gîndit că face asta ca să n-o ia cu frig, dar acum, sub mîngîierea soarelui de primăvară, i se pare lucru curios pentru o fată tînără ca ea. Începe să se întrebe cum arată părul

ei, pesemne că bălai, poate foarte deschis, precum cînepa, în bună potrivire cu albastrul luminos al ochilor. Și în cele din urmă o întreabă : De ce ții mereu căciulița pe cap, Mikaela ? Aș vrea să-ți văd părul !

Atunci fata roșește tare, coboară privirile și răspunde : Nu vreau ca tu să știi, nene Eskil. Și părul meu nu-l vei putea vedea niciodată !

Dar de ce așa ? întreabă el cu uimire. De ce nu mă lași să-ți văd părul ?

Însă Mikaela tace, doar tace și își înclină capul, tot mai adînc, și deodată se ridică și iese din odaie. Eskil nu pricepe ce se petrece cu ea, o fi jignit-o oare în vreun fel, fără să-și dea seama ?

Eskil s-a întors mai sărac decît plecase, după patru ani încheiați departe de casă. Nu s-a priceput să jefuiască, să se căpătuiască cu prăzi, ca atîția alții, pur și simplu nu avusese nici o poftă să facă asta. Ce a dobîndit el ca cruciat ? Nu cumva a ieșit în pierdere mai degrabă decît în cîștig ? Și nu cumva cruciada însăși dăduse greș întru totul, războiul cu musulmanii, eliberarea Ierusalimului înecată într-o baie de sînge ? La ce să fi folosit toate astea, dobîndise oare creștinătatea vreun folos ? Nu cumva dezbinarea era mai adîncă decît oricînd, ura dintre popoare și religii încă mai aprigă decît înainte ?

Așa se întrebase Eskil, și se mai tot întreba. Viața își urmase drumul, lumea nu se năruise, toate aceste temeri păreau să fi fost fără noimă. Poate că lumea va mai dăinui încă sute de ani de aci înainte, sau poate mii de ani ? Toate semnele erau mincinoase, înșelătoare, sau oamenii le tălmăceau strîmb, din frica și vinovăția adînc cuibărite în sufletele lor. Poate că Hristos nu se mai întoarce niciodată, poate că omul era părăsit, singur pe lume cu ursita lui. Nici de la gîndul ăsta nu se dădea în lături Eskil.

O credință se înverșuna împotriva alteia. Erau oare la fel de drepte sau la fel de strîmbe ? Creștini sau musulmani, care să fi fost deosebirea între ei ? Fiecare lupta să-și apere felul de a crede, felul de a trăi, și el deloc nu vedea întrucît unul era mai bun sau mai rău decît celălalt. Nu cumva greșeala stătea în prea multă

credință, n-ar fi fost oare mai bine să se împuțineze? Atîtea nelegiuiri se săvîrșeau în numele credinței, atîta mînie și orbire creșteau pe urmele ei!

Adevăr grăise călugărul Johannes: răul nu se deosebea de bine și îndoiala se cerea cu aceeași tărie ca și credința! Da, îndoiala și bănuiala trebuiau să însoțească pretutindeni credința, astfel ca aceasta să nu devină atît de tiranică și de neclintită. În ce-l privea, el nu fusese un cruciat din cale afară de zelos, curînd începuse să se îndoiască de misiunea lui, ba încă de toată tărășenia. Căci, la drept vorbind, era cu neputință ca ceea ce se întîmpla zi de zi să fie din voia Domnului, oricît de sus și tare s-ar fi pretins una ca asta.

Se ținuse deoparte, și asta l-a ferit de a-și pierde judecata sănătoasă și l-a oprit să se facă părtaș la cele mai cumplite fărădelegi. Și nu putea decît să creadă că în felul ăsta fusese de partea binelui. Dacă o credință oarbă l-ar fi asmuțit cu nărăvașă orbire, atunci el ar fi fost o unealtă a răului. Și în același timp mai învățase ceva: să se păzească de mulțimi, de oameni care se tîrau unii pe alții, se aruncau orbește în drum și nu făceau decît să se pună în slujba stricăciunii. De fiecare dată cînd izbucnise flacăra unor asemeni furioase smintiri, el se dăduse deoparte, pentru a nu fi luat de valul ei sau pentru a nu-și da obolul.

Nici Evelinei nu-i fusese de vreun ajutor plecînd de acasă, doar se amăgise cu gîndul ăsta. Sau poate că o ajutase într-un fel, dar nu așa cum crezuse? Dacă nu o ajutase să trăiască, atunci îi dăduse măcar libertatea să-și urmeze drumul spre moartea ce sălășluia în ea. Poate că-l încercau păreri de rău, dar fără să mai simtă nici o amărăciune. După cum îl îndurera și amintirea lui Anselm, care-l însoțise pentru a-și întîlni moartea, neașteptată și fulgerătoare. Anselm își avusese oricum clipele de fericire cu Simona și, de n-a apucat să și-o vadă împlinită, a fost pe de altă parte cruțat de dezamăgiri și de crude întorsături ale sorții. Dacă ar fi trebuit să aleagă, pesemne că asta ar fi fost alegerea pe care și el ar fi făcut-o, poate că ar fi fost pe potriva firii lui.

Și ce știu eu la urma urmei ! se gîndea Eskil. Și cine știe ceva vreodată ? Îndoiește-te, cruciatule ! Îndoiește-te !

Și iată o întîmplare cu Mikaela. E o frumoasă zi de primăvară, prima zi în care Eskil iese din casă de cînd s-a întors. Mikaela e alături de el și îl sprijină la nevoie, încă nu ies în afara conacului, ci se așază pe malul pîrîiașului care străbate curtea. A dat binișor firul ierbii, în prima ei frăgezime, și începe să răsară podbalul galben.

Și cum stau așa, unul lîngă altul în bătaia binefăcătoare a razelor de soare, lui Eskil îi cade fără voia lui privirea pe căciulița cenușie, de lînă, pe care Mikaela se îndărătnicește s-o poarte pe cap. Scufa aceea mohorîtă, care ține de nevoile iernii !

Și deodată îi vine în gînd să i-o scoată, întinde iute mîna și i-o smulge. Mikaela scoate un țipăt speriat și dă să-și acopere capul cu mîinile.

Eskil rămîne de-a dreptul cu gura căscată : capul ei este cu desăvîrșire chilug, fără nici un firicel de păr, de un luciu albicios, ca o coajă de ou ! Cum e cu putință, oare ce năpastă s-a abătut asupra ei ?

Mikaela a izbucnit în hohote de plîns, cu capul îngropat în palme, chircită și deznădăjduită. Eskil e adînc tulburat de jalea ei și vrea să i-o aline, s-o mîngîie, o cuprinde cu brațul de după gît și o trage înspre el. Ea nu face nici o încercare de a se împotrivi, rămîne acolo, așa, lipită de el, și Eskil îi simte trupul scuturat de sughițurile plînsului, pentru o clipă îi retrezește amintirea Simonei, la fel se zguduia și ea de plîns în primele clipe după ce-o scăpaseră de primejdia morții.

Eskil îi dă la o parte mîinile și o mîngîie pe creștetul golaș, neted. Copilă dragă, spune el, iartă-mă că ți-am smuls taina ! Dar nici nu-mi trecuse prin minte ! Dar spune-mi, cum s-a întîmplat, cum de ai ajuns așa !

Dar fata întîrzie cu răspunsul, Eskil așteaptă și o mîngîie mai departe pe cap. Și apoi ea bîiguie printre suspine : A fost o molimă care a bîntuit acum cîțiva ani ! Pe mulți i-a răpus, eu am scăpat, dar mi-a luat părul cu ea ! Știu că arată groaznic, și nu vreau să mă

ascund de ochii tuturor ! Poate c-ar fi fost mai bine dacă aș fi murit ! Și totuși sînt atît de fericită că trăiesc ! O, dac-aș fi fost și eu ca toți ceilalți. Acum ce-o să se aleagă de mine ?

Nu plînge, Mikaela ! îi spune Eskil. Mie îmi ești la fel de dragă și fără păr ! Ba îmi placi chiar mai mult, uite așa, te îndrăgesc și mai tare !

Să fie oare adevărat ? întreabă fata cu sfioasă mirare și își ridică spre Eskil ochii umeziți de lacrimi. Nu crezi că sînt foarte slută ?

Nu, el nu trebuie să mintă pentru a o împăca, simte o nespusă duioșie față de bietul ei căpșor chilug, care el crede că i-a fost hărăzit. Abia acum s-a întors Eskil cu adevărat din cruciadă.

Lector : LIVIA CĂMPEANU
Tehnoredactor : ELENA DINULESCU

Coli de tipar : 16,5
Bun de tipar : 6.VI.1988.

Tipărit sub cd. 5 099/938 la
ÎNTREPRINDEREA POLIGRAFICĂ
BACĂU
Strada Mioriței nr. 27

COLECȚIA ROMANULUI ISTORIC

univers

Peripețiile unui fiu al Nordului, purtat de valul frenetic al primei cruciade într-o aventură care devine itinerariul formării unei conștiințe, drumul de la entuziasm naiv la scepticism meditativ. Romanul lui Artur Lundkvist, nume de prestigiu al literaturii suedeze contemporane, este o captivantă ficțiune de inspirație istorică, în care pitorescul evocării, prospețimea fanteziei narative, finețea introspectivă, verva demistificatoare și forța dramatică se împletesc într-o bogată țesătură epică.